

Pécsi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar
Doktori Iskolája

Dávid Lilla

**A hazai pártfogó felügyelet intézkedésének szerepe a fiatalkorúak
bűnelkövetésének megelőzésében**

Doktori értekezés

Témavezető:
Tóth Mihály
egyetemi tanár, az MTA doktora

Pécs
2013

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	8
I. FEJEZET: NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	14
1. A pártfogás fogalma	14
2. A pártfogás gyökerei	15
2.1. Az elítéltek támogatásának kezdetleges formái	15
2.2. Felügyelet és támogatás a szabadságelvonás helyett	17
2.3. A fiatalkorúak büntetőjogának és a pártfogásnak a fejlődése	21
3. A büntetőjog leveti középkori köntösét	23
3.1. A szabadságelvonás mindenhatóságába vetett hit megingása	24
3.2. A szankciórendszer átalakulása	26
4. A pártfogás, mint állami vagy társadalmi feladat – az önkéntesektől a hivatásos pártfogókig	31
5. Pártfogás az Európai Unió új tagállamaiban	33
6. Jogsabályi háttér	34
7. A szervezetek célkitűzései és alapelvei	35
8. A pártfogó szolgálatok tevékenységi körei	37
8.1. Pártfogói tevékenységek a büntetőeljárás egyes szakaszaiban	37
8.2. Jelentések készítése	39
8.3. Végrehajtás és felügyelet	40
8.4. Közösségi szankciók	41
8.5. Pártfogás: segítség és támogatás	44
8.6. Áldozatsegítés és mediáció	45
8.7. Bűnmegelőzés	46
9. A pártfogó felügyelet szabályozása a büntető törvénykönyvekben	47
9.1. A pártfogó felügyelet tartama	47
9.2. Alkalmazásának kötelező és lehetséges esetei	48
9.3. A pártfogó felügyelet tartalma	50
9.4. A magatartási szabályok, kötelezettségek megszegéséhez fűződő joghátrányok	52
10. A pártfogó szolgálatok szervezeti felépítése	53

11. Európai Pártfogó Szövetség	56
II. FEJEZET: A PÁRTFOGÁS HAZAI FEJLŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE	59
1. Rabsegélyezésből patronázs	59
2. Az I. Büntető Novella után sem tudott „gyökeret verni” a próbára bocsátás	63
3. A szocialista korszak	67
4. 1975. évi 20. törvényerejű rendelet a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról	70
5. A pártfogó felügyelet és az utógondozás törvényi szétválasztása	72
5.1. A pártfogó felügyelet	72
5.2. Az utógondozás	79
6. Rendőrhatalósági felügyelet és bűnmegelőzési ellenőrzés mint a pártfogó felügyelet „rokonai”	80
6.1. A rendőrhatalósági felügyelet	81
6.2. Bűnmegelőzési ellenőrzés	83
6.3. Hasonlóságok és különbségek	85
7. Reform előtt: válság az 1990-es években	88
7.1. Pártfogás és/vagy felügyelet?	88
7.2. Szervezeti elhelyezkedés, a büntetőeljárás mellőzött szereplője	90
7.3. A pártfogó felügyelők képzettsége	92
8. A reform	93
III. FEJEZET: A PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI SZOLGÁLAT TEVÉKENYSÉGE	96
1. Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal	96
2. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenysége	97
2.1. A pártfogó felügyelői vélemény	98
2.2. A környezettanulmány	101
2.3. A közérdekű munka végrehajtásának szervezése és ellenőrzése	105
2.4. Az utógondozás	108
2.5. A büntető ügyekben alkalmazott közvetítői tevékenység	110
3. A pártfogó felügyelet végrehajtásának általános szabályai	112
3.1. A pártfogó felügyelet elrendelésének esetei	113
3.2. A pártfogó felügyelet tartama	116

3.3. A pártfogó felügyelet tartalma	119
3.4. A pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködők	124
3.5. A fiatalkorúak pártfogó felügyeletére vonatkozó speciális szabályok	126
3.6. A pártfogó felügyelet végrehajtási rendje	127
3.6.1. A végrehajtás előkészítése	127
3.6.2. A pártfogolt értesítése és tájékoztatása	128
3.6.3. Pártfogó felügyelői terv	129
3.6.4. A pártfogó tájékoztatási kötelezettségei	132
3.6.5. A pártfogó jelentési/javaslattételi kötelezettsége	132
3.6.6. A végrehajtás befejeződése	135
4. Az új Btk. pártfogó felügyeletre vonatkozó szabályai	136
IV. FEJEZET: FIATALKORÚAK PÁRTFOGÓ FELÜGYELETE A	139
GYAKORLATBAN – EGY BARANYAI KUTATÁS EREDMÉNYEI	
1. Az elkövetők	139
1.1. Nemek és életkor szerinti megoszlás	139
1.2. Iskolai végzettség	140
1.3. Iskolai magatartás	141
1.4. Iskola intézkedése	143
1.5. Tanulmányok folytatása	144
1.6. A tanulmányokat már nem folytató pártfogoltak	148
1.7. Tanuláshoz/munkához való hozzáállásuk	150
1.8. Lakóhelyük	151
1.9. Kivel élnek együtt a pártfogoltak?	153
1.10. Lakhatási körülményeik	154
1.11. Családi állapotuk	155
1.12. Van-e gyermekük?	155
1.13. Családi háttérük	156
1.14. A pártfogoltak anyagi helyzete	158
1.15. A pártfogoltak édesanyjára vonatkozó adatok	160
1.16. A pártfogoltak édesapjára vonatkozó adatok	162
1.17. A pártfogoltak szabadidős elfoglaltsága	164
1.18. Korábban elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés	164

2. Bűncselekménnyel kapcsolatos adatok	165
2.1. Az elkövetett bűncselekmény	165
2.2. Elkövetői alakzat	167
2.3. Az elkövetés oka	167
2.4. Elkövetéskori életkor	169
3. A pártfogó felügyelet intézkedése	169
3.1. A pártfogó felügyelet időtartama	169
3.2. A pártfogó felügyelet megállapításának esetei	170
3.3. Előírt speciális magatartási szabályok	170
3.4. A pártfogó felügyelői terv	173
3.5. A kapcsolattartás gyakorisága	177
3.6. Az intézkedés eredményessége a pártfogók összegző véleménye alapján	178
3.7. A magatartási szabályok betartása	179
3.8. A pártfogolt együttműködő készsége	181
3.9. A pártfogolt életében/körülményeiben bekövetkezett változás az intézkedés tartama alatt	181
3.10. Az intézkedés kontroll funkciójának megnyilvánulása	183
3.11. A pártfogó felügyelet támogató funkciójának megnyilvánulása	183
3.12. Pártfogolt részvétele csoportos tréningen, kezelésen	184
3.13. Eredménytelenség esetén ennek oka – az intézkedés korábbi befejezése	184
4. A bűnismétlés valószínűsége	184
5. Bűnismétlés a bűnügyi nyilvántartás 2011-es adatai alapján	187
V. FEJEZET: A FIATALKORÚAK BŰNÖZÉSE	188
1. A fiatalkorúak büntetőjogának fejlődése	188
1.1. Nemzetközi kitekintés	188
1.2. A fiatalkorúak büntetőjogának hazai alakulása	190
2. A fiatalkorúak bűnözésének fő jellegzetességei	193
3. A fiatalkorúak bűnelkövetésének okai	195
4. A fiatalkorúak bűnözésének megelőzése, kezelése	198
VI. FEJEZET: A FIATALKORÚAK PÁRTFOGÓ FELÜGYELETÉNEK	202

BŰNMEGELŐZŐ TARTALMA

1. A Pártfogó Felügyelői Szolgálattal szembeni elvárások a bűnmegelőzés terén	202
2. A pártfogó felügyelet tartalmának lényege	203
3. A magatartási szabályok csoportjai	204
4. Kockázatértékelés	209
5. A pártfogó felügyelői esetkezelés	211
5.1. Egyéni esetkezelés	214
5.2. Csoportos esetkezelés	218
6. Közösségi foglalkoztatók Magyarországon	220
7. A csoportos foglalkozások	224
7.1. A csoportos foglalkozások egyes típusai	224
7.2. Az egyes csoportokba belépők szűrésének módszerei	226
7.3. Aggression Replacement Training (ART)	229
VII. FEJEZET: A FIATALKORÚAK PÁRTFOGÓ FELÜGYELETÉNEK LEHETSÉGES JÖVŐJE MAGYARORSZÁGON	234
1. A csoportos foglalkozásokba belépők szűrésének tökéletesítése	234
2. A közösségi foglalkoztatók profiljának lehetséges bővítési irányai	235
2.1. Emmaüs-kezdetek	237
2.2. Az Emmaüs szervezetek tevékenysége	238
2.3. Az Emmaüs szemlélet közösségi foglalkoztatók profiljába integrálása mellett szóló érvek	239
3. A megelőző pártfogás	240
3.1. „Ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét”	241
3.2. A „megelőző pártfogás” hazai és külföldi történeti előzményei	242
3.3. A gyermekek és fiatalok hatályos szabályozás szerinti megelőző védelme, „pártfogása”	244
3.4. A megelőző pártfogás szabályozásának szükségessége vagy a hatályos szabályozás tökéletesítése	247
VIII. FEJEZET: KÖVETKEZTETÉSEK	251
1. Az intézkedés hatálya alatt álló pártfogoltak jellemzői	251
2. A pártfogó felügyelet feladatai	252

3. A pártfogó felügyelet tartalma	254
3.1. Az esetkezelés tervezése	254
3.2. A magatartási szabályok	255
3.3. Az egyéni esetkezelés	256
3.4. Közösségi foglalkoztatók	258
4. A külföldi büntető törvénykönyvek tanulságai	258
5. A megelőző pártfogás intézménye	260
FELHASZNÁLT IRODALOM	262
MELLÉKLET	278

BEVEZETŐ

A dolgozat fontos jogintézmény bemutatására vállalkozik, melynek elődjét, a patronázst Finkey Ferenc a régi korok és a XX. század büntetőjoga közötti fő különbség egyik mutatójaként használta: „míg a régi világ büntetőjoga a büntetőeljárásra kimerítettnek vélte az állam büntető hatalmát (...) addig a modern büntetőjog, körülbelül egy évszázad óta a büntető igazságszolgáltatás szerves kiegészítő részéül tekinti a patronage-t”¹. A társadalmi bűnmegelőzés² nemzeti stratégiája³ mind a gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentése, a városok biztonságának fokozása, a családon belüli erőszak, az áldozattá válás megelőzése, mind a bűnismétlés megakadályozása terén számít a Pártfogó Felügyelői Szolgálatra. A Kormány 2011-ben feladatként határozta meg a megelőző pártfogás rendszerének kidolgozását, valamint a fiatalkorúak pártfogása intézményének a gyermekvédelem rendszerébe illesztését.⁴ A 2013 júliusában hatályba lépő új Büntető Törvénykönyvünk indokolása⁵ szerint a tíz évvel ezelőtt újjászervezett Szolgálat beváltotta a hozzá fűzött reményeket, a pártfogók teljesítménye egyenletesen fejlődik⁶, így a törvény a jövőben is felelősségteljes szerepet szán a pártfogó felügyelet intézkedésének. Az Európa Tanács 2010-ben ajánlást adott ki tagállamai számára a pártfogás szabályairól.⁷ Idén, 2013 októberében pedig sor kerül az Európai Pártfogó Szövetség⁸ szervezésében a pártfogás első világkongresszusának⁹ megtartására.

Nem csak hazánkban van tehát múltja, jelene és tervezett jövője a pártfogásnak. Hogy a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének jogintézménye előtt álló lehetséges utak és irányok helyességét mérlegelni tudjuk, mások által kitaposott ösvényeket ajánlhassunk számára, elengedhetetlen a múlt és a jelen alapos vizsgálata, hogy lássuk, honnan, merre tart, mikor,

¹ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 6. o.

² Hazánkban a társadalmi bűnmegelőzés „nem kampány és nem is 'háború a bűnözés ellen', hanem a társadalompolitika szerves része, azon belül pedig önálló szakpolitika.” [GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai tanulmányok 47., 2010. 72-86. o. 74. o.]

³ A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája (Melléklet a 115/2003. (X. 28.) OGY határozathoz) 7. pont

⁴ A Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozata a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről (a továbbiakban: kormányhatározat) I/9. pont

⁵ Az új Btk. részletes indokolása a 69. §-hoz.

⁶ GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai tanulmányok 47., 2010. 72-86. o. 78. o.

⁷ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól.

⁸ Európai Pártfogó Szövetség (Conférence Permanente Européenne de la Probation: CEP)

⁹ A World of Probation: Perspectives on Community Justice

http://www.worldcongressonprobation.org/default.asp?page_id=372

milyen körülmények között, milyen tartalommal, eszközrendszerrel kellett a társadalmi és jogalkotói elvárásoknak megfelelnie, milyen kihívásokkal kellett és kell megküzdenie, illetve kivel osztozik a felelősségen a kitűzött célok elérésében. Ez utóbbi tisztázása segíthet világosan látni, hogy melyek a pártfogó felügyelet saját kudarcai. Kudarcnak csak az tekinthető ezen intézkedés vonatkozásában, ha meglévő eszközeit nem, vagy nem megfelelően alkalmazza, vagyis nem él a pártfogás és felügyelet együttese által biztosított lehetőségekkel. Lehetőségeinek hiánya, eszköztelensége azonban nem róható a terhére.

A XXI. században egyértelmű, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének középpontjában a pártfogó felügyelő áll. Felmér, azonosít, osztályoz, koordinál, tanácsot ad, biztat és kényszeríti is a fiatal elkövetőket annak érdekében, hogy a bűnismétlés kockázatai csökkenjenek, hogy felelősséget ébresszen bennük tetteikért, támogassa jólétüket, növelje esélyeiket.¹⁰ A menedzsment szemléletnek a büntető igazságszolgáltatás területén történő megjelenése megköveteli az alkalmazott szankciók hatékonyságának értékelését. A leghatékonyabb beavatkozás pedig akkor várható, ha speciálpreventív szempontokat figyelembe véve élünk az egyéniesítés lehetőségével. A fiatal elkövetők szükségleteinek és a bűnismétlés kockázatainak elemzésével a pártfogó felügyelők orientálhatják a bíróságot a büntetés kiszabása során, valamint a pártfogói esetkezelés alkalmával felbecsülhetetlen és elmulasztathatlan lehetőségük nyílik az egyéni beavatkozási pontok megcélzására.

Hazánkban a pártfogás fejlődése a XX. század második felében eltért a nemzetközi tendenciától. Amikor több évtizednyi lemaradása után újjáéledőben volt, akkorra a világ kapitalista felében megbukott a rehabilitáció gondolata¹¹, ami lassította felzárkózásunkat. Ennek ellenére Angyal Pál, Balogh Jenő vagy Pollák Illés több mint száz évvel ezelőtti „rabsegélyezés vagy patronázs”-dilemmája során megfogalmazott gondolatait olvasva azt hihetnénk, hogy a pártfogó felügyelet jogintézménye a kilencvenes évek elején már nem lehetett válságban a század elején előirányzott lépések elmulasztása okán, és átfogó reformjára nem az ezredforduló után került sor. Angyal a patronázs egyesületek kezdeti sikereit az individualizáció lehetőségének megteremtésében látta, szemben az egyéniesítést teljes mértékben mellőző rabsegélyezéssel, életképességét pedig az abban való társadalmi részvétel fokától tette függővé.¹² Ennek ellenére a harmadik patronage kongresszus 1911-ben

¹⁰ SCHWALBE, Craig, S., – MASCHI, Tina, (2009). Investigating Probation Strategies with Juvenile Offenders: The Influence of Officers's Attitudes and Youth Characteristics. *Law and Human Behavior*, 33, 357-367. 357. o.

¹¹ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 201. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹² ANGAL Pál: A patronage. *Jogállam*, 1909/7. 481-490. o. 488. o.

már e tevékenység állami feladatként való ellátása mellett döntött¹³, ám az erre irányuló törekvéseket az első világháború megtörte¹⁴, valamint megakadályozta a negyedik kongresszus megtartását is, mely már a pártfogó tisztviselői létszám növelését és a pártfogók képzését tűzte napirendre.¹⁵

A mai pártfogó felügyelet előfutáraként az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, az I. Büntető Novella rendelkezett három esetben a fiatalkorúak speciális felügyeletéről, de a „pártfogó felügyeletet” a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve, az 1961. évi V. törvény szabályozta először. Dávid Ferenc a jogintézményt nem tartotta sikeresnek, véleménye szerint csak a fiatalok eseti botlásánál volt hatékony, amikor a fiatal családi, környezeti viszonyai egyébként is valószínűsítették, hogy nem fog újabb bűncselekményt elkövetni.¹⁶

A pártfogó felügyelet végül az utógondozás keretében kifejlődve 1976 januárjától vált általánossá büntetőjogunkban, felnőtt korú elkövetőkkel szemben is alkalmazhatóvá¹⁷, majd 1978-ban vált külön az utógondozástól, mikor a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény a pártfogó felügyeletet mint jogkövetkezményt szabályozta az intézkedések között¹⁸, amivel „nagykorúsította”¹⁹ e jogintézményt. Mivel azonban a fiatalkorúak és a felnőttek pártfogóinak elkülönülten működő szervezetére eltérő jogi szabályozás és szakmai iránymutatás vonatkozott, nem alakultak ki egységes szakmai standardok, ügymenet, nyilvántartási rendszer és az információcsere sem volt hatékony.²⁰ „Az intézményes segítségnyújtás tárgyi körülményének hiánya” elszíntelenítette „a pártfogó felügyeletet, s a tevékenység punitatív vonása” erősödött fel.²¹ Eszköztelensége miatt az ítélkező bírák nem szívesen rendelték el²², a magatartási szabályok végrehajthatatlansága és ellenőrizhetetlensége miatt komolytalanná vált.²³

¹³ VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (1. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/6. 274-279. o. 275. o.

¹⁴ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 36. o.

¹⁵ FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915/9. 385-397. o. 385. o.

¹⁶ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o. 725. o.

¹⁷ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 50. o.

¹⁸ Ezzel a pártfogói tevékenységet a büntető igazságszolgáltatás formális rendszeréhez kapcsolta – írja Kerecsi Klára 2002-ben. [Kerecsi Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 188. o.]

¹⁹ PONGRÁCZ Zsolt: Egy „pártfogós-konferencia” margója. Jogpolitika, 1988/5. 17. o.

²⁰ KERECSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006. 11. o.

²¹ KERECSI Klára: A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? Esély, 1990/5. 53-65.o. 57. o.

²² VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle, 1992/4. 23-33. o. 27. o.

²³ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. 31. o.

„Ha elkülönítünk és izolálunk, hogyan készíthetjük fel az elítélteket a szabadsággal való élés elfogadott formáira? Némi iróniával szólva, nem lehet a pilótajelölteket repülni tanítani tengeralattjáróban.”²⁴ Denis Szabo a szabadságelvonás hátrányait hangsúlyozva hívta fel a figyelmet arra, hogy a reszocializáció megvalósításához alternatív megoldásokhoz kell folyamodnunk, mivel a szabadságelvonás évei inkább „társadalmi tériszony”²⁵ kialakulását valószínűsítik. Ám még 2002-ben is megállta a helyét a kritika, miszerint a jogalkotó úgy emelte be a szabadságelvonással nem járó szankciókat a büntetési rendszerünkbe, és úgy várta el minél gyakoribb alkalmazásukat, hogy elmulasztotta megteremteni a működéshez szükséges szakmai, gazdasági és infrastrukturális feltételeket. A pártfogó felügyelet vonatkozásában ez azt jelentette, hogy a pártfogókra hárította a reintegráció feltételeinek megteremtését, aminek azonban – érthető módon – nem tudtak megfelelni.²⁶

A pártfogó felügyelet jogintézményét az 1183/2002. (X. 31.) Kormányhatározat szándékozta kilendíteni a válságból. Melléklete előírta, hogy az egységes szakmai irányítás megteremtése érdekében egy szervezetbe kell integrálni a felnőttekkel és a fiatalkorúakkal foglalkozó pártfogó felügyelőket, létre kell hozni az igazságügyminiszter irányítása alatt álló Pártfogó Felügyelői Szolgálatot, és megfogalmazta a pártfogó felügyelői szállások és foglalkoztatók kialakításának szükségességét is. A 2003. évi XIV. törvény emelte ki a felnőtt korúak pártfogóit a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-végrehajtási csoportjából, valamint a fiatalkorúak pártfogóit a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatalok szervezetéből, és megszüntette a társadalmi pártfogó intézményét is. A Szolgálat „Missziója” a közös célokat így fogalmazza meg: *„A Pártfogó Felügyelői Szolgálat célja a bűnismétlés kockázatának csökkentése. A pártfogó felügyelő az alternatív büntetések végrehajtásával, az elkövető szükséges mértékű és következetes ellenőrzésével elősegíti a büntetőjogi következmények maradéktalan érvényesülését, a közösség védelmének erősítését; támogató tevékenységével növeli az elkövető társadalmi integrációjának esélyét. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat a helyreállító igazságszolgáltatás elve alapján működik. Célja, hogy az elkövető szembesüljön tettének következményeivel, s hogy az áldozat, a megsértett közösség és a bűnelkövető közötti közvetítéssel a bűncselekmény okozta károk mérséklődjenek.”*²⁷

²⁴ Denis SZABO: Kriminológia és kriminálpolitika. (Ford.: Szabó András) Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. 274. o.

²⁵ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. o. 115. o

²⁶ KERESZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 188. o.

²⁷ *A pártfogó felügyelői tevékenységre vonatkozó jogforrások, definíciók, ügymenetmodell, válogatott szakbibliográfia és iratminták tára. Az Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának munkatársai számára.* 2009. Igazságügyi Hivatal (A továbbiakban: ügymenetmodell.)

A válságkezelés hatékonyságának értékeléséhez – annak érdekében, hogy világosabban lássuk, milyen problémákat sikerült végleg orvosolnia, és milyen régi nehézségek maradtak megoldatlanul, illetve hogy a XXI. század milyen új elvárásokat és kihívásokat tartogat – elengedhetetlen a nemzetközi kitekintés. Vizsgálni kell a szabadságelvonás, majd az alternatív szankciók mindenhatóságába vetett hit megingását, a szankciórendszer átalakulását, a rabsegélyezés patronázssá, majd pártfogó felügyeletté fejlődésének tendenciáit, ennek folyamatában az állami és a társadalmi szerepvállalás arányának változását. E kitekintés fényében értelmezhető a vonatkozó magyar jogszabályokon és szakirodalmon alapuló történeti elemzés, ami előkészíti a jelen jogszabályi háttérének és gyakorlatának vizsgálatát, mindezek együttesen pedig megágyaznak a jövőre irányuló elképzelések elemzésének, javaslatok megfogalmazásának.

Egyetemi kötelező jogi gyakorlatom egy részét a Baranya Megyei Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatánál töltöttem a fiatalkorúak pártfogó felügyeletét végrehajtó pártfogók mellett. Az egyetemi tankönyvek a szankciórendszer tárgyalása során nem szentelnek kellő figyelmet ennek az intézkedésnek, annak ellenére, hogy végrehajtásának hatékonysága kihatással van a vádemelés elhalasztásának, a próbára bocsátásnak, a szabadságvesztés felfüggesztésének, a feltételes szabadságra bocsátásnak és a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátásnak a sikerességére is. A gyakorlati hetek ideje mindössze arra volt elég, hogy ráébredjek a pártfogó felügyelettel kapcsolatos tájékoztatlanságomra és a bennem megfogalmazódott kételyek kérdésekké alakuljanak:

- Szükség van-e a fiatalkorúak pártfogó felügyeletére?
- Alkalmas-e ez az intézkedés a büntető törvénykönyvben meghatározott célok elérésére? Nem csak az eseti botlásoknál hatékony, mikor beavatkozás nélkül is elmaradna a bűnismétlés?
- Megfelel-e a magyar szabályozás a nemzetközi elvárásoknak, fejlettségi szintnek, európai színvonalnak?
- Hatékonyabbá tétele érdekében megfontolhatjuk-e korábbi magyar vagy jelenlegi külföldi megoldások integrálását a jogintézmény formai, tartalmi, anyagi, eljárási jogi vagy végrehajtási jogi vonatkozású megújítására?

A dolgozat célja tehát ezeknek a kérdéseknek a megválaszolásán keresztül annak vizsgálata, hogy a fiatalkorúak pártfogó felügyeletének jogintézménye hogyan látja el jelenleg a bűnmegelőzésben neki szánt feladatokat, illetve a jövőben miként lehetne képes szerepe tökéletesebb betöltésére.

A pártfogó felügyelet 2003-as reformjának tizedik évfordulója önmagában is indokoltta tehetné a jogintézmény hatékonyságának vizsgálatát, azonban a témaválasztást újabb tervezett reform teszi aktuálisabbá. A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia végrehajtásának a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési terve a Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozata mellékletében a következő feladatokat írta elő: „Ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét, és be kell illeszteni a fiatalkorúak pártfogásának intézményét a gyermekvédelem rendszerébe a gyermekkorú és fiatalkorú szabálysértést, bűncselekményt elkövetők szocializációjának és reszocializációjának elősegítése érdekében.”.²⁸

A fiatalkorúak bűnelkövetésének, bűnismétlésének megelőzése örökzöld témaként szintén kimeríthetetlen lehetőséget kínál a kutatásra. Különösen az új büntető törvénykönyvnek a büntethetőségi korhatárt módosító rendelkezései hívják fel figyelmünket az e téren való vizsgálódás szükségességére. A dolgozat fókuszában e két terület metszéspontja áll: arra keresi a választ, hogy a kérdéses intézkedésnek milyen kihasznált mozgástere és kiaknázatlan lehetőségei vannak a fiatalkorúak bűnmegelőzése körében.

A kutatási téma feldolgozásához a történeti, dogmatikai és összehasonlító módszer alkalmazása elengedhetetlen. Ennek során szükséges:

- a vonatkozó magyar és külföldi szakirodalom, valamint a nemzetközi dokumentumok áttekintése, elemzése;
- a külföldi és magyar jogszabályok, a pártfogói munka mindennapjait meghatározó ügymenetmodell, valamint az ügycsoport végrehajtását is összefoglaló éves beszámolók elemzése.

Annak érdekében, hogy a fenti anyagok tanulmányozása után azok tanulságait gyakorlati tapasztalatok fényében értékelhessem, szükségesnek tartottam a jogintézmény közvetlen vizsgálatát is. 2008-ban és 2009-ben a Baranya Megyei Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatánál tanulmányoztam háromszázhárom pártfogó felügyeleti aktát, ami e fiatalok intézkedés hatálya alatt töltött éveit, életét tárta elém. Hogy a jogintézmény életképességéről véleményt formálhassak, ahhoz nélkülözhetetlen volt látnom a jogszabályok személytelen rendelkezéseinek megelevenedését. Az eredményesség vizsgálata során fontos mutatóul szolgált e háromszázhárom pártfogolt utánkövetéses ellenőrzése is a bűnügyi nyilvántartás 2011-es adatai alapján.

²⁸ Kormányhatározat I/9. pont

I. FEJEZET

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

1. A pártfogás fogalma

A „probation”²⁹ kifejezés jelentése az idők során folyamatosan alakult: minden tevékenységre vonatkozott a büntető igazságszolgáltatás területén, ami bűnmegelőző beavatkozást, közösségi szankció végrehajtását, büntetés-végrehajtási intézetben végzett tevékenységet, ellenőrzést, vagy szankcióként végrehajtott pártfogást, környezettanulmány és egyéb jelentéskészítést, illetve büntetés kiszabásának vagy végrehajtásának elhalasztását takart. Definiálhatjuk szankcióként, szervezetként vagy eljárásként.³⁰ Szankcióként egy bírói intézkedést jelent, mely az elkövető számára olyan jogi státuszt teremt, ami nem vonja el, csak korlátozza szabadságát és aláveti a pártfogó szervezet felügyeletének, valamint a bíróság által meghatározott feltételeknek. Szervezetként a „probation” egy szolgálatot ellátó hivatal, mely segíti a bíróság munkáját és bizonyos szolgáltatásokat nyújt a büntető igazságszolgáltatás által kitűzött feladatok megvalósulása érdekében. Eljárásként egyesíti magában az elkövető bűnösséggel való szembesítését, valamint a pártfogó felügyelő által ellátott felügyeletét a közösségben.

Az Európa Tanács 2010-ben a pártfogást a közösségi szankciók közé tartozó, jogszabályban meghatározott, bűnelkövetővel szemben alkalmazott összetett jogintézményként definiálta, melynek célja egyrészt a társadalom védelme, másrészt az elkövető (re)integrációja a felügyelet és a támogatás számos eszközével.³¹

A pártfogás mára világszerte létezik³², jóllehet eltérő tartalommal és szervezeti keretek között. 1878³³ és 1920 között Észak-és Dél-Amerika, Európa, Afrika és Ázsia országainak

²⁹ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 3. o. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

³⁰ CARTER, Robert – WILKINS, Leslie: Probation and Parole. 1970. John Wiley & Sons, Inc. New York, London, Sydney, Toronto. 15. o.

³¹ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól

³² A történészek eltérő eredményei ellenére a kronológiai sorrend nagyjából így állítható fel: 1885. Michigan, 1886. Új-Zéland és Queensland, 1887. Dél-Ausztrália és Victoria, 1888. Belgium, 1889. Kanada, 1891. Ceylon, 1892. Luxemburg, 1893. New York, Portugália és Franciaország, 1894. Maryland és Norvégia, 1895. Németország, 1897. Missouri, Nyugat-Ausztrália, 1898. Vermont, Tasmania, Mauritius, 1899. Minnesota, Illinois, 1900. Rhode Island, Svájcól öt kanton, 1901. Hollandia, New Jersey, 1903. Bulgária, 1905. Dánia, Kalifornia, Connecticut, Michigan, Maine. 1906. Cape Colony, Svédország, 1907. Olaszország, 1908. Spanyolország, Magyarország, Egyesült Királyság, 1910. Svédország, 1911. Görögország, 1916. Uruguay.

törvénykönyveibe is beemelték. Teljesen eltérő politikai és társadalmi berendezkedésű országok büntető igazságszolgáltatási rendszerének lett része, mint Chile, Japán, Franciaország vagy Oroszország. Viszonylag rövid idő alatt, a XIX. század végén és a XX. század elején került erre sor,³⁴ a történeti előzmények felidézése során azonban a római jogig is visszatekinthetünk.

2. A pártfogás gyökerei

2.1. Az elítéltek támogatásának kezdetleges formái

A római jog³⁵ több intézményében fellelhető a rászorulóknak segítségének igénye³⁶, ám ebből a korból inkább elnevezésbeli, mint tartalmi örökséget kaptunk. A patronázs munka – majd pártfogás – közelebbi őseinek az őskereszténység korában szokássá vált börtönlátogatást és a rabok gyámolítását tekintjük. Az elítéltek pártfogolása kezdetben csak a szegénygondozás keretében ruhával, étellel való ellátásukat jelentette.³⁷ A III. században az egyház a diakonusok és diakonisszák kötelességévé tette e feladatok ellátását, majd a niceai zsinat 325-ben „szegények gondozója” néven (*procuratores pauperum*) létesített gondozó hivatalt.³⁸

A nyomorban élő, züllés veszélyének kitett gyermekek, fiatalok felkarolására a XVI. századtól kezdve alakultak intézetek, árvaházak, fenyítő- és javítóházak. A javítóintézetek igazi elődjeként az Amszterdamban 1595-ben megnyitott fenyítőházat tartják számon, mert

[VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. *The British Journal of Criminology*, 2008/6. 735-755. o. 737-738. o.] Horvátország 1916-ban, Ausztria 1920-ban vezette be a feltételes elítélést. [Hans-Heinrich JESCHECK: A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület és a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság hatása a modern kriminálpolitika nemzetközi fejlődésére. *Jogtudományi Közlöny*, 1982. július, 539-546. 539-540. o.]

³³ 1878-ban Massachusetts-ben bevezették a felfüggesztett büntetés mellett fiatalokkal szemben alkalmazható intézkedésként a pártfogást, melyet a fiatalok bírósága nem egyszerű felügyeletként értelmzett, hanem egyfajta „gondnokságként”, mely hozzáállás, elvárás megteremtette a pártfogó felügyelő szerepét. [PETERS, Clark: *Social Work and Juvenile Probation: Historical Tensions and Contemporary Convergences*. *Social Work*, 56/4. 2011. 356.]

³⁴ VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. *The British Journal of Criminology*, 2008/6. 735-755. o. 737. o.

³⁵ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. *Magyar Jogi Szemle*, 1943/1. 1-16. o. 4. o.

³⁶ Így például a felszabadított rabszolgák, a libertinusok korábbi uraiktól, patronusuktól nevet, lakhelyet és örök nyughelyet kaptak; az ügyvédet is patronusnak nevezték a rómaiak. [FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. *Magyar Jogi Szemle*, 1943/1. 1-16. o. 6. o.]

³⁷ A középkorban alacsonyabbrendűség céljából gyakran a város főterére vitték őket, és az így befolyt összeget fordították az ellátásukra. [TÖRZS Edit, A pártfogó felügyelet rövid története, <http://www.kih.gov.hu/alaptev/partfogo/bemutakozas/tortenet/tortenet.html>]

³⁸ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. *Magyar Jogi Szemle*, 1943/1. 1-16. o. 5. o.

ide a csavargókön kívül tisztességes családból származó, ám tévútra tévedt gyermekeket is befogadtak³⁹, de 1557-ben, Londonban létesült az első dologház a szegények, csavargók, koldusok számára.⁴⁰ Az 1703-ban Rómában, XI. Kelemen pápa által alapított San Michele-intézet már kifejezetten fiatalok megjavítására vállalkozott.⁴¹

A XVIII. század végén börtönreformerek keltek a rabok védelmére, – különösen John Howard és Elisabeth Fry – nekik köszönhetően Európa-szerte elterjedtek a fogházmissziót teljesítő szervezetek.⁴² Európa első rabsegélyező egylete 1797-ben alakult Dániában, Odense városában.⁴³ A vallási impulzusok nagy hatással voltak a XIX. században a büntetési rendszer reformjára és a pártfogói rendszer fejlődésére, különösen az evanglikál mozgalom⁴⁴, mivel aktív, hatni akaró vallásnak mondható: képviselői a szociális problémák elleni küzdelem során a börtönreformokat is sürgették. John Howardra, Elisabeth Fry-ra és Mary Carpenter-re is az evanglikál mozgalom nézetei hatottak.⁴⁵ Angliában John Howard nevéhez fűződik az „emberbaráti társaság” (Philanthropic Society 1788.), valamint az első „farm-iskola”⁴⁶ (Reformatory School 1792.) alapítása, amivel e téren Anglia szolgált példával az európai államoknak.⁴⁷ A Bedfordshire-i John Howard⁴⁸ külföldi utazásai során tanulmányozta a büntetési feltételeket. Különösen a genti Maison de Force, valamint a római, XI. Kelemen által alapított Hospice of San Michel volt rá nagy hatással.

A bebörtönzöttek érdekeinek képviselőit, a feltételek javításának szorgalmazására jótékonyági szervezetek létesültek: 1787-ben Philadelphiában, 1826-ban Bostonban, valamint 1845-ben New Yorkban.⁴⁹

2.2. Felügyelet és támogatás a szabadságelvonás helyett

³⁹ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 9. o.

⁴⁰ A dologházakban szörnyű körülmények uralkodtak, de közülük néhány jelentős újításokat vezetett be. Az 1773-ban Belgiumban Jean Jacques Phillipe Vilain által felállított Maison de Force már elkülönítette a súlyos bűncselekményeket elkövetőket, valamint a nőket és a gyermekeket a férfiaktól. [CARNEY, Louis: Probation and Parole: legal and social dimensions. McGraw-Hill Book Company. 1977. 5-6. o.]

⁴¹ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 9. o.

⁴² VÓKÓ György, Utógondozás, Belügyi Szemle, 1996/2. 50–62.

⁴³ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 12. o.

⁴⁴ „Evangelical”: evangéliumi kereszténység.

⁴⁵ MAIR, George – BURKE, Lol: Redemption, Rehabilitation and Risk Management. A history of probation. Routledge. London and New York, 2011. 8. o.

⁴⁶ Finkey fordítása szerint [FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 9. o.]

⁴⁷ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalok Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 9. o.

⁴⁸ CARNEY, Louis: Probation and Parole: legal and social dimensions. McGraw-Hill Book Company. 1977. 6. o.

⁴⁹ CARNEY, Louis: Probation and Parole: legal and social dimensions. McGraw-Hill Book Company. 1977. 6. o.

Féligazság, hogy a pártfogás az Egyesült Államokból ered. Törvényi keretek között valóban ott működött először, de a jogintézmény őseit máshol is megtaláljuk. Az a common-law gyakorlat, hogy a bíróság jogosult ideiglenesen felfüggeszteni a büntetést, angol hagyomány volt.⁵⁰ Massachusetts állam és Anglia osztozik tehát a pártfogás „kifejlesztéséért” őket megillető dicsőségen.⁵¹

A fejlődés másik iránya tehát – a rabsegélyezés mellett – a szabad élet körülményei között történő felügyelet és támogatás szorgalmazása volt, méghozzá a börtönbüntetés alternatívájaként. Ennek jogi lehetőségét az angolszász jogrendszerben kialakult felfüggesztett szabadságvesztés és próbára bocsátás jogintézményének bevezetése adta meg.⁵²

A pártfogás különböző formáinak megteremtőiül más-más személyt jelölnek meg a szerzők. Nem fér kétség viszont ahhoz, hogy Amerikában John August, az Egyesült Királyságban Matthew Davenport Hill tekinthető a mai angolszász modellnek nevezett típus atyjának – ráadásul szinte ugyanabban az időben, 1841-ben fedték fel újítási szándékukat.⁵³

John August⁵⁴ tizenhét évig folytatta munkáját a bostoni bíróság mellett. Első pártfogoltja egy alkoholista⁵⁵ férfi volt. A bíróság engedélyével vállalta, hogy figyelemmel kíséri a férfit, és kezkesedik jó magaviseletéért.⁵⁶ Első ezerszáz pártfogoltja közül mindössze egyet nem sikerült jó útra térítenie. Majdnem húsz évvel halála után – 1878-ban – törvényesítették a felnőttkorúak pártfogását Massachusetts-ben. A törvény olyan személyek pártfogásának elrendelését szorgalmazta, akikről feltételezhető volt, hogy büntetés nélkül is megjavíthatók. Más korlátozást nem tartalmazott a szabályozás, így a pártfogás Boston városában elérhető volt férfiak és nők, bűncselekményt és szabálysértést elkövetők,

⁵⁰ CARNEY, Louis: Probation and Parole: legal and social dimensions. McGraw-Hill Book Company. 1977. 75. o.

⁵¹ CARTER, Robert – WILKINS, Leslie: Probation and Parole. 1970. John Wiley & Sons, Inc. New York, London, Sydney, Toronto. 11. o.

⁵² BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 198. 201. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

⁵³ VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755. o. 736. o.

⁵⁴ John August cipész volt Bostonban.

⁵⁵ A 19. században a bűnözés és az alkoholizmus szoros összefüggést mutatott Angliában is. A század közepén a bűnözés fő okának tartották. [MAIR, George – BURKE, Lol: Redemption, Rehabilitation and Risk Management. A history of probation. Routledge. London and New York, 2011. 13. o.]

⁵⁶ John August 1841 augusztusában a bíróságon találkozott a rossz megjelenésű alkoholista férfival. Az ítélethozatal előtt váltott vele néhány szót, melyből kiderült, hogy a férfiben – annak ellenére, hogy kinézete alapján ezt senki sem gondolta volna róla – van javulási szándék. Állította, hogy ha megmenekülhetne a büntetéstől, sosem inna többet. A hangjában és a tekintetében olyan eltökéltséget érzett August, hogy úgy döntött, segít rajta. 1858-ig, élete végéig ezerkilencszáznegyvenhat személyért vállalt „kezeséget”. [CROMWELL, Paul Frank: Probation and Parole in the Criminal Justice System. 1987. West Publishing Company. St. Paul, New York, Los Angeles, San Francisco. 22. o.]

fiatalkorúak és felnőttek esetében is, tekintet nélkül az elkövetett cselekmény súlyára.⁵⁷ Fontos megjegyezni az 1878-as szabályozásról, hogy ez még nem hozta létre a pártfogás jogintézményét, nem létesített új bírói jogkört, csak gondoskodott e feladatra kijelölt speciális hivatalnokok kinevezéséről és fizetségükről,⁵⁸ ráadásul csak Boston városában teremtette meg a pártfogás lehetőségét: Boston polgármestere évente kinevezhetett egy fizetett pártfogó felügyelőt, aki a bostoni büntetőbíróságok mellett tevékenykedett. Egy 1880-as törvény az egész államra kiterjesztette a pártfogó felügyelő kinevezésének lehetőségét. 1957-re pedig minden államban elfogadták a pártfogással kapcsolatos jogszabályokat.⁵⁹

Matthew Davenport Hill⁶⁰ már az 1820-as években – amikor még ügyvédként dolgozott – megfigyelt egy szokatlan gyakorlatot az angol bíróságon. A fiatalkorú elkövetőket jelképes, egynapos büntetésre ítélték, azzal a feltétellel, hogy ekkortól kezdve egy, a bíróság által jóváhagyott személy – szülő vagy gyám – gondoskodása alá kerülnek. Ez nem a büntetés felfüggesztését, de mérséklését jelentette a fiatalok esetében, és ezzel együtt a felügyeletüket, ami ekkor még speciális feltételek meghatározása nélkül folyt. 1841-ben Hill már bíróként kezdte meg saját elképzeléseinek megvalósítását. Ahelyett, hogy a fiatalok bebörtönzését rendelte volna el, felügyelet alá helyezte őket. Hitt abban, hogy ez a rendelkezés sokkal jobban szolgálja a rehabilitációjukat, mint a büntetés – ő a jelképes, néhány napos szankció kiszabását is elhagyta.

Európa vallási, kulturális, nyelvi, szociális sokszínűségét tükrözi a pártfogás története és mai megjelenési formáinak változatossága. Annak ellenére, hogy egyes országokat néhány közös vonás alapján egy csoportba sorolhatunk a pártfogói rendszerük fejlődésére tekintettel – volt szocialista országok, common-law országok –, legtöbbször e csoportokon belül is nagy különbségeket⁶¹ fedezhetünk fel.

A legtöbb európai országban a pártfogói tevékenység csírái a XIX. század első felében jelentek meg. Az első holland⁶² – kereskedők által alapított – pártfogó szervezet 1823-ban kezdte meg működését. Céljuk az elítéltek viselkedésének javítása volt, melyet szabadulásuk utáni oktatással, vallási, erkölcsi tanításokkal, anyagi támogatással kívántak elérni.

⁵⁷ CROMWELL, Paul Frank: Probation and Parole in the Criminal Justice System. 1987. West Publishing Company. St. Paul, New York, Los Angeles, San Francisco. 11. o.

⁵⁸ CROMWELL, Paul Frank: Probation and Parole in the Criminal Justice System. 1987. West Publishing Company. St. Paul, New York, Los Angeles, San Francisco. 20. o.

⁵⁹ CARNEY, Louis: Probation and Parole: legal and social dimensions. McGraw-Hill Book Company. 1977. 81-82. o.

⁶⁰ CARNEY, Louis: Probation and Parole: legal and social dimensions. McGraw-Hill Book Company. 1977. 79. o.

⁶¹ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

⁶² KALMTHOUT, Anton – TIGGES, Leo: Netherlands. 677-723. 679. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

Franciaországban⁶³ a XIX. század második felében keresztény jótékonyági szervezetek segítették a fogvatartottakat és a szabadult rabokat. E szervezetek 1885-től állami juttatásban is részesültek.

A pártfogói munkának ilyen kezdetleges formáit Skandináviában is megtaláljuk, Dániában például 1843-tól, Finnországban 1870-től keresztény jótékonyági szervezetek önkéntesei segítették a rabokat vallási iránymutatásokkal és oktatással.⁶⁴

Angliában – a Hill által támogatott gyakorlattól eltekintve – 1876-tól beszélhetünk pártfogói tevékenységről, amikor az Anglikán Egyház fellépett az alkoholizmussal szemben. Misszionáriusai elkezdtek tevékenykedni a bíróságokon, elsősorban az alkoholista bűntettesek megmentése érdekében.⁶⁵ Londoni gyakorlat szerint a bíróság eltekintett az elítélt bebörtönzésétől, ha az vállalta a misszionáriusok iránymutatásainak követését. 1887-től törvény ösztönözte a bírakat e gyakorlatra az első büntényesek esetében.⁶⁶ 1879-ben Angliában és Wales-ben a Summary Jurisdiction Act tette lehetővé, hogy az elkövetőt – akit kisebb súlyú bűncselekményért ítéltek el – feltételesen büntetés nélkül bocsássák el, ha ígéretet tesz arra, hogy jelentkezési kötelezettségének eleget tesz és törvénytisztelő életmódot fog folytatni.⁶⁷

1907-ben a Probation of Offenders Act hozta létre a pártfogó szolgálatot Angliában és Wales-ben, ekkor született meg a hivatásos pártfogás.⁶⁸ Az 1907-es törvény⁶⁹ alapján az új pártfogó felügyelet végrehajtásának hajtóerejét egyrészt az elkövető ehhez való hozzájárulása képezte, másrészt az a lehetőség, mely szerint újra bíróság elé kellett állnia, ha nem tartotta be az előírt feltételeket. A törvény sem életkor, sem az elkövetett bűncselekmény típusának meghatározása által nem korlátozta a pártfogás elrendelését, de felsőbb bíróságok gyakorlata szerint csak szabadságvesztéssel fenyegetett cselekmények esetén volt elrendelhető – így emberölés és hazaárulás esetén nem. A pártfogó felügyelő máig érvényes alapvető

⁶³ PELISSIER, Bruno – Perrier, Yves: France, 349-380. 351. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

⁶⁴ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 3. o. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

⁶⁵ MCCARVA, Roger: England and Wales. 255-293. 257. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

⁶⁶ HATVANI Erzsébet: A magyar Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezete és feladatai 187-195. 198. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

⁶⁷ BOCHEL, Dorothy: Probation and After-care: its development in England and Wales. 1976. Scottish Academic Press. Edinburgh and London. 3.

⁶⁸ MAIR, George – BURKE, Lol: Redemption, Rehabilitation and Risk Management. A history of probation. Routledge. London and New York, 2011. 7.

⁶⁹ KING, Joan: The Probation Service. Butterworth & Co. Ltd. London 1958. 8.

kötelezettségeit⁷⁰ így fogalmazta meg a törvény: „segítsd, támogasd a pártfogoltat, miközben felügyeled és ellenőrzöd, hogy betartja-e a feltételeket, melyeket kötelességgként írt elő számára a bíróság, látogasd meg, és számoljon be viselkedéséről a bíróságnak”. Ez a törvény nem csak az Egyesült Királyság pártfogói rendszerének alapját teremtette meg, hanem számtalan más hasonló jogszabályét világszerte.

Belgiumban⁷¹ 1888-ban vezette be az igazságügyi miniszter a felfüggesztett szabadságvesztést, melynek célja az volt, hogy az arra érdemes első bűntényeseket megvédje a börtönártalmaktól és a visszaeséstől. A miniszter emellett nem látta szükségesnek felügyeletük elrendelését, hitt abban, hogy számukra elég e lehetőség a megjavuláshoz. Csak 1912-től felügyeltek rájuk önkéntesek.⁷²

Abban, hogy a pártfogás fejlődésére és alkalmazására viszonylag rövid idő alatt került sor a XIX. század végén és a XX. század elején, szintén nagy szerepet játszottak a nemzetközi konferenciák és azok a tanulmányútnak is nevezhető utazások, melyek közvetítették a fejleményeket a kontinensek között.⁷³ 1904-ben például Lucy Bartlett⁷⁴ szorgalmazására vezették be Olaszországban – Rómában – a feltételes szankciók alkalmazását a „Council of Patrons” párhuzamos felügyeletével. Római mintára hasonló szervezetet hoztak létre 1908-ban Milánóban, Firenzében és Torinóban is. Lucy Bartlett angol volt, ám tapasztalatait – melyre Boston, Chicago, New York és Philadelphia pártfogói rendszerének tanulmányozása során tett szert – Olaszországban is kamatoztatta. Különösen az önkéntesek munkájára építő Indianapolis-i gyakorlat ragadta meg, melyet Olaszországba is átültetett. Emellett hazájában is nagy szerepet játszott a pártfogás fejlődésében.

Howard Vincent⁷⁵, miután nyugdíjba vonult a Scotland Yard-tól, beutazta Amerikát és a Brit Birodalmat. Tanulmányozta a pártfogói rendszert Bostonban, majd az itt látottakat továbbította Új-Zélandra, Taszániába, Victoriába és Queenslandbe is.

1890-ben Antwerpenben került sor nemzetközi patronage-kongresszusra, melynek határozata szerint a patronage-egyletek tagjai állandóan látogathatták a börtönöket, az 1903-as Marseille-

⁷⁰ KING, Joan: The Probation Service. Butterworth & Co. Ltd. London 1958. 9.

⁷¹ VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755. 739.

⁷² Ezt a változást az 1905-ben Amerikába látogató német íróknak tulajdonítják a történészek, nekik volt köszönhető, hiszen beszámoltak a gyermekekről való gondoskodás vonatkozó amerikai gyakorlatáról.

⁷³ VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755. o. 741.

⁷⁴ VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755. o. 742.

⁷⁵ VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755. o. 743.

i kongresszus pedig a pártfogoltaknak adandó gyermeknevelésre vonatkozó tanácsok szükségességére hívta fel az egyletek figyelmét.⁷⁶

2.3. A fiatalkorúak büntetőjogának és a pártfogásnak a fejlődése

A korábbi évszázadokban a gyermekeket kis felnőtteknek tekintették, ám a XIX. század elején külön bánásmódban kezdték őket részesíteni. Ekkor fogalmazódott meg a társadalmi igény a felnőtt és fiatal elkövetők elkülönítése iránt.⁷⁷ Mary Carpenter ösztönzésére vezette be például Anglia és Wales a „reformatory school”-okat 1854-ben, ahol azokat a tizenhat éven aluli elkövetőket helyezték el, akiket legalább két hétre megfosztottak a szabadságunktól. Ezt követte az „industrial school” bevezetése 1857-ben, ahol a bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetettnek tekintett hét és tizennégy év közöttieket helyezték el.⁷⁸ Az 1854-es Reformatory Schools Act-et követő tíz évben a reformatory iskolák számának emelkedésével együtt a gyermekek bebörtönzésével és annak létező alternatíváival szembeni elégedetlenség is nőtt, ugyanis a reformatory school sem vált be minden esetben. Az első büntényesek, vagy kisebb súlyú bűncselekményt elkövetők esetében túlzottan súlyos büntetésnek bizonyult.⁷⁹

A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület⁸⁰ különválasztotta a fiatalkorúak büntetőjogát a felnőttkorúak büntetőjogától. Legfontosabb reformtételai e kérdéskört illetően: a vétőképeség korhatárának tizennégy évre való felemelése, a büntetés végrehajtásának próbaidőre történő felfüggesztése ellenőrzés melletti neveléssel, fiatalkorúak bíróságának létrehozása, külön büntetésvégrehajtási intézetek létesítése a fiatalok számára. A fiatalkorúak büntetőjoga sok országban e célkitűzések mentén, megfogalmazásuk alapján, annak hatására alakult ki.⁸¹

⁷⁶ ENGELBERG: A büntetendő cselekmények megelőzése különös tekintettel a patronage-ra. (Ford.: Bogsch Árpád) In: Büntetőjogi Értekezések, 1909. szeptember és október. 78. 82. o.

⁷⁷ MAIR, George – BURKE, Lol: Redemption, Rehabilitation and Risk Management. A history of probation. Routledge. London and New York, 2011. 12.

⁷⁸ MAIR, George – BURKE, Lol: Redemption, Rehabilitation and Risk Management. A history of probation. Routledge. London and New York, 2011. 13.

⁷⁹ BOCHEL, Dorothy: Probation and After-care: its development in England and Wales. 1976. Scottish Academic Press. Edinburgh and London. 2.

⁸⁰ 1889-ben a német Franz von Liszt, a belga Adolph Prins és a holland Gérard van Hamel alapította. Működésének az első világháborút megelőző első huszonöt évében az európai gondolkodás számos irányzatát egyesítette és „adott eszmei fegyvereket és erőt a büntetőjog idejétmúlt intézményeinek az átalakításához és a humán és társadalomtudományokon alapuló ésszerű kriminálpolitika kidolgozásához”. [Hans-Heinrich JESCHECK: A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület és a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság hatása a modern kriminálpolitika nemzetközi fejlődésére. Jogtudományi Közlöny, 1982. július, 539-546. o. 539. o.]

⁸¹ 1908. évi angol Children Act, 1911. évi portugál gyermekvédelmi törvény, 1912. évi francia törvény, mely létrehozta a fiatalkorúak bíróságát, 1918-as fitalkorúak bíróságáról szóló horvát, szlovén, dalmát, 1923-as német törvények. [Hans-Heinrich JESCHECK: A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület és a Nemzetközi Büntetőjogi

Hollandiában már az 1881-es büntető törvénykönyv modern rendelkezéseket tartalmazott a fiatalkorúak vonatkozásában, majd 1901-ben külön törvény született a fiatalkorú büntetésekről, mely alapján a kényszernevelésre szoruló fiatalokat nem sújthatták a szokásos büntetésekkel, erkölcsi átalakításukról, jobbá tételükéről kellett gondoskodni. Minden tizenhét évnél fiatalabb esetben lehetősége volt a bíróságnak a javító-nevelés elrendelésére. Az individualizáció elve alapján a törvény lehetővé tette, hogy a törvényben szabályozott javító intézkedések közül azt alkalmazza a bíró, amelyiket a fiatal erkölcsi megmentése érdekében a legalkalmasabbnak vélt (dorgálás, pénzbüntetés, javító iskolába utalás, fogházbüntetés, kényszernevelés, próbára bocsátás).⁸²

Néhány területen a pártfogás kifejlődése speciálisan a fiatalkorúak vonatkozásában indult meg, mint például 1873-ban Michiganben, ahol a hatóság minden megyében felállított egy hivatalt, mely felügyelőinek az volt a feladata, hogy a fiatalokat a szabad életben tartsák, terelgessék – ehhez a fiatal környezetéből önkéntesek segítségét is igénybe vehették. Később, Massachusetts-ben – amikor a tevékenységük kiterjedt a felfüggesztett büntetések végrehajtására – a felnőttekkel kapcsolatban is ellátták e feladatokat. Ezt követően számos állam kísérletet tett a felügyelet ilyen formájának bevezetésére, ám 1898-ig erre nem került sor, ekkor viszont Vermont követte Massachusetts példáját, és bevezette minden megyéjében egy pártfogó felügyelő kötelező kinevezését a megyei bíró által. A kezdeti elvek egyike volt, hogy nem az elkövetett bűncselekmény, hanem az elkövető személyisége alapján kell dönten, a büntetést felfüggeszteni, a felügyeletet elrendelni.⁸³

Engelberg⁸⁴, a német börtönügyi tisztviselők egyletének elnöke 1909-ben a fiatalkorúak patronázsának szükségességével kapcsolatban a következő gondolatmenet alapján érvelt. Gondolhatnánk, hogy a fiatalkorúak ügyeiben kevésbé szükséges a patronázs, mivel „szüleikben és gondnokaikban vannak természetes védőik és föltehető, hogy ezek, ha ilyen félrelépés előadta magát, kétszeresen éberek lesznek”. Továbbá azt is feltételezhetnénk, hogy a fiatal esetben a büntetés „tartós nyomokat hágy és hogy a büntetés kiállása után nem fog ismét egykönnyen letérni a helyes útról”. Nem lennének azonban helyesek e feltevések – teszi hozzá. A visszaesés arányának – fiatalkorúaknál is megfigyelhető – emelkedését azzal magyarázta, hogy „a büntetessé vált fiatalkorú vagy fejletlen, együgyű és puha jellem, a mely

Társaság hatása a modern kriminálpolitika nemzetközi fejlődésére. Jogtudományi Közlöny, 1982. július hó, 539-546. o. 541. o.]

⁸² FINKEY Ferenc: A fiatalkorú büntetések és a modern törvényhozás. Jogállam, 1909/9. 644-657. o. 652. o.

⁸³ VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755. 740.

⁸⁴ ENGELBERG: A büntetendő cselekmények megelőzése különös tekintettel a patronage-ra. (Ford.: Bogsch Árpád) In: Büntetőjogi Értekezések, 1909. szeptember és október. 78.

menthetetlenül áldozatul esik minden kísértésnek, vagy pedig kifejezetten makacs és rosszra hajló jellem, melyre a szülőknek nincs befolyásuk. Meg aztán ritkán is lehet a szülőkre számítani. (...) Sok esetben különben is elvesztettek már minden befolyást gyermekeikre, mire föleszmélnek.” „Mindenkép indokolt ilykép, hogy a fiatalok büntetéseivel is foglalkozzék a patronage.”⁸⁵

3. A büntetőjog leveti középkori köntösét

A pártfogói tevékenység kezdetleges formái mind vallási, erkölcsi színezetűek voltak, és szinte kivétel nélkül önkéntesek tevékenységén alapultak. Olaszországban például az egyház kiemelkedő szerepet játszott a fiatalok igazságszolgáltatásának fejlődésében.⁸⁶

Ez a jellegzetesség a XX. század kezdetén megfakult. A büntetőjogi gondolkodásban bekövetkezett változás azt eredményezte, hogy az eredeti középkori szemlélethez képest a büntett helyett az elkövető került a középpontba.⁸⁷ A bűncselekmény problémáját elkezdték a segítségre és támogatásra szoruló egyének és családok problémáján túl a közösségek problémájaként értelmezni. A bűncselekményt tünetként fogták fel, a beavatkozás megkezdésének okaként, de nem a pártfogó felügyelő ténykedésének központi „szereplőjeként”.⁸⁸

Egyre több figyelmet szenteltek az egyénnek, a rehabilitációjának⁸⁹, a bűnmegelőzésnek. Ez az egész Európában megfigyelhető változás előkészítette a modern szankciórendszer

⁸⁵ ENGELBERG: A büntetendő cselekmények megelőzése különös tekintettel a patronage-ra. (Ford.: Bogsch Árpád) In: Büntetőjogi Értekezések, 1909. szeptember és október. 78. 84. o.

⁸⁶ 1703-ban XI. Kelemen pápa javítóintézetet hozott létre. 1870-ben a harmincegy javítóintézetből huszonkettő egyházi alapítású volt. [VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755. 742.]

⁸⁷ Cesare Beccaria 1764-ben „A bűnökről és a büntetésekről” című művében megjelent tézisei hívták fel a figyelmet a változás szükségességére, ami azonban lassan indult meg és sokáig tartott. Beccaria már 1764-ben olyan büntetések és alkalmazási módjaik előnyben részesítését szorgalmazta, melyek a legmélyebben és legtartósabban hatnak az emberek lelkére. Felhívta a figyelmet arra, hogy jobb a büntetettek megelőzni, mint büntetni, valamint a bűnmegelőzés legbiztosabb, de legnehezebb eszközének a nevelés tökéletesítését említette. [Cesare BECCARIA: A bűnökről és a büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó. Budapest, 1998.]

⁸⁸ KLAUS, Jon: Handbook on probation services. United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute. Rome, London. 1998. 10.

⁸⁹ A rehabilitáció azt jelenti, hogy helyreállítunk egy normális életet, egy korábbi pozíciót a társadalomban. Megtanítjuk azokat a szociális készségeket, melyek elengedhetetlenek a törvénytisztelő életmód folytatásához, és átváltoztatjuk a bűnözői önképet egy törvénytisztelő állampolgáréra. A legfontosabb lépés a rehabilitáció során az önkép visszaváltoztatása, az, hogy magára már ne bűnözőként tekintsen. Cél azonban az is, hogy e változást ne csak az elkövető, hanem a környezete is észlelje, a társadalom se bűnözőnek lássa. [KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders' assessment of why it does not work. 1996/4. 323-335. o. Journal of Criminal Justice 332.]

kialakulását, a fiatalkorúak szankciórendszerét és kettős nyomtávú büntetőpolitikát eredményezett. Mindez kiemelkedő fontosságú volt a pártfogás fejlődésében is.⁹⁰

Finkey Ferenc a XX. század és a régi korok büntetőjoga közötti fő különbséget abban látta, hogy „míg a régi világ büntetőjoga a büntetőeljárásra kimerítettnek vélte az állam büntető hatalmát (...) addig a modern büntetőjog, körülbelül egy évszázad óta⁹¹ a büntető igazságszolgáltatás szerves kiegészítő részéül tekinti a patronage-t.”⁹² Az elítéltekről való gondoskodással kiegészített feltételes elítélés formáinak általános elterjedése jelzi Jescheck szerint azt a történelmi fordulópontot, amikor a büntetőjog elfordult a tisztán megtorló jellegű büntetőigazságszolgáltatástól a büntetés társadalmi funkciója felé.⁹³

3.1. A szabadságelvönás mindenhatóságába vetett hit megingása

A szabadságvesztés büntetési nemmé válásának feltétele a szabadság értéként történő elismerése volt. Ennek megtörténte – a francia forradalom – után válhatott uralkodó büntetési nemmé Európában. A korai kapitalizmus felismerése volt, hogy az életben hagyott rab többet ér a kivégzettnél, a megcsónkítottnál: munkaereje felhasználható. E feltételek indították útjára a mai börtönügyet Nyugat-Európában a XVI-XVII. században.⁹⁴ A XVIII-XIX. század fordulóján a régi szegényjogi ellátórendszer már nem tudott megbirkózni a tömeges nyomorral: a veszélyes néptömegek kezelésének leggazdaságosabb megoldásaként az intézetben végrehajtott büntetés merült fel.⁹⁵ „A szabadságvesztés a pozitivisták felfogásában érte el a legnagyobb kiteljesedését a személyiséget átformáló program keretében és biztonsági intézkedésként.”⁹⁶

A szabadságvesztés hatékonyságába vetett hit megingása részben annak volt köszönhető, hogy eredményességét eleve túlértékelték. Hitték, hogy felfedezték azt a büntetési módszert, melynek alkalmazása révén sikerül visszaszorítani a bűnözést a

⁹⁰ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 5. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

⁹¹ 1943-ban írja ezt Finkey.

⁹² FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 6. o.

⁹³ Hans-Heinrich JESCHECK: A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület és a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság hatása a modern kriminálpolitika nemzetközi fejlődésére. Jogtudományi Közlöny, 1982. július hó, 539-546. o. 540. o.

⁹⁴ LUKÁCS Tibor: Szervezett dilemmánk: a börtön. Magvető Kiadó, Budapest, 1987. 49. o.

⁹⁵ KERESZTI Klára: A közösségi büntetések. 165-185. 167. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

⁹⁶ A pozitivista büntetésen felfogásában olyan határozatlan tartamú szankcióvá vált, amelyet már nem a bűnösség, hanem a társadalomra veszélyesség miatt alkalmaznak. [LŐRINCZ József: Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009. 14. o.]

társadalmilag elfogadható szintre.⁹⁷ Ez a túlzott bizalom Földvári József szerint nem volt teljesen alaptalan, mivel olyan értéktől való megfosztásról van szó, melynek fontosságában a társadalom tagjainak többsége nem kételkedik.⁹⁸ A kiábrándultság azonban nem pusztán haszontalanságának⁹⁹ megállapítását eredményezte, hanem annak kimondását is, hogy többet árt, mint amennyit használ.

„A megjavítás vagy reszocializálás céljai, hiába tulajdonítottak nagy fontosságot nekik, az elszigeteltség körülményei között gyakorlatilag megvalósíthatatlanoknak bizonyultak,”¹⁰⁰ mivel a rehabilitáció nem azt jelenti, hogy megtanítjuk hogyan kell elméleti síkon megfelelő módon viselkedni a társadalomban, hanem tanítani, gyakoroltatni a helyes viselkedést.¹⁰¹ „Ha elkülönítünk és izolálunk, hogyan készíthetjük fel az elítélteket a szabadsággal való élés elfogadott formáira? Némi iróniával szólva, nem lehet a pilótajelölteket repülni tanítani tengeralattjáróban.”¹⁰² Fény derült tehát e büntetési nem hátrányaira, a börtönfertőzésre, az önállótlanra válásra és az elidegenedésre. „Veszélyforrása: a börtönfertőzés, amely abban áll, hogy az elítélt olyan konok bűnözők, megátalkodottan antiszociális elemek befolyása alá kerül, amely a továbbiakban reszocializáció helyett bűnisméltléshez vezet.”¹⁰³ „A sokévi elszigeteltség (...) azt a veszélyt hordozza magával, hogy az elítélt kapcsolatai feloldódnak, elveszti családi, baráti, munkatársi és egyéb összeköttetéseit. A társas együttélésnek ezek a nélkülözhetetlen feltételei a személyiség teljességének olyan alapvető tényezői, amelyek felbomlása a személyiség leépüléséig elvezethet és a tartós társadalmi tériszony kialakulását eredményezheti.”¹⁰⁴

A börtön tehát nem váltotta be a hozzá fűzött reményt az elkövetők megjavítása, reszocializálása terén, valamint a felügyelet nélkül alkalmazott felfüggesztett büntetések sem váltak be kielégítő lehetőségként, ez vezetett a szabadságvesztés alternatívái és a pártfogás fejlődéséhez.¹⁰⁵

⁹⁷ FÖLDVÁRI József: Kriminálpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 133. o.

⁹⁸ FÖLDVÁRI József: Kriminálpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 134. o.

⁹⁹ A hasznosságával kapcsolatos kételyeinek – a statisztikákra hivatkozva – Franz Exner már 1931-ben hangot adott. [FÖLDVÁRI József: Kriminálpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987. 134. o.]

¹⁰⁰ DENIS SZABÓ: Kriminológia és kriminálpolitika. (Ford.: Szabó András) Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. 267. o.

¹⁰¹ KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders' assessment of why it does not work. 1996/4. 323-335. o. Journal of Criminal Justice 333.

¹⁰² DENIS SZABÓ: Kriminológia és kriminálpolitika. (Ford.: Szabó András) Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. 274. o.

¹⁰³ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. o. 114. o.

¹⁰⁴ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. o. 115. o.

¹⁰⁵ CROMWELL, Paul Frank: Probation and Parole in the Criminal Justice System. 1987. West Publishing Company. St. Paul, New York, Los Angeles, San Francisco. 10.

3.2. A szankciórendszer átalakulása

Az úgynevezett kettős nyomtávú büntetőpolitika lényege, hogy szabadságvesztés alkalmazására elsősorban a súlyos bűncselekményt elkövetőkkel szemben kerül sor, míg az enyhébb bűncselekmények esetén diverziós megoldások és alternatív szankciók is elegendők.¹⁰⁶

A „szabadságelvonással nem járó”, az „alternatív” és a „közösségi” szankciók körének elhatárolásához¹⁰⁷ a következő jellemzőket kell figyelembe venni.

A szabadságelvonással nem járó szankció megjelölés csupán arra a jellegzetességre utal, hogy a szankció végrehajtására nem intézetben kerül sor,¹⁰⁸ vagyis nem szinonimája az alternatív szankció elnevezés, mivel az alternatív jelző több értelmet is takar.¹⁰⁹ Az alternatív¹¹⁰ szankció fogalom már többletként tükrözi e szankció börtönnépesség-csökkentő hatását, vagyis azt, hogy olyan szabadságelvonással nem járó szankcióról van szó, mely a rövid tartamú szabadságvesztés kiváltására szolgál.¹¹¹ A közösségi szankció fogalomban pedig a hangsúly azon van, hogy a végrehajtása során közösségi forrásokra¹¹² épít a büntetőpolitika alakítója.¹¹³

¹⁰⁶ HATVANI Erzsébet: A magyar Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezete és feladatai. 187-195. 187. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰⁷ Kerecsi Klára egy kifejező ábrán szemlélteti a szankciók e három csoportjának közös halmazait „Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája” című monográfiájának 217. oldalán.

¹⁰⁸ KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 207. o.

¹⁰⁹ Jelentheti az adott ügy bíróság elé vitelét megelőző eljárást, melynek célja, hogy az elkövető bírósági felelősségre vonását elkerüljék; vagy a szabadságvesztés végrehajtása előtt vagy során alkalmazott eljárási cselekményt, amely a szabadságvesztés káros hatásainak megelőzésére, csökkentésére irányul; vagy a bíróság által alkalmazott olyan szankciót, mely nem jár szabadságelvonással. Vókó György csak ez első értelmezést tekinti valódi alternatívának. [VÓKÓ György: Szabadságvesztéssel nem járó büntetések végrehajtásáról. Magyar Jog, 1998/11. 660-669. o. 660. o.]

¹¹⁰ Az „alternatív” szankció megjelölés relatív, korfüggő, hiszen egykor a szabadságvesztés a halálbüntetés, a testcsonkító büntetések, kényszermunka alternatívájaként lépett színre. A XIX. és a XX. század fordulóján azonban az alternatíva a rövid tartamú szabadságvesztés kiváltására szolgált. [KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 207. o.]

¹¹¹ KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 207. o.

¹¹² „A közösség elköteleződése, és bevonódása a végrehajtásba a sine qua non-ja a közösségi szankcióknak.” [KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 217. o.]

¹¹³ KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 207. o.

A szabadságelvonással nem járó szankciók köréből a következő három jellemzővel¹¹⁴ bírót sorolhatjuk a közösségi szankciók közé: a végrehajtásuk a közösségben zajlik, szabadságkorlátozó és támogató elemet egyaránt tartalmaznak, a végrehajtás tartama alatt folyamatos és aktív (személyes) kapcsolat van a büntető igazságszolgáltatás valamely szereplőjével¹¹⁵.

A közösségi büntetéseket Kerezi Klára a szabadságvesztés és a pénzbüntetés között helyezi el. A közösségi büntetéseket a szabadságvesztéstől úgy különbözteti meg, hogy azok szabadságelvonást nem, csak szabadságkorlátozó elemeket tartalmaznak. A pénzbüntetéstől pedig úgy tartja elhatárolhatónak a közösségi büntetéseket, hogy az utóbbiak esetében fennáll az aktív kapcsolat¹¹⁶ a büntető igazságszolgáltatás valamely szereplőjével a szankció végrehajtása alatt, és a végrehajtáshoz a közösségi források bevonása szükséges.¹¹⁷

„A közösségi szankciók nem a valamitől megfosztást tűzik ki célul, hanem felelős alanynak tekintik az elkövetőt. Közösségben végrehajtott és különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyeletet jelentenek, amelyek a reintegrációhoz szükséges támogatást is nyújtják az elkövetőnek. Mögöttük azonban mindig ott áll a szabadság elvesztésének lehetősége...”¹¹⁸

Kerezi Klára a következőket emeli ki annak alátámasztására, miért is fontos alkalmazásukhoz az elkövető beleegyezése: „Ha építeni akarunk az önkéntes szervezetek közreműködésére a közösségi szankciók végrehajtása során, akkor figyelembe kell venni, hogy ezek a szervezetek az önkéntességre alapítják a támogatási filozófiájukat. A beleegyezés megadása jelzés a közösség és az igazságszolgáltatás számára az elkövető változtatásra irányuló szándékáról. (...) A közösségi szankció vállalásával az elkövető további kötelezettségeket vállal, nem pusztán elszenvedi a jogkövetkezmény végrehajtását, hanem azt vállalja, hogy aktív módon közreműködik abban.”¹¹⁹ Az ENSZ szabadságelvonással nem járó intézkedésekre vonatkozó minimumszabályai¹²⁰ szükségesnek tartják az elkövetői beleegyezést az intézkedés alkalmazásához, valamint az Európa Tanács 2010-es ajánlása is

¹¹⁴ KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 216. o.

¹¹⁵ Jellemzően a pártfogó szolgálattal – mint az ilyen szankciók végrehajtásáért felelős hagyományos szervezettel – vagy egyéb szereplőkkel.

¹¹⁶ Mivel az elektronikus felügyeletnél és a házi őrizetnél az utóbbi feltétel hiányzik – és a büntető igazságszolgáltatás szereplőjével való kapcsolat sem kétoldalú, aktív, hanem egyoldalú, passzív magatartás: az ellenőrzés tűrése – Kerezi Klára nem is tekinti ezeket a szankcióformákat közösségi büntetésnek.

¹¹⁷ KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 217. o.

¹¹⁸ VÓKÓ György: A pártfogó felügyelő szerepe a bűnügyi tudományokban. Ügyészek Lapja, 2006/6. 63-71. o. 71. o.

¹¹⁹ KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 185. o.

¹²⁰ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules). Az ENSZ Közgyűlésének 1990. december 14-én elfogadott 45/110. számú határozata (3.4 pont)

úgy fogalmaz, hogy amennyire lehetséges, a pártfogó felügyelői szolgálatok törekedjenek arra, hogy az intézkedéseket az elkövetők beleegyezésével fogantassák.¹²¹ Az Európa Tanács 2010-ben így definiálta a közösségi szankciókat: szabadságot korlátozó büntetések és intézkedések, amelyek az elkövető közösségben tartását célozzák.¹²²

Az alternatív szankciók¹²³ három hullámban¹²⁴ kerültek be a büntető igazságszolgáltatás rendszerébe. A XIX-XX. század fordulóján átalakult a fiatakorúak igazságszolgáltatási rendszere, középpontba került a patronázs és a javító eszme. A szabadságelvonással nem járó szankciók első típusai – a pártfogó felügyelet és a pénzbüntetés – ekkor jelentek meg. A második hullám az 1970-es évekre tehető, elsősorban az ekkor tapasztalható krízis hatására. Az új megoldások iránti igényt a börtönbüntetés nevelő hatásával kapcsolatos kiábrándulás és a magas börtönnépesség ösztönözte. Ekkor váltak népszerűvé a szabadságvesztés alternatíváiként a felfüggesztett szabadságvesztés és a közérdekű munka. Az 1980-90-es évekhez köthető a szankciók harmadik hulláma. Ezekben az években bukkantak fel a felügyeleti- és kontrollelemeket érvényesítő új szankcióformák (házi őrizet), majd az ellenőrzés egyre kifinomultabb formái (elektronikus felügyelet). Ekkorra a büntető igazságszolgáltatás területén is teret nyert a menedzsmentszemlélet, vagyis kötelezővé vált a szankciók hatékonyságának értékelése. Az 1990-es években a közösségi büntetések új generációja jelent meg. A szabadságelvonással nem járó szankciók végrehajtásában megerősödtek a kontrollelemek, és gyakoribbá vált a szabadságelvonással nem járó szankciók különböző formáinak együttkalmazása. Ebben az időszakban a rehabilitáció eszméje elhomályosult.¹²⁵ Az alternatív szankciók megjelenése után száz évvel világossá vált, hogy az elkövetők rehabilitációjával kapcsolatos remények nem a vártak szerint teljesülnek és ez a csalódottság annak kimondásáig „fajult”, hogy e téren „semmi sem

¹²¹ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 6. pont

¹²² A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól

¹²³ Az alternatív szankciókkal kapcsolatos szabályozásban a legújabb fejlemény, hogy a korábban önálló néven szabályozott alternatív szankciókat (pártfogó felügyelet, közérdekű munka) a jogalkotó egyetlen elnevezéssel illeti: közösségi szankció néven önálló büntetési nemként szabályozza. Így például az Egyesült Királyságban a 2003. évi Büntető Igazságszolgáltatási Törvény által szabályozott közösségi szankció keretében vált lehetővé közérdekű munkavégzés elrendelése, felfüggesztett szabadságvesztés és magatartási szabályok előírása. [KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006. 218. o.]

¹²⁴ KEREZSI Klára: A közösségi büntetések. 165-185. 170. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹²⁵ KEREZSI Klára: A közösségi büntetések. 165-185. 172. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

működik”¹²⁶. Úgy tűnt, mintha a világ újra a börtönbüntetés kizárólagosságának hasznában szeretett volna hinni.

Újra megtörtént azonban a felismerés: a szabadságelvonás nem mindenható.¹²⁷ A börtön nincs hatással a bűnözés alakulására. A fogvatartottak számának növekedésével együtt nő a bűncselekmények száma is.¹²⁸ Kolstad a bebörtönzés utáni visszaesés arányát 1996-ban hetven százalék körülnek mondta az egész világon.¹²⁹

A Robert Martinson nevéhez fűződő szkepticizmus – mely szerint a bűnözők rehabilitációja reménytelen – enyhülni látszott. Már csak azért is, mert Martinson 1979-ben visszavonta öt évvel korábban tett – „nothing works” – nyilatkozatát. Számos tanulmány igazolta egy-egy módszernek a visszaesés csökkentésére való alkalmasságát. A szociális készségfejlesztő tréningeknek például már a hetvenes években komoly sikereket tulajdonítottak.¹³⁰ A visszaesés mérséklésében a hatékonyabb módszerek húsz-negyven százalékkal jobb eredményeket értek el, mint a szabadságelvonás. Ennek ellenére az országok többségében a „nothing works” ideológia sokáig tartotta magát – azt Martinsonnak nem sikerült visszavonnia a köztudatból.¹³¹ Ugyanakkor megjelent a helyreállító igazságszolgáltatás¹³² eszméje, lehetőséget adva a reszocializáció új értelmének¹³³ kialakítására.¹³⁴ A „semmi sem

¹²⁶ Robert Martinson „What Works? Questions and Answers about Prison Reform” című, 1974-ben megjelent cikkében – kettőszázharmincegy tanulmány elemzése alapján – jutott arra a következtetésre, hogy a bűnelkövetők rehabilitációja teljes mértékben hasztalan. [MILLER, Jerome: The Debate on Rehabilitating Criminals: Is it True that Nothings Works? Washington Post 1989. (március) <http://www.prisonpolicy.org/scans/rehab.html>]

¹²⁷ Fogvatartotti vélemények alapján fejt ki Arnulf Kolstad a szabadságvesztés rehabilitáló és visszaesést megakadályozó hatását. Beszámol arról, hogy akik a büntetésüket a börtönben töltötték, sokkal ellenségesebbek voltak a társadalommal szemben és tízből kilencen gondolták úgy, hogy a börtön a „bűnözők iskolája”. [KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders’ assessment of why it does not work. 1996/4. 323-335. Journal of Criminal Justice 323.]

¹²⁸ KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders’ assessment of why it does not work. 1996/4. 323-335. Journal of Criminal Justice 324.

¹²⁹ KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders’ assessment of why it does not work. 1996/4. 323-335. Journal of Criminal Justice 326.

¹³⁰ KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders’ assessment of why it does not work. 1996/4. 323-335. Journal of Criminal Justice 324.

¹³¹ KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders’ assessment of why it does not work. 1996/4. 323-335. Journal of Criminal Justice 325.

¹³² Olyan alternatív igazságszolgáltatási módszernek nevezi Walgrave, mely elsősorban a bűncselekmény következtében az egyén, a kapcsolatok és a közösség által elszenvedett károk helyreállítását célozza. A szerző szerint a resztoratív szemlélet és módszerek hosszú távon ki is válthatják a jelenlegi büntető szemléletű rendszert. [Lode WALGRAVE: Lehetőségek és főbb kérdések a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatban. 30. o. In: Gyökös Melinda, Klopfer Judit, Lányi Krisztina (Szerk.): A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban. Konferenciakötet. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2010. 29-45. o.]

¹³³ Közvélemény-kutatások eredménye szerint az állampolgárok a szankciók végrehajtásakor az alábbiakat várják el: az elkövetők értsék meg és érezzenek felelősséget az általuk okozottakért, ismerjék be és kérjenek bocsánatot tettükért, állítsák helyre, javítsák ki, amit lehet. [KEREZSI Klára: A közösségi büntetések. 165-185. 173. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

működik” doktrínát az Európa Tanács fiatalok bűnelkövetőire vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről szóló 2003-as ajánlásának¹³⁵ kommentárja is tévesnek minősítette.¹³⁶

Az elmúlt harminc-negyven évben a szankciórendszer átalakult. A szankciólista olyan büntetésekkel egészült ki, mint az intenzív pártfogás, a közérdekű munka, a kompenzáció, a helyreállítás, a mediáció, vagy a vezetői engedély visszavonása, képzési kurzusok, tréningprogramok. A szankciórendszer részévé váltak a felügyeletet és részvételt előíró, pártfogói szálláson és nappali foglalkoztatásban való tartózkodást előíró szankciók, a házi őrizet, az elektronikus felügyelet, valamint a kombinált intézkedések (az előbbiek két vagy több eleméből).¹³⁷

Főleg ezeknek az új szankcióknak a bevezetése váltotta ki a pártfogó szervezet lehetőségeinek bővülését. Abban a folyamatban, mely az elmúlt évtizedekben a pártfogást az igazságszolgáltatás egyik kulcsszereplőjévé tette, nem becsülhető le a közösségi szankciók hangsúlyosabbá válása. Különösen az ügyészség és a bíróságok szabadságelvonással nem járó szankciók iránti figyelme növekedésének köszönhetően javult a pártfogás szerepe, fontossága a büntető eljárásban. Az állami pártfogó szervezet Angliában és Walesben való 1971-es bevezetése óta majdnem minden európai állam beillesztette a pártfogó felügyeletet a szankciórendszerébe – önálló alkalmazásának sikere pedig előkészítette a terepet az elítéltekkel való foglalkozás egyéb lehetőségeinek fejlődésére. Az Európa Tanács ajánlásai¹³⁸ és különböző civil szervezetek ösztönzésére az európai államok igyekeztek szankciórendszerüket közösségorientáltabbá tenni, mely felhatalmazza – és kötelezi is – a közösséget a szankciók végrehajtásában való komolyabb szerepvállalásra.¹³⁹

¹³⁴ KEREZSI Klára: A közösségi büntetések. 165-185. 172. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹³⁵ Rec(2003)20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice.

¹³⁶ LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetőire vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 25. o.

¹³⁷ KEREZSI Klára: A közösségi büntetések. 165-185. 173. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹³⁸ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (92) 16. számú Ajánlása a közösségi büntetésekről és Intézkedésekről; az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2000) 22. számú Ajánlása a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályainak fejlesztéséről; A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól

¹³⁹ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 7. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

4. A pártfogás, mint állami vagy társadalmi feladat – az önkéntesektől a hivatásos pártfogókig

Az 1800-as évektől a mai napig azon munkálkodnak a „pártfogó felügyelők”, hogy megjavítsák, átalakítsák, helyes irányba tereljék az elkövetők életét, hogy becsületes, törvénytisztelő állampolgárok maradjanak – vagy újra azzá váljanak. Ez volt a célja az első önkéntes pártfogónak, John Augustnak is. A második világháború után került azonban sor azoknak a lépéseknek a megtételére, melyek a mai pártfogó felügyelet modern és komplex rendszerének kialakulását eredményezték.¹⁴⁰

Számos országban – például Angliában, Walesben és Hollandiában – teljes mértékben privát szervezetekre hagyták a pártfogói feladatok ellátását, melyet ezek saját elképzeléseik szerint láttak el, főleg az oktatási és a szociális munkára koncentrálnak. Azokban az országokban, ahol ez a privát kezdeményezési készség nem létezett, vagy visszafogottabb volt, állami szerepvállalással történt e tevékenység ellátása, irányítása, ezek a szervezetek azonban nem működtek olyan lelkesedéssel, mint az egyéni kezdeményezéseken, privát szervezetek munkáján alapuló pártfogói tevékenység más államokban.¹⁴¹

Németországban a XIX. században a pártfogást teljes mértékben az önkéntesek vitték a vállukon, és habár a professzionalizmus irányába már a XX. század első évtizedeiben megindult a fejlődés, szervezeti keretekben ez csak az 1950-es években nyilvánult meg.¹⁴² Az állami patronage németországi bukásáról így számolt be Engelberg 1909-ben: „Mint már említettük, az állam részéről kezdeményezett és folytatott patronage hajótörést szenvedett, mivel a bürokratikus intézmény iránt nem volt meg a rabokban a bizalom és mivel az önfeláldozó munkálkodás elengedhetetlen tényezőjét nélkülözte.”¹⁴³

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a nyugati országokban a pártfogás sokáig a jótékonyági szervezetek önkénteseinek tevékenysége maradt. Hollandiában 1910-ig, Norvégiában 1980-ig önkéntesek munkálkodtak e területen, de már Dániában¹⁴⁴ is csekély a szerepük.

¹⁴⁰ KLAUS, Jon: Handbook on probation services. United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute. Rome, London. 1998. 9.

¹⁴¹ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 5-6. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁴² KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 9-10 In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁴³ ENGELBERG: A büntetendő cselekmények megelőzése különös tekintettel a patronage-ra. (Ford.: Bogsch Árpád) In: Büntetőjogi Értekezések, 1909. szeptember és október. 78. 73. o.

¹⁴⁴ Summary information on probation in Denmark

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Denmark.pdf

Néhány országban a kezdetektől – Csehországban a XX. század elejétől, Spanyolországban, Írországból 1922-től, Svédországban 1918-tól – állami feladatként kezelték a pártfogói tevékenységet, de a legtöbb európai államban a XX. század során vált azzá. Luxemburgban már 1884-ben, Spanyolországban 1908-ban, de Németországban erre csak a második világháború után került sor, Portugáliában 1956-ban, Máltán 1961-ben, Belgiumban 1964-ben, Dániában 1973-ban. Ritkaság a privát szervezetek e téren gyakorolt máig tartó uralma. Így van ez Hollandiában, annak ellenére, hogy a második világháború óta az igazságügyért felelős minisztérium egyre nagyobb befolyással bír.¹⁴⁵

Franciaországban¹⁴⁶ különleges a helyzet. Itt a második világháború óta mind az állami, mind a privát terület hangsúlyos. Míg az állami alkalmazottak száma e területen a négyezer főt sem éri el, az önkénteseké meghaladja a tízezret. Lengyelországban¹⁴⁷ még magasabb az önkéntesek aránya, meghaladja a harmincezer főt – a hivatásos pártfogóké ötezer körüli.

Írország első állami alkalmazottai 1940 és 1950 között kezdték meg működésüket. Olaszországban¹⁴⁸ az önkéntes tevékenység még ma is jelentős, annak ellenére, hogy elég korán sor került a fiatalok ügyeiben hivatásos pártfogók alkalmazására – felnőttekkel kapcsolatban azonban csak 1975-től. Spanyolországban, ahol – a többi nyugati országgal összehasonlítva – a pártfogás fejlődése kezdetleges szakaszában van, az önkéntesek néhány pártfogói munkában kifejezetten meghatározó szerepet játszanak.¹⁴⁹

Más országokban az önkéntesek szerepvállalását már korán háttérbe szorította a hivatásos pártfogói munka. Belgiumban az állami pártfogó szolgálat felállítására az I. világháború idején került sor. Angliának és Walesnek a XX. század első évtizedei óta fizetett pártfogói vannak – emellett azonban a szervezet szorosan együttműködik az önkéntesekkel.¹⁵⁰

Ebben a vonatkozásban Franciaország és Svájc külön említést érdemelnek. Svájcban a pártfogói tevékenység önkéntes munkaként kezdődött – például jótékonyági nőegyletek rabsegélyezése formájában. A decentralizált kantonokban számos helyi kezdeményezés látott napvilágot: egyes kantonokban meghatározó a tevékenységük, máshol azonban nem töltönek

¹⁴⁵ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 5-6. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁴⁶ Summary information on probation in France

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20France.pdf

¹⁴⁷ Summary information on probation in Poland

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Poland.pdf

¹⁴⁸ GANDINI, Luisa – ZINNA, Sebastiano: Italy. 487-521. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁴⁹ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 9-10. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁵⁰ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 10. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

be fontos szerepet. Franciaországban¹⁵¹ nincsenek kifejezetten a pártfogói tevékenység körében működő önkéntesek, de a pártfogó szervezet nagyban támaszkodik az önkéntesek munkájára, különösen a szociális ellátások és a szenvedélybetegségek kezelése valamint az áldozatsegítés terén.

Ahogy Közép- és Kelet-Európa felé közeledünk, megfigyelhető, hogy a legtöbb országban elenyésző, vagy nincs is hagyománya az önkéntes munkának, vagyis a pártfogói tevékenységet mindig is hivatásos pártfogók látták el. Jó példa erre Csehország, de ellenpéldát is találunk: Észtországban maga a vonatkozó törvény biztosított önkéntesi részvételi lehetőséget e területen.¹⁵²

Az Európa Tanács 2010-es ajánlása szerint a pártfogó felügyelet végrehajtása abban az esetben is közhatalmi szerv feladata, ha egyes kapcsolódó szolgáltatásokat önkéntesek vagy egyéb szervezetek nyújtanak. Az ajánlás szerint a pártfogó felügyelői munka egyes feladatainak ellátásához sor kerülhet önkéntesek bevonására.¹⁵³

5. Pártfogás az Európai Unió új tagállamaiban

Az Európai Unió új tagállamai pártfogói rendszerének fejlődése¹⁵⁴ külön említést érdemel. Annak ellenére, hogy a pártfogói tevékenység néhány kezdetleges formája már a II. világháború előtt létezett¹⁵⁵, a további fejlődés megrekedt a hidegháború időszakában. A II. világháború utáni szovjet befolyás az 1980-as évek végéig, 1990-es évek elejéig meghatározó volt. A Szovjetunióban nem létezett a nyugati értelemben vett professzionális szociális munka. A szovjet uralom alá került országokban ez idő alatt nem sokat fejlődött az alternatív szankciók köre és a pártfogói tevékenység.

Bulgária, Horvátország, Csehszlovákia, Észtország és Lengyelország már a II. világháború előtt ismerte a felfüggesztett büntetéseket és a feltételes szabadság intézményét, de Nyugat-Európához képest ezen ügyek többségében nem pártfogók kísérték figyelemmel a végrehajtás alatt a terheltek viselkedését – ezt a feladatot a rendőrség látta el.

¹⁵¹ PELISSIER, Bruno – Perrier, Yves: France, 349-380. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁵² KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 9-10. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁵³ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 9. és 34. pont

¹⁵⁴ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 8. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁵⁵ Például Csehszlovákiában, Bulgáriában, Litvániában és Szlovéniában.

A Vasfüggöny lehullása után a volt szovjet államok megkezdték szankciórendszerük megújítását, számos nemzetközi és civil szervezet által bízva, melyek támogatták a pártfogást, a közösségi szankciók fontosságát, a mediációt és a sértetti jóvátételt. Csehország¹⁵⁶ volt az első (1991-ben), akit a pártfogás eszméje megragadott. Más Közép- és Kelet-Európai országban is egy szervezetben egyesítették a mediációt és az áldozatsegítést – például Romániában, 2002-ben.

A jelenlegi helyzetet tekintve megállapítható, hogy az új EU tagállamokban – Horvátország és Szlovénia kivételével – sikerült igen rövid idő alatt kiépíteni a pártfogói szervezetet. Horvátországban erre csak 2009-ben került sor, Szlovéniában viszont a különböző törvény által meghatározott feladatokat nem egységes szervezet látja el.¹⁵⁷

6. Jogszabályi háttér

Az utóbbi tíz-tizenöt évben az európai pártfogás jelentős változásokon esett át. Azon országok, melyek nem rendelkeztek pártfogói szervezettel, létrehozták azt (Románia, Bulgária, Moldova, Szlovákia, Csehország), ahol pedig történelmi gyökerei vannak a tevékenységnek, ott újjászervezték (Anglia, Wales, Finnország, Hollandia). Horvátországban¹⁵⁸ 2009 novemberében alakult meg a pártfogó szervezet igazgatósága, valamint 2009 decemberében megszületett a pártfogói tevékenységet szabályozó törvény is. Szlovéniában máig nincs önálló szervezet. A jogalkotó a pártfogói feladatok ellátásával a szociális ellátórendszert bízta meg, különös hangsúlyt fektetve ezek fontosságára a fiatalokkal kapcsolatban.¹⁵⁹

A jogszabályi háttér kialakulásában, fejlődésében jelentős szerepet játszott az ENSZ és az Európa Tanács is. Az ENSZ a szabadságelvonással nem járó intézkedésekről szóló minimumszabályokban¹⁶⁰, az Európa Tanács pedig a közösségi szankciókkal, majd 2010-ben

¹⁵⁶ A „Bíróságon kívüli alternatívák fiataloknak”-kísérlet a fiatalkorú elkövetők ügyeit a mediáció segítségével kívánta megoldani, egyesítette a klasszikus értelemben vett pártfogói tevékenységet a helyreállító igazságszolgáltatás eszméjével. Ez a program eredményezte a Nemzeti Pártfogó és Mediációs Szolgálat 2001-es megalakulását (PMS). A legtöbb nyugat-európai országtól eltérően a PMS ügyfelei a felnőtt és fiatalkorú elkövetőkön kívül a sértettek is.

¹⁵⁷ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 8. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁵⁸ Summary information on probation in Croatia

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Croatia.pdf

¹⁵⁹ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 10-12. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁶⁰ United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules). Az ENSZ Közgyűlésének 1990. december 14-én elfogadott 45/110. számú határozata

speciálisan a pártfogás szabályaival kapcsolatban ajánlásaiban¹⁶¹ fogalmazta meg iránymutatásait.

A pártfogói tevékenységgel kapcsolatos anyagi jogi szabályokat szinte mindegyik európai államban a büntető törvénykönyvben találjuk (Belgium, Észtország, Csehország, Franciaország, Lettország, Moldova, Hollandia, Norvégia, Svédország, Svájc, Románia¹⁶²), vagy egyéb büntető törvényekben (Írország, Anglia, Wales). A pártfogó felügyelői szervezet igazságszolgáltatási rendszerben betöltött helyét és szerepét a büntetőeljárás kódexek határozzák meg, a funkcionális és szervezeti részleteket pedig a büntetés-végrehajtási vagy egyéb törvények, rendeletek. A konkrét pártfogói feladatok, napi teendők megjelölésére körleveleket (Dánia, Románia), szabványokat (Csehország, Észtország), utasításokat (Spanyolország) vagy miniszteri rendeletet (Észtország, Bulgária, Lettország) használnak.¹⁶³

7. A szervezetek célkitűzései és alapelvei

A pártfogói tevékenységgel kapcsolatos alapelvek minden országban tükrözik az aktuális politikai háttér szemléletét, a kriminálpolitikai célkitűzéseket. Ha azonban jobban szemügyre vesszük a konkrét feladatokat, tevékenységi köröket, azok tekintetében nem sok lényeges eltérést¹⁶⁴ láthatunk az egyes szervezetek között. A különbség főként abban rejlik, hogy melyik tevékenységi körre helyezik a hangsúlyt. Néhány országban a társadalom védelme, a kockázatsökkentés és a szankciók eredményes végrehajtása a cél (Anglia, Wales, Észtország és Hollandia), míg például a Cseh Pártfogói és Mediációs Szervezet elsősorban arra törekszik, hogy megoldja az elkövető és a sértett közötti konfliktust, és erősítse a jogállamiságba és a büntetőeljárásba vetett bizalmat, emellett fontos szerepet szán a szervezetnek a bűnmegelőzésben és a visszaesés kockázatának csökkentésében is.

¹⁶¹ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (92) 16. számú Ajánlása a közösségi büntetésekről és intézkedésekről; az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2000) 22. számú Ajánlása a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályainak fejlesztéséről; A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól

¹⁶² Romániában a 2009-ben elfogadott új büntető törvénykönyv kiterjesztette a közösségi szankciók körét, melynek hatására a pártfogó szolgálat szerepének növekedése várható. [Summary information on probation in Romania http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20on%20information%20on%20Romania.pdf]

¹⁶³ KALMTHOUT, Anton – DURNEȘCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 10-12. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁶⁴ KALMTHOUT, Anton – DURNEȘCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 12-14. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

A cseh alapelvekkel ellentétben a román¹⁶⁵ pártfogó szolgálat célkitűzései nem utalnak szerepére, feladataira, célkitűzéseire, aminek többek között az az oka, hogy – hasonlóan más országokhoz – Romániában e szervezetet azért hozták létre, hogy mérsékeljék a büntetés-végrehajtási intézetek túlzsúfoltságát.

Hollandiában¹⁶⁶ a visszaesés kockázatának csökkentését szolgálja a hatékony felügyelet, az eredményorientált közérdekű munka és a célorientált tanácsadási programok. Más országokban – Svédországban, Angliában, Walesben – a célkitűzések azon szervezeti egység, minisztérium általános célkitűzéseiből származnak, melyhez a pártfogó szervezet tartozik.

Két vezérelv irányítja ma az európai pártfogói munkát: megvédeni a közösséget, és elősegíteni az elkövető társadalmi beilleszkedését. Néhány szervezet túllép e célokon, és a sértettet is a pártfogás „haszonélvezőjeként” kezeli (Ausztria, Bulgária, Katalónia, Románia, Skócia). Más országokban (Csehország, Szlovákia) nem csak támogatják a sértettet, hanem segítenek a közte és az elkövető között fennálló konfliktus feloldásában is – itt a büntetőjogi mediációt is a pártfogó szolgálat végzi.¹⁶⁷

Összevetve az alapelveket, számos hasonlóságot fedezhetünk fel. Ez különösen az olyan alapelvekre vonatkozik¹⁶⁸, mint az ügyfél tisztelete, az önrendelkezési jog tiszteletben tartása, a segítség önkéntes igénybevételének és a szükséges beavatkozásnak az elve, a más szervezetekkel való együttműködés és a terhelt aktív részvételre való ösztönzésének szükségessége.

Az európai szolgálatok tehát e téren megfelelnek az Európa Tanács 2010-es ajánlásának, mely szerint a pártfogó felügyelői szolgálatok elsődleges célja a bűnismétlés megelőzése, ennek eszköze az elkövetővel kiépített támogató kapcsolat – ami a szükséges ellenőrzést is magában foglalja –, a segítségnyújtás és a sikeres társadalmi beilleszkedés elősegítése.¹⁶⁹

8. A pártfogó szolgálatok tevékenységi körei

¹⁶⁵ DURNESCU, Ioan: Romania. 869-904. 875-877. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁶⁶ KALMTHOUT, Anton – TIGGES, Leo: Netherlands. 677-723. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁶⁷ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 12-14. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁶⁸ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 14. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁶⁹ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 1. pont

A pártfogó szolgálatok feladatát minden európai államban a büntetőeljárás szerkezete és a szankciórendszer felépítése határozza meg. Az elmúlt évtizedekben mindkét terület fejlődött, ami jelentős hatással volt a pártfogásra és annak az igazságszolgáltatás rendszerében betöltött szerepére. Ez a fejlődés nem csak néhány országban ment végbe – bár korábban és erőteljesebben mutatkozott meg például Angliában, Walesben, Franciaországban és Hollandiában. Annak ellenére, hogy a nemzeti törvényhozás és szankciórendszer terén óriási különbségek mutatkoznak, a nemzeti határok egyre inkább halványulnak. Idővel az országok magukévá teszik a szomszédaik által bevezetett, bevált újításokat. Ha össze akarjuk vetni azon szankciókat és tevékenységeket, melyek terén a pártfogó szervezet szerepet játszik, célravezető ezt tartalmi jellemzőik alapján tenni.¹⁷⁰

8.1. Pártfogói tevékenységek a büntetőeljárás egyes szakaszaiban

Hosszú időn keresztül a pártfogó szolgálatok tevékenysége¹⁷¹ a tárgyalási és a végrehajtási szakra koncentrálódott a büntetőeljárásban. Ezalatt a legtöbb szolgálat környezettanulmányok és pártfogó felügyelői vélemények készítéséért volt felelős, valamint azért, hogy támogassa, ellenőrizze, vagy útmutatással lássa el az elkövetőket a fogvatartásuk alatt és után.

A nyomozati szakban korlátozott volt a szolgálat szerepe – néhány ország gyakorlatától eltekintve, ahol az elkövetők és családjuk támogatása a letartóztatással megkezdődött. Katalóniában, Angliában és Walesben, Hollandiában és Skóciában a korai beavatkozás, támogatás ilyen formáját ma is biztosítják. Általában azonban a szolgálatok szerepe az eljárás e szakaszában a környezettanulmány és a pártfogó felügyelői vélemény előkészítésére korlátozódik.

Az elterelés és a helyreállító igazságszolgáltatás koncepciója – mely az elkövetőkkel való foglalkozás új lehetőségeinek bevezetését tűzte ki célul – sokat változtatott a nyomozási szakaszon. Ez vezetett olyan új eljárások kialakulásához, melyek lehetővé tették akár a bírósági szakasz elkerülését is.¹⁷²

¹⁷⁰ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 15. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁷¹ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 16-17. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁷² Két tényező stimulálta az alternatív megoldások iránti igényt. Egyik a bűnözés növekedése, főleg a kisebb súlyú (leginkább vagyoni elleni) bűncselekmények terén, mely a büntető igazságszolgáltatás leterheltségéhez vezetett, a másik pedig az előzetes letartóztatottak viszonylag magas száma. A legtöbb ország arra törekedett, hogy csökkentse a nyomást a túlterhelt igazságszolgáltatási rendszerén, valamint a túlszűfolt büntetés-

A pártfogói tevékenység általában véget ér azzal, hogy az elkövető letölti a büntetését. Néhány ország nyújt ezen túlmenően – a büntetésvégrehajtási jogviszony megszűnését követően – utógondozást (Ausztria, Németország, Svájc), felügyeletet (Franciaország), vagy akár támogatást az elkövető családjának¹⁷³ (Luxemburg). Angliában, Walesben és Skóciában a pártfogoltak közösségi foglalkoztatókba látogathatnak az elbocsátás utáni szakaszban, a szolgálat így felügyeli és támogatja is őket.

Az egyes pártfogó szolgálatok feladatai és kötelességei kiemelik az országok egyéniségét¹⁷⁴. Katalónia, Csehország, Dánia, Anglia és Wales, Németország, Hollandia és Skócia pártfogóinak széles a feladatköre, szinte valamennyi ország szervezete részt vesz a büntetőeljárás minden szakaszában. Észtországban, Finnországban és Olaszországban viszont a szervezet szerepe hangsúlyosabb a közérdekű munka végrehajtásában, a feltételes szabadságra bocsátás során szükséges felügyelet terén és a környezettanulmányok, valamint pártfogó felügyelői vélemények készítésében. Egyes tevékenységeket csak néhány ország pártfogói végeznek, így különösen a terhelt családjának támogatását Luxemburgban és Katalóniában, vagy a büntetés-végrehajtási intézetekbe látogató önkéntesek munkájának szervezését.

A különbségek ellenére számos közös feladat és kötelesség rajzolódik ki. Az elítéltek fogvatartás alatti támogatása és a tanácsadás már nem tartozik ezek közé, vagyis a feladat, amiből a legtöbb ország pártfogói tevékenysége ered, mára csak az európai országok felénél lelhető fel. E folyamatot leírhatjuk úgy is, hogy a pártfogói tevékenység terepe a büntetés-végrehajtási intézetekből kihelyeződött a társadalomba.

Összehasonlítva a szervezetek tevékenységét, az alábbi fő feladatok¹⁷⁵ nevezhetők meg.

- 1) Olyan információval és elemzésekkel látják el a hatóságokat, melyek nélkülözhetetlenek a döntésük meghozatalában, a megfelelő szankció kiválasztásában (környezettanulmány és pártfogó felügyelői vélemény készítése).
- 2) Szankciók végrehajtása, kikényszerítése és felügyelete.
- 3) Közösségi szankciók végrehajtásának szervezése és felügyelete.

végrehajtási szervezeten, és elterelje az erre érdemes elkövetőket a stigmatizáló büntető eljárás útjáról és az előzetes letartóztatástól.

¹⁷³ Az Európa Tanács az elkövető családjával végzett munkaként a következőket fogalmazza meg: a nemzeti joggal összhangban, ahol szükséges, a pártfogó felügyelői szolgálatok közvetlenül vagy más partnerszervezeteken keresztül az elkövetők családjainak támogatást, tanácsot és információt nyújtanak. [A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 56. pont]

¹⁷⁴ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 19-20. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁷⁵ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 19-20. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

4) Pénzügyi, szociális, pszichológiai és gyakorlati segítségnyújtás a terhelteknek.

E tevékenységek mellett két olyan területet említhetünk még, mely nem tartozik szorosan a megszokott pártfogói teendők közé, de ahol ezt a pártfogók végzik, ott meghatározó feladatnak számít:

5) Áldozatsegítés és mediáció,

6) Bűnmegelőzés.

8.2. Jelentések készítése

„A kriminológia végül is behatol a tárgyalótermekbe és a büntetőbíró tudásának ugyanolyan szerves része lesz, mint ahogy a polgári bírónak tájékozottnak kell lennie az ügyletkötéssel kapcsolatos egyéb szakismeretekben. (...) Ma már nem lehet törvényt ülni a büntett és a büntettes társadalmi, pszichológiai, gazdasági és politikai jellegzetességeinek figyelmen kívül hagyásával.”¹⁷⁶ A XIX. században a büntetések kiszabásánál figyelembe veendő szempont lett a bűnelkövető személye. Az elkövető veszélyességének értékelése iránymutatásul szolgál egyrészt a megfelelő büntetés kiválasztásához, másrészt a pártfogói esetkezelés felépítéséhez. A bíróság informálása az elkövető körülményeiről már korán a pártfogói tevékenységek körébe tartozott.¹⁷⁷

Szinte mindegyik szolgálatnál a jelentések készítése a fő pártfogói tevékenység. Ezek a jelentések sokfélék lehetnek, attól függően, hogy milyen célból, mely hatóság számára készülnek, az eljárás mely szakaszában, és milyen formában készítik őket: környezettanulmányként, pártfogó felügyelői véleményként, pszichológiai véleményként vagy egyéb jelentésként. Egyes országokban a pártfogói feladatok részét képezik az általános kockázatkezelési és társadalomvédelmi politikának, ami egy új jelentési forma kifejlődését eredményezte, melynek célja a visszaesés kockázatának felmérése. Ilyen jelentéseket alkalmaznak Angliában és Walesben, Finnországban, Észak-Írországon és Hollandiában is.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Denis SZABÓ: Kriminológia és kriminálpolitika. (Ford.: Szabó András) Gondolat Kiadó, Budapest, 1981. 288-289. o.

¹⁷⁷ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 204-206. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁷⁸ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 21-22. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

A Miniszteri Bizottság 2010-es Ajánlása¹⁷⁹ szerint a terheltek számára lehetővé kell tenni, hogy aktívan vegyenek részt a pártfogó felügyelői vélemény tartalmának formálásában, véleményüket meg kell jeleníteni a pártfogó felügyelői véleményben és annak tartalmát ismertetni kell velük.

8.3. Végrehajtás és felügyelet

Kevés az olyan szankció ma, melynek végrehajtásában a pártfogó szolgálat nem vesz részt – ilyen például a pénzbüntetés, vagy a végrehajtásában felfüggesztett, pártfogó felügyelet nélküli szabadságvesztés. A szabadságvesztés végrehajtása nem tartozik a szolgálat feladatkörébe, de a szervezet készíti fel az elítélteket a kinti életre, a szabadulásra, a feltételes szabadságra.¹⁸⁰ Több országban szerepet játszik a szolgálat az elektronikus felügyelet¹⁸¹ végrehajtásában¹⁸² is.

A felügyeleti intézkedésekkel kapcsolatban az Európa Tanács 2010-es ajánlása¹⁸³ a következőket emeli ki. A nemzeti jognak megfelelően a szolgálatok látják el a terhelt felügyeletét az ítélet, illetve határozat meghozatalát megelőzően, a tárgyalási szakasz során, és az ítélet vagy határozat meghozatalát követően. Így például a próbára bocsátás, az óvadék, a vádemelés elhalasztása, a felfüggesztett vagy feltételes elítélés és a feltételes szabadságra bocsátás esetében. A felügyelet azonban nem tekinthető pusztán az ellenőrző funkció gyakorlásának, ki kell terjednie az elkövető támogatására, segítésére és motiválására is. A felügyeletet szükség esetén össze kell kötni más, a pártfogó felügyelői vagy egyéb szolgálatok által végzett beavatkozásokkal – tréningekkel, készségfejlesztő foglalkozásokkal, foglalkoztatási lehetőségekkel, kezeléssel.

Ezen elvárások ellenére az angolszász modellt követve egyre több ország pártfogó felügyeleténél szorítja háttérbe a kontroll és a felügyelet az eredeti támogatást, tanácsadást (Anglia, Wales, Írország, Hollandia). Ez a tendencia nem azt jelenti, hogy a hagyományos támogató feladatok teljesen eltűnnének, de a hangsúly érezhetően áttevődik. A hatóságok által

¹⁷⁹ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 44. pont.

¹⁸⁰ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 22-23. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁸¹ Az Európa Tanács 2010-es ajánlása szerint, ha az elektronikus nyomon követést a pártfogó felügyelet részeként alkalmazzák, össze kell kötni a rehabilitációt a visszaesést akadályozó beavatkozásokkal, és az elektronikus felügyelet szintje nem lehet magasabb, mint ami a bűncselekmény súlya szerint feltétlenül indokolt. (57-58. pont)

¹⁸² Ausztriában, Belgiumban, Katalóniában, Dániában, Angliában és Walesben.

¹⁸³ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 53-55. pont

megfogalmazott feltételek teljesítésének ellenőrzése és ennek megtörténtéről a vádhatóság vagy a bíróság tájékoztatása a fő feladat. Több esetben ez az ellenőrzés magában foglalja a végrehajtást is: az előkészítést, a pártfogolttal és a végrehajtási szervvel való egyeztetést, a teljesítés ellenőrzését. Ez általában szabadságelvonással, korlátozással nem járó kötelességteljesítés kapcsán valósul meg, de a szolgálatok egyre gyakrabban vesznek részt a szabadságelvonással járó és szabadságelvonással nem járó terápiás intézkedések szervezésében és végrehajtásában, mint a kábítószer- és alkoholfüggőség-kezelés, pszichiátriai kezelés vagy gondnokság alá helyezés.¹⁸⁴

Az Európa Tanács 2010-es ajánlásában¹⁸⁵ a társadalomba való visszailleszkedés támogatása kapcsán a következő gyakorlatot szorgalmazza. Ha a pártfogó felügyelői szolgálatok felelősek a büntetés-végrehajtási intézetből szabadult elkövetők szabadulás utáni felügyeletéért, együtt kell működniük a büntetés-végrehajtási szervezettel, az elkövetőkkel, a családjaikkal és a közösséggel a szabadulás előkészítése és a társadalmi reintegráció érdekében. Ezt elősegítendő engedélyezni kell számukra, hogy az elítélttel kapcsolatba léphessenek, és segíthessék a szabadulás előkészítését és a visszailleszkedés megtervezését. A feltételes szabadságra bocsátást követő felügyeletnek olyan, az elkövető visszailleszkedéshez kapcsolódó szükségletei kielégítésére kell irányulnia, mint a munkába állás, lakhatás vagy tanulás.

8.4. Közösségi szankciók

A pártfogó szervezetek növekvő jelentősége a büntetőeljárásban jórészt a közösségi szankciók¹⁸⁶ és intézkedések bevezetésének és fejlődésének köszönhető, ami elsődlegesen a börtönnépesség csökkentését, és a szabadságelvonás alternatívájának megteremtésével a büntető igazságszolgáltatás költségeinek mérséklését kívánta szolgálni. Szükség volt olyan szankciókra, melyek a szabadságvesztésnél eredményesebbek az elkövető társadalomba való visszavezetésében. Ez a folyamat a közérdekű munka bevezetésével vette kezdetét, ami olyan

¹⁸⁴ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 22-23. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁸⁵ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 59-61. pont

¹⁸⁶ A közösségi szankciókat többféleképpen csoportosítják a szerzők. Durnescu kiemeli Worrall felosztását, aki „self-regulatory” (például a figyelmeztetés) és „supervisory” (mint a pártfogó felügyelet vagy a közösségi munka) büntetések között tesz különbséget. Kalmthout és Derks klasszifikációját Durnescu egyértelműbbnek tartja, ez ugyanis a közösségi szankciókat két csoportra osztja: „front-end” és „back-end” szankciókra. Előbbiek a nyomozati, míg a „back-end” szankciók a tárgyalási szakban alkalmazandók. Ezen felosztás előnye, hogy illeszkedik a büntetőeljáráshoz. [DURNESCU, Ioan: Some Reflections on Community Sanctions and Measures in Europe. Varstvoslovje, Journal of Criminal Justice and Security, 2009/4. 548-558.]

ígéretesnek bizonyult, hogy mára szinte az összes európai állam szankciórendszerében helyet kapott.¹⁸⁷

A legtöbb ország büntetései és intézkedései között számos szabadságelvonnással nem járó szankciót találunk: figyelmeztetés, felfüggesztett szabadságvesztés, próbára bocsátás, közérdekű munka, tevékeny megbánás a közvetítői eljárás keretében, különböző – személyiségfejlesztő, önismereti, agressziókezelő – tréningekre utalás, közösségi foglalkoztatókban¹⁸⁸, vagy „probation hostel”¹⁸⁹-ben történő elhelyezés, pártfogó felügyelet, házi őrizet és elektronikus felügyelet. A feltételek, melyek a feltételes szabadságra bocsátáshoz, felfüggesztett büntetéshez vagy intézkedésekhez kapcsolódhatnak, szintén sokfélék.

A közösségi szankciók jelentősége, hogy hozzájárulnak az elkövetők társadalmi reintegrációjához. Felelősségérzetük és szociális készségeik fejlesztése mellett szembesítik őket tetteik következményeivel, és biztatják őket a károk lehetséges mérséklésére, jóvátételére – a többi szankciótól eltérően a társadalomból való kivonás helyett itt a társadalomba való visszavezetés a cél. E szankciók elterjedése óta a pártfogó szolgálatok felelősségteljesebb szerepet töltenek be: ekkortól kezdve munkájuk nem jelentések készítésére és tanácsadásra, támogatásra, felügyeletre szorítkozik. Fontos feladatukká vált a közösségi szankciók előkészítése, szervezése, ellenőrzése, melynek során szorosan együttműködnek a civil és állami szervezetekkel.¹⁹⁰

A munka a középkor óta büntetésként is funkcionált. A 70-es években ismerték fel újra a nyugati társadalmak a benne rejlő lehetőségeket. A „modern verzió” szerint azonban nem kényszeríthető az elítélt a munkára, annak elrendeléséhez hozzájárulása szükséges.¹⁹¹ Amerikában 1966-ban került sor először önállóan a közérdekű munka elrendelésére, kezdetben ittas vezetőkkel szemben. Németországban 1969-től, Angliában és Walesben az 1970-es évek közepétől, Hollandiában 1981-ben, Dániában, Franciaországban és Írországon

¹⁸⁷ DURNESCU, Ioan: Some Reflections on Community Sanctions and Measures in Europe. *Varstvoslovje, Journal of Criminal Justice and Security*, 2009/4. 548-558.

¹⁸⁸ Itt közösségi programokkal próbálnak hasznos időtöltést biztosítani a fiataloknak, máshol az idősebbeket megcélozva egészségügyi ellátásukat, szociális helyzetüket kívánják javítani.

¹⁸⁹ A probation hostel-ekben való tartózkodás elrendelésének oka lehet, hogy a bíróság az óvadék ellenében való szabadulás feltételéül írja elő, közösségi szankcióként alkalmazza, esetleg a büntetés-végrehajtási intézetből való szabadulás feltételéül írja elő. [<http://www.westmerciaprobation.org.uk/probation/hostels.html>]

¹⁹⁰ DURNESCU, Ioan: Some Reflections on Community Sanctions and Measures in Europe. *Varstvoslovje, Journal of Criminal Justice and Security*, 2009/4. 548-558.

¹⁹¹ KLAUS, Jon: *Handbook on probation services*. United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute. Rome, London. 1998. 21.

1982-ben, Portugáliában 1983-ban, Norvégiában pedig 1984-ben vezették be.¹⁹² Mind a közvélemény¹⁹³, mind az igazságszolgáltatás rendszere jól reagált feltűnésére, mely köszönhető a szankcióként benne rejlő értékeknek, valamint annak, hogy kiküszöböli a rövid tartamú szabadságvesztéssel járó hátrányokat.

Az Európa Tanács 2010-es ajánlása¹⁹⁴ szerint a közérdekű munka olyan közösségi büntetés vagy intézkedés, amely a pártfogó felügyelői szolgálat által szervezett és felügyelt, a közösség javára, a bűnelkövető által okozott sérelem valóságos vagy szimbolikus jóvátételeként végzett ingyenes munkát jelent.

Ha megvizsgáljuk a büntetési gyakorlatot, kitűnik, hogy a közérdekű munka nagy szerepet játszik a rövid tartamú szabadságvesztés kiváltásában. Európa szerte harmadik leggyakrabban alkalmazott alternatívája a rövid tartamú szabadságvesztésnek a pénzbüntetés és a végrehajtásában felfüggesztett büntetés után. Évről-évre növekszik a közérdekű munkára ítélték száma – különösen Angliában, Franciaországban és Hollandiában. A többi nyugat-európai országban (Belgiumban, Katalóniában, Luxemburgban, Észak-Írországon, Portugáliában, Skóciában, Svédországban és Svájcban) ahol – Dánia, Írország és Norvégia kivételével – a közösségi szankciók bevezetésére később került sor, szintén egyre többször alkalmazzák. Közép- és Kelet-Európában az alternatív szankciók bevezetésére és a pártfogó szolgálatok felállítására általában egy átfogó büntetőjogi reform keretében került sor. E térség országaiban többnyire szintén emelkedik a vádemelés elhalasztásának, a felfüggesztett büntetés és a közérdekű munka, valamint a mediáció alkalmazásának aránya. Ez különösen Csehországra igaz, ahol a közérdekű munkát 1996-ban vezették be, de Lettországon, Lengyelországban, Romániában és Szlovéniában szintén jelentős növekedés figyelhető meg.¹⁹⁵

8.5. Pártfogás: segítség és támogatás

¹⁹² Európa szerte elterjedt e lehetőség: Olaszországban 1980-tól, Portugáliában 1983-tól, Franciaországban, Norvégiában és Dániában 1984-től, Hollandiában 1989-től. [KLAUS, Jon: Handbook on probation services. United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute. Rome, London. 1998. 22-23.]

¹⁹³ Kerecsi Klára felidézi azt a kutatások által megalapozottnak talált tényt, hogy az amerikai polgárok messze nem kívánják olyan mértékben súlyos büntetések alkalmazását, mint azt a politikusok feltételezik. Egy tanulmányból idézi viszont azokat a szankcióval szemben támasztott elvárásokat: értsék meg, fogják fel az elkövetők az általuk okozott következményeket; ébresszen bennük felelősséget a szankció; ismerjék be, hogy amit tettek az rossz; kérjenek bocsánatot; állítsák helyre az okozott kárt. [KERECSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 186. o.]

¹⁹⁴ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 47. pont (Az 52. pont szerint az elkövetőkkel egyeztetni kell az általuk végezhető munkák típusairól.)

¹⁹⁵ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 23-25. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

A XX. század elején Engelberg titkos kormánytanácsos, a német börtönügyi tisztviselők egyletének elnöke így érvelt a pártfogók segítő, támogató feladatainak a fontossága mellett: „És ha már ránk nézve is, kik pedig hivatásszerűen foglalkozunk a rendszabályokkal, bajos volt a köztük való eligazodás, a bukottakra nézve éppenséggel lehetetlen. Elutasíthatatlan követelmény hát, hogy annak, ki a lejtőre jutott vagy éppen máris elbukott, megmutassák azt az utat, mely egyedül üdvös és áldásos.”¹⁹⁶

A pártfogói tevékenység e téren igen sokszínű: információszolgáltatás, tanácsadás, anyagi és egyéb problémák megoldásához nyújtott segítség, más szervezetekkel való kapcsolatfelvétel előmozdítása. A segítségnyújtás mai napig e szervezetek meghatározó feladata, mivel ez minden pártfogói tevékenységet összekötő közös kiindulópontnak tekinthető, mely számos anyagi – lakhatás, munka – és egyéb probléma – szociális, érzelmi – megoldását szolgálja. A szolgálatok beavatkozási formái mindig az adott helyzethez, a terhelte igényeihez igazodnak. Külön említést érdemel a büntetés-végrehajtási intézetekben végzett munka, amit néhány szervezet még mindig fő feladatának tart. Ilyen például a rendőrségi őrizetbe vétel után, vagyis a büntetőeljárás kezdetén nyújtott támogatás Csehországban, Finnországban, Németországban, Máltán és Hollandiában, vagy a külföldön fogvatartottaknak nyújtott segítség Angliában, Walesben és Hollandiában.

Egyes szervezeteknél (Angliában és Walesben, Ausztriában, Írországon és Luxemburgban) az elítéltekkel való foglalkozás szabadon bocsátás után is fontos feladata a pártfogónak, máshol azonban (Hollandiában, Finnországban, Olaszországban, Máltán, Norvégiában és Skóciában) az utógondozói tevékenységet szociális munkások végzik, aminek hátránya az lehet, hogy ők nem rendelkeznek elegendő információval és szakértelemmel, hogy felismerjék a szabadon bocsátottak igényeit.¹⁹⁷

8.6. Áldozatsegítés és mediáció

A pártfogói tevékenység eredetileg a terheltekre koncentrált, azonban az utóbbi években megfigyelhető a szervezetek áldozatsegítő profiljának¹⁹⁸ kibontakozása,

¹⁹⁶ ENGELBERG: A büntetendő cselekmények megelőzése különös tekintettel a patronage-ra. (Ford.: Bogsch Árpád) In: Büntetőjogi Értekezések, 1909. szeptember és október. 71. o.

¹⁹⁷ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 25. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹⁹⁸ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 3. pont: Amennyiben a szolgálatok bűncselekmények áldozataival is foglalkoznak, úgy az ő jogaikat és szükségleteiket is tiszteletben kell tartani.

áldozatsegítő szervezetekkel való együttműködésük. Elfogadott módszer az elkövetők rehabilitációja során a cselekményeik következményeivel való szembesítés. Hasznosnak bizonyul arra késztetni őket, hogy igyekezzenek helyrehozni, mérsékelni az okozott sérelmet. Egyre több országban testesül meg az áldozatok támogatása a közvetítői eljárásban, mediációban, melynek nagy előnye, hogy lehetővé válik az áldozat azonnali kompenzálása, rövidül az eljárás a kisebb súlyú bűncselekmények esetén, a bűncselekményre való reakció emberközelibb, mint a hatósági szankció, és az elkövető társadalomból való kivonása helyett a visszailleszkedést szolgálja. A mediációval kapcsolatos gyakorlat igen eltérő¹⁹⁹. Ausztriában a legfontosabb és leggyakrabban alkalmazott elterelési mód, míg máshol – mint például Hollandiában – ritkán élnek vele.

A pártfogó szolgálatok többsége arra törekszik a jelentései készítésekor, hogy az áldozat érdekeit is figyelembe vegye. Néhány országban (Írországból és Máltán) a szolgálat tájékoztatja a bíróságot az áldozatot ért sérelmekről is. Skóciában, Angliában és Walesben a pártfogó szervezetek részét képezik annak a védelmi mechanizmusnak, mely az erőszakos és szexuális bűncselekmények elkövetőivel kapcsolatos kockázatok felmérésére és mérséklésére hivatott. Ez a „multiagency public protection arrangements” (MAPPA) hozzájárul a potenciális áldozatok védelméhez is. A szolgálatok egyes bűncselekmények esetén kötelesek tájékoztatni a sértettet, ha felmerül az elkövető szabadon bocsátásának lehetősége.

Ausztriában és Katalóniában a szolgálat egyik feladata, hogy informálja és az eljárás során jogsegélyt nyújtson a sértetteknek, esetleg a védett tanúknak. Speciális szolgáltatások szükségessége esetén pszichológiai vagy pszichiátriai kezelésre, tanácsadásra irányítják őket a megfelelő állami intézményekhez – ez a gyakorlat Belgiumban, Észtországban, Katalóniában, Lettországból és Luxemburgban – vagy civil szervezetekhez – mint Ausztriában, Csehországban, Franciaországban, Németország egyes részein, Moldovában, Észak-Írországból, Szlovéniában és Szlovákiában. Kivételt képez Románia, ahol a szolgálat maga részesíti speciális ellátásban (például pszichológiai tanácsadás) az egyes erőszakos bűncselekmények áldozatait.²⁰⁰

8.7. Bűnmegelőzés

¹⁹⁹ Az egyes országok gyakorlata közötti különbségek a mediáció terén tanúskodnak arról, hogy nincs egy kizárólagosan helyes út, az alkalmazott módszer a legfontosabb, mivel annak vissza kell tükröznie a nemzeti jogi és kulturális sajátosságokat, valamint a közvetítők hozzáállását, értékrendszerét. [KLAUS, Jon: Handbook on probation services. United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute. Rome, London. 1998. 21.]

²⁰⁰ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 26-27. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

A pártfogó szolgálatokkal szemben az 1990-es években fogalmazódott meg az elvárás, hogy vállaljanak általános szerepet a bűnmegelőzésben. A közösség mobilizálása nehézségeket okozott ezen a téren²⁰¹, ám az kétségtelen, hogy a bűnismétlés megelőzése tevékenységük elsődleges célja. Néhány szolgálat tekinti csak feladatának az elsődleges bűnmegelőzésben való szerepvállalást, ami főként a fiatalokat veszi célba, és kimerül a helyi szociális, önkéntes szervezetekkel, a helyi közösséggel és a rendőrséggel történő helyi szinten folyó konzultációba való bekapcsolódásban. Összehasonlítva a tíz évvel ezelőtti helyzettel, a szolgálatok a primer bűnmegelőzés terén is növekvő aktivitást mutatnak. Ez főleg annak köszönhető, hogy egyre több ország kriminálpolitikájában válik hangsúlyosabbá a közbiztonság.

A skandináv országokban az elsődleges bűnmegelőzés is kiemelt feladat. Finnországban a szolgálat közreműködött a nemzeti bűnmegelőzési program kidolgozásában, helyi hivatalai pedig szorosan együttműködnek a helyi hatóságokkal a bűnmegelőzésben. Svédországban a pártfogók aktívan részt vesznek egy speciális megelőzési – „Law and Justice” elnevezésű – programban, mely része az iskolai tananyagnak, ám tevékenységükben még mindig hangsúlyosabb a másodlagos és harmadlagos megelőzés.

A bűnmegelőzés egyre több figyelmet kap azokban az új EU-tagállamokban is, melyek nemrég hozták létre pártfogó szolgálatukat. Szlovákiában és Szlovéniában a bűnmegelőzés a kriminálpolitika fontos stratégiai része. A megelőző programokat itt többnyire a civil szervezetek és szociális intézmények hajtják végre. Észtországban és Bulgáriában a kormány külön szervezeti infrastruktúrát állított fel a bűnmegelőzés számára. Bulgáriában e hivatalok fő feladatai, hogy elemezzék a fiatalok által elkövetett bűncselekmények okait és körülményeit; iskolalátogatásokon vegyenek részt, és teremtsenek kapcsolatot a pedagógusokkal; tartsanak előadást a gyermekeknek és szüleiknek; vegyenek részt a közös bűnmegelőzési programokban más civil és nemzetközi szervezetekkel. A felnőtt pártfogókkal kapcsolatban a visszaesés megakadályozása a legfőbb feladatuk.²⁰²

9. A pártfogó felügyelet szabályozása a büntető törvénykönyvekben

9.1. A pártfogó felügyelet tartama

²⁰¹ KLAUS, Jon: Handbook on probation services. United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute. Rome, London. 1998. 31.

²⁰² KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 28-30. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

A Code Pénal szerint a pártfogó felügyelet tartama vétség miatti elítélés esetén legfeljebb tíz év, büntett esetén húsz év lehet.²⁰³

A román büntető törvénykönyv szerint a büntetés kiszabásának elhalasztása²⁰⁴ melletti felügyeleti időszak két évig²⁰⁵ tart. A büntetés-végrehajtás felügyelet alatti felfüggesztésének²⁰⁶ időtartama is felügyeleti időszakot képez az elítélt számára, ami kettőtől négy évig terjedhet.²⁰⁷ Az életfogytig tartó szabadságvesztésből való feltételes szabadságra bocsátás időpontjától az elítélt tíz évig áll felügyelet alatt.²⁰⁸ Határozott ideig tartó szabadságvesztésből való feltételes szabadságra bocsátás esetén a feltételes szabadságra bocsátás és a büntetés időtartamának letelte közötti időszak a felügyeleti időszak.²⁰⁹

A svéd büntető törvénykönyv szerint a feltételes szabadságra bocsátott, felügyelet alá helyezett személy felügyelete megszűnik, miután a próbaidőből egy év eltelt.²¹⁰ A próbára bocsátás mellett kötelezően kiszabandó felügyelet szintén akkor telik le, amikor a próbaidőből egy év eltelt.²¹¹ Feltételes ítélet²¹² esetén is lehetőség van arra, hogy az elítélt – ha közösségi szolgálatot köteles végezni – felügyelet alatt álljon a közösségi szolgálat befejezéséig. Felügyelet alá helyezésére azt követően kerülhet sor, hogy a próbaidőből egy év eltelt, de a felügyelet legfeljebb a próbaidő végéig tarthat.

A szerb törvény alapján a büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén pártfogó felügyelet alá helyezheti a bíróság a pártfogoltat a próbaidő tartamára.²¹³ A próbaidő legalább egy, legfeljebb öt évig tarthat.²¹⁴

A német büntető törvénykönyv lehetővé teszi a büntetés végrehajtása felfüggesztésének próbaidejére, vagy annak egy része tartamára az elítélt pártfogó felügyelet alá helyezését.²¹⁵ A próbaidő tartama nem lehet rövidebb két évnél, de nem haladhatja meg az öt évet.²¹⁶

A szlovén büntető törvénykönyv szerint a pártfogó felügyelet egyetlen esete a felfüggesztett büntetés pártfogó felügyelettel²¹⁷. A felfüggesztés időtartamára – ami legalább egy, legfeljebb

²⁰³ Francia Btk. 131-36-1 cikk

²⁰⁴ Román Btk. 83. cikk

²⁰⁵ Román Btk. 84. cikk (1)

²⁰⁶ Román Btk. 91. cikk

²⁰⁷ Román Btk. 92. cikk (1)

²⁰⁸ Román Btk. 99. cikk (3)

²⁰⁹ Román Btk. 100. cikk (6)

²¹⁰ Svéd Btk. 26. fejezet 11. szakasz

²¹¹ Svéd Btk. 28. fejezet 5. szakasz

²¹² Svéd Btk. 28. fejezet 5a. szakasz

²¹³ Szerb Btk. 71. szakasz (1)

²¹⁴ Szerb Btk. 65. szakasz (1)

²¹⁵ Német Btk. 56d. §

²¹⁶ Német Btk. 56a. § (1)

²¹⁷ Szlovén Btk. 56. cikkely (1)

öt évig tarthat – vagy meghatározott időszakára lehetőség van az elítélt pártfogó felügyelet alá helyezésére.²¹⁸

A német²¹⁹, a szerb²²⁰, a szlovén²²¹ és a svéd²²² büntető törvénykönyv is lehetővé teszi az intézkedés megszüntetését a megszabott idő letelte előtt is, ha úgy értékeli, hogy az többé már nem szükséges, mivel célja megvalósult.

9.2. Alkalmazásának kötelező és lehetséges esetei

A német büntető törvénykönyv a büntetés végrehajtása felfüggesztésének próbaidejére²²³ lehetővé teszi az elítélt pártfogó felügyelet alá helyezését. Erre rendszerint akkor kerül sor, ha a bíróság kilenc hónapot meghaladó tartamú szabadságvesztést szabott ki és az elítélt nem töltötte be huszonhetedik életévét.²²⁴ A pártfogó felügyelet alkalmazásának feltételei²²⁵ a következők: olyan bűncselekmény miatt, amely vonatkozásában a törvény lehetővé teszi a pártfogó felügyelet elrendelését, legalább hat hónap szabadságvesztés kiszabására kerül sor, valamint tartani kell attól, hogy a terhelt ismételten bűncselekményt követ el. A törvény az egyes bűncselekmények tényállásának megfogalmazását követően rendelkezik a pártfogó felügyelet alkalmazhatóságáról. Lehetővé teszi többek között lopás²²⁶, rablás²²⁷, kitartottság²²⁸, emberkereskedelem²²⁹, szemérem elleni erőszak és erőszakos közöszlész²³⁰ vagy terrorista csoport alakítása²³¹ esetén.

A pártfogó felügyelet elrendelésének kötelező esete az intézkedés végrehajtásának felfüggesztése: a felfüggesztés ideje alatt a terhelt pártfogó felügyelet alatt áll.²³²

Ha szabadságvesztést egyidejűleg elrendelt intézkedést megelőzően hajtanak végre, a végrehajtás befejezése előtt a bíróság megvizsgálja, hogy szükséges-e még az intézkedés. Amennyiben úgy találja, hogy nem, annak végrehajtását felfüggeszti és pártfogó felügyeletet

²¹⁸ Szlovén Btk. 50. cikkely (2)

²¹⁹ Német Btk. 68e. § (1)

²²⁰ Szerb Btk. 75. szakasz (4)

²²¹ Szlovén Btk. 57. cikkely (2)

²²² Svéd Btk. 26. fejezet 11. szakasz

²²³ Német Btk. 56d. §; 56. §

²²⁴ Német Btk. 56d. § (2)

²²⁵ Német Btk. 68. §

²²⁶ Német Btk. 242. §

²²⁷ Német Btk. 249. §

²²⁸ Német Btk. 181a. §

²²⁹ Német Btk. 180b. §

²³⁰ Német Btk. 177. §

²³¹ Német Btk. 129a. §

²³² Német Btk. 67b. §

rendel el.²³³ Az intézetben végrehajtandó intézkedések végrehajtását is felfüggesztheti a bíróság, ami mellett pártfogó felügyeletet kell elrendelni.²³⁴

A francia büntető törvénykönyv úgy rendelkezik, hogy a törvényben meghatározott esetekben a bíróság pártfogó felügyeletet rendelhet el.²³⁵ Vétség esetén főbüntetésként is elrendelhető²³⁶, de nem alkalmazható felfüggesztett börtönbüntetés mellett.²³⁷ Erőszakos közöszlést²³⁸, kiskorú veszélyeztetésének egyes alakzatait²³⁹ vagy emberölés azon alapesetét vagy minősített esetét megvalósító terhelt, aki a bűncselekmények során erőszakos közöszlést, kínzást vagy kegyetlenkedést követett el²⁴⁰, pártfogó felügyelet alá helyezhető – vagy ahogy a törvény utal rá: „társadalmi-igazságszolgáltatási nyomon követés” alá²⁴¹.

A román büntető törvénykönyv szerint a büntetés kiszabásának elhalasztása esetén a terhelt két éven át felügyelet alatt áll.²⁴² Felügyeletének elrendelése nem mérlegelhető. A büntetés kiszabása elhalasztásának törvényi feltételei között szerepel, hogy büntetés azonnali alkalmazása nem szükséges, de meghatározott időre felügyelni kell magatartását.²⁴³ Büntetés végrehajtásának felügyelet alatti felfüggesztése²⁴⁴ és feltételes szabadságra bocsátás esetén is felügyelet alatt áll az elítélt.²⁴⁵

A svéd büntető törvénykönyv szerint a feltételes szabadságra bocsátott személy felügyelet alá helyezésére csak akkor kerül sor, ha ez szükségesnek mutatkozik²⁴⁶, a próbára bocsátott felügyelete azonban kötelező.²⁴⁷ Feltételes ítélet esetén lehetőség van arra, hogy az elítélt – ha közösségi szolgálatot köteles végezni – a közösségi szolgálat befejezéséig felügyelet alatt álljon.²⁴⁸

A szerb büntető törvénykönyv alapján csak a büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén áll pártfogó felügyelet alatt az elítélt.²⁴⁹ Különösen akkor indokolt ez, ha

²³³ Német Btk. 67c. § (1)

²³⁴ Német Btk. 67d. § (2)

²³⁵ Francia Btk. 131-36-1 cikk

²³⁶ Francia Btk. 131-36-7 cikk

²³⁷ Francia Btk. 131-36-6 cikk

²³⁸ Francia Btk. 222-48-1. cikk

²³⁹ Francia Btk. 227-31. cikk

²⁴⁰ Francia Btk. 221-9-1. cikk

²⁴¹ „suivi socio-judiciaire”

²⁴² Román Btk. 84. cikk (1)

²⁴³ Román Btk. 83. cikk (1) d) pont

²⁴⁴ A Román Btk. ebben az esetben is hasonló feltételeket állapít meg, mint büntetés kiszabásának elhalasztása esetén: a büntetés kiszabása elégséges, ennek végrehajtása nélkül is valószínűsíthető, hogy az elítélt nem követ el más bűncselekményt, de meghatározott időre magatartásának felügyelete szükséges. [Román Btk. 91. cikk (1) d)]

²⁴⁵ Román Btk. 99. cikk (3); 100. cikk (6)

²⁴⁶ Svéd Btk. 26. fejezet 11. szakasz

²⁴⁷ Svéd Btk. 28. fejezet 5. szakasz

²⁴⁸ Svéd Btk. 27. fejezet 2a. szakasz; 28. fejezet 5a. szakasz

²⁴⁹ Szerb Btk. 71. § (1)

személyiségére, előéletére, a bűncselekmény elkövetése utáni magatartására, a sértetthez való viszonyára és a cselekmény körülményeire tekintettel valószínű, hogy a pártfogó felügyelet jobban szolgálja a büntetés végrehajtásának felfüggesztésével elérni kívánt célt.²⁵⁰

A szlovén büntető törvénykönyv szerint a bíróság dönthet úgy, hogy a felfüggesztett büntetésben részesített elkövetőnek a felfüggesztés időtartama alatt meghatározott időre pártfogó felügyeletnek kell alávetnie magát.²⁵¹

9.3. A pártfogó felügyelet tartalma

A büntető törvénykönyvek érzékeltetik a pártfogó felügyelet tartalmának, funkciójának kettős jellegét. A Code Pénal a pártfogó felügyelet felügyeleti és támogató intézkedéseit „visszaesés megelőzését szolgálónak” nevezi.²⁵² A német büntető törvénykönyv szintén az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése érdekében teszi lehetővé az elítélt pártfogó felügyelet alá helyezését²⁵³, valamint kimondja, hogy a bíróság akkor rendeli el, ha bűnisméltléstől kell tartani²⁵⁴, a pártfogó feladataként pedig a pártfogolt ellenőrzését valamint segítségét és tanácsokkal való ellátását nevezi meg.²⁵⁵ A szerb büntető törvénykönyv a pártfogó felügyelet tartalmát a következőképpen jellemzi: segítségnyújtást, gondoskodást, ellenőrzést és védőintézkedéseket foglal magában.²⁵⁶

A szlovén törvény úgy jellemzi a pártfogó felügyeletet, hogy az a törvény által rendelt segítségnyújtással, felügyelettel és pártfogással jár,²⁵⁷ a pártfogó felügyelő kötelességei között pedig a segítségnyújtást, a felügyeletet, valamint a bíróság utasításainak teljesítéséhez való útmutatást és gyakorlati tanácsadást nevezi meg.²⁵⁸ A svéd büntető törvénykönyv szerint ha a feltételes szabadságra bocsátott személyt felügyelet alá helyezik, a helyi börtön és próbaidő igazgatóság felügyelet, támogatás és segítség nyújtása révén törekszik annak biztosítására, hogy ne kövessen el újabb bűncselekményt, és előmozdítsa a közösségbe való beilleszkedését.²⁵⁹

²⁵⁰ Szerb Btk. 72. § (1)

²⁵¹ Szlovén Btk. 56. cikkely (1)

²⁵² Francia Btk. 131-36-1 cikk

²⁵³ Német Btk. 56d. § (1)

²⁵⁴ Német Btk. 68. § (1)

²⁵⁵ Német Bt. 68a. §

²⁵⁶ Szerb Btk. 71. szakasz (2)

²⁵⁷ Szlovén Btk. 56. cikkely (2)

²⁵⁸ Szlovén Btk. 59. cikkely (2)

²⁵⁹ Svéd Btk. 26. fejezet 14. szakasz

Francia törvény tartalmaz kötelező ellenőrző intézkedéseket és lehetséges előírható magatartási szabályokat. A pártfogó felügyelet alá helyezett elítélt köteles alávetni magát a következő ellenőrző intézkedéseknek: megjelenési és – főként lakóhelye, munkahelye változására vonatkozó – tájékoztatási kötelezettségének eleget kell tennie, hogy ellenőrzése lehetséges legyen.²⁶⁰ Ezeken kívül kötelezhető a pártfogolt magatartási szabályok²⁶¹ betartására is, így különösen arra, hogy

1. foglalkozást gyakoroljon, tanulmányokat folytasson vagy szakképzésben vegyen részt;
2. meghatározott helységben telepedjen le;
3. a bűncselekménnyel okozott kárt térítse meg;
4. meghatározott helyeken való megjelenéstől tartózkodjon;
5. bizonyos személyekkel való kapcsolattartástól tartózkodjon.

Lehetősége van a bíróságnak vagy a büntetésvégrehajtási bírónak magatartási szabályként azt is előírni, hogy a pártfogolt tartózkodjon meghatározott jármű vezetésétől, vagy olyan foglalkozástól, melynek gyakorlásakor vagy felhasználásával a bűncselekményt elkövette.²⁶² Ennek lehetőségét a törvény amellettt teremti meg, hogy a járművezetéstől²⁶³ és a foglalkozástól eltiltást²⁶⁴ is szabályozza.

A német büntető törvénykönyv nem tartalmaz általános, minden pártfogoltra vonatkozó kötelezettségeket, a bíróság számára viszont hasonló külön magatartási szabályok előírását teszi lehetővé, mint a francia törvény – sor kerülhet a járművezetéstől való tartózkodás előírására is.²⁶⁵ A bíróság a felsoroltakon kívül további utasításokat is adhat az elítélt számára képzésére, munkájára, szabadidejének eltöltésére, vagyoni viszonyai rendezésére vagy tartási kötelezettségének teljesítésére vonatkozóan.²⁶⁶ A törvény a magatartási szabályok megállapítását lehetővé teszi a pártfogó felügyelet teljes tartamára vagy annál rövidebb időre is.²⁶⁷

A román büntető törvénykönyv általános, minden pártfogoltra vonatkozó felügyeleti intézkedésként sorolja fel a pártfogolt megjelenési, együttműködési és tájékoztatási kötelezettségeit²⁶⁸ valamint a bíróság ezeken kívül egy vagy több speciális kötelezettség

²⁶⁰ Francia Btk. 132-44. cikk

²⁶¹ Francia Btk. 132-45. cikk

²⁶² Francia Btk. 132-45. cikk 7. és 8. pont

²⁶³ Francia Btk. 131-6. cikk 1. és 2. pont

²⁶⁴ Francia Btk. 131-6. cikk 11. pont

²⁶⁵ Német Btk. 68b. § (1)

²⁶⁶ Német Btk. 68b. § (2)

²⁶⁷ Német Btk. 68b. § (1)

²⁶⁸ Román Btk. 85. cikk (1); 93. cikk (1); 101. cikk (1)

végrehajtását is elrendelheti: ²⁶⁹ így különösen megtilthatja bizonyos járművek vezetését, vagy annak a foglalkozásnak a gyakorlását, amelyet az elkövetéshez felhasznált.²⁷⁰ Büntetés alkalmazásának elhalasztása esetén a bíróság elrendelheti, hogy a terhelt végezzen harminc naptól hatvan napig tartó időszakban közérdekű munkát²⁷¹. Büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén a felügyeleti időszakban kötelező hatvan naptól százhusz napig terjedő időszak alatt ilyen munkát végeznie.²⁷²

9.4. A magatartási szabályok, kötelezettségek megszegéséhez fűződő joghátrányok

A bíróság utasításainak súlyos és ismételt megszegése esetén, valamint ha az elítélt a pártfogó felügyelet alól tartósan kivonja magát, és a magatartási szabályokat súlyosan és ismételten megszegi, a német törvény alapján a bíróság visszavonja a büntetés végrehajtásának felfüggesztését.²⁷³

A román büntető törvénykönyv szerint, ha a felügyeleti időszak alatt olyan körülmények állnak be, melyek új kötelezettségek elrendelését vagy a már meglévő végrehajtási feltételek súlyosbítását – vagy akár az enyhítését – indokolják, a bíróság elrendeli a módosítást annak érdekében, hogy a felügyelt személynek növelt esélyeket biztosítson a javuláshoz.²⁷⁴

A svéd törvény alapján figyelmeztetésben részesíthető, vagy a próbaidő letelte utáni időszakra is felügyelet alá helyezhető²⁷⁵ a feltételes szabadságra bocsátott felügyelet alatt álló személy, amennyiben nem teljesíti kötelezettségeit. Ha azokat súlyosan megszegi, feltételes szabadsága is megvonható.²⁷⁶ Ha az elkövető a feltételes ítélet által előírtaknak nem tesz eleget, szintén figyelmeztetésben részesíthető, esetleg sor kerülhet a feltételes ítélet visszavonására és más büntetés kiszabására.²⁷⁷ Hasonlóak a jogkövetkezmények, ha a próbára bocsátott szegi meg kötelezettségeit.²⁷⁸

A szerb büntető törvénykönyv kimondja, hogy amennyiben a pártfogolt nem teljesíti a kötelezettségeit, a bíróság figyelmeztetheti, kötelezettségeit módosíthatja, meghosszabbíthatja felügyeletét, vagy elrendelheti a felfüggesztett büntetés végrehajtását.²⁷⁹

²⁶⁹ Román Btk. 85. cikk (2); 93. cikk (2); 101. cikk (2)

²⁷⁰ Román Btk. 85. cikk (2) g) pont, j) pont

²⁷¹ Román Btk. 85. cikk (2) b)

²⁷² Román Btk. 93. cikk (3)

²⁷³ Német Btk. 56f. § (1)

²⁷⁴ Román Btk. 87. cikk (1); 95. cikk (1); 103. cikk (1)

²⁷⁵ Svéd Btk. 26. fejezet 18. szakasz

²⁷⁶ Svéd Btk. 26. fejezet 19. szakasz

²⁷⁷ Svéd Btk. 27. fejezet 6. szakasz

²⁷⁸ Svéd Btk. 28. fejezet 7. szakasz

²⁷⁹ Szerb Btk. 76. szakasz

A szlovén törvény arra az esetre, ha az elkövető nem tesz eleget az utasításoknak, vagy kerüli a kapcsolatot a pártfogó felügyelővel, figyelmeztetését, a rá vonatkozó utasítások módosítást, a pártfogó felügyelet meghosszabbítását vagy a felfüggesztett büntetés visszavonását teszi lehetővé.²⁸⁰

Önálló bűncselekménynek minősül a pártfogó felügyelet szabályainak megsértése az ukrán törvény²⁸¹ szerint. Aki egy éven belül két alkalommal szegi meg a pártfogó felügyelet szabályait, hat hónaptól két évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy ugyanilyen tartamú javító-nevelő munkával büntethető. Súlyosabban büntetendő a lakhely önkényes elhagyása abból a célból, hogy a pártfogolt kivonja magát a pártfogó felügyelet alól, valamint a megjelenési kötelezettség nyomós ok nélküli megszegése.

A német törvénykönyv is önálló bűncselekményként rendeli büntetni a pártfogó felügyelet szabályainak megszegését: aki a pártfogó felügyelet tartama alatt egy rá vonatkozó utasítást megszegve veszélyezteti az intézkedés célját, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntethető.²⁸²

10. A pártfogó szolgálatok szervezeti felépítése

Számos általános tényező említhető, mely meghatározó jelentőségű a pártfogói rendszerek kialakulásánál. A szervezeti felépítést²⁸³ elsősorban az államterület nagysága, valamint a tevékenységi kör kiterjedtsége befolyásolja. A szolgálatokat országuk földrajzi fekvése szerint nevezhetjük „északiaknak” vagy „délieknek”. Az északi országok szolgálatai nem hierarchizált szervezetűek²⁸⁴ míg a „déliak” hierarchizáltak, az alá-fölé rendeltség elve szerint épülnek fel. Fő szempont, amely alapján még csoportosíthatók, hogy centralizáltak vagy decentralizáltak, illetve állami vagy magán szervezetek.²⁸⁵

Az állami pártfogó szervezet többnyire egy centralizált, az igazságügyi minisztérium alá rendelt szervezet. Ebben az esetben független nemzeti intézmény – mint Írországbán, Romániában, Moldovában, Portugáliában –, vagy a büntetés végrehajtásával azonos szervezeti egységbe foglalt – Bulgáriában, Dániában, Észtországban, Finnországban,

²⁸⁰ Szlovén Btk. 60. cikkely

²⁸¹ Ukrán Btk. 196. szakasz

²⁸² Német Btk. 145a. §

²⁸³ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 30-32. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

²⁸⁴ „flat organizations”

²⁸⁵ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 30-32. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

Franciaországban, Olaszországban, Litvániában, Norvégiában, Spanyolországban, Svédországban, Angliában²⁸⁶ és Wales-ben.

Kivételes a helyzet Luxemburgban, ahol a pártfogó szolgálat az ügyészi szervezet része, valamint Skóciában, ahol a helyi hatóságok látják el e feladatokat. Sajátos megoldás él Olaszországban is, ahol a börtön és pártfogó szolgálatok a belügyminisztérium felügyelete alá tartoznak. Katalóniában és Svájcban a pártfogói tevékenységeket a pártfogó szolgálat és más, a büntető igazságszolgáltatási rendszerhez tartozó szociális szervezetek között osztják fel. Nincs centralizált pártfogó szervezete Németországnak²⁸⁷ sem: szövetségi szinten csak a pártfogók hatáskörét szabályozzák a jogszabályok, a szolgálatok szervezeti felépítésének meghatározása már tartományi jogosultság, így eltérő a gyakorlat. Van, ahol a bírósági, van, ahol az ügyészi szervezet része a szolgálat, illetve harmadik megoldásként előfordul, hogy közvetlenül az igazságügyi minisztérium alá rendelt.

Az országok harmadik csoportjában – mint Hollandiában és Ausztriában²⁸⁸ – a pártfogói tevékenységet magánszervezetek²⁸⁹ látják el – ezeket az igazságügyi minisztérium koordinálja és finanszírozza.

Néhány kivételtől (Dánia, Románia) eltekintve, a pártfogó szervezetek felépítése háromszintű: központi, regionális és helyi. A szolgálatok regionális és helyi szervezete többnyire a bírósági rendszer felépítését követi Bulgáriában, Észtországban, Lettországon, Romániában, a rendőrségét Dániában, és egyszerre a bírósági és a büntetés-végrehajtási rendszerét Franciaországban, Belgiumban és Olaszországban.

Az európai pártfogó felügyelők²⁹⁰ szinte kivétel nélkül köztisztviselők. Ahol a pártfogó szervezet jelentős börtönszolgálatot is végez, létezik egy szociális munkásokból álló külön stáb – például Franciaországban. Oktatási követelmények tekintetében a pártfogó felügyelőktől általában BA szintű végzettséget várnak el, pszichológiai, pedagógiai, jogi ismereteket.

²⁸⁶ 2001-ben került közvetlen kormányzati irányítás alá a National Probation Service keretében újjászervezett tevékenység. [MAIR, George – BURKE, Lol: Redemption, Rehabilitation and Risk Management. A history of probation. Routledge. London and New York, 2011.]

²⁸⁷ Summary information on probation in Germany

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Germany.pdf

²⁸⁸ PÖLZL, Viktoria: Bewährungshilfe in Österreich. Facultas Verlags- und Buchhandels AG, Wien 2007. 37.

²⁸⁹ Summary information on probation in Austria

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Austria.pdf

²⁹⁰ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 30-32. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

1997-ig a brit pártfogó felügyelőket²⁹¹ a szociális munkásokkal együtt képezték. Azóta önálló, a korábbi három helyett kétéves, de speciális képzés lépett életbe, ami a szakirodalom szerint az elmúlt évek tapasztalatai alapján hatékonyak és életképesnek bizonyult.

Amerikában a pártfogó felügyelők közötti szociális munkások arányának emelését szorgalmazza Peters²⁹². Azzal érvel, hogy a szociális munkások szakértelmére van e területen a legnagyobb szükség, hiszen a pártfogó felügyelet többet jelent egyszerű hatósági felügyeletnél, az elsődlegesen mindig szociális munka. Colcordot idézi 1919-ből, aki szerint a pártfogó felügyelet szociális munka a jog mögöttes álló kényszerítő erejével.²⁹³

Az Európa Tanács²⁹⁴ szorgalmazza, hogy a pártfogók kiválasztása előzetesen kidolgozott feltételek szerint történjen, amelyben központi jelentőségű a munkatársak feddhetetlensége, az emberiség, a szakmaiság és a személyes alkalmasság.

Néhány szervezetnél a jelölteknek munkatapasztalatra is szükségük van. A szolgálathoz való csatlakozást követően az új munkavállalók Írországból például két hét bevezető képzésben vesznek részt azzal a céllal, hogy megismerkedjenek a sajátos feladatokkal. A legtöbb európai országban a bevezető kurzust egy év felügyelt, mentorált munka követi. A bevezető programon felül a pártfogók szervezeten belüli, a speciális feladatokra – mint a függőségek kezelésére vagy a közérdekű munka végrehajtására – felkészítő képzésben vesznek részt. Egy-egy kurzust az igazságügyi minisztérium vagy a büntetés végrehajtás szervezésében, másokat egyetemeken, posztgraduális vagy mesterképzés keretében tartanak. A szervezeten belüli továbbképzés konferenciákon, a mentori tevékenység működésén és szakmai kollégiumokon keresztül is megvalósul. Az Európa Tanács is szükségesnek tartja a kezdő oktatást és a továbbképzést.²⁹⁵

Szinte mindegyik szolgálatnál három kategóriába sorolhatók a foglalkoztatottak: vezetők, pártfogó felügyelők és az adminisztratív személyzet. Negyedik csoportként említhetők az önkéntesek, akik általában fontos segítséget jelentenek a pártfogói munkában. Jelentéseket

²⁹¹ GREGORY, Marilyn: Probation Training: Evidence from Newly Qualified Officers Social Work Education. Social Work Education (2007) No. 1, 53–68.

²⁹² PETERS, Clark: Social Work and Juvenile Probation: Historical Tensions and Contemporary Convergences. Social Work, 56/4. 2011. 355.

²⁹³ PETERS, Clark: Social Work and Juvenile Probation: Historical Tensions and Contemporary Convergences. Social Work, 56/4. 2011. 356.

²⁹⁴ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 22. pont

²⁹⁵ A munkatársak számára biztosítani kell a továbbképzés lehetőségét. Valamennyi munkatársnak egy kezdő oktatáson kell részt vennie a szolgálathoz történő belépést megelőzően annak érdekében, hogy az alapvető készségekkel, ismeretekkel és értékekkel tisztában legyen. A munkatársak tudását és szakmai képességét folyamatosan támogatni és fejleszteni kell, elsősorban belső tréningek és képzések útján. [A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. számú Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól 23-25. pont]

készítenek, tartják a kapcsolatot a pártfogottakkal – ezt Dániában fizetéssel, Svédországban csak egy szerény összeggel honorálják.

11. Európai Pártfogó Szövetség²⁹⁶

1981 óta létezik egy nemzetközi szervezet, mely a pártfogói tevékenységek kapcsán professzionális háttérintézményként biztosítja az európai pártfogó szolgálatok, pártfogók és kutatók tapasztalatcseréjét.

Anglia, Wales, Franciaország, Hollandia és Németország pártfogó szervezetei alapítókként hozták létre e szervezetet, mely azóta huszonhat²⁹⁷ tagúvá bővült. 1981-ben Dánia és Írország, 1982-ben Svédország, Olaszország, Ausztria és Norvégia, 1983-ban Portugália és Luxemburg, 1984-ben Belgium, 1986-ban Svájc, 1987-ben Észak-Írország, 1995-ben Észtország, 1997-ben Málta, 1999-ben Románia csatlakozott. 2001-ben Finnországgal, Skóciával, 2004-ben Magyarországgal, Lettországgal, 2005-ben Spanyolországgal, 2007-ben Litvániával és Lengyelországgal, 2009-ben pedig Csehországgal, Szlovéniával és Bulgáriával bővült a CEP.

Az Európai Pártfogó Szövetség²⁹⁸ célja a terheltek társadalmi beilleszkedésének támogatása a közösségi szankciók segítségével. A páneurópai együttműködés, tapasztalatcsere és professzionalizmus lehetőségét teremti meg konferenciák szervezésével, az ezekről készült jelentések közzétételével, elektronikus újság kiadásával – mindez a közösségi szankciók fejlődéséhez is hozzájárul.

A pártfogó szervezeteken kívül érdeklődő magánszemélyek is tagjai lehetnek. A CEP tehát összehozza a gyakorlati szakembereket, pártfogó felügyelőket, a vezetőket, a kutatókat, valamint mindenkit, aki bármilyen módon részt vesz Európában a pártfogói tevékenységben, vagy a büntető igazságszolgáltatás munkájában, közös céljuk pedig annak meghatározása, hogyan védhető meg a társadalom szabadságelvonás alkalmazása nélkül.

A CEP tagság²⁹⁹ lehet teljes jogú, valamint társult-tagság („associate membership”). Teljes jogú tagságot a pártfogói tevékenységet végző állami vagy privát szervezetek szerezhethetnek, társult-tagságot viszont azok is, akik csak támogatják e tevékenységek végzését: egyetemek, valamint magánszemélyek, akik elkötelezett támogatói a CEP által kitűzött céloknak. A

²⁹⁶ Európai Pártfogó Szövetség (Conférence Permanente Européenne de la Probation: CEP)

²⁹⁷ The European Organisation for Probation http://www.cep-probation.org/default.asp?page_id=58

²⁹⁸ The European Organisation for Probation – Organisation
http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=54

²⁹⁹ The European Organisation for Probation – Types of membership
http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=125&name=About%20CEP%20Membership

tagok³⁰⁰ részt vehetnek a CEP nemzetközi értekezletein, konferenciáin – évente négy-nyolc alkalom –, betekintést nyernek a szervezet mindennapi működésébe: kézhez kapják a „European magazine for probation” folyóiratot, mely publikációs lehetőséget is biztosít számukra.

A CEP végtelen kapcsolatteremtési lehetőséget nyújt a világ összes pártfogójával. A pártfogói tevékenységgel szemben az utóbbi években mind az Európai Unió, mind az Európa Tanács elvárásai megnöttek. Ebből kifolyólag a nemzeti pártfogó szervezetek érdekeltek a nemzetközi tapasztalatcserében³⁰¹, a bevált gyakorlatok, módszerek megismerésében. Hozzájárul ehhez a nemzetközi szakértői nyilvántartás³⁰², melynek segítségével az információcsere egyszerűbbé válik. A konzultáció³⁰³ lehetőségének ilyen színvonalú és korlátlan lehetőségeket magában rejtő megvalósítása rengeteg pénzt és időt takarít meg a szervezetek számára.

A CEP társszervezetei³⁰⁴ az ICPA, az APPA, a NAPE és a PACCOA. Az ICPA³⁰⁵ egy non-profit szervezet, melynek célja, hogy egészségesebbé és biztonságosabbá tegye a közösségeket a jobb korrekciós gyakorlat szorgalmazásával, mind a büntetés-végrehajtási intézetekben, mind azokon kívül. Az APPA³⁰⁶ amerikai és kanadai pártfogással, feltételes szabadságra bocsátással és közösségi szankciókkal foglalkozó szervezet. Az 1981-ben alapított NAPE³⁰⁷ egy szintén amerikai szakmai szerv, amely a helyi, megyei és állami szintű pártfogói hivatalok vezetőit tömöríti. A PACCOA³⁰⁸ ausztrál non-profit szervezet, mely a közösségi szankciók szorgalmazása mellett a pártfogók szakmai továbbképzésének elősegítéséért munkálkodik.

Hosszú az út, mely a pártfogás történeti gyökereitől az egyes államok sikereinek egymással való megosztásán át az e tevékenység köré szerveződő CEP megalakulásáig vezetett. A fejlődés iránya és eredményessége biztató, a CEP biztosította háttérrel és lehetőségekkel az európai államok képesek lesznek pártfogó szolgálatukat a nemzeti sajátosságaikra és a nemzetközi tapasztalatokra figyelemmel tökéletesíteni.

³⁰⁰ The European Organisation for Probation – Why would I become a member?

http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=70&name=Becoming%20a%20CEP%20Member

³⁰¹ The European Organisation for Probation – Why would I become a member?

http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=70&name=Becoming%20a%20CEP%20Member

³⁰² CEP international Register of Experts <http://www.cep-probation.org/page/126/register-of-experts>

³⁰³ http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=126

³⁰⁴ The European Organisation for Probation – Affiliate members of CEP

http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=60

³⁰⁵ International Corrections and Prisons Association

³⁰⁶ American Probation and Parole Association

³⁰⁷ National Association of Probation Executives

³⁰⁸ Probation and Community Corrections Officers Association

2000-ben megalakult a helyreállító igazságszolgáltatás európai szakmai szervezete is – az Igazságügyi Hivatal 2006-ban lépett be a szervezetbe. Az „Európai Fórum a Resztoratív Igazságszolgáltatásért” célja, hogy szorgalmazza a helyreállító igazságszolgáltatási módszerek alkalmazását képzések szervezésével, kutatások ösztönzésével és a jó gyakorlatok közvetítésével.³⁰⁹

II. FEJEZET

A PÁRTFOGÁS HAZAI FEJLŐDÉSÉNEK TÖRTÉNETE

1. Rabsegélyezésből patronázs

A pártfogó felügyelet jogintézményének kikristályosodási folyamatát is megnehezítették a történelmi események, az 1848-as forradalom, az első, majd a második világháború, valamint a szocializmus időszaka. Ha fellapozzuk Angyal Pálnak, Balogh

³⁰⁹ European Forum for Restorative Justice <http://www.euforumrj.org/about-the-forum/origins-of-the-forum/>

Jenőnek vagy Pollák Illésnek a rabsegélyezés és a patronázs továbbfejlesztésére vonatkozó több mint száz évvel ezelőtti javaslatait, azt gondolhatnánk, hogy a mai pártfogó felügyelet jogintézményének létrejöttéhez elég volt néhány évtized, vagy legalábbis biztosan nem írt senki 1992-ben a válságáról, illetve szervezeti háttérének – már a XX. század első felében megfogalmazott szempontok szerinti – megreformálására biztosan nem az ezredforduló után került sor.

Már az 1795-ös büntető javaslatban megfogalmazódott a magyar börtönügy emberiséssé tételének igénye, ám a történelmi események alakulása miatt még a következő század első felében sem sikerült kibontakozniuk az elítéltek támogatását, segítségét célzó törekvéseknek.³¹⁰

1867 után éledt fel újra a rabsegélyezés gondolata, de a hangsúly ekkor sem az elítéltek segítségén, inkább hatósági ellenőrzésükön volt. 1873-ban alakult meg Budapesten az első rabsegélyező egyesület, majd a századfordulóig még huszonegy egyesület felállítására került sor, melyek koordinálására létrejött az Országos Patronage-Tanács, valamint 1909-ben megalakult a Patronage-Egyesületek Országos Szövetsége is.³¹¹

A rabsegélyezésről az 1878. évi V. tc., a Csemegi kódex rendelkezett először. 27. §-a alapján a pénzbüntetések összege az elbocsátott szegény elítéltek segélyezésére és a fiatal elítéltek számára javító intézetek felállítására és fenntartására volt fordítandó. Ez a törvényi lehetőség azonban tíz évig sem állt fenn. 1887-re ez az összeg a negyedére csökkent, majd 1921-ben teljesen megszűnt.³¹² Átmeneti otthont, „menházat” először a budapesti – 1884-től –, majd a pécsi rabsegélyező egyesület működtetett.³¹³

A rabsegélyező tevékenység társadalmi megítélése a kezdetektől kedvezőtlen volt, hiszen akik nem szorultak rá, abban csak az érdemtelenek hiábavaló támogatását látták: „Szemünkre vetik, hogy dédelgetjük a romlottakat, és a büntetéseket, kedvezményben részesítjük a züllöttet, a becsületes elhanyagolásával.”³¹⁴ Angyal Pál 1909-ben a következőkkel érvelt e hozzászólás ellen: „meg kell győzni a társadalom legszélesebb rétegeit, hogy a patronage nem

³¹⁰ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 34. o.

³¹¹ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 35. o.

³¹² NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 40. o.

³¹³ Itt a szabadultaknak lakhatást, ellátást és munkát biztosítottak, ez a két ház is megszűnt azonban az első világháború alatt. 1938-tól Debrecenben működött a „Reménység Háza” nevű otthon, ez azonban csak néhány évig. [NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 41. o.]

³¹⁴ BALOGH Jenő: A patronage-egyesületek szervezésének irányelvei. Jogállam, 1909/8. 587-603. o. 587. o.

tiszta humanizmus, hanem önvédelem, mert bár emberbaráti motívumból segítézzük, támogatjuk és gondozzuk a bűnözés veszélyeinek kitett egyént, de ezt téve egyszersmind a magunk javára is dolgozunk, mert akit sikerült a bűnre vezető úttól távoltartanunk, vagy arról letérítenünk, az nem töri meg ezentúl a társadalmi együttélés szabályait.”³¹⁵

Balogh Jenő 1909-ben a rabsegélyezési tevékenység feladatainak, módszereinek bővítésére, és ezzel együtt a komplexebb tevékenység patronázs munkaként való elnevezésére szólította fel és kérte a Rabsegélyező Egyesületek vezetőit és tagjait, hogy a „szabadult rabok mellett, ezeken felül másokra is terjesszék ki pártfogó tevékenységüket. Így az elítéltek családtagjain felül, kiknek támogatását szintén nem lehet a szűkebb értelemben vett rabsegélyezés fogalma alá venni, különösen a züllött és büntetett, de fogházbüntetésre nem ítélt fiatalokúakra.”³¹⁶

Angyal Pál az 1909-ben megtartott második³¹⁷ Országos Patronage Kongresszus egyik fontos elvi kérdéséről így ír: „a régi pénzosztogató rendszert tartsuk-e fenn, vagy áttérjünk az egyéniesítő módszerre?”³¹⁸ A rabsegélyező egyesületek konzervatív és a patronage egyesületek modern hívei a tanácskozáson belátták, hogy közös célért küzdenek, felismerték az átfejlődés lehetőségét és szükségességét. „Az újítók meggyőződtek arról, hogy a rabsegélyező egyesületek a nehéz viszonyok között megtették minden tőlük telhetőt s habár tevékenységük, mely 30 éven át abban állott, hogy a letartóztatási intézetekből szabadultaknak pénzadományt nyújtottak, nem is volt kielégítő, sőt, sokkal többet ártott, mint használt. Annyiban sok érdemet szereztek, hogy megtörték a jeget s ráirányították a társadalom figyelmét e kevésbé rokonszenves feladatra; a régi rendszer hívei viszont belátták, hogy immár rá kell lépniük a haladás útjára s nemcsak az eljárás módján kell változtatniuk, hanem ki is kell bővíteniük eddigi munkakörüket.”³¹⁹ A rabsegélyezés patronázssá fejlődésével megkérdőjelezhetetlenné vált e – jogintézménynek még nem nevezhető – tevékenység létjogosultsága.

A munkakör kiterjesztésének gondolata a segítségre szoruló kör kiszélesítésének szükségességével egyidejűleg jelentkezett. A bűnösség közvetlen tényezői „nemcsak a büntetését kitöltött egyént, hanem ennek legtöbbször tehetetlen családtagjait, az elhanyagolt nevelésű gyermekeket, a koldusokat, csavargókat, alkoholistákat, prostituáltakat, a

³¹⁵ ANGYAL Pál: A patronage. Jogállam, 1909/7. 481-490. o. 488-489. o.

³¹⁶ BALOGH Jenő: A patronage-egyesületek szervezésének irányelvei. Jogállam, 1909/8. 587-603. o. 592. o.

³¹⁷ Az első, még „rabsegélyező” elnevezéssel illetett kongresszust 1907-ben tartották.

³¹⁸ ANGYAL Pál: Benyomások a második Országos Patronage Kongresszusról. Jogállam, 1909/8. 604-612. o. 606. o.

³¹⁹ ANGYAL Pál: Benyomások a második Országos Patronage Kongresszusról. Jogállam, 1909/8. 604-612. o. 606. o.

feltételeken elítélteket, stb. is mind közelebb sodorják a bűnösség örvényéhez, melytől ezek csak úgy tarthatók távol, ha őket gyámolítjuk, azaz ha a gyengék ellenálló erejét erkölcsi és anyagi eszközök segítségével fokozzuk.”³²⁰ Ezt az erőpótlást, erőfokozást is patronáznak nevezi Angyal Pál, ami tehát nem merülhet ki a büntetett egyének gyámolításában.

A másik fontos kérdés, mely a második Országos Patronage Kongresszuson vita tárgyát képezte, az volt, hogy e tevékenységet társadalmi – esetleg felekezeti – vagy állami feladatként kell-e értelmezni. Angyal szerint a bürokratikus és teljesen hivatalos jellegű, egyéniesítést mellőző rabsegélyező egyesületek eredménytelen működéséből kiindulva – és tekintve, hogy az individualizáció jegyében született patronage egyesületek milyen sikereket értek el – „a patronage ügy fejlődése és életképessége attól függ, milyen mértékben vesz abban részt a nagy társadalom.”³²¹ Ezzel szemben Pollák Illés az állami szerepvállalás fontossága mellett érvelt: „A világ fejlődése a tagoltságból a nagy közösségek felé visz. Ne akarja az állam azt, ami az ő elsőrangú feladata, albérletbe adni.”³²²

„Azokban a mozgalmakban, melyek az egész társadalmat érdeklik, sőt – miként a patronageban – : kötelezik, az államot illeti meg a cselekvés, de nem a felekezeteket.”³²³ Ezért elvetendőnek tartja e feladatok felekezetre való ráhagyását, annak elkerülésére szólít fel, hogy „mint a honvédlóvakat soványító kúrára adjuk ki a felekezeteknek”³²⁴.

1911-ben Kassán, a harmadik patronage kongresszuson már egységes igényként fogalmazódott meg e tevékenység állami feladatként való ellátása – mivel a tapasztalatok azt mutatták, „hogy a magyar társadalom nem képes a patronázs terén reá háramló feladatnak eleget tenni”³²⁵ – ám az erre irányuló törekvéseket ezúttal az első világháború törte meg³²⁶, valamint megakadályozta a Kolozsvárra összehívott negyedik országos patronage kongresszus megtartását is, mely foglalkozott volna a pártfogó tisztviselői létszám növelésével és alapos kiképzésükkel.³²⁷

³²⁰ ANGYAL Pál: A patronage. Jogállam, 1909/7. 481-490. o. 482. o.

³²¹ ANGYAL Pál: A patronage. Jogállam, 1909/7. 481-490. o. 488. o.

³²² POLLÁK Illés: Állam vagy felekezet? Utóhang a Patronage kérdéshez. Jogállam, 1909/9. 640-644. o. 642. o.

³²³ POLLÁK Illés: Állam vagy felekezet? Utóhang a Patronage kérdéshez. Jogállam, 1909/9. 640-644. o. 641. o.

³²⁴ POLLÁK Illés: Állam vagy felekezet? Utóhang a Patronage kérdéshez. Jogállam, 1909/9. 640-644. o. 643. o.

³²⁵ VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (1. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/6. 274-279. o. 275. o.

³²⁶ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 36. o.

³²⁷ FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915/9. 385-397. o. 385. o.

A rabsegélyezés patronázssá alakítása terén csak néhány egyesület ért el sikereket, amiben nagy szerepe volt annak, hogy sok helyen nem volt vállalkozó az önkéntes munkára.³²⁸

Varga Nagy István a Patronázs Egyesületek Országos Szövetségének 1911. évi évkönyve alapján a két legpéldásabban működő patronázs egyesületként a brassóit és a pécsit említette.

A Brassói Rabsegélyező egyesület akként kezdte meg az átalakulást³²⁹, hogy a hozzájuk tartozó két vármegye területén összegyűjtötték a züllésnek indult, erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek, feltételelesen elítéltek és próbára bocsátott fiatalok nevét, valamint azokat is, akik önként vállalkoztak a pártfogói feladatokra. Az érintetteket a pártfogók havonként látogatták, ellenőrizték.³³⁰ Fiatalok büntetőeljárásának megindulása esetén az egyesület – amint erről értesítést kapott – felkért egy pártfogót a környezettanulmány elkészítésére, valamint a bírósági ítélet függvényében az egyesület további gondozásba, felügyelet alá vette a próbára bocsátottakat, és ha kellett, az országos patronázs munkaközvetítő útján iparosoknál keresett nekik munkát, a felügyelet alól pedig csak akkor bocsátották el őket, amikor azok „magaviselete a javulásra már biztos reményt nyújt”-ott.³³¹ A brassói segélyező tevékenység helyes irányba változott: a szabaduló rabok útiköltség finanszírozáson kívül csak kivételesen kaptak segítyt, ám a környezettanulmányok alapján az arra érdemes családok csaknem mindig. A brassói egyesület egy rabiskolát is működtetett, külön a fiatalok és a felnőttek részére, melynek akkor harmincegy fiatal és kilencvenhárom felnőtt hallgatója volt.³³²

2. Az I. Büntető Novella után sem tudott „gyökeret verni” a próbára bocsátás

A mai pártfogó felügyelet jogintézményének előfutáraként az első vonatkozó hazai törvényi szabályozást az 1908. évi XXXVI. törvénycikk, az I. Büntető Novella tartalmazta, melynek 17. §-a lehetővé tette a próbára bocsátást³³³ a „javulékony, de veszélyeztetett”³³⁴

³²⁸ VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (3. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/8. 384-390. o. 387. o.

³²⁹ Az egyesület, felismerve azt a jelenséget, hogy a fiatalok büntetendő cselekményeit sokszor szeszital élvezete okozza vagy mozdítja elő, a két vármegye alispánjának megkeresése útján elérte, hogy a tizennyolc éven aluliakat tiltsák el a kávéházak, vendéglők, kocsmák látogatásától.

³³⁰ VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (2. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/7. 327-335. o. 329. o.

³³¹ VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (2. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/7. 327-335. o. 329. o. 330. o.

³³² VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (2. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/7. 327-335. o. 329. o. 331. o.

³³³ „21. § A próbára bocsátás abban áll, hogy a bíróság a fiatalkorú itélelhetőség nélkül, megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételeesen szabadlábon

fiatalkorúakkal szemben.³³⁵ Ebben az időben a segítségnyújtás kevésbé volt hangsúlyos, a törvény is úgy fogalmaz, hogy „szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett” és „a felügyelettel megbízott a fiatalkoru magaviseletét állandóan ellenőrzi”. A törvény két esetben rendelkezett még a fiatalkorúak speciális felügyeletéről³³⁶: a javító intézetből való kísérleti kihelyezés és a feltételes szabadon bocsátás eseteiben.³³⁷

A Novella alapján próbára bocsátás esetén a fiatal felügyeletével megbízható volt törvényes képviselője is, de ha erkölcsi fejlődése úgy kívánta, rábízható volt egy gyermekvédő egyesületre, menhelyre vagy más hivatalra. A szűkebben értelmezett utógondozási esetekben – javító intézetből való kísérleti kihelyezés, feltételes szabadon bocsátás – szigorúbb volt a felügyelet. Az elbocsátó intézet igazgatója gyermekvédő egyesületek vagy erre a célra szervezett hivatalok útján gondoskodott a felügyeletről. A Novella ezen rendelkezéseinek végrehajtására alkotott igazságügyminiszteri rendelet (27.100/1909. I. M. sz. r.) kétféle pártfogót ismert: a társadalmi pártfogókat – gyermekvédő egyesületek tagjai közül toboroztak – és a hivatásos pártfogókat, pártfogó tisztviselőket.³³⁸ A fiatalkorú terheltek egyéniségére és életviszonyaira vonatkozó adatok megszerzésében, a fiatalkorú terheltek felügyeletében, elhelyezésében és gondozásában a bíróságnak pártfogók segítettek.³³⁹ Azokhoz a bíróságokhoz, amelyeknél erre a fiatalkorú terheltek nagyobb számánál vagy egyéb oknál fogva szükség volt, a pártfogói tennivalók ellátására az igazságügyminiszter hivatásos pártfogót nevezett ki³⁴⁰. A pártfogó tisztviselő feladatait így határozta meg a rendelet: beszerzi a környezettanulmányt; jelen van a fiatalkorú terhelt ügyeinek tárgyalásánál; eljár a fiatalkorú elhelyezésének, átszállításának ügyében a bírósági döntés függvényében (fogházba, állami gyermekmenhelyre stb.); ellátja a házi felügyelet alá helyezett vagy próbára bocsátott fiatalok feletti felügyeletet; felügyel a kísérletileg kihelyezett és a feltételes szabadságra bocsátott fiatalkorúak magaviseletére; ellenőrzi, hogy a kirendelt pártfogók a fiatalkorúak felett a felügyeletet szabályszerűen gyakorolják-e; ha bármi módon arról értesül, hogy valamely kiskorú környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve

hagyja. Próbára bocsátás nem alkalmazható, ha a fiatalkorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztésbüntetéssel már büntetve volt.”

³³⁴ KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. *Belügyi Szemle*, 2002/2-3. 185-188. 188. o.

³³⁵ KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 7. o.

³³⁶ E két utóbbi esetben az intézeti igazgató gondoskodott az elkövető elhelyezéséről, állandóan felügyelni kellett annak magaviseletét – gyermekvédő egyesületek, vagy e célra szervezett hivatalok segítségével – és ha a fiatal az előírt szabályokat megszegte, a felügyelő hatóságnak jelentést kellett tennie.

³³⁷ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: *Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet* 10. 1985. 31-72. o. 41. o.

³³⁸ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 1968/12. 725-732. o. 728. o.

³³⁹ 27.100/1909. I. M. sz. r. 6. §

³⁴⁰ 27.100/1909. I. M. sz. r. 10. §

vagy züllésnek indult, jelenti a gyámhatóságnak; ha a pártfogására bízott fiataikorúak javító nevelőintézetben, állami gyermekmenhelyben, valamely jótékony egyesület intézetében vagy más megbízható helyen való elhelyezése volna szükséges, intézkedik ezek ügyében.³⁴¹

A fiataikorúak felügyelő hatóságát is a Novella hívta életre. A Novella 31. §-a alapján felügyelő hatóságot minden javító intézet és fiataikorúak befogadására szolgáló fogház mellett fel kellett állítani, melynek közvetlen feladata³⁴² három irányú volt:

a) az erkölcsi romlásnak, züllésnek kitett és bűnelkövető gyermekek, fiatalok ügyeinek felügyelete (vagyis a hatóságnak kapcsolatba kellett lépnie sok esetben a tág értelemben vett patronázs, a szociális patronázs intézményeivel: a gyermekvédelemmel és a családvédelemmel foglalkozó hatóságokkal, intézményekkel, és velük együttműködve minél hatékonyabb munkát végezni)³⁴³

b) a fogházmiszió felügyelete, irányítása – ez teljes egészében a hatóság munkaterülete volt;

c) a javítónevelő intézetekből és a fiataikorúak fogházából kibocsátottak utógondozása³⁴⁴.

A felügyelő hatóság tagjainak feladata volt a próbára bocsátott, a javítóintézetekből és a fiataikorúak fogházából kísérletileg kihelyezett fiataikorúak ügyeinek elbírálása, és javaslatadás a kísérleti kihelyezésre vagy annak megtagadására, a szabadságra méltatlannak bizonyult fiatalok javítónevelő intézetbe való visszaküldésére, valamint az, hogy a fiataikorúak fogházában javíthatatlannak tűnő fiatalok javítónevelő intézetbe szállítását javasolják az igazságügyi miniszternek. Előfordult, hogy a hatóság tagjainak tényleges pártfogói munkát is teljesíteniük kellett: a fiataikoru egyéniségének és környezetének feltérképezésére felkérhette a tagokat az elnök, vagy a tanácselnök. „Ilyenkor úgy járt el, mint a fiataikoruak bírāja által kirendelt pártfogó vagy pártfogó tisztviselő.”³⁴⁵

³⁴¹ 27.100/1909. I. M. sz. r. 13. §

³⁴² FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiataikoruak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 7. o.

³⁴³ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiataikoruak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 8. o.

³⁴⁴ A fiataikoruak utógondozása kedvezőbben alakult, mint a felnőtteké, mert a Büntető Novella végrehajtási rendelete előírta, hogy a javítóintézetekből kísérletileg kihelyezett fiataikoruak elhelyezése érdekében az igazgató tartsa nyilván azokat a munkaadókat, akik foglalkoztatásukra vállalkoznak. A növendékek elhelyezése érdekében így az igazgató e munkaadókhoz, vagy a patronázs és más jótékony egyesületekhez, a fiataikoruak felügyelő hatóságához, munkaközvetítőkhöz vagy a közigazgatási hatóságokhoz fordult. Finkey 1943-ban elégedetten állapította meg, hogy a javítónevelő intézetek igazgatói e feladatuknak sikeresen eleget tesznek. [FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiataikoruak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 15. o.]

³⁴⁵ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiataikoruak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 11. o.

A fiataikorúak ügyeiben 1913-tól az 1913. évi VII. tc. alapján felállított fiataikorúak bírósága³⁴⁶ járt el a gyermek vagy fiatal egyéniségének, környezetének, veszélyeztetettségének gondos szem előtt tartása mellett. E törvénycikk megjelölte azokat a módokat, ahogy a bíró a fiatal egyéniségét megállapíthatta, és eldönthette, hogy a nevelés rendes eszközeivel megjavítható-e, vagyis igyekezett megteremteni az egyéniesítés legteljesebb lehetőségét.³⁴⁷

Az 56.000/1913. I.M. sz. rendelet rendelkezett arról, hogy ha a bíróság, ügyészség vagy más hatóság tudomást szerzett egy gyermekről vagy bűncselekmény elkövetésével nem gyanúsított tizenharmadik évét be nem töltött fiatalról, aki züllésnek volt kitéve, veszélyeztetett volt – például szülei házassági bontópere miatt, vagy ahogy Alföldy Dezső³⁴⁸ még ajánlotta: szülője letartóztatása esetén – és sürgős intézkedésre volt szükség érdekében, akkor a fiataikorúak bíróságát kellett értesítenie, és a fiataikorúak bírósága az 1913. évi VII. tc. 66. §-ában foglalt intézkedéseket³⁴⁹ tehette meg. A hatóságok a fiataikorúak felügyelő hatóságait is megkereshették a bíróság helyett, ami sokszor hatékonyabb intézkedést eredményezett, mert a felügyelő hatóság gyorsabban intézkedett a nagy számban rendelkezésre álló pártfogói útján, mint a leterhelt bíróság.³⁵⁰ A felügyelő hatóság ilyenkor valamelyik tagját, vagy más kijelölt pártfogót küldött, aki felkereste a fiatal otthonában, és véleményes jelentést készített: környezettanulmányt adott a felügyelő hatóságnak. A felügyelő hatóság ekkor a következő szükséges intézkedéseket tehette meg: az anyát foglalkozáshoz juttathatta, a gyermeket bölcsődében, óvodában helyezhette el, vagy iskolaköteles korú gyermek esetén ellenőriztethette a pártfogóval, hogy jár-e iskolába. Nagyobb fiúkat, lányokat foglalkozáshoz juttathatott. A felügyelő hatóság valamely patronázsegyesület útján a gyermek részére, vagy érdekében a szülőnek anyagi támogatást is nyújthatott – az intézkedései érvényesítéséhez azonban nem voltak kényszerítő eszközei.³⁵¹

³⁴⁶ A törvénycikk 1. §-a alapján minden kir. törvényszéknél, amelynek büntető hatásköre volt, fiataikorúak bíróságát kellett alakítani, valamint az igazságügyminiszter ilyen bíróságot alakíthatott a kir. törvényszék székhelyén kívül levő egyes kir. járásbíróságoknál is, amelyeknél arra a fiataikorú terheltek nagyobb száma miatt vagy más fontos okból szükség volt.

³⁴⁷ BENKE Nándor: A környezetükben romlás veszélyének kitétt fiataikorúaknak magánegyéneknél való elhelyezése. Bűnügyi Szemle, 1917/2. 48-58. o. 51. o.

³⁴⁸ ALFÖLDY Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle, 1943/7. 200-209. o. 205. o.

³⁴⁹ A fiataikorúak bírósága: 1. figyelmeztethette a szülőt, hogy gyermekére szigorúbban ügyeljen; 2. utasíthatta is, hogy a kiskorút megfenyítse, iskolalátogatási kötelességének pontos teljesítésére kényszerítse, az erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, foglalkozástól vagy életmódtól visszatartsa; 3. a kiskorú nevelésének ellenőrzése és felügyelete végett ideiglenesen pártfogót rendelhetett ki; környezetéből őt eltávolíthatta és ideiglenesen az állami gyermekmenhelyen helyezhette el, gondozását megbízható hozzátartozójára, vagy valamely gyermekvédő, patronázs-egyesületre bízhatta.

³⁵⁰ ALFÖLDY Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle, 1943/7. 200-209. o. 205. o.

³⁵¹ ALFÖLDY Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle, 1943/7. 200-209. o. 206. o.

„A próbára bocsátás még mindig nem tud gyökeret verni sem a büntető bírák, sem a nagy közönség felfogásában. Idegenkedik annak alkalmazásától a büntető bíró és vonakodik a próbárabocsátott felügyeletével járó kötelezettség teljesítésétől a kirendelt pártfogó”³⁵², írja sajnálattal Bakonyi Kálmán 1913-ban, holott szerinte a „közönséges mindennapi élet ... a maga küzdelmeivel és változataival sokkal jobb és helyesebb javító és nevelő iskola, mint a javító intézet és fogház mindazokra nézve, akiket a gondos felügyelet és szeretetteljes vezetés a jó útra téríteni és becsületes munkás emberré alakítani képes.”³⁵³ Már 1913-ban is jónak mondja a próbárabocsátás eredményességét, annak ellenére, hogy ez sokszor nem a pártfogók érdeme volt, mert kötelességüket csak kevesen teljesítették, inkább a fiatalok saját jó érzése, a büntetéstől való félelem, a bírói figyelmeztetés terelhette őket a jó útra. Tehát a pártfogói kötelességek maradéktalan teljesítése mellett az eredményesség még jobb lesz – jósolta. „A legtöbb gyermekben és fiatalokorban ugyanis kellő gondozás mellett testileg egészséges, értelmileg fejlett, erkölcsileg erős egyéniség nevelhető. Mindezek átérzése vezetett arra a jogi közfelfogásra, hogy a gyermekek és fiatalokorúak bűnügyeiben ne a megtorló igazságosság szabályai nyerjenek alkalmazást, hanem a nevelés, a megmentés szempontjai legyenek irányadók a velük szemben teendő intézkedéseknél.”³⁵⁴

Az első világháború hatására csökkent a bűncselekmények száma, így csökkent a klasszikus értelemben pártfogásra szorulóak száma is. A patronázs szervezeteket és intézményeket ezekben az években a háború szolgálatába állították. Javító és nevelőintézetek növendékei javítási, ápolási feladatokat láttak el, vagy elmaradt mezzei munkáknál segítettek.³⁵⁵ Három új munkakörrel³⁵⁶ bővítették a háborús körülmények a patronázs munkát: a sebesültek ápolásával, gondozásával, a hadsegélyezéssel, valamint a hadifoglyok segélyezésével és gyámolításával. Finkey Ferenc 1915-ben a háború patronázs munkát fellendítő hatásáról így írt: „Semmiel se tudtuk volna békés időben ennyire megkedveltetni, népszerűvé tenni a patronage tevékenységet, mint tette a háború a maga borzalmaival.”³⁵⁷ A világháború alatti munkaerőhiány kedvezett a környezetükben romlásnak kitett fiatalokorúak családoknál való elhelyezésének, a cselédhiány arra ösztönözte például a háziasszonyokat, hogy leányotthonban keressenek maguknak cselédet.³⁵⁸

³⁵² BAKONYI Kálmán: A próbárabocsátás. Bűnügyi Szemle, 1913/8. 390-393. o. 390. o.

³⁵³ BAKONYI Kálmán: A próbárabocsátás. Bűnügyi Szemle, 1913/8. 390-393. o. 390. o.

³⁵⁴ ALFÖLDY Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle, 1943/7. 200-209. o. 200. o.

³⁵⁵ FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915/9. 385-397. o. 387. o.

³⁵⁶ FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915/9. 385-397. o. 388. o.

³⁵⁷ FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915/9. 385-397. o. 391. o.

³⁵⁸ BENKE Nándor: A környezetükben romlás veszélyének kitett fiatalokorúaknak magánegyéneknél való elhelyezése. Bűnügyi Szemle, 1917/2. 48-58. o. 53. o.

Nem volt azonban tartós a patronázs tevékenység népszerűsége. 1933-ban még megalakult a Patronázs Szövetségek Magyar Egyesülete, azonban ennek lendületét a II. világháború törte meg, és a visszaesők magas számát Finkey 1943-ban az utógondozás tökéletlen működésével magyarázta. „A kibocsátott elítéltekkel szemben sem az állam, sem a társadalom nem helyesen, sőt mostohán, szűkkeblűen s ki merem mondani, oktanul és könnyelműen járnak el.”³⁵⁹ A társadalom elítéltektől való irtózása, és a napok alatt felélhető rabkeresmény egyenes utat biztosított az éhhalálhoz vagy a visszaeséshez, hisz munkát nem kapott a szabadult, vagy ha kapott is, ha értesültek múltjáról, elbocsátották.

3. A szocialista korszak

Hazánkban a pártfogás fejlődése a XX. század második felében eltért a nemzetközi tendenciától, több évtizednyi lemaradást szenvedett el. A szocialista korszak „teljes körű foglalkoztatottság” eszméje nem tartott igényt az utógondozásra, melynek következtében az az 1950-es években teljesen megszűnt. Ami a gondoskodásból megmaradt: szabadulást megelőző beszélgetések, élelmiszer- és ruhatámogatás.³⁶⁰ A kommunista ideológia alapján a kapitalista társadalmi viszonyok felszámolásának a bűnözés felszámolásához kellett volna vezetnie – e remények azonban nem váltak valóra, így e felismerés az 1960-as években először az utógondozás, majd a pártfogó felügyelet szükségességének elismeréséhez vezetett. Amikor Magyarországon a pártfogás újjáéledőben volt, akkorra a világ kapitalista felében megbukott a rehabilitáció gondolata.³⁶¹

Az 1951. évi 34. tvr. a helyi tanácsok végrehajtó bizottságainak kezébe adta a fiatakorúak ellenőrzésének és gondozásának feladatát – háttérbe szorítva ezzel a civil tevékenységet, és magát a pártfogást is.³⁶² A Büntetésvégrehajtási Szabályzat kiadásáról rendelkező 1.105/1954. /XII.17./ sz. Minisztertanácsi határozat volt e korszak első jogszabálya, melynek utógondozási vonatkozása volt. Előírta, hogy a szabadlábra helyezettek

³⁵⁹ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatakorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 13. o.

³⁶⁰ BOGSCHÜTZ Zoltán: A Pártfogás kialakulása, külföldi fejlődése. Miskolci Egyetem ÁJK Deák Ferenc Doktori Iskola, Doktoranduszok Fóruma, 2003. november 6. Miskolc, 2004., 63. o.

³⁶¹ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 201. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

³⁶² KEREZSI Klára – GOSZTONYI Géza – BOGSCHÜTZ Zoltán – ÉLIÁS Dávid: Hungary. 138-181. 140. In: Kalmthout, Anton – Roberts, Jenny – Vindig, Sandra (Szerk.): Probation and probation services in the EU accession countries. Wolf Legal Publishers, 2003.

foglalkoztatásáról gondoskodni kell.³⁶³ Az első, kifejezetten utógondozásról rendelkező jogszabály egy 1960-as kormányrendelet³⁶⁴ volt, ami szintén a szabadultak munkába állítását szabályozta, melyet a tanácsok hatáskörébe utalt, de nem írt elő magatartási szabályokat és nem rendelkezett a szabadultak ellenőrzéséről, felügyeletéről sem. A szabályozás legfőbb hiányossága az volt, hogy csak a szabadult kérelme alapján volt lehetőség az utógondozásra.³⁶⁵

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyve, az 1961. évi V. törvény szabályozta a pártfogó felügyeletet. Az I. büntető Novella által bevezetett három klasszikus esetét 100. §-a³⁶⁶ bővítette a javító-nevelő munka és a felfüggesztett szabadságvesztés eseteivel – szintén csak fiatalokúakra vonatkozóan, kötelező jelleggel. 1968-ban Dávid Ferenc az akkor hatéves jogintézményt nem tartotta sikeresnek, értékelése alapján csak a fiatalok eseti botlási ügyeinél volt hatékony, amikor a fiatal családi, környezeti viszonyai egyébként is megfelelőek voltak.³⁶⁷ Az eredménytelenség egyik okaként a pártfogó felügyelet rövid időtartamát említette, és javasolta a jogalkotónak a néhány hónap helyett főszabályként az egy évi felügyelet előírását.³⁶⁸ A nevelő tevékenység szankciós lehetőségek nélküli súlytalanságának hangsúlyozása mellett szorgalmazta a kötelező magatartási szabályok előírásának lehetőségét a pártfogó felügyelet valamennyi esetében.³⁶⁹ Megoldásként javasolta még a Btk. 100. §-ának módosítását, a második bekezdés kiegészítését a véglegesen szabaduló fiatalokúak pártfogó felügyeletének kötelező előírásával. A feltételes szabadulásra nem jogosult fiataloknak legalább akkora – ha nem nagyobb – szüksége lett volna szerinte a segítségre, mint a feltételesen szabadulóknak. Ezt a hiányosságot nem pótolta a „szabadságvesztésből szabadult személyek munkába állításáról” szóló 12/1965. (VII. 11.) Korm. rendelet³⁷⁰ sem, hiszen az elsősorban a munkába állítás biztosítására szolgált. A fiatalokúak védelmével és pártfogó felügyeletével kapcsolatos minden tennivaló

³⁶³ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 44. o.

³⁶⁴ 55/1960. /XII. 22./ Korm. sz. rendelet

³⁶⁵ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 45. o.

³⁶⁶ 100. § (3) A pártfogó felügyelet tartama alatt a fiatalokú a kijelölt pártfogó személy felügyelete alatt áll, és köteles a számára előírt magatartási szabályokat megtartani.

³⁶⁷ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o. 725. o.

³⁶⁸ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o. 726. o.

³⁶⁹ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o. 728. o.

³⁷⁰ A kormányrendelet érdemként említendő, hogy lehetőséget teremtett arra, hogy az utógondozásban a társadalom újra részt vegyen. Ezt a lehetőséget ragadta meg az ELTE Kriminológiai Tudományos Diákköre, mely 1965. és 1985. között végzett önkéntes utógondozói tevékenységet. [BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 200. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

megszervezése a gyámhatóságok hatáskörébe tartozott, akik e téren rendelkeztek tapasztalattal, míg a 12/1965. (VII.) Korm. rendeletben meghatározott intézkedések végrehajtása a szociálpolitikai ügyintézők feladata volt, akik utógondozói tevékenysége még annyira sem volt hatékony, mint a gyámhatóságoké.³⁷¹ A tanácsai szervek nem tudták sem a tárgyi, sem a személyi feltételeket biztosítani a rendelet maradéktalan megvalósítása érdekében, tevékenységük így kimerült a munkaközvetítésben és némi segély juttatásában.³⁷²

A fiatalok elkövetőkkel foglalkozó pártfogó szolgálat megalakítására 1970-ben került sor a 131/1970. (M.K. 15.) MM utasítással.³⁷³ Ekkor ez a gyermekvédelem rendszerébe került.³⁷⁴ Az utasítás az 1961-es Btk-ban szabályozott pártfogó felügyelet ellátására hivatásos pártfogó szervezetet állított fel a társadalmi pártfogók munkája mellé. Megyénként a pedagógus képesítésű hivatásos pártfogók számát három-hat, a fővárosban nyolc-tizenkettő főben állapította meg. Irányításuk, továbbképzésük biztosítása a megyei – fővárosi – gyermek-és ifjúságvédő intézet igazgatójának a feladata lett.³⁷⁵

Az 1975. évi 20. tvr. az utógondozás állami összefogásának feladatát a bíróságokhoz utalta, és a felnőttkorúak hivatásos pártfogói hálózatát is létrehozta.³⁷⁶ Az 1975-ös törvényerejű rendelet értelmében az utógondozás a tágabb kategória, mely magában foglalta a pártfogó felügyeletet. E szabályozás is egyértelművé teszi, hogy a pártfogó felügyelet az utógondozás keretében fejlődött ki, 1976 januárjától általánossá vált a büntetőjogunkban: már nem csak a fiatalok, hanem a felnőttek esetében is alkalmazható lett.³⁷⁷

4. 1975. évi 20. törvényerejű rendelet a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról

Az utógondozás céljaként³⁷⁸ már a szabadságvesztésből szabadult személyek utógondozásáról szóló 1975. évi 20. törvényerejű rendelet is a társadalomba való megfelelő beilleszkedést és az ehhez szükséges szociális feltételek biztosítását nevezte meg. Ez a

³⁷¹ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o. 726. o.

³⁷² NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. Nagy Ferenc 46. o. In.: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. 1985.

³⁷³ KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006. 7. o.

³⁷⁴ VÓKÓ György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről. Börtönügyi Szemle, 2003/1. 49-69. o.

³⁷⁵ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 59. o.

³⁷⁶ KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 188. o.

³⁷⁷ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 50. o.

³⁷⁸ 1975. évi 20. tvr. 1. § (1)

törvényerejű rendelet hozta létre a felnőttkorúakkal foglalkozó hivatásos pártfogó felügyelő intézményét – feladatuk ekkor még csak az utógondozás volt.³⁷⁹

Az utógondozás tartalmaként³⁸⁰ a törvényerejű rendelet az arra rászoruló szabadultak segítségét, támogatását, valamint az olyan szándékosan elkövetett bűncselekmények miatt elítéltek ellenőrzését és felügyeletét jelölte meg, akiknél tartani kellett attól, hogy újabb bűncselekményt követnek el. Új jogintézményt vezetett be ez utóbbi rendelkezéseivel a törvényerejű rendelet, a felnőtt utógondozottak pártfogó felügyeletét, melynek tartalma eltért az 1961-es Btk-ban fiatakorúak esetére szabályozottól.³⁸¹

Az utógondozás állami összefogása a bíróságok feladata lett. A fővárosi és megyei bíróságok mellett hivatásos és társadalmi pártfogók működtek.³⁸² A hivatásos pártfogók közvetlenül végeztek utógondozási teendőket, irányították az utógondozásban közreműködő társadalmi pártfogók munkáját és összehangolták azoknak a szervezeteknek és szervezeteknek a tevékenységét, amelyek utógondozással kapcsolatos feladatokat láttak el.

Az utógondozottak segítése és támogatása érdekében a büntetés-végrehajtási intézet az elítélt szabadulása előtt köteles volt³⁸³ megállapítani, hogy az elítélt szabadulása után hol kíván letelepedni és rendszeres munkát végezni, köteles volt elősegíteni, hogy a szabadulás utáni letelepedésével és munkába állásával kapcsolatos ügyeit rendezhesse, ebből a célból levelezhetett, személyesen érintkezhetett családtagjával, pártfogójával vagy leendő munkáltatójával³⁸⁴. Annak érdekében, hogy a szabaduló lakhatása mindenképpen biztosított legyen, a megfelelő munkahellyel vagy szállással nem rendelkezők olyan vállalatnál (szövetkezetnél) való elhelyezkedését rendelte támogatni a törvényerejű rendelet³⁸⁵, mely szállást is biztosított, és egyben gondoskodott az utógondozottak támogatásáról.

Az olyan szabaduló személyről, akinek a munkahelye vagy szállása nem volt biztosított, vagy aki szociális segélyre szorult, a büntetés-végrehajtási intézet értesítette az illetékes helyi tanácsot és megyei bíróságot a szükséges intézkedés³⁸⁶ megtétele végett. A helyi tanács és a megyei bíróság akkor is intézkedett – így különösen munkahely biztosítása, szállás

³⁷⁹ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 126. o.

³⁸⁰ 1975. évi 20. tvr. 1. § (2)

³⁸¹ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 49. o.

³⁸² 1975. évi 20. tvr. 2. § (4)

³⁸³ 1975. évi 20. tvr. 3. §

³⁸⁴ A munkáltató szervezet vezetőinek is kötelezettségként írta elő a törvényerejű rendelet, hogy segítsék a szabadságvesztésből szabadult személyek munkába állását. Alkalmazását nem tagadhatták meg büntetett előlétele miatt, kivéve, ha ez a munkakör betöltésénél kizáró ok volt. [1975. évi 20. tvr. 4. §]

³⁸⁵ 1975. évi 20. tvr. 4. § (2)

³⁸⁶ 1975. évi 20. tvr. 5. §

biztosításához való segítségnyújtás, szociális segély vagy kölcsön nyújtása végett – ha a szabaduló személy maga kért segítséget.

A bíróság³⁸⁷ pártfogó felügyelet alá helyezte³⁸⁸ azt a szabadságvesztésből szabaduló személyt, akit szigorított őrizetből bocsátottak el, aki kitiltás hatálya alatt állt, vagy akivel szemben az újabb bűnelkövetés megelőzése érdekében kötelező magatartási szabályok előírására és felügyeletre volt szükség. A pártfogó felügyelet hosszát a bíróság legfeljebb a szabadulástól számított három évben állapíthatta meg. A pártfogó felügyelet alatt álló utógondozott köteles volt a jogszabályban vagy bírósági határozatban számára előírt kötelezettségeket megtartani, a pártfogó felügyelővel rendszeresen kapcsolatot tartani s az életvezetését érintő kérdésekben részére felvilágosítást adni.

A pártfogó felügyelet alatt álló utógondozott személy „a pártfogó felügyelet szabályainak megszegése”³⁸⁹ szabálysértést követte el, ha jogszabályi vagy a bíróság által előírt kötelezettségeit megszegte.

A törvényerejű rendelet nem érintette a fiatakorúak pártfogó felügyeletére és utógondozására vonatkozó rendelkezéseket, de jó irányba fordította az utógondozás-pártfogás fejlődését, különösen az igazságügyhöz való kapcsolását, valamint a hivatásos pártfogói szervezet létesítését – emeli ki pozitívumként Nagy Ferenc.³⁹⁰

A rabsegélyezés, utógondozás pártfogó felügyelet szabályozásának az 1978-as büntető törvénykönyv hatályba lépése előtti fontosabb állomásait az 1. számú táblázat foglalja össze.

1. számú táblázat³⁹¹

A rabsegélyezést, utógondozást, pártfogó felügyeletet szabályozó fontosabb jogszabályok az 1978-as Btk. előtt

³⁸⁷ A bíróság a pártfogó felügyeletről szóló határozatában azt is elrendelhetette, hogy a büntetés-végrehajtási intézet az utógondozott keresményének a szabadulás idejére tartalékolt részét vagy annak meghatározott hányadát, illetve a munkahely az utógondozott munkabérét a pártfogó felügyelőnek utalja át, melyet így az utógondozott csak a pártfogó felügyelő engedélyével használhatott fel. [1975. évi 20. tvr. 8. §] Ha a bíróság elrendelte, hogy a pártfogolt munkabérének meghatározott hányadát a hivatásos pártfogó kezelje, a munkáltató az összeget a hivatásos pártfogó székhelye szerint illetékes bírósági gazdasági hivatal letéti számlájára küldte meg. A pártfogolt a letétet csak a hivatásos pártfogó engedélyével használhatta fel. [7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 6. §]

³⁸⁸ 1975. évi 20. tvr. 6. §

³⁸⁹ 1968. évi I. törvény 97/A. § Az 1975. évi 20. tvr. iktatta a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvénybe e tényállást, mely a törvény 2000. március 1. napjával történő hatályon kívül helyezéséig hatályban volt. Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet 16. §-a rendelte ezt követően szabálysértésként szankcionálni a pártfogó felügyelet szabályainak megszegését. Ezt 2003. augusztus 2. napjától helyezte hatályon kívül a 117/2003. (VII. 30.) Korm. rendelet.

³⁹⁰ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 50. o.

³⁹¹ Saját szerkesztés a vonatkozó jogszabályok alapján.

Jogszabályok	FELNŐTTKORÚAKRA vonatkozó rendelkezések	FIATALKORÚAKRA vonatkozó rendelkezések
Csemegi kódex	27. § „A pénzbüntetések, elbocsátott szegény foglyok segélyezésére és ifjú foglyok számára rendelt javító intézetek felállítására, és fentartására fordítandók.”	
I. Büntető Novella (1908. évi XXXVI. tc.) 17. §	-	Fiatalkorúak speciális felügyeletét vezeti be: próbára bocsátás javítóintézetből való kísérleti kihelyezés és feltételes szabadon bocsátás esetén.
1.105/1954. Minisztertanácsi határozat	A szabadlábba helyezettek foglalkoztatásáról gondoskodni kell.	-
55/1960. Kormányrendelet	A szabadultak munkába állítását szabályozta.	-
1961. évi V. tv.	-	Pártfogó felügyelet a Novella által szabályozott 3 eseten túl: javító nevelő munka és felfüggesztett szabadságvesztés esetén is.
1975. évi 20. tvr.	- szabadságvesztésből szabadult személy utógondozása - utógondozott pártfogó felügyelete, ha szigorított őrizetből elbocsátott, kitiltás hatálya alatt áll, akivel szemben magatartási szabályok előírására és felügyeletre volt szükség.	-

5. A pártfogó felügyelet és az utógondozás törvényi szétválasztása

5.1. A pártfogó felügyelet

A két jogszabály, az 1975. évi 20. tvr. és az 1978. évi IV. törvény hatálybalépése között eltelt három és fél évben – 1976. január 1. és 1979. június 1. között – a pártfogó felügyelet intézménye olyan eredményeket ért el, melyek alapul szolgáltak a továbbfejlesztéshez. Beváltotta a jogintézmény a hozzá fűzött reményeket. Pécsvárady László e korszak legnagyobb eredményét abban látta, hogy „a társadalom tudatában kezd meggyökerezni az a gondolat, hogy a bűnözőket nem elkülöníteni kell, hanem beépíteni a

társadalom egészséges egyedei közé, így semlegesítve a bennük rejlő negatív tulajdonságokat.”³⁹²

A jogalkotó 1978-ban választotta külön az utógondozást a pártfogó felügyeletről. A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény a pártfogó felügyeletet, mint jogkövetkezményt szabályozta az intézkedések között³⁹³, amivel „nagykorúsította”³⁹⁴ e jogintézményét.

A bíróság mérlegelésére bízta a törvény a pártfogó felügyelet elrendelését felnőttkorúak³⁹⁵ próbára bocsátása, felfüggesztett szabadságvesztése, valamint feltételes szabadságra bocsátása esetén. Kötelező volt viszont az elrendelése szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás esetén.³⁹⁶ A fiatalok³⁹⁷ azonban a fenti három esetben, valamint javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás esetén is – mérlegelés nélkül – pártfogó felügyelet alatt álltak.³⁹⁸ A büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet³⁹⁹ 93. §-a kimondta, hogy a Btk-ban foglaltakon kívül kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezheti a bíróság azt az elítéltet, aki a szabadságvesztést kitöltötte, illetve akit a szigorított őrizetből véglegesen elbocsátottak, amennyiben az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedése érdekében irányítására és ellenőrzésére van szükség. Vermes Miklós szerint vitatható volt ezekben az esetekben a megszorítás: mert így azoknak az elítélteknek egy jelentős része elkerülte a reszocializáláshoz szükséges utógondozást, akiket többszörös visszaeső jellegük, büntetés-végrehajtás alatti magatartásuk alapján nem tartottak alkalmasnak a feltételes szabadságra bocsátás, vagy a szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás kedvezményére. A sikeres reszocializáció érdekében éppen a hosszabb szabadságvesztés büntetést kitöltött elítéltek számára van szükség az utógondozásra, illetve a pártfogó felügyeletre.⁴⁰⁰

A pártfogó felügyelet alatt álló köteles volt a jogszabályban és bírósági határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, a pártfogóval kapcsolatot tartani és neki a

³⁹² PÉCSVÁRADY László: A pártfogó felügyeleti szabályok, mint a bírói ítélezés új elemei. Magyar Jog, 1982/10. 903-913. o. 903. o.

³⁹³ Ezzel a pártfogói tevékenységet a büntető igazságszolgáltatás formális rendszeréhez kapcsolta – írja Kerecsi Klára 2002-ben. [KERECSI Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 188. o.]

³⁹⁴ PONGRÁCZ Zsolt: Egy „pártfogós-konferencia” margója. Jogpolitika, 1988/5. 17. o.

³⁹⁵ Btk. 82. §

³⁹⁶ Btk. 79. §

³⁹⁷ Btk. 119. §

³⁹⁸ Az 1961. évi Btk. rendelkezéseitől annyiban különböznek az 1978-as Btk. fiatalok³⁹⁷ra vonatkozó pártfogó felügyeleti szabályai, hogy az nem rendelkezik a javító-nevelő munka melletti pártfogó felügyeletről.

³⁹⁹ A továbbiakban: Bv. tvr.

⁴⁰⁰ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 126. o.

szükséges felvilágosítást megadni. A magatartási szabályok kötelezettségeket és tilalmakat írtak elő annak érdekében, hogy a pártfogolt képessége szerint dolgozzon és törvénytisztelő életmódot folytasson.⁴⁰¹ Az általános, minden pártfogoltra vonatkozó kötelezettségeket a Bv.tvr. 96. §-a határozta meg, míg a speciális magatartási szabályokat – melyek közül a még teljesebb egyéniesítés érdekében választhatott a bíró – a törvényerejű rendelet 97. § -a sorolta fel, de csak példálózó jelleggel⁴⁰². 2005. szeptember 1-je óta maga a Btk. sorolja fel az előírható külön magatartási szabályokat, melyek az évek során néhányszor módosultak, kiegészültek.⁴⁰³ Az általános magatartási szabályokat továbbra is a Bv.tvr. végrehajtásra vonatkozó rendelkezései rögzítik.

A Bv. tvr. határozta meg a pártfogás tartalmát, végrehajtását⁴⁰⁴, célját pedig a következőkben jelölte meg: az elkövető ellenőrzésével és irányításával annak megakadályozása, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, segítségnyújtás a társadalomba való beilleszkedéshez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.⁴⁰⁵ A Bv. tvr. 92. §-ának (2) bekezdése szerint a pártfogoltakat megillették azok a jogok, amelyeket a törvényerejű rendelet az utógondozottaknak biztosít.

A pártfogó felügyeletet a bíróság hajtotta végre, de a végrehajtásában a rendőrség közreműködött, és közbiztonsági szempontból ellenőrizte⁴⁰⁶ a pártfogolt magatartását. A pártfogó felügyelet végrehajtásával kapcsolatos rendőri feladatokról a Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 22/1983. számú utasítása rendelkezett, mely hatályon kívül helyezte a 7/1977. számú BM utasítást, ami a pártfogó felügyelet alá helyezett utógondozottakkal kapcsolatos rendőri feladatokról szólt. Az 1983-as utasítás részletesen

⁴⁰¹ Btk. 82. § (2)-(3)

⁴⁰² Elrendelhetette, hogy a pártfogolt meghatározott helységben tartózkodjék; meghatározott munkahelyen dolgozzék; folytasson tanulmányokat; bizonyos nyilvános helyeket ne látogasson; nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt. Előírhatta, hogy szabadságvesztésből, illetve szigorított őrizetből szabadulás idejére tartálékolt keresményét, illetve letéti pénzét vagy annak egy részét a hivatásos pártfogó kezelje; munkabérének a levonások után fennmaradó részét, de legfeljebb ötven százalékát a hivatásos pártfogó kezelje. Kötelezhette, hogy meghatározott helyen és időközönként bizonyos szervnél vagy személynél jelentkezzen; megtilthatta, hogy meghatározott személyekkel kapcsolatot tartson.

⁴⁰³ A 2005. évi XCI. tv. helyezte hatályon kívül a korábban ezeket tartalmazó 97. §-t a Bv.tvr.-ből.

⁴⁰⁴ A pártfogó felügyelet végrehajtásának részletes szabályairól a 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet rendelkezett.

⁴⁰⁵ A hivatásos és a társadalmi pártfogó a pártfogoltnak közvetlenül vagy az illetékes szervek útján segítséget nyújt a társadalomba való beilleszkedés terén felmerült nehézségek megoldásához, indokolt esetben a pártfogolt jogainak védelme érdekében is felléphet. A pártfogolt egyébként igénybe veheti az utógondozás keretében biztosított támogatást és segítséget is. [7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 12. §]

⁴⁰⁶ A rendőrség közreműködése során például egyes magatartási szabályok megtartását ellenőrizte (pl. meghatározott helységben tartózkodik-e; meghatározott nyilvános helyek látogatásától tartózkodik-e; nyilvános helyen való szeszes ital fogyasztásától tartózkodik-e); javasolhatta a pártfogó felügyelet tartamának és az előírt magatartási szabályoknak a megváltoztatását; tájékoztatta a bíróságot a pártfogolt ellenőrzése során szerzett tapasztalatokról.

felsorolta, hogy a rendőrkapitányságok igazgatásrendészeti, bűnügyi, valamint közbiztonsági szerveinek milyen pontos feladatai vannak a pártfogó felügyelet kapcsán.

Kimondta a Bv.tvr., hogy a pártfogó felügyelet végrehajtásában az állami szervek, a szövetkezetek és a társadalmi szervezetek is közreműködnek, és a pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek munkáját az állampolgárok segítik és támogatják.

A pártfogó felügyelet végrehajtására a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-végrehajtási csoportjain hivatásos pártfogók működtek. A hivatásos pártfogó közvetlenül végezte a pártfogó felügyelet ellátásával kapcsolatos teendőket, irányította a társadalmi pártfogók munkáját és összehangolta a pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek tevékenységét.

Társadalmi pártfogók segítették a pártfogó felügyelet végrehajtásában a hivatásos pártfogókat. A hivatásos pártfogó⁴⁰⁷ volt jogosult ellenőrizni, hogy a pártfogolt eleget tesz-e állampolgári, valamint a bíróság által megállapított kötelezettségeinek, milyen magatartást tanúsít a munkahelyén és a lakóhelyén. Életkörülményeiről beszámoltathatta a pártfogoltat.

A hivatásos pártfogó adott megbízást a társadalmi pártfogónak, akit lehetőség szerint a pártfogolt munkahelyén dolgozó vagy a lakóhelyén lakó személyek közül választott ki. Ha a pártfogolt munkahelye és lakóhelye nem azonos helységben volt, a hivatásos pártfogónak mindkét helyen lehetősége volt társadalmi pártfogót megbízni.⁴⁰⁸ A társadalmi pártfogó⁴⁰⁹ rendszeres kapcsolatot tartott a pártfogottal, ellenőrizhette a munkahelyén és a lakóhelyén.

A Btk. 82. §-ában meghatározott pártfogó felügyelet tartama⁴¹⁰ azonos volt a feltételes szabadság, a próbaidő, illetőleg az ideiglenes elbocsátás tartamával, a Bv.tvr. 93. §-a⁴¹¹ alapján elrendelt pártfogó felügyelet legrövidebb tartama egy év, leghosszabb tartama három év volt. A bíróság a pártfogó felügyelet tartamát években határozta meg, és azt a pártfogolt magatartásától és életvezetésétől függően meghosszabbíthatta, illetőleg a pártfogó felügyeletet megszüntethette, mielőtt tartama letelt. A tartam hosszabbítás esetén sem haladhatta meg a három évet.

⁴⁰⁷ 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet a pártfogó felügyelet végrehajtásának és az elítéltek utógondozásának részletes szabályairól 5. §

⁴⁰⁸ 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 5. § (2)

⁴⁰⁹ 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet 5. § (3)

⁴¹⁰ Bv. tvr. 98. §

⁴¹¹ „93. § A bíróság a Btk. 82. §-ának (1) bekezdésében foglaltakon kívül kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezheti azt az elítéltet, aki a szabadságvesztést kitöltötte, illetve akit a szigorított őrizetből véglegesen elbocsátottak, amennyiben az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedése érdekében irányításra és ellenőrzésre van szükség.”

Az 1980-as évek közepéig viszonylag eredményesen működő pártfogói tevékenység az elkövetőket könnyen vissza tudta illeszteni a társadalomba⁴¹² – formálisan legalábbis mindenképpen eredményesebbnek tűnt, ha tartalmilag nem is volt az.

Vermes Miklós a pártfogó felügyelet intézkedésként való szabályozottságának első évéről készített összefoglaló kutatásában⁴¹³ már beszámolt a hivatásos pártfogó felügyelők nagy munkaterhéről: egy hivatásos pártfogó felügyelőre országos átlag alapján hetven, míg a fővárosban száznyolcvan felnőtt jutott. Ilyen pártfogolti létszám mellett a hivatásos pártfogók tevékenysége adminisztratív feladatokban merült ki, nem jutott idejük, hogy érdemben, személyesen foglalkozzanak a pártfogottakkal, közvetlenül nem vettek részt támogatásukban, magatartásuk ellenőrzésében, így kénytelenek voltak a társadalmi pártfogó felügyelők írásbeli jelentéseire hagyatkozni.

A társadalmi pártfogók kijelölése⁴¹⁴ terén a hivatásos pártfogók a következő gyakorlatot folytatták: levélben vagy telefonon fordultak a pártfogolt munkahelyéhez és tőlük kérték a leendő pártfogó megjelölését. Általában így a pártfogolt valamelyik munkahelyi vezetőjére esett a választás, ami rendkívül előnyösnek mutatkozott a munkahelyi ellenőrzés szempontjából, de annál kevésbé volt az a munkahelyen kívüli magatartás felügyeletét tekintve. Az ebből eredő hiányosságok kiküszöbölésére előfordult – különösen akkor, ha a pártfogó munkahelye és lakása különböző helységeken volt –, hogy a lakhely szerinti tanács szociális osztályának megkeresése útján a pártfogolt lakóhelyén is megbízást adott a hivatásos pártfogó felügyelő egy társadalmi pártfogónak.

Mivel általánosságban az érdemi, tartalmi tevékenységet a társadalmi pártfogó felügyelők végezték, olyan személyek kijelölésére volt – vagy lett volna – szükség, akik a pártfogottak személyéből adódó differenciált követelményeknek képesek megfelelni és képesek elérni a pártfogolt közreműködését.⁴¹⁵ Ezen elvárásokat figyelembe véve Vermes Miklós nem tartotta elfogadhatónak a társadalmi pártfogók ötletszerű kijelölésének gyakorlatát.

⁴¹² KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 11. o.

⁴¹³ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 120. o.

⁴¹⁴ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 120. o.

⁴¹⁵ Vermes Miklós érdekességgént említ egy pártfogó javaslatát, mely szerint a társadalmi pártfogó kijelölése tárgyában ki kellene kérni a pártfogolt hozzájárulását is, ami ugyan szerinte is túlzásnak tűnik, mégis felhívja a figyelmet arra, hogy körültekintően kell eljárni a társadalmi pártfogó felügyelő kijelölésekor – nem megfelelő a formális, levél vagy telefon útján való közvetett kijelölési módszer. [VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 122. o.]

A fiataikorúak pártfogó felügyeletét⁴¹⁶ továbbra is a gyámhatóság látta el a mellette működő hivatásos és társadalmi pártfogók közreműködésével – abban az esetben is, ha annak tartama alatt töltötte be a pártfogolt tizennyolcadik életévét. A végrehajtásról külön jogszabály rendelkezett, *a fiataikorúak pártfogó felügyeletéről, a javítóintézeti nevelésről és egyes eljárási rendelkezésekről* szóló 6/1980. (VI. 24.) OM sz. rendelet.⁴¹⁷

Dávid Ferencnek⁴¹⁸ az 1968-ban – az 1961-es Btk-ban szabályozott pártfogó felügyelettel kapcsolatban – megfogalmazott kritikáit alapul véve azt mondhatjuk, hogy az 1978-as Btk. orvosolta a problémák egy részét. Ugyan a véglegesen szabaduló fiataikorúak esetén ezt követően sem vált kötelezővé az intézkedés elrendelése, de a végrehajtási rendelet csak abban az esetben adott lehetőséget ennek mellőzésére, ha a fiatakorú büntetés-végrehajtási intézetben tanúsított magatartása és rendezett családi körülményei alapján feltételezhető volt, hogy pártfogó felügyelet nélkül is képes a beilleszkedésre.⁴¹⁹ A pártfogó felügyelet általa 1968-ban kifogásolt – néhány hónapos – időtartamát – főszabályként legalábbis – már egy évben határozták meg a rendelkezések⁴²⁰. Szorgalmazta a szerző azt is, hogy pártfogó felügyelet minden esetében legyenek a pártfogoltnak általános magatartási szabályai, ne csak „a számára előírt magatartási szabályokat” kelljen betartania – amennyiben egyáltalán ilyenek megfogalmazására sor kerül. Az 1978-as Btk. már nem csak „számára”, határozatban előírt szabályok betartási kötelezettségét említi, hanem az általános, „jogszabályban” előírt magatartási szabályokét, melyeket a Bv.tvr. 96. §-a sorolt fel.

A pártfogó felügyelet általános és fiatakorúakra vonatkozó elrendelése lehetséges és kötelező eseteinek változását mutatja be a 2. számú táblázat, melyből egyértelműen kitűnik, hogy az 1978-as Btk. megteremtette e jogintézmény stabilnak bizonyuló vázát.

2. számú táblázat⁴²¹

A pártfogó felügyelet elrendelése/megállapítása lehetséges és kötelező eseteinek változása az 1978-as Btk-ban

⁴¹⁶ Bv.tvr. 103. §

⁴¹⁷ NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o. 60. o.

⁴¹⁸ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o.

⁴¹⁹ 6/1980. (VI. 24.) OM rendelet a fiatakorúak pártfogó felügyeletéről, a javítóintézeti nevelésről és egyes eljárási rendelkezésekről 9. § (2)

⁴²⁰ Kivételként szerepelt a szabályozásban, ha a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott fiatakorú egy évben belül töltötte be tizenkilencedik életévét, mert ebben az esetben a pártfogó felügyelete ezzel megszűnt. 6/1980 (VI. 24.) OM rendelet 10. § (2) A pártfogó felügyelet (...) javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás esetén pedig egy évig, de legfeljebb a tizenkilencedik életév betöltéséig tart.

⁴²¹ Saját szerkesztés a vonatkozó jogszabályok alapján.

A pártfogó felügyelet elrendelésének lehetséges és kötelező esetei			
általános szabályok		fiatalkorúakra ⁴²² vonatkozó eltérések	
1979. július 1-től	- feltételes szabadságra bocsátás - próbára bocsátás - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése - szabadságvesztés kitöltése után⁴²³ - szigorított őrizetből való végleges elbocsátás⁴²⁴ - szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás	1979. július 1-től	- feltételes szabadságra bocsátás - próbára bocsátás - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése - javítóintézetből ideiglenes elbocsátás
1985. január 1-től	- feltételes szabadságra bocsátás - próbára bocsátás - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése - szabadságvesztés kitöltése után - szigorított őrizetből való végleges elbocsátás - szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás - próbára bocsátás visszaeső esetén⁴²⁵		
1989. december 29-től ⁴²⁶	- feltételes szabadságra bocsátás - próbára bocsátás - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése - szabadságvesztés kitöltése után - próbára bocsátás visszaeső esetén		
1993. április 15.	- feltételes szabadságra bocsátás - próbára bocsátás - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése - szabadságvesztés kitöltése után⁴²⁷ - próbára bocsátás visszaeső esetén		
1993. május 15.	- feltételes szabadságra bocsátás - próbára bocsátás - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése - szabadságvesztés kitöltése után - próbára bocsátás visszaeső esetén - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén⁴²⁸		

⁴²² Btk. 107. § (2) bekezdése alapján a pártfogó felügyeletre vonatkozó rendelkezéseket a fiatalkorúakra vonatkozó fejezetben foglalt eltérésekkel kell alkalmazni fiatalkorúak esetén.

⁴²³ a Bv.tvr. 93. §-a 1979. július 1-től a következő lehetőségeket biztosította: „A bíróság a Btk. 82. §-ának (1) bekezdésében foglaltakon kívül kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezheti azt az elítéltet, aki a szabadságvesztést kitöltötte, illetve akit a szigorított őrizetből véglegesen elbocsátottak, amennyiben az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedése érdekében irányításra és ellenőrzésre van szükség.”

⁴²⁴ Bv.tvr. 93. §-a alapján.

⁴²⁵ 1984. évi 19. tvr. vezette be.

⁴²⁶ A szigorított őrizet intézkedését hatályon kívül helyező 1989. évi LIV. törvény helyezte hatályon kívül a szigorított őrizetből való ideiglenes elbocsátás esetére kötelezően vonatkozó pártfogó felügyelet esetét.

⁴²⁷ 1993. évi XXXII. törvény iktatta be a Btk-ba: 82. § (2) A bíróság az (1) bekezdésben foglaltakon kívül kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezheti azt az elítéltet, aki a szabadságvesztést kitöltötte, ha újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedése érdekében irányításra és ellenőrzésre van szüksége. Ekkortól ezt a kivételes lehetőséget nem a Bv.tvr., hanem a Btk. biztosította – 2002. április 1-ig.

1999. március 1-től	- <i>feltételes szabadságra bocsátás</i> - <i>próbára bocsátás</i> - <i>szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése</i> - <i>szabadságvesztés kitöltése után</i> - próbára bocsátás visszaeső esetén - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén - vádemelés elhalasztása⁴³⁰	1995. szeptember 1-től - feltételes szabadságra bocsátás - próbára bocsátás - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése - javítóintézetből ideiglenes elbocsátás - vádemelés elhalasztása⁴²⁹
2002. április 1-től ⁴³¹	- <i>feltételes szabadságra bocsátás</i> - <i>próbára bocsátás</i> - <i>szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése</i> - próbára bocsátás visszaeső esetén - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén - vádemelés elhalasztása	
2009. augusztus 9-től ⁴³²	- <i>feltételes szabadságra bocsátás</i> - <i>próbára bocsátás</i> - <i>szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése</i> - <i>vádemelés elhalasztása</i> - próbára bocsátás visszaeső esetén - szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése visszaeső esetén - feltételes szabadságra bocsátás visszaeső esetén	

5.2. Az utógondozás

1979. július 1. napjától kezdve a Bv. tvr. szabályozza az utógondozást, melynek célja⁴³³ már 1979-ben is az volt, hogy a szabadságvesztésből szabadultaknak segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéshez, és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez. Különösen a munkába álláshoz, letelepedéshez, szállás biztosításához és megkezdett tanulmányai folytatásához kérhetett – kérhet – segítséget a szabadult elítélt.⁴³⁴

Az utógondozást a hivatásos pártfogó végezte a tanácsai szervek segítségével, állami szervek, szövetkezetek és társadalmi szervezetek közreműködésével – 1993. április 15-től a helyi önkormányzatok, munkáltatók segítségével⁴³⁵. A munkáltató szervek – vállalatok,

⁴²⁸ 1993. évi XVII. törvény vezette be.

⁴²⁹ 1995. évi XLI. törvény vezette be.

⁴³⁰ 1999. évi LXXXVIII. törvény vezette be.

⁴³¹ A 2001. évi CXXI. törvény szüntette meg a lehetőségét annak, hogy a bíróság kivételesen pártfogó felügyelet alá helyezhesse azt az elítéltet, aki a szabadságvesztést kitöltötte. Akkor volt erre lehetőség, ha újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése és a társadalomba való beilleszkedés érdekében irányításra és ellenőrzésre volt szüksége a szabadulónak.

⁴³² Módosította a 2009. évi LXXX. törvény.

⁴³³ Bv.tvr. 113. §

⁴³⁴ Bv.tvr. 114. § (1)

⁴³⁵ 1993. évi XXXII. tv. módosítása

szövetkezetek – vezetőinek elő kellett segíteniük a szabadultak munkába állását. Az alkalmazásukat nem tagadhatták meg a jelentkező büntetett előélete miatt – kivéve, ha az a munkakör betöltésénél kizáró ok volt. Ha a szabaduló nem rendelkezett munkahellyel és szállással, elő kellett segíteni olyan vállalatnál történő elhelyezkedését, mely szállást is biztosított, és a hivatásos pártfogóval, valamint a büntetés-végrehajtási szervekkel együttműködve támogatta a szabadult elítéltek társadalmi beilleszkedését.⁴³⁶

A 7/1979. (VI. 29.) IM rendelet szabályozta az utógondozás részletes szabályait 2003 júniusáig, melynek 14. §-a szerint a hivatásos pártfogó még az elítélt szabadulása előtt megbízást adhatott a társadalmi pártfogó részére. A társadalmi pártfogó a büntetés-végrehajtási intézetben felkereshette az elítéltet és tanácsokat adhatott a társadalomba való beilleszkedéséhez, valamint a hivatásos pártfogóval együttműködve segítséget nyújthatott az elítélt munkába állásához, illetőleg letelepedéséhez. Szükség esetén segítette a családi kapcsolatok helyreállítását.

A szervezett utógondozás intézményéről Vermes Miklós 1982-ben a következő jellemzést adta: „abban áll, hogy egyes nagyvállalatok⁴³⁷ a szabadságvesztésből szabadultak számára munkára való képzést, munkáltatást és szállást biztosítanak és nevelőszemélyzet foglalkozik a munkaidőn kívüli körülmények megfelelő alakításában”⁴³⁸. Pozitívum volt, hogy a beilleszkedéshez szükséges leglényegesebb anyagi feltételeket megteremtették, viszont kedvezőtlen körülmény volt a néhai elítéltek együttélése. Az eltávozások jelentős száma jelezte ennek, valamint a beilleszkedésnek a nehézségeit.⁴³⁹

6. Rendőrhatósági felügyelet és bűnmegelőzési ellenőrzés mint a pártfogó felügyelet „rokonai”

Az utógondozás és a pártfogó felügyelet szétválasztása ellenére is kétségtelen a két jogintézmény közötti hasonlóság: alkalmazásukra bűncselekmény elkövetése után kerül sor a bűnismétlés megelőzése érdekében; a velük járó feladatokat a pártfogó felügyelők hajtják

⁴³⁶ Bv.tvr. 114. § (2), 115. §

⁴³⁷ Elsőként 1976-ban a székesfehérvári megyei bíróság kötött együttműködési megállapodást a Székesfehérvári Könnyűfémű Vállalattal. Ennek értelmében a vállalat szabaduló elítélteket alkalmazott, képezte őket, munkásszállást biztosított számukra, valamint a pártfogó felügyeletről is a vállalat keretében gondoskodtak. 1978-ban a Csepel Autógyárral kötött hasonló együttműködési szerződést. [VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 131. o.]

⁴³⁸ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 131. o.

⁴³⁹ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 131. o.

vége. Míg azonban pártfogó felügyelet esetén büntetésvégrehajtási jogviszony áll fenn, melynek keretében az intézkedés hivatalból végrehajtandó és ki is kényszeríthető, addig az utógondozás önkéntes, gyakorlatilag „pártfogás felügyelet nélkül”, melynek esetén nem áll fenn büntetésvégrehajtási jogviszony.⁴⁴⁰ A pártfogoltnak minden esetben vannak kötelezettségei, melyek ellenőrzésére szolgál a „felügyelete”, míg az utógondozottat nem terhelik magatartási szabályokban megfogalmazott kötelezettségek.⁴⁴¹

Létezett még két jogintézmény, melyek pártfogó felügyelethez hasonló vonásainak említéséről nem feledkezhetünk meg: a rendőrhatalmági felügyelet és a bűnmegelőzési ellenőrzés.

6.1. A rendőrhatalmági felügyelet

A m. kir. belügyminiszter 1939. évi 760. számú rendelete⁴⁴² a kitiltásra, valamint a rendőrhatalmági felügyeletre és az őrizet alá helyezésre vonatkozó részletes szabályok megállapításáról teremtette meg a rendőrhatalmági felügyelet jogintézményét, melynek tartalmán az ezt a rendeletet hatályon kívül helyező 1/1957. (III. 19.) BM rendelet érdemben nem módosított.⁴⁴³ Az 1957-es szabályozás szerint a megyei (budapesti) rendőrfőkapitányság vezetője az állam és közbiztonságra vagy a szocialista társadalmi együttélésre veszélyes, esetleg más fontos állami érdek szempontjából aggályos, vagy gazdasági okokból káros személyt rendőrhatalmági felügyelet alá helyezhette.⁴⁴⁴

A 4/1976. (VII. 24.) BM rendelet a rendőrhatalmági felügyelet (rendőri felügyelet) alkalmazásának feltételeit így határozta meg: azzal szemben, aki az állam belső rendjét, a közbiztonságot vagy a közrendet rendszeresen, vagy folyamatosan veszélyeztető magatartást

⁴⁴⁰ SZÜK László: Helyzetkép a pártfogó felügyeletről. Belügy Szemle, 1985/1. 34-41. o. 34. o.

⁴⁴¹ VÓKÓ György: Utógondozás. Börtönügyi Szemle. 1996/2. 50-62. o. 61. o.

⁴⁴² Már az 1939-es rendelet is tartalmazta a meghatározott terület elhagyásának tilalmát, a lakásról való eltávozás tilalmát, a lakóhelyváltozás bejelentésének kötelezettségét, valamint a jelentkezési kötelezettséget. A jelentkezésre vonatkozó szabályok akkoriban még így szóltak: „nem kívánható gyakrabban, mint naponként kétszer, és nem történhetik ritkábban, mint hetenként egyszer”. Az 1939-es rendeletben még szereplő tilalmak, korlátozások voltak: a felügyelet alatt álló nem adhatott fel táviratot, postai küldeményei pedig rendőrhatalmági ellenőrzés alatt álltak. E rendelet lehetőséget biztosított arra, hogy a felügyeltet eltiltsák attól, hogy a „rendes környezetéhez tartozó” személyeken kívül mással érintkezzen.

⁴⁴³ „A pozitivisták reformtörekvései kedvező politikai fogadtatásban részesültek. A parlamentek a klasszikus büntetőjog rendszerébe sorra – rendre becsempészték a pozitivisták biztonsági intézkedéseit, sorra jelentek meg a határozatlan tartamú – a megjavulástól függővé tett – szabadságelvontást kimondó törvények a munkakerülő, az iszákosok, a koldusok és csavargók ellen 1881-ben Belgiumban, 1900-ban Norvégiában, 1903-ban Svájcban. Hasonló szabályozást vezettek be a megrögzött, konok bűnözőkkel, a visszaesőkkel kapcsolatban 1902-ben Norvégiában, 1908-ban pedig Angliában.” [LÖRINCZ József: Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó. Budapest, 2009. 14. o.]

⁴⁴⁴ 1/1957. BM rendelet 1. §

tanúsít.⁴⁴⁵ Ez a rendelet a kényszerintézkedés alkalmazásának céljaként határozta meg a bűncselekmény elkövetésének megelőzését, valamint az érintett személynek a törvények tiszteletére és a társadalmi együttélés szabályainak megtartására való nevelését.

Az 1976-os rendeletet a 4/1985. (VII. 20.) BM rendelet helyezte hatályon kívül, mely a kényszerintézkedés alkalmazásának célját ugyanúgy határozta meg, mint elődje, ám rendkívül részletesen rendelkezett annak meghatározásáról, hogy különösen kivel szemben rendelhető el: négy csoportban határozta meg a vagylagos feltételeket – bűncselekményeket, alkalmazott szankciókat⁴⁴⁶ – ám konjunktív feltételként szerepelt a rendeletben, hogy „az életviteléből megállapítható, hogy magatartásának megváltoztatása, bűncselekmény, vagy újabb szabálysértés elkövetésének megelőzése érdekében” szükséges a rendőri felügyelet.

Az elrendelés kizáró okai között szerepelt 1976-tól, ha az érintettet pártfogó felügyelet alá helyezték.⁴⁴⁷ Ez a tilalom késztetett arra sokakat, hogy kisebb súlyú bűncselekmény elkövetésével kiprovokált büntetőeljárás, majd szabadulás után kérje a pártfogó felügyelet alá helyezését, és ezzel mentesüljön⁴⁴⁸ a korábbi rendőrhatósági felügyelet alól.⁴⁴⁹ Asztalosné Ferenczi Flóra 1987-ben arról számolt be, hogy a legtöbb rendőrhatósági felügyelet elrendelés pártfogó felügyelet alá helyezés miatt hiúsult meg.⁴⁵⁰

A rendőrhatósági felügyelet alá helyezettre az 1957-es rendelet még több kötelező korlátozást, tilalmat írt elő, mint az 1976-os, mely például a jelentkezési kötelezettség előírását már lehetőségként említi, ám ez újra kötelezővé vált az 1985-ös rendelet alapján.⁴⁵¹ A tilalmak, korlátozások nem akadályozhatták a felügyeltet a foglalkozása gyakorlásában.

⁴⁴⁵ 4/1976. (VII. 24.) BM rendelet 1. §

⁴⁴⁶ Pl.: akit két éven belül tiltott kéjelgés, garázdaság, verekedés szabálysértése miatt legalább két ízben, vagy közveszélyes munkakerülés miatt legalább egy esetben elzárással sújtottak. [4/1985. (VII. 20.) BM rendelet 2. §]

⁴⁴⁷ 4/1976. (VII. 24.) BM rendelet 2. § e); 4/1985. (VII. 20.) BM rendelet 4. § j) pont

⁴⁴⁸ A jogszabályok adta lehetőségek alapján nem feltétlenül kellett enyhébbnek lenni a pártfogó felügyeletnek, mint a rendőrhatósági felügyeletnek, mivel az 1979. évi 11. tvr. 97. § (2) és (3) harmadik bekezdése alapján olyan magatartási szabályok előírására kerülhetett sor, amit a 4/1976. (VII. 24.) BM számú rendelet nem tett lehetővé pl.: munkavégzési, vagy tanulmányok folytatásának kötelezettségét. [HORVÁTH András – POLCZ Gyula: A rendőrhatósági kényszerintézkedések és a pártfogói felügyelet összhangjáról. Belügyi Szemle, 1985/10. 65-67. o. 66. o.]

⁴⁴⁹ Asztalosné FERENCZI Flóra: A rendőrhatósági felügyelet új szabályainak alkalmazása Hajdú-Bihar megyében. Belügyi Szemle, 1987/7. 84-87. o. 86. o.

⁴⁵⁰ Asztalosné FERENCZI Flóra: A rendőrhatósági felügyelet új szabályainak alkalmazása Hajdú-Bihar megyében. Belügyi Szemle, 1987/7. 84-87. o. 85. o.

⁴⁵¹ A felügyelet alatt állók elszámoltatása minden alkalommal megtörtént, mikor eleget tettek megjelenési kötelezettségüknek, de ellenőrzésükre lakásukon, váratlanul is sor került. [Asztalosné FERENCZI Flóra: A rendőrhatósági felügyelet új szabályainak alkalmazása Hajdú-Bihar megyében. Belügyi Szemle, 1987/7. 84-87. o. 86. o.] 1/1957. BM rendelet 6. § (1) b) valamint a 4/1976. (VII. 24.) BM rendelet 6. § (2) a), 4/1985. (VII. 20.) BM rendelet 8. § (1) a) pont

Aki a rendőrhatósági felügyeletre vonatkozó szabályokat megszegte, az a „rendőrhatósági felügyelet szabályainak megszegése” szabálysértést⁴⁵² követte el, mely szabálysértést az 1990. évi XXII. törvény helyezett hatályon kívül.

A rendőrhatósági felügyelet alá helyezés az 1957-es rendelet alapján hathónapi időtartamra szólt, mely háromszor újabb hat hónapra meghosszabbítható volt, az 1976-os rendelet pedig már egy évben határozta meg, mely legfeljebb három ízben, újabb egy évre meghosszabbítható volt. Az 1985-ös rendelet két évben határozta meg, mely további egy évvel volt meghosszabbítható⁴⁵³

Asztalosné Ferenczi Flóra 1987-ben gyakorlati tapasztalatként⁴⁵⁴ arról számolt be, hogy mivel a rendőrhatósági felügyelet szabályait a rendőri állomány jobban ismeri, és szigorúbban követeli meg, mint a pártfogó felügyeletét, ezért a rendőrhatósági felügyelet visszatartó hatása erősebb.

A rendőrhatósági (rendőri) felügyelet jogintézményét a 9/1989. (XII. 19.) BM rendelet helyezte hatályon kívül, így az 1989. december 19-től kikerült a magyar jogrendszerből.

6.2. Bünmegelőzési ellenőrzés

A rendőrhatósági felügyelet 1989-es hatályon kívül helyezése után négy évvel újra bevezetésre került egy hasonló jogintézmény a rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvénnyel: a bünmegelőzési ellenőrzés⁴⁵⁵. A kezdeti szabályozás lehetőséget adott a rendőrségnek arra, hogy bünmegelőzési célból ellenőrizze azt, aki szándékos bűncselekmény elkövetése miatt kiszabott legalább kétévi szabadságvesztésből, vagy visszaesőként elkövetett bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztésből szabadult. Ezt az ellenőrzést a szabadulást követő egy év elteltével meg kellett szüntetni. A törvény indokolása szerint a „potenciális bűnelkövetők” ezen „ellenőrzéssel fenyegetettsége” által várható volt a bűnüldözés hatékonyságának javulása.

Az eredeti rendelkezéseket a *szervezett bűnözés, valamint az azzal összefüggő egyes jelenségek elleni fellépés szabályairól és az ehhez kapcsolódó törvénymódosításokról* szóló 1999. évi LXXV. törvény⁴⁵⁶ módosította, és – annak ellenére, hogy a módosítással megszüntette annak lehetőségét, hogy a visszaesés ténye önmagában alapul szolgáljon az

⁴⁵² 1968. évi I. törvény 97. § (1) b) pont

⁴⁵³ 1/1957. BM rendelet 7. §, 4/1976. (VII. 24.) 4. §, 4/1985. (VII. 20.) BM rendelet 3. § (1) a) pont

⁴⁵⁴ Asztalosné FERENCZI Flóra: A rendőrhatósági felügyelet új szabályainak alkalmazása Hajdú-Bihar megyében. Belügyi Szemle, 1987/7. 84-87. o. 85. o.

⁴⁵⁵ Rtv. 35. §

⁴⁵⁶ A törvény indokolása szerint e módosítások tették „életképessé” a jogintézményt.

ellenőrzéshez – létrehozott ezzel egy aggályos, határozatlan intézkedést, melynek szabályozását az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette.

1999. szeptember 1-től lehetővé vált tehát annak a személynek a bűnmegelőzési célból való ellenőrzése⁴⁵⁷, aki háromévi szabadságvesztésből szabadult. Az ellenőrzés feltétele volt az újabb bűncselekmény elkövetésének valószínűsége, és emellett az, hogy az elkövetett bűncselekmény vonatkozásában valamelyik alábbi körülmény fennállását megállapították: nemzetközi bűnözéssel kapcsolatba hozható; gyermekkorú ellen irányul; sorozatban vagy szervezett elkövetéssel valósul meg; kábítószerrel vagy kábítószernek minősülő anyaggal kapcsolatos; pénz- vagy értékpapír-hamisítással kapcsolatos; fegyveres elkövetéssel valósul meg; terror vagy terror jellegű; a közbiztonságot súlyosan megzavarja⁴⁵⁸.

A bűnmegelőzési ellenőrzést a rendőr-főkapitányság kezdeményezésére a büntetés-végrehajtási bíró rendelte el,⁴⁵⁹ melynek tartama a szabadságvesztésből szabadulást követő legfeljebb egy év volt.⁴⁶⁰ Nem vonatkozott azonban szabály arra, hogy a tartamát napokban vagy hónapokban kell-e megállapítani.

A végrehajtás az ellenőrizendő személy lakóhelye szerint illetékes megyei rendőr-főkapitányság bűnügyi igazgatója, illetve a budapesti rendőrfőkapitány bűnügyi helyettese által kijelölt bűnügyi szolgálat hatáskörébe tartozott.⁴⁶¹

Az intézkedés súlyos jogkorlátozó jellegére utalt, hogy az elrendelése és folytatása okot adott valamennyi rendőri intézkedés, illetve a bírói engedélyhez nem kötött titkosszolgálati eszközök alkalmazására.⁴⁶² Az ellenőrzés alá vont személy jogait és kötelezettségeit azonban sem az Rtv., sem a vonatkozó rendelet nem szabályozta. A kötelezettségek szabályozásának elmulasztása szintén aggályos volt, hiszen ezáltal még csak nem is körvonalazódtak azok az esetek, amikor a hatóság beavatkozása indokolt lehetett, amikor nem volt aránytalan a jogkorlátozás.

Mindezek alapján az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a bűnmegelőzési ellenőrzésre vonatkozó szabályok kidolgozatlansága tág teret adott az önkényes jogértelmezésnek, mely kiszámíthatatlanná és ellenőrizhetetlenné tette e jogintézményt, ami a jogbiztonság követelményének súlyos sérelmét idézte elő, így a vonatkozó szabályozást – annak alkotmányellenes volta miatt – megsemmisítette.⁴⁶³

⁴⁵⁷ Rtv. 35. §

⁴⁵⁸ Rtv. 69. § (3) a)-h) pontok

⁴⁵⁹ Rtv. 35/A. § (1)

⁴⁶⁰ Rendelet szövege: 28/1999. BM 5. § (1)

⁴⁶¹ 28/1999. BM. 3. §

⁴⁶² Rtv. 35/B. §

⁴⁶³ 47/2003. (X. 27.) AB határozat

6.3. Hasonlóságok és különbségek

A pártfogó felügyelet, a rendőrhatalósági felügyelet és a bűnmegelőzési ellenőrzés nem létezett párhuzamosan. Közös vonásaik azonban, hogy a potenciális elkövetőt megakadályozzák az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzésében, így érdemes összevetni, hogy ezt milyen eszközökkel, hogyan kívánták elérni.

A rendőrhatalósági felügyelet a legrégibb hármójuk közül: 1939-től ötven éven keresztül elrendelhető volt. Bűnmegelőzési ellenőrzésre 1994. október 1-től 2003. október 26-ig volt lehetőség. E két jogintézmény közös tulajdonsága, hogy azt a rendőrség hajtotta végre, szemben a pártfogó felügyelettel, melyet a pártfogó felügyelők – igaz, a rendőrségnek is akadtak ezen intézkedéssel kapcsolatos feladatai. Így például, ha a pártfogó felügyelet ellátása a pártfogolt magatartása miatt különös nehézségbe ütközött, a pártfogó a rendőrség segítségét igénybe vehette.⁴⁶⁴, vagy a hivatásos pártfogó a pártfogolt szabálysértés⁴⁶⁵ miatti felelősségre vonása végett a rendőrkapitánysághoz fordult, ha a pártfogolt a magatartási szabályokat megszegte. A pártfogó felügyelet és a rendőrhatalósági felügyelet közötti összhang hiányát annak tulajdonították a szerzők⁴⁶⁶, hogy míg a rendőrhatalósági felügyelet elrendelése előtt a területileg illetékes rendőrök végezték az előkészítő eljárást, addig a pártfogó felügyeleti ellenőrzésre történő felhívást készen kapták meg, és emiatt kevésbé érezték szívügyüknek a pártfogó felügyelettel kapcsolatos rendőri teendőket.

Pártfogó felügyelet alá helyezhető volt az olyan elítélt is, aki szabadságvesztését kitöltötte: erre 1979. május 14-től 2002. március 31-ig volt lehetőség. A pártfogó felügyeletnek ez az esete hasonlított legjobban a rendőrhatalósági felügyelethez és a bűnmegelőzési ellenőrzéshez. Legfőbb jellemzőik összevetését a 3. számú táblázat szemlélteti.

3. számú táblázat⁴⁶⁷

A rendőrhatalósági felügyelet, a bűnmegelőzési ellenőrzés, valamint a szabadságvesztés kitöltése után alkalmazott pártfogó felügyelet esetének összevetése

	Rendőrhatalósági	Bűnmegelőzési	Szabadságvesztés
--	-------------------------	----------------------	-------------------------

⁴⁶⁴ 7/1979. IM rendelet 5. § (3)

⁴⁶⁵ „A pártfogó felügyelet szabályainak megszegése” szabálysértést az 1975. évi 20. tvr. iktatta be a szabálysértésekről szóló 1968. évi I. törvénybe.

⁴⁶⁶ HORVÁTH András – POLCZ Gyula: A rendőrhatalósági kényszerintézkedések és a pártfogói felügyelet összhangjáról. Belügyi Szemle, 1985/10. 65-67. o. 67. o.

⁴⁶⁷ Saját szerkesztés a vonatkozó jogszabályok alapján.

	felügyelet	ellenőrzés	kitöltése után alkalmazott pártfogó felügyelet
Hatálya:	1939-1989.	1994-2003.	1979- 2002.
Időtartama:	Legfeljebb 24 hó ⁴⁶⁸ ; Legfeljebb 4 év ⁴⁶⁹ ; Legfeljebb 3 év ⁴⁷⁰	1 év	1-3 év ⁴⁷¹ 1-2 év ⁴⁷²
Elrendelője:	Rendőrség	Rendőrség kezdeményezésére a büntetés-végrehajtási bíró	Büntetés-végrehajtási bíró
Végrehajtója:	Rendőrség	Rendőrség	Hivatásos pártfogók – társadalmi pártfogók segítségével és a rendőrség közreműködésével
Célja:	Bűnmegelőzés és nevelés	Bűnmegelőzés	Bűnmegelőzés és segítség a beilleszkedéshez, az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez
Kivel szemben volt alkalmazható:	„Aggályos”, „káros” személlyel szemben ⁴⁷³ ; Veszélyeztető magatartást tanúsítóval szemben ⁴⁷⁴ ; Akiről megállapítható (különösen bizonyos bűncselekmények elkövetése, szankciók alkalmazása esetén), hogy az újabb elkövetés megelőzése érdekében szükséges a rendőri felügyelete ⁴⁷⁵	Szándékos bűncselekmény miatt 2 évi szabadságvesztésből vagy visszaesőként szabadult személlyel szemben ⁴⁷⁶ ; 3 évi szabadságvesztésből szabadult személy, aki súlyos (törvényben meghatározott körülmények egyikével jellemezhető) bűncselekményt követett el, és	Kivételesen kerülhetett rá sor felnőtteknél, ha - bűnmegelőzés és - beilleszkedés érdekében irányításra és ellenőrzésre volt szüksége. Fiatalkorúak esetén viszont csak akkor volt mellőzhető, ha: - magatartása, - családi környezete alapján feltelhető volt, hogy enélkül is képes

⁴⁶⁸ 1/1957. (III. 19.) BM rendelet alapján.

⁴⁶⁹ 4/1976. (VII. 24.) BM rendelet alapján.

⁴⁷⁰ 4/1985. (VII. 20.) BM rendelet alapján.

⁴⁷¹ 1993. április 15. előtt a Bv.tvr. szabályozása alapján.

⁴⁷² 1993. április 15-től a Btk. szabályozása alapján.

⁴⁷³ 1/1957. (III. 19.) BM rendelet alapján.

⁴⁷⁴ 4/1976. (VII. 24.) BM rendelet alapján.

⁴⁷⁵ 4/1985. (VII. 20.) BM rendelet alapján.

⁴⁷⁶ 1999. évi LXXV. törvény módosítása előtt.

		valószínűsíthető a bűnismétlése ⁴⁷⁷	beilleszkedni.
Jogkorlátozó jellege, tartalma:	Előírt tilalmak, kötelezettségek betartásának ellenőrzése. Megszegőjük „rendőrhatalósági felügyelet szabályainak megszegése” szabálysértést követett el.	Elrendelése lehetőséget adott valamennyi rendőri intézkedés és bírói engedélyhez nem kötött titkosszolgálati eszköz alkalmazására; konkrét tilalmak, kötelezettségek előírása nélkül.	Előírt tilalmak, kötelezettségek betartásának ellenőrzése és segítségnyújtás. Szabályok, kötelezettségek megszegője: „pártfogó felügyelet szabályainak megszegése” ⁴⁷⁸ szabálysértést követte el.

Tartalmát tekintve e három jogintézményben érdekesen alakul az ellenőrző és a támogató funkció jelenléte.

A pártfogó felügyelet tartalmazta – szankció jellege ellenére – a legtöbb segítséget: hiszen megillették a pártfogoltat az utógondozott jogai is. A pártfogolt által betartandó magatartási szabályok előírása is segítséget, „számárvezetőt” adott a pártfogoltnak ahhoz, hogy sikeresen beilleszkedjen a társadalomba. Ez elmondható a rendőrhatalósági felügyeletről is, mely szintén konkrét kötelezettségekkel, tilalmakkal koordinálta a felügyeltet, tehát ennyiben segítette is.

Ezzel szemben a bűnmegelőzési ellenőrzés során az ellenőrzött beilleszkedésének sikere nem volt szempont. Útmutatóul nem került sor számára szabályok megfogalmazására, egyedüli feladat az ellenőrzése volt, melynek semmilyen célt nem kellett szolgálnia – annyit írt elő mindössze a törvény, hogy azt úgy kell végrehajtani, hogy az ellenőrzött társadalomba való beilleszkedését ne akadályozza⁴⁷⁹ – „törekedni” kellett arra, hogy környezete ne értesüljön az ellenőrzésről.

A létjogosultságot egyedül a pártfogó felügyelet esetében igazolta az idő, hiszen 2003 óta a három közül egyedül ez utóbbi intézkedés alkalmazható, azonban 2002. április elsejétől a szabadságvesztés kitöltése után alkalmazott pártfogó felügyelet lehetősége is megszűnt.

7. Reform előtt: válság az 1990-es években

⁴⁷⁷ 1999. évi LXXV. törvény módosítása után.

⁴⁷⁸ 1968. évi I. törvény 97/A. §(1), majd 2000. március 1-től a 218/1999. Kormányrendelet tartalmazta e szabálysértést 2003. augusztus 1-ig. A 117/2003. (VII. 30.) Kormányrendelet helyezte hatályon kívül e szabálysértést. „Az a szabadságvesztésből véglegesen szabadult személy, aki a pártfogó felügyelet szabályait megszegi...”. Szabálysértési felelősség nem kapcsolódott a pártfogó felügyelet egyéb eseteiben történő magatartási szabályok megszegéséhez.

⁴⁷⁹ Rtv. 35/C. §

A folyamatos fejlesztés, és a társadalmi változásokra való reagálás hiánya mind a felnőttek, mind a fiatalok felügyeletét ellátó pártfogói szervezetnél színvonalcsökkenést eredményezett, mely az 1990-es évekre ellehetetlenítette működésüket. Az elkülönülten működő két szervezet léte több problémát eredményezett: eltérő jogi szabályozás és szakmai irányítás vonatkozott a szervezetre és a munkavégzésre, nem alakulhattak ki a pártfogói munka szakmai standardjai, nem volt egységes ügymenet, nyilvántartási rendszer, és a két szervezet közötti információcsere sem volt hatékony.⁴⁸⁰

A kilencvenes években számos építő jellegű kritikát fogalmaztak meg a szerzők a jogintézmény funkcionálására, az infrastrukturális hiányosságokra, a szervezeti felépítésre és a pártfogók képzettségére vonatkozóan.

7.1. Pártfogás és/vagy felügyelet?

Máig dilemmája e jogintézménynek, hogy a „pártfogó felügyelet”⁴⁸¹ – az elnevezés Angyal Pál javaslatára honosodott meg⁴⁸² – mennyiben jelent pártfogást és mennyiben felügyeletet.

Dér Mária⁴⁸³ a fiatalok bűnelkövetőkkel foglalkozó hivatásos pártfogó rendszer működésének húsz évét⁴⁸⁴ 1990-ben a következő szavakkal értékelte: „Úgy tűnik a pártfogói rendszer szemléletében és szervezetében az elmúlt két évtized alatt tévúton járt. Segítés helyett magatartást akart szabályozni. A fiatalok társadalmi beilleszkedését fenyegetettség, büntetésekkel akarta elérni. (...) E szervezet nem átalítja magát és valódi tevékenységét álszent elnevezéssel álcázza; noha a leghumánusabb, amit gyerek érdekében valaha is tehetett pártfogás címen, az az volt, ha sorsára hagyta és nem léptette működésbe ellene a büntetés-végrehajtás vagy egyéb hivatali apparátus gépezetét.”⁴⁸⁵

⁴⁸⁰ KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 11. o.

⁴⁸¹ „Vajon nem lenne helyesebb, ha a pártfogó felügyeletet ellátó személy megnevezése pártfogó felügyelő lenne?” teszi fel a kérdést egy hivatásos pártfogó 1986-ban, azzal érvelve, hogy a hivatásos pártfogó elnevezésből nem tűnik ki, hogy szankcionáló tevékenységet folytat az illető, míg a pártfogó felügyelő megnevezés a jogintézménynek a támogatás melletti joghátrányt okozó tartalmát is kifejezésre juttatja, és az elnevezés megváltoztatása a munka persztízisét is növelné. [FEHÉR Csaba: A pártfogó felügyelet ellentmondásai. Jogpolitika, 1986/1. 4. o.]

⁴⁸² KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 10. o.

⁴⁸³ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32.

⁴⁸⁴ 1970-ben a 131/1970. (MK 15.) MM utasítással került sor a fiatalok elkövetőkkel foglalkozó pártfogó szolgálat létrehozására.

⁴⁸⁵ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. 25. o.

A Bv.tvr. szerint a pártfogoltat megilletik azok a jogok, amelyek az utógondozottakat. Kerecsi Klára 1990-ben már felhívta a figyelmet e rendelkezés nehezen értelmezhető voltára, hiszen ezek nem kikényszeríthető, nem követelhető jogok. „Az intézményes segítségnyújtás tárgyi körülményének hiánya elszínteleníti a pártfogó felügyeletet, s a tevékenység punitatív vonása felerősödik.”⁴⁸⁶ Míg korábban az állami vállalatokkal kötött együttműködési megállapodások biztosították a szabaduló elítéltek munkahelyét, szállását, ezek megszűntével a pártfogókra egyre nehezebb, sokszor megoldhatatlan feladat hárul.⁴⁸⁷ Egy pártfogó szavait idézi Vathy Ákos 1992-ben: „Az elítéltek elhelyezésének problémájával a pártfogó teljesen magára maradt egy olyan időszakban, amikor a büntetlen, szakmával rendelkező emberek foglalkoztatása is probléma a társadalom számára.”⁴⁸⁸

A rendszerváltást követően a civil önszerveződésekkel⁴⁸⁹ való együttműködésben rejlő lehetőségeket a pártfogók hamar felismerték. Pénzsegélyt, ruhaneműt, szállást, ingyenes étkezést biztosíthattak segítségükkel a pártfogoltaknak. A problémát az jelentette, hogy ezen a területen sem intézményesen történt a kapcsolatok kiépítése, hanem a pártfogók elhatározásától függően, egyénileg. A megfelelő koordináció és tájékozottság hiányában ingyenkonyháról, hajléktalan szállásról újságokból értesültek.

1992-ben Ördögh László is a pártfogói rendszer válságáról, a pártfogoltak számának csökkenéséről írt. A bíróságok nem rendelték el, a szabadulók pedig nem kérték a pártfogó segítségét – különösen miután megszűnt a rendőrhatósági felügyelet intézménye. A bíróságok nem rendelték el⁴⁹⁰, mert Ördögh szerint nem látták értelmét.⁴⁹¹ „Az ítélkező bírák egy része pedig a pártfogói felügyelet eszköztelenségére hivatkozva tartotta szükségtelennek a pártfogó felügyelet alá helyezést: ilyen helyzetben ezt bürokratikusnak, a felügyelet alá helyezett felesleges zaklatásának vélték.”⁴⁹²

⁴⁸⁶ KERECSI Klára: A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? *Esély*, 1990/5. 53-65. o. 57. o.

⁴⁸⁷ VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. *Rendészeti Szemle*, 1992/4. 23-33. o. 27. o.

⁴⁸⁸ VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. *Rendészeti Szemle*, 1992/4. 23-33. o. 28. o.

⁴⁸⁹ Például: Máltai Szeretetszolgálat, Menhely Alapítvány, A Szeretet Misszionáriusai, Teréz Anya Ingyen Konyhája, A Fiatalok Önszegélyező Egyesülete, A Hontalanok Gondozási Központja.

⁴⁹⁰ „A feltételes elítélések pártfogó felügyelettel való kombinációja ellen hat a hivatásos pártfogói hálózat úgyszólván teljes eszköztelensége, amiről egyébként az ítélkező bírák is tudnak.” [VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. *Rendészeti Szemle*, 1992/4. 23-33. o. 24. o.]

⁴⁹¹ ÖRDÖGH László: Gondolatok a pártfogó felügyeletről. *Magyar Jog*, 1992/2. 95-97. 95. o.

⁴⁹² VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. *Rendészeti Szemle*, 1992/4. 23-33. o. 27. o.

A pártfogás stigmatizáló⁴⁹³ voltára hívta fel a figyelmet Dér Mária. Ha a pártfogolt iskolájának, munkahelyének, lakókörnyezetének tudomására hozzák pártfogolt voltát, ezzel az intézkedés célját, a társadalmi térben való mozgását, a beilleszkedését nehezítik meg.⁴⁹⁴

A magatartási szabályként előírtak végrehajthatatlanságáról, vagy ellenőrizhetetlenségéről, és emiatt az intézkedés komolytalanná válásáról valamennyi, a témával foglalkozó szerző ír. „Egyéb ellenőrizhetetlen és képtelen elvárások erőszakolásával csak arra alkalmas, hogy felkeltse az ellenállást a rendszer működésével, vagy annak képviselőjével szemben.”⁴⁹⁵

A magatartási szabályok előírásával, kikényszerítésével kapcsolatos, már 1990-ben megmutatkozó problémák miatt 2002-ben Kerezsi Klára a magatartási szabályokkal kapcsolatos ördögi körről írt: a bíróság és az ügyészség azért nem ír elő speciális magatartási szabályokat, mert a pártfogó szolgálat képtelen végrehajtani ezeket, a pártfogó szolgálat pedig nem kínál speciális magatartási szabályok végrehajtására alkalmas programokat, hiszen a jogalkalmazók úgysem alkalmazzák azokat.⁴⁹⁶

2002-ben Kerezsi Klára fogalmazta meg azt a kritikát, miszerint a jogalkotó úgy emelte be a szabadságelvonással nem járó szankciókat a büntetési rendszerünkbe, és úgy várta el minél gyakoribb alkalmazásukat, hogy elmulasztotta megteremteni a működéshez szükséges szakmai, gazdasági és infrastrukturális feltételeket. A pártfogó felügyelet vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a pártfogókra hárította a reintegráció feltételeinek megkeresését, megteremtését, amelynek azonban – érthető módon – nem tudtak megfelelni.⁴⁹⁷

7.2. Szervezeti elhelyezkedés, a büntetőeljárás mellőzött szereplője

Említik a szerzők, hogy a deklarált célok ellátására alkalmatlan pártfogói szervezet problémái egyrészt a szervezeti felépítés, elhelyezkedés okozta skizofrén helyzetből, másrészt abból erednek, hogy a vezérelvek nélküli – néha túlzott önállóságot engedő – működés önellentmondásokat eredményezett.

⁴⁹³ Az intézkedés végrehajtását és az azzal kapcsolatos rendelkezéseket a rendőrség jegyezte be a pártfogolt személyi igazolványába az 1979. évi 11. sz. tvr. alapján. E bejegyzés pártfogoltra gyakorolt hátrányos hatása miatt annak elhagyását javasolta Vathy Ákos 1992-ben, azonban a jogszabály módosítására majdnem tíz évvel később, csak az 1999. évi LXXII. törvénnyel került sor. 2001 januárjától a Bv.tvr. 96. §-ának f) pontja alapján az intézkedés tartama alatt a pártfogolt köteles a pártfogó felügyeletet elrendelő határozatot magánál tartani, és ha a rendőrség igazoltatja, a határozatot a személyazonosító igazolvánnyal együtt bemutatni.

⁴⁹⁴ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. 31. o.

⁴⁹⁵ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. 31. o.

⁴⁹⁶ KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 189. o.

⁴⁹⁷ KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 188. o.

A fiatalok pártfogó felügyelete nem tudta feloldani azt az ellentétet, amit az ifjúságvédelemben való beágyazottsága és a büntetés-végrehajtási funkciók együttes jelenléte teremtett. Dér Mária hiányossággént említi egy közös cél megfogalmazását is, mivel ha a pártfogók egymástól függetlenül önálló célokat tűznek ki, az e téren mutatkozó szabadság zavarokat eredményezhet: előfordulhat, hogy egyesek személyiségváltozást kívánnak elérni, míg mások kisebb szerepet szánva a szociális teendőknek, kemény büntetőjogi eszközökkel kívánnak hatni.⁴⁹⁸

A fiatalok pártfogó rendszerének működése nem integrálódott kellően a bírósági és büntetés-végrehajtási rendszer működésébe. Az információáramlás kívánnivalókat hagyott maga után, az ítélkezés nem épített a pártfogói tudásra, a pártfogói rendszer érdeklődési köréből hiányzott a pártfogás szempontjából potenciálisan legintenzívebb szakasz: a vádemelési, a bírói szakasz, a tárgyalás. E folyamat váltotta ki a pártfogói rendszer végrehajtó szerevezetté degradálódását, mely azt tartotta feladatának, hogy teljesítse a bírósági vagy a büntetés-végrehajtási előírásokat.⁴⁹⁹

Vathy Ákos 1992-ben a pártfogók véleményét tolmácsolva arról ír, hogy hiányzik a munkájuk országos szintű koordinációja, s miután ez a fővárosi, megyei bíróságok keretében nem valósult meg⁵⁰⁰, magukra maradtak. A Fővárosi Bíróság hivatásos pártfogói hitték, hogy feladataikat a jövőben is a bírósági szervezetben fogják tudni a legeredményesebben ellátni. Egyesek szerint a rendőrségi szervezetbe tagolódva a pártfogó felügyelet ellenőrző, irányító, kényszerítő elemei váltak volna hangsúlyosabbá a szociális, segítő funkcióval szemben, más intézményekhez csatolás esetén pedig az ellenőrző, kényszerítő funkció szorult volna háttérbe.⁵⁰¹

Vathy Ákos is az igazságügyi szervezetben való meghagyást szorgalmazta, de felhívta a figyelmet arra, hogy a leoptimalisabb szervezeti hovatartozásról csak akkor lehet megnyugtatóan dönteni, ha ismert a pártfogó felügyelet célja, hatásköre, eszközrendszere, az igazságszolgáltatáshoz való kapcsolódási pontjai és teendői a szociális védőhálón belül. Ezek

⁴⁹⁸ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32.

⁴⁹⁹ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. 29. o.

⁵⁰⁰ „Itt kell megjegyezmem, hogy a mai pártfogó szervezetnek a megyei (fővárosi) bírósági szervezetbe történő integrációjára a mai napig nem került sor. Ennek sok oka lehet, ami közül én csupán kettőt emelnék ki: az egyik a pártfogó felügyeleti munka korábban már említett sajátos kettőssége, amelyben a szociális-segítő funkció csak közvetetten kapcsolódik a büntető igazságszolgáltatáshoz; a másik pedig az, hogy a hivatásos pártfogók jelenleg (1992) a büntetés-végrehajtásban fejtik ki tevékenységüket, bizonyos fókig elkülönülve az ítélkező bíróságoktól.” [VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle, 1992/4. 23-33. o. 31. o.]

⁵⁰¹ VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle, 1992/4. 23-33. o. 31. o.

a tényezők viszont 1992-ben egy szükségesnek ítélt reform előtt nem voltak ismertek számára.⁵⁰²

7.3. A pártfogó felügyelők képzettsége

Vermes Miklós⁵⁰³ a hivatásos pártfogó felügyelők szakmai képzettségéről 1982-ben a következő adatokat szolgáltatta: hatvankilenc pedagógus, három pszichológus és tizenhárom jogász. A pszichológusok alacsony létszámát és a szociológusok teljes hiányát kifogásolta. A pártfogó felügyeleti tevékenységhez szükséges általános szakmai irányítás a hivatásos pártfogóké, míg a speciális, konkrét életvitel, magatartás figyelemmel kísérése, segítése és támogatása a társadalmi pártfogók feladata volt. A társadalmi pártfogók a legkülönbözőbb szakmai képzettséggel⁵⁰⁴ rendelkeztek, esetükben sokkal színesebb volt a paletta, mint a társadalmi pártfogóknál.

„A küldetéses elhivatottságra apelláló szakmai követelményeket nem támasztó intézmény ideológiája szerint a pártfogó felügyelő teljesen szabadon dolgozik; valójában ösztönös pedagógiai érzékére hagyatkozva, kontroll és segítő szakmai háttér nélkül, magára maradva szakmai és lelkiismereti terheivel.”⁵⁰⁵ Dér Mária hangsúlyozta, hogy az elhivatottság nem állja meg helyét a pártfogói feladatok ellátásának egyetlen eszközeként. A pártfogó felügyelő autodidakta módon képezte magát.⁵⁰⁶ „Szakember elvértve vetődik a területre, az ambiciózusabb és pallérozottabb elmék elhagyják a pályát.”⁵⁰⁷

Ördögh László szorgalmazta, hogy a pedagógiai főiskola vezessen be pártfogói képzést két-négy félév időtartamban, mely pedagógiai, pszichológiai és szociológiai ismereteken túl jogi és kriminológiai ismereteket nyújtana, és a gyakorlati képzést a büntetés-végrehajtási

⁵⁰² VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle, 1992/4. 23-33. o. 31. o.

⁵⁰³ VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 123. o.

⁵⁰⁴ Vermes Miklós 1982-es elemzése alapján azt a következtetést vonta le, hogy a társadalmi pártfogók között lényegében minden foglalkozási kategória képviselve van. Az értelmiségi foglalkozásúak között: orvos, mérnök, jogász, tanár, tanító, vállalati vezető, tanácselnök, párttitkár és egyetemi hallgató is. Háromnegyedük az akkori felmérések alapján fizikai dolgozó volt. „Lényegében az egész dolgozó társadalom képviselve van”, írja. [VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. 125. o.]

⁵⁰⁵ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. 27. o.

⁵⁰⁶ VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle, 1992/4. 23-33. o. 30. o.

⁵⁰⁷ DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. 27. o.

intézetek, bíróságok, pártfogói csoportok biztosítsák. A megfelelő alapképzésen túl a folyamatos továbbképzés szükségességét is hangsúlyozta.⁵⁰⁸

Tíz-tizenkét évvel később, 2002-ben Kerecsi Klárának még mindig ugyanazokról a problémákról kellett beszámolnia: a megfelelő alapfelkészültség és a továbbképzés hiányáról, valamint a pártfogó felügyelők eszköztelenségéről és a támogató intézményrendszer teljes hiányáról⁵⁰⁹.

8. A reform

Hatvani Erzsébet szerint a reformnak három szakasza⁵¹⁰ volt. Az első, előkészítő szakasznak részét képezték azok a Gönczöl Katalin és Kerecsi Klára nevéhez fűződő kutatások, melyek végül 2002-ben hozzájárultak a pártfogó felügyelői munka megújításához.

A második szakaszt⁵¹¹ a Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállításának és működésének szabályozási elveiről szóló 1183/2002. (X. 31.) Kormányhatározat jelentette, mely felhívta az igazságügyminisztert, hogy a Szolgálat létrehozásához és működésének megkezdéséhez szükséges jogszabályokról 2002. november 15. napjáig nyújtson be előterjesztést.

A kormányhatározat melléklete megfogalmazta a követelményt, mely szerint az egységes szakmai irányítás megteremtése érdekében egy szervezetbe kell integrálni a felnőttekkel és a fiatalokkal foglalkozó pártfogó felügyelőket, és létre kell hozni az igazságügyminiszter irányítása alatt álló Pártfogó Felügyelői Szolgálatot, annak országos és megyei hivatalait. A Kormány megfogalmazta a pártfogó felügyelői tevékenység egységes gyakorlata kialakításának és a szakmai követelmények – alapképzés, folyamatos továbbképzés – kidolgozásának szükségességét. Pártfogolti limitet is előírányzott a határozat a hatékonyabb munkavégzés érdekében: fiatalok pártfogó felügyelője esetén negyvenöt, felnőttkorúak pártfogó felügyelője esetén hatvanöt fő pártfogó felügyeletében maximálta a munkaterhet. Megfogalmazta a pártfogó felügyelői szállások és foglalkoztatók kialakításának szükségességét is.

A 2003. évi XIV. törvény módosításai alapozták meg a reformot. A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 1997. évi LXVI. törvény 94. §-ának módosításával kiemelte a felnőtt korúak pártfogóit a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-végrehajtási

⁵⁰⁸ ÖRDÖGH László: Gondolatok a pártfogó felügyeletről. Magyar Jog, 1992/2. 95-97. 96. o.

⁵⁰⁹ KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálat átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. 189. o.

⁵¹⁰ HATVANI Erzsébet: Reform közben. In: Kriminológiai Közlemények 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o. 7. o.

⁵¹¹ Harmadik szakasznak nevezi Hatvani Erzsébet a személyi és infrastrukturális háttér további bővítését a feladatok ellátásához szükséges megfelelő körülmények biztosítása érdekében.

csoportjából, valamint a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény módosításával a fiatalok pártfogóit választotta el a megyei (fővárosi) közigazgatási hivatalok szervezetétől⁵¹².

Az igazságügyi alkalmazottak szolgálati jogviszonyáról szóló 1997. évi LXVIII. törvény módosítása által nyert szabályozást a pártfogó felügyelők jogállása igazságügyi szolgálati jogviszonyként [1. § (1)], valamint a módosított törvény 13. §-ának (2) bekezdése előírta, hogy pártfogó felügyelőnek milyen szakképesítéssel rendelkező személy nevezhető ki. Az igazságügyminiszter a 19/2003. (VI. 24.) rendeletben szabályozta az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálatánál foglalkoztatottak képzésének követelményeit, munkaköri elnevezését és ügyviteli vizsgáját.⁵¹³

A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendeletet is módosította a 2003. évi XIV. törvény: a pártfogó felügyelői vélemény elrendelésének eseteiről és elkészítéséről is rendelkezett, valamint a 95. §-ának (2) bekezdése felsorolta a pártfogó felügyelő feladatait⁵¹⁴.

A 2003. évi XIV. törvény szüntette meg a társadalmi pártfogó intézményét, melynek következtében a jogszabályokból kikerült a „társadalmi” és a „hivatásos” pártfogó közötti különbségtétel: egységes kategóriaként helyükbe lépett a „pártfogó felügyelő” elnevezés.

A Kormány a pártfogó felügyelői tevékenységgel kapcsolatos egységes szakmai irányítás megteremtésére, valamint a pártfogó felügyelői feladatok ellátására Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat Országos Hivatala elnevezéssel 2003. július 1-jével országos illetékességű központi hivatalt hozott létre az igazságügyminiszter irányításával és szakmai felügyeletével.⁵¹⁵ A Hivatal területi szerveiként megyei hivatalok jöttek létre. Ez az új szervezet az életkori sajátosságoknak megfelelően differenciált szakmai követelmények alapján integrálta a felnőtt és a fiatalok elkövetőkkel kapcsolatos feladatok végrehajtóit.⁵¹⁶

⁵¹² A módosítás előtti szabályozás így szólt az 1997. évi XXXI. törvény 15. §-ának (5) bekezdésében: „A gyermekvédelmi rendszer része a (...) fiatalok pártfogó felügyelete.”

⁵¹³ A pártfogó felügyelői szolgálatnál működő pártfogó felügyelők, kormánytisztviselők és kormányzati ügykezelők ügyviteli vizsgájára vonatkozó szabályokat a 22/2010. (XII. 28.) KIM rendelet módosította.

⁵¹⁴ „(2) A pártfogó felügyelő: a) a fiatalok terheltekről környezettanulmányt készít, b) ellátja a pártfogó felügyelet végrehajtásával járó teendőket, c) a pártfogó felügyelet végrehajtásáról pártfogoltanként pártfogó felügyeleti tervet készít, d) összehangolja a pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő szervek és szervezetek tevékenységét, e) a magatartási szabályok meghatározása és a bíróság döntésének megalapozása érdekében pártfogó felügyelői véleményt készít.”

⁵¹⁵ 72/2003. (V. 28.) Korm. rendelet

⁵¹⁶ BOGSCHÜTZ Zoltán: A Pártfogás kialakulása, külföldi fejlődése. Miskolci Egyetem ÁJK Deák Ferenc Doktori Iskola, Doktoranduszok Fóruma, 2003. november 6. Miskolc, 2004., 65. o.

A Hivatal elnevezése a 254/2003. (XII. 24.) Korm. rendelet módosításai következtében Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálat Országos Hivatala⁵¹⁷ lett, melynek 2006. január 1-jétől Igazságügyi Hivatalra⁵¹⁸ változott a neve.

Az Igazságügyi Hivatal egységes szervezetrendszere 2011. január 1-jén szűnt meg. Általános jogutódaként ekkor jött létre a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata (KIMISZ) és ekkor kezdték meg működésüket a fővárosi és megyei kormányhivatalok. Az Igazságügyi Hivatal területi szervei, a megyei igazságügyi hivatalok a kormányhivatalokba integrálódtak szakigazgatási szervekként.⁵¹⁹

III. FEJEZET

A PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI SZOLGÁLAT TEVÉKENYSÉGE

⁵¹⁷ A Hivatal 2004. január 1-től két szakmai terület irányításáért felelt: a pártfogó felügyelői szolgálatért, valamint a jogi segítségnyújtó szolgálatért.

⁵¹⁸ A Központi Kárrendezési Irodának és területi kirendeltségeinek (KKI) megszűnésével a KKI általános jogutódja a Hivatal lett. A 144/2005. (VII. 27.) Korm. rendelet részletesen meghatározta a Hivatal pártfogó felügyelői, jogi segítségnyújtó és a kárpótlási feladatokkal kapcsolatos feladatait.

⁵¹⁹ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata 2011. évi beszámolója. 2. o.

1. Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal

A Kormány 177/2012. (VII. 26.) Korm. rendelete a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatalról, valamint a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal és az Emberi Erőforrás Támogatáskezelő létrehozásával kapcsolatos egyes kormányrendeletek módosításáról szóló 178/2012. (VII. 26.) Korm. rendelete alapján Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal⁵²⁰ néven működik tovább 2012. augusztus 16. napjától a Wekerle Sándor Alapkezelő, melybe beleolvadt a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat, az ECOSTAT Kormányzati Hatásvizsgálati Központ, valamint a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Vagyonkezelő Központja. A Hivatal igazságügyi, jogi segítségnyújtással összefüggő, áldozatsegítéssel kapcsolatos, támogatáskezelői- és közvetítői, elemzői és személyügyi igazgatási feladatokat lát el, továbbá pártfogói felügyelői szolgálatként és kárpótlási hatóságként működik.⁵²¹

2012. augusztus 16-tól a Közigazgatási és Igazságügyi Hivatal⁵²² gyakorolja az igazságügyi szolgálatok feletti szakmai irányító szerv jogköreit, igazságügyi feladatai körében ellátja a pártfogó felügyelői tevékenységgel, jogi segítségnyújtással, áldozatsegítéssel és kárpótlással kapcsolatos feladatokat.⁵²³ A megyei kormányhivatalok igazságügyi szolgálata keretében a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat és az Áldozatsegítő Szolgálat mellett működnek a Pártfogó Felügyelői Szolgálatok.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységét 2003. július 1. napjától a 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet⁵²⁴ szabályozza. Tevékenységei közé tartozik a pártfogó felügyelet és az utógondozás végrehajtásán kívül⁵²⁵ a pártfogó felügyelői vélemény és a környezettanulmány

⁵²⁰ A Hivatal a kormányzati tevékenység összehangolásáért felelős miniszter irányítása alatt álló központi hivatal. [177/2012. (VII. 26.) Korm. rendelet 1. § (1)]

⁵²¹ <http://kih.gov.hu/archiv> (2012. 12. 20.)

⁵²² 177/2012. (VII. 26.) Korm. rendelet 3. §

⁵²³ A 2010. év végére az alaptevékenységek közül a lobbizás a lobbitevékenység törvényi szabályozásának 2011. január elsejével történő hatályon kívül helyezésével megszűnt, valamint lezárult az életüktől és a szabadságuktól politikai okból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról szóló törvényben meghatározott határidők ismételt megnyitására és a kárpótlás lezárásáról szóló 2006. évi XLVII. törvény végrehajtása is. [Az Igazságügyi Hivatal 2010. évi beszámolója. 2. o.]

⁵²⁴ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügyminiszteri rendeletek módosításáról szóló 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet (a továbbiakban: Pfr.)

⁵²⁵ A pártfogó felügyelet és az utógondozás közötti hasonlóság történelmi előzményeik közös volta miatt feltűnő, de lényeges különbségeik folytán egy szervezet tevékenységi körében jól elkülöníthető feladatként nyertek szabályozást. [VÓKÓ György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről, Börtönügyi Szemle, 2003/1. 49-69.]

elkészítése, a közérdekű munka végrehajtásának szervezése és ellenőrzése, valamint 2007. január 30-tól a közvetítői eljárás lefolytatása⁵²⁶ is.

A 2003-as jogszabályi változások kibővítették a pártfogó felügyelők feladatkörét, hiszen korábban csak az ítélet meghozatala után kapcsolódtak be a büntetőeljárás folyamatába, a reform óta viszont részt vesznek annak előkészítésében is. Tevékenységüknek az Igazságügyi Minisztérium irányítása alá helyezése Bogschütz Zoltán szerint 2005-re már azt eredményezte, hogy a pártfogók nagyobb befolyással bírtak a jogi közgondolkodásra.⁵²⁷ Egységes szakmai irányítás és felügyelet alá került az egységes szervezet, és a pártfogók napi munkáját ügymenetmodell is segíti.⁵²⁸ Megvalósultak tehát a feltételei annak az elvárásnak⁵²⁹, hogy a pártfogó felügyelők országosan egységes célok és szakmai elvárások szerint végezzék munkájukat.

2. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenysége

A „Pártfogó Felügyelői Szolgálat Missziója” a következő: *„A Pártfogó Felügyelői Szolgálat célja a bűnismétlés kockázatának csökkentése. A pártfogó felügyelő az alternatív büntetések végrehajtásával, az elkövető szükséges mértékű és következetes ellenőrzésével elősegíti a büntetőjogi következmények maradéktalan érvényesülését, a közösség védelmének erősítését; támogató tevékenységével növeli az elkövető társadalmi integrációjának esélyét. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat a helyreállító igazságszolgáltatás elve alapján működik. Célja, hogy az elkövető szembesüljön tettének következményeivel, s hogy az áldozat, a megsértett közösség és a bűnelkövető közötti közvetítéssel a bűncselekmény okozta károk mérséklődjenek.”*⁵³⁰

A pártfogó felügyelet jogszabályi alapjainak vizsgálata előtt indokolt áttekinteni a Szolgálat egyéb feladatait is, különösen a pártfogó felügyelői vélemény és a környezettanulmány készítésével kapcsolatos tevékenységet.

A Szolgálat 2011-ben összesen 96.011 ügyet látott el, ami a 2010-es ügyforgalomhoz⁵³¹ képest 7,88 százalékos növekedés. 2011-ben 3.277 ügyben⁵³² került sor

⁵²⁶ Az 1/2007. (I. 25.) IRM rendelet iktatta be.

⁵²⁷ BOGSCHÜTZ Zoltán: A pártfogó felügyelet fejlődése. *Collega*, 2005/2. 137-141.

⁵²⁸ OPÓCZKY László: A pártfogó felügyelet reformja. In: *Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 251-256. o. 252. o.

⁵²⁹ HATVANI Erzsébet: Reform közben. In: *Kriminológiai Közlemények* 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o. 7. o.

⁵³⁰ Ügymenetmodell 17. o.

⁵³¹ 2010-ben 88.998 ügyet látott el a Szolgálat. [A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatának 2011. évi beszámolója. 31. o.]

pártfogó felügyelői vélemény, 15.033 ügyben környezettanulmány készítésére⁵³³, mediációval kapcsolatos feladatokat 5.980 ügyben⁵³⁴, pártfogó felügyeletet 41.417 ügyben⁵³⁵, közérdekű munka büntetéssel kapcsolatos feladatokat 27.853 ügyben⁵³⁶, valamint börtönpártfogást és utógondozást 2.451 ügyben⁵³⁷ láttak el a pártfogók.

Az ügyszámok folyamatos emelkedése mellett a pártfogó felügyelők létszáma sajnos csökkent.⁵³⁸ 2011-ben a 2010-es évhez képest 9,2 százalékkal kevesebb pártfogó⁵³⁹ dolgozott annak ellenére, hogy a Szolgálat már 2010-ben is teljes kihasználtsággal működött a beszámoló szerint.⁵⁴⁰ Az átlagos, éves szinten egy főre jutó ügyszám 2011-re 227-ről 270-re⁵⁴¹ emelkedett.⁵⁴²

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat felállításának és működésének szabályozási elvei körében az 1183/2002. (X. 31.) Korm. határozat melléklete⁵⁴³ úgy rendelkezik, hogy a fiatalok pártfogója egyidejűleg legfeljebb negyvenöt, a felnőtt korúak pártfogó felügyelője maximum hatvanöt fő pártfogó felügyeletét lássa el. Ehhez képest a gyakorlatban a felnőttek pártfogó felügyeletével foglalkozó pártfogók egy főre jutó leterheltsége 2010-ben 70,7 fő, 2011-ben 75,4 fő volt, a fiatalok pártfogó felügyelői 2010-ben 51,2 fő, 2011-ben 58,5 fő pártfogó felügyeletét látták el. Ez fiatalok esetében 13,5, felnőttek esetén 10,4 üggyel több, mint az ajánlott.⁵⁴⁴

2.1. A pártfogó felügyelői vélemény

A magyar pártfogók 2003 júliusa óta készítenek pártfogó felügyelői véleményt. E jelentés lényege abban ragadható meg, hogy a terhelt személyét, életkörülményeit, a bűncselekmény elkövetéséhez vezető folyamatot olyan szemszögből vizsgálja, melyre az

⁵³² Ez a teljes ügkör 6,2 százaléka.

⁵³³ Ez a teljes ügkör 15,65 százaléka.

⁵³⁴ A teljes ügkör 5 százaléka.

⁵³⁵ A teljes ügkör 43,1 százaléka. 2010-ben a pártfogó felügyelet végrehajtása az összes ügy 43 százalékát tette ki.

⁵³⁶ Ez a teljes ügkörnek a 29 százaléka.

⁵³⁷ A teljes ügkör 2,55 százaléka.

⁵³⁸ 2006 és 2010 között a pártfogói létszám stagnálása volt megfigyelhető. [A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata 2011. évi beszámolója. 22. o.]

⁵³⁹ A fiatalok ügyeit ellátó pártfogók létszáma nagyobb mértékben, 12,4 százalékkal lett kevesebb.

⁵⁴⁰ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata 2011. évi beszámolója. 21. o.

⁵⁴¹ Három megyében a leterheltség jelentősen meghaladta az átlagot. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 334,5 fő, Pest megyében 352,9 fő, Somogy megyében 359,3 fő volt a pártfogók leterheltsége 2011-ben. [A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata 2011. évi beszámolója. 25. o. 8. sz. ábra]

⁵⁴² A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata 2011. évi beszámolója 22. o.

⁵⁴³ Melléklet az 1183/2002. (X. 31.) Korm. határozathoz 7. pont

⁵⁴⁴ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata 2011. évi beszámolója 23. o. 5. sz. ábra.

eljáró hatóságnak nem nyílik lehetősége, segítségével azonban a büntetőeljárás során hatékonyabb, a speciálpreventív szempontokat szem előtt tartó szankció kiszabására kerülhet sor. A Be. a pártfogó felügyelői véleményt a szakértői vélemények körébe vonta⁵⁴⁵. A dokumentumot a pártfogó felügyelő készíti el⁵⁴⁶, de lehetősége van arra, hogy ehhez a terhelt lakóhelye/tartózkodási helye szerint illetékes rendőrkapitányság együttműködését kérje.⁵⁴⁷

A vélemény beszerzését a bíróság vagy az ügyész rendelheti el, melyben a megválaszolandó kérdéseket is meghatározza.

A pártfogó felügyelői vélemény a szakértői véleménnyel szemben támasztott követelményeken⁵⁴⁸ kívül a Pfr.⁵⁴⁹ előírásainak megfelelően épül fel. Négy fő része közül az első az ügyre és a terheltre vonatkozó adatokat tartalmazza. A második a pártfogó által alkalmazott vizsgálati módszereket⁵⁵⁰ és eljárásokat ismerteti: a terhelt vagy más személy meghallgatása, tanulmányozott iratok felsorolása, a lakóhely megtekintése. A vélemény harmadik részében⁵⁵¹ a pártfogónak a terhelt személyiségére, életviszonyaira és életvitelére – így különösen családi körülményeire, baráti kapcsolataira, egészségi állapotára, káros szenvedélyére, lakhatási körülményeire, iskolai végzettségére, munkahelyére, szaktudására, tanulmányai folytatására, szabadidő-eltöltési szokásaira, jövedelmi, vagyoni viszonyaira – a cselekmény elkövetésekor jellemző és azóta bekövetkezett változásokra kell kitérnie. Amennyiben a pártfogó felügyelői vélemény közérdekű munka indítványozásával vagy alkalmazásával kapcsolatban készül, a szakmai ténymegállapítások körét ki kell egészítenie⁵⁵² a pártfogónak a terheltre – adottságai, egészségi állapota, szakképzettsége, alkalmassága – és a terhelt foglalkoztatását vállaló intézményre vonatkozó megállapításokkal.

A vélemény negyedik részében⁵⁵³ az elrendelő hatóság által feltett kérdések megválaszolására kerül sor. Így különösen javaslatot tehet a pártfogó egyedi magatartási szabály elrendelésére, feltárhatja annak valószínűségét, hogy ezeket a terhelt képes, illetve hajlandó lenne-e teljesíteni, tájékoztathat a terhelt jóvátételi hajlandóságáról, valamint javaslatot tehet pszichiátriai, alkohol- vagy kábítószer-függőséget gyógyító, illetve más egészségügyi

⁵⁴⁵ Be. 114/A. § [Be. VII. fejezet (a bizonyítás), IV. cím (a szakvélemény)]

⁵⁴⁶ Be. 114/A. § (1)

⁵⁴⁷ A pártfogó felügyelői tevékenységgel kapcsolatos rendőri feladatok végrehajtásáról szóló 21/2007. (V. 23.) IRM rendelet (továbbiakban: IRM rendelet) 1-2. §

⁵⁴⁸ Be. 108. § (2)

⁵⁴⁹ Pfr. 3-6. §

⁵⁵⁰ Pfr. 4. §

⁵⁵¹ Pfr. 5. §

⁵⁵² Pfr. 7. §

⁵⁵³ Pfr. 6. §

kezelésen, ellátáson, szolgáltatáson, vagy életvezetési, más felvilágosító programon való részvételére.

A pártfogó felügyelői vélemény beszerzését két esetben teszi kötelezővé⁵⁵⁴ a törvény: fiataalkorú ellen folyó büntetőeljárásban vádemelés elhalasztása előtt⁵⁵⁵, valamint a közérdekű munka⁵⁵⁶ végrehajtási helyének kijelölését megelőzően - erre sor kerülhet az elítélt első munkahelyének kijelölését megelőzően, vagy más/új munkahely kijelölése előtt is.⁵⁵⁷

A pártfogó felügyelői vélemény beszerzésének már nem kötelező, csak lehetséges esete⁵⁵⁸, ha az ügyész vádemelés elhalasztása mellett magatartási szabályok megállapítását vagy kötelezettség előírását látja szükségesnek⁵⁵⁹. Mérlegeli a vélemény beszerzését a bíróság vagy az ügyész közvetítői eljárásra utalás előtt⁵⁶⁰, vagy büntetés, intézkedés alkalmazása előtt⁵⁶¹, valamint a feltételes szabadságra bocsátásról szóló határozat meghozatala előtt⁵⁶², a közérdekű munka szabadságvesztésre történő átváltoztatása során⁵⁶³, esetleg sor kerülhet rá a bíróság által előírt magatartási szabályok módosítása esetén⁵⁶⁴, és a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának utólagos elrendelését megelőzően⁵⁶⁵, valamint kegyelmi

⁵⁵⁴ A beszerzését kötelezővé teheti a törvény. [Be. 114/A. § (1)]

⁵⁵⁵ Be. 459. § (2)

⁵⁵⁶ A közérdekű munkával kapcsolatos pártfogó felügyelői vélemény elkészítésére vonatkozó speciális szabályt a Pfr. 7. §-a tartalmazza: a pártfogó a terhelt adottságainak, alkalmasságának, egészségi állapotának, szakképzettségének, szaktudásának megfelelő munkalehetőségeket és a munkáltatását vállaló intézményt vagy gazdálkodó szervezetet mutatja be. Olyan munkalehetőségre tesz javaslatot, mely alkalmas arra, hogy a társadalommal szembeni jóvátétel megvalósuljon.

⁵⁵⁷ Bv. tvr. 60. § (1) 2013. július 1-től megszűnik a pártfogó felügyelői vélemény beszerzésének ez a kötelező esete is. A Bv. tvr. 2013. július 1-től hatályos 62. § (1) bekezdése szerint a munkahely kijelölése előtt a pártfogónak meg kell hallgatnia az elítéltet, valamint iskolai végzettségére, szakképzésére és az egészségi állapotára vonatkozó iratok bemutatására kell felhívnia. E módosítás szükségességét a Szolgálat 2011-es beszámolójában jelezte: „Szakmai véleményünk szerint az ilyen ügyekben nem indokolt pártfogó felügyelői vélemény készítése, elégséges lenne, ha a Pártfogó Felügyelői Szolgálat – az elítélttel és a munkahellyel való egyeztetés után – önállóan határozhatná meg a közérdekű munka végrehajtása során a letöltőhelyet. Ezzel a pártfogó felügyelőknél (és a büntetés-végrehajtási bíráltnál is) munkakapacitás szabadulna fel, továbbá várhatóan az eljárások is lerövidülnének.”

⁵⁵⁸ A 2011. évi LXXXIX. törvény 12. §-ának módosítása alapján 2011. július 13-tól.

⁵⁵⁹ Be. 224. § (1)

⁵⁶⁰ Be. 114/A. § (1); A közvetítői eljárásra utalást megelőző pártfogó felügyelői vélemény készítésének külön szabályairól: Pfr. 6/A. § (1). Ha az ügyész, illetve a bíróság az ügy közvetítői eljárásra utalására vonatkozó döntés meghozatala előtt pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendeli el, a pártfogó felügyelő a szakmai ténymegállapítások keretében elsősorban azt mutatja be, hogy a terhelt vállalja-e és képes-e a bűncselekménnyel okozott sérelmet jóvátenni, a sértett hajlandó-e ezt elfogadni, a terhelt és a sértett is hozzájárul-e a közvetítői eljárás lefolytatásához, a terhelt és a sértett kész-e együttműködni a közvetítői tevékenységet végző pártfogó felügyelővel, és mindezek alapján javaslatot tesz az ügy közvetítői eljárásra utalására vagy annak mellőzésére.

⁵⁶¹ Be. 114/A. § (1)

⁵⁶² Bv. tvr. 8. § (1); 13. § (2); 13. § (4) *A pártfogó felügyelet kötelező alkalmazása esetén a büntetés-végrehajtási intézet a feltételes szabadságra bocsátás tárgyában megtett előterjesztéshez kapcsolódóan a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontja előtt legalább három hónappal előterjesztést tehet a büntetés-végrehajtási bírósághoz - külön magatartási szabály előírása érdekében - pártfogó felügyelői vélemény beszerzése iránt, ha ez az eredményesebb megelőzés érdekében szükséges.* [hatályos 2013. július 1. napjától]

⁵⁶³ Bv. tvr. 64. § (2)

⁵⁶⁴ Bv. tvr. 100. §

⁵⁶⁵ Bv. tvr. 101. § (2)

ügyben hozott döntés előtt⁵⁶⁶. A közérdekű munka, valamint a pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztés megkezdésére vonatkozó halasztás engedélyezése előtt a büntetés-végrehajtási bíró vélemény beszerzését rendelheti el.⁵⁶⁷

A pártfogó felügyelő köteles⁵⁶⁸ a vélemény elkészítése során megtekinteni a terhelt lakó- vagy tartózkodási helyét, meghallgatni őt és tanulmányozni az ügy iratait⁵⁶⁹. Ha a vélemény fiatalkorú terhelttel kapcsolatban készül⁵⁷⁰, a pártfogónak a fiatalkorúval együtt élő szülő, vagy gyám, illetve gondozó meghallgatására is sort kell kerítenie, valamint szükség szerint tájékozódnia kell az illetékes gyermekjóléti szolgálatnál, területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál a fiatalkorú jelenlegi, vagy korábbi gondozásával, gyermekvédelmi gondoskodásban részesítésével kapcsolatos tapasztalatokról is.

2.2 A környezettanulmány

A környezettanulmány elkészítése 2003. július 1. előtt a rendőrség hatáskörébe tartozott.⁵⁷¹ A rendőrség által készített tanulmányok minősége nagyon eltérő volt, valamint tartalmuk sem volt egységes, ezzel szemben a szolgálat iratai már standardizáltak.⁵⁷²

A környezettanulmány a fiatalkorúakkal szembeni⁵⁷³ büntetőeljárás egyik kötelezően beszerzendő bizonyítási eszköze⁵⁷⁴. A nyomozó hatóság, ügyész vagy a bíróság elrendelésére⁵⁷⁵ a pártfogó felügyelő⁵⁷⁶ a fiatalkorú terheltekről környezettanulmányt készít⁵⁷⁷, melynek elkészítéséhez⁵⁷⁸ igénybe veheti a rendőrség közreműködését.

⁵⁶⁶ A büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet (a továbbiakban: Bhr.) 105. § (2)

⁵⁶⁷ Bv. tvr. 11/A. § (6); Bv. tvr. 11/C. § (6) [hatályos 2013. július 1-től.]

⁵⁶⁸ Pfr. 4. § (3)

⁵⁶⁹ A pártfogó felügyelői vélemény beszerzését elrendelő a végzéssel együtt az ügynek azokat az iratait is megküldi a pártfogónak, melyek ismerete szükséges a vélemény elkészítéséhez. A pártfogó az elrendelő végzéssel együtt általában a büntetőügy terhelte vonatkozó iratait is megkapja. [Ügymenetmodell: 80.]

⁵⁷⁰ Pfr. 9. §

⁵⁷¹ A pártfogók már a XX. század elején készítették környezettanulmányt. [VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyesületeink és a modern patronázs munka. (2. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/7. 327-335. o. 329- 330. o.] Már a 27.100/1909. I. II. sz. rendelet tartalmazott a mai környezettanulmány felépítéséhez hasonló formanyomtatványt. [KUN Béla – MARSCHALKÓ János – ROTTENBILLER Fülöp (Szerk.): A fiatalkorúak támogatására hivatott jótékony célú intézmények Magyarországon.

http://mtdaportal.extra.hu/books/a_fiatalkoruak_tamogatasara_hivatott_jotekonycelu_intezmenyek.pdf

⁵⁷² HATVANI Erzsébet: Reform közben. In.: Kriminológiai Közlemények 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o. 10. o.

⁵⁷³ „Nem alkalmazhatók a Be. XXI. Fejezetének rendelkezései azzal a gyanúsítottal szemben, aki az eljárás alapjául szolgáló bűncselekményt (bűncselekményeket) részben a tizennyolcadik életévének betöltése előtt, részben azt követően követte el.” [A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet (a továbbiakban: Nyor.) 144. §

⁵⁷⁴ Be. 453. § (2)

⁵⁷⁵ A környezettanulmány elkészítése érdekében a nyomozó hatóság – ha annak beszerzése elmaradt, a büntetőeljárás későbbi szakaszában az ügyész vagy a bíróság is – intézkedik. [Ügymenetmodell: 60. o.]

Beszerzésétől csak abban az esetben lehet eltekinteni, ha intézetben – gyermekvédelem intézményeiben – nevelkedő fiataikorúról van szó. Ilyenkor elegendő lehet egy írásos gyámi vélemény beszerzése, de ha az elrendelő ragaszkodik a környezettanulmányhoz, eleget kell tenni a megkeresésnek.⁵⁷⁹

A környezettanulmány tartalma vonatkozásában a Be. előírja, hogy annak tartalmaznia kell az oktatási intézmény által a fiataikorúról nyilvántartott és kezelt adatokat vagy a munkahely által adott tájékoztatást.⁵⁸⁰ Az iskola a tanuló, a szülő adatairól és a tanulói jogviszonyról ad tájékoztatást: magatartásáról, szorgalmáról, tudásáról, fegyelmi ügyeiről, sajátos nevelési igényeiről, beilleszkedési, tanulási nehézségeiről.⁵⁸¹

A részletszabályokat a Pfr. 5. § (1) és a 8. § (2) bekezdése tartalmazza, vagyis a rendelet a pártfogó felügyelői vélemény harmadik részének tartalmára utal vissza. Ennek kapcsán is kiemelendő, hogy a környezettanulmány elkészítésekor a fiataikorúval együtt élő szülő, gyám, vagy gondozó meghallgatására is sort kell keríteni, és a pártfogó ilyenkor is – szükség szerint⁵⁸² – tájékozódik a fiataikorú családjánál, törvényes képviselőjénél, az illetékes gyermekjóléti szolgálatnál, területi gyermekvédelmi szakszolgálatnál a fiataikorú jelenlegi, esetleges korábbi gondozásának, gyermekvédelmi gondoskodásban részesítésének tapasztalatairól, illetve a fiataikorú védelme érdekében a Be. 447. § (2) bekezdése értelmében szükség esetén gyermekvédelmi intézkedést kell kezdeményeznie. A környezettanulmányban rögzítenie kell azt is, hogy észlelt-e veszélyeztetettségre, családon belüli erőszakra utaló jeleket, és ha igen, milyen intézkedéseket tett.⁵⁸³

2005. július 1-jétől a fiataikorú felkészítő részlegbe való helyezésekor a büntetés-végrehajtási intézetnek be kell szereznie a környezettanulmányt⁵⁸⁴, mely szükséges a jó nevelési terv elkészítéséhez. Előfordulhat, hogy a környezettanulmány büntetőeljárás során történő készítése és a felkészítő részlegbe való befogadás között kevesebb, mint három hónap

⁵⁷⁶ A terhelt lakóhelye/tartózkodási helye szerint illetékes megyei/fővárosi igazságügyi szolgálat pártfogó felügyelője készíti el a környezettanulmányt. [Pfr. 8. § (1)]

⁵⁷⁷ Be. 453. § (2); Bv. tvr. 95. § (2) a); Pfr. 8. § (1)

⁵⁷⁸ Be. 453. § (2) A pártfogó felügyelő az érintett helyszín megtekintése és meghatározott személy biztonságos meghallgatása érdekében kérheti a rendőrség segítségét. [Nyor. 152. § (4)]

⁵⁷⁹ Ügymenetmodell: 62. o.

⁵⁸⁰ A Nyor. 152. §-a (2) bekezdés e) pontja alapján kizárt az iskolai és munkahelyi tájékoztatás beszerzése már megszűnt tanulói és foglalkoztatási jogviszonyok vonatkozásában. [Ügymenetmodell 62. o.]

⁵⁸¹ Ügymenetmodell: 63. o.

⁵⁸² A „szükség szerint” kitétel az ügymenetmodell szerint azt jelenti, hogy a tájékozódás csak abban az esetben mellőzhető, ha bizonyítottan nincs ilyen információ. (Ügymenetmodell 64. o.)

⁵⁸³ Ügymenetmodell: 59. o. (Szükség esetén a fiataikorú érdekében gyámhatósági beavatkozás elrendelését, valamint a fiataikorú nevelését, gondozását vagy felügyeletét elmulasztó személlyel szembeni intézkedést kell kezdeményezni. [Be. 447. § (2)])

⁵⁸⁴ A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet [a továbbiakban: Bvr.] 209. § (1)

telik el. Ebben az esetben a korábbi környezettanulmány csak akkor használható fel, ha a pártfogó felügyelő meggyőződött arról, hogy a körülmények lényegesen nem változtak. A három hónapnál régebben készült környezettanulmány teljes körű felülvizsgálatára van szükség: új környezettanulmányt kell készíteni.⁵⁸⁵

Szabadságvesztés félbeszakítása⁵⁸⁶ iránti kérelem indokoltságának⁵⁸⁷ ellenőrzése⁵⁸⁸ érdekében a büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka kérheti környezettanulmány elkészítését. Ilyenkor a pártfogó felügyelő feladata az, hogy az elítélt kérelmét megalapozó közérdek, személyi, családi körülmény vagy más méltányolható ok fennállását vizsgálja, valamint azt, hogy közbiztonsági és bűnisméltelési szempontból alkalmasak-e a körülmények az elítéltnak a félbeszakítás ideje alatti tartózkodására.⁵⁸⁹

Kegyelmi eljárás során is sor kerülhet környezettanulmány beszerzésére, de a Bhr. ilyen ügyekben pártfogó felügyelői vélemény elkészítését is lehetővé teszi, így amennyiben a megkeresésből nem derül ki, hogy milyen irat elkészítését várja az elrendelő, az ügymenetmodell pártfogó felügyelői vélemény készítését javasolja.⁵⁹⁰

Környezettanulmány beszerzésére az államot illető bűnügyi költség és rendbíróság megfizetését elengedő döntés előkészítése során⁵⁹¹, valamint együttműködési megállapodás keretében⁵⁹² is sor kerülhet. Előfordult, hogy az első fokú bíróságok nem csak a terheltekre kivetett rendbíróság kapcsán, hanem más fizetésre kötelezett kérelmező – például a tanú – ügyében is kérték a szolgáltatótól a környezettanulmány elkészítését, e kérésnek azonban a szolgálatok jogszabályi felhatalmazás hiányában nem tehettek eleget. A Be. 599. §-a

⁵⁸⁵ Ügymenetmodell: 66. o.

⁵⁸⁶ Bv. tvr. 2. § (5)

⁵⁸⁷ Ha az elítélt kérelmezi szabadságvesztésének félbeszakítását (erre csak fontos okból: személyi, családi körülmények, egészségi állapot miatt kerülhet sor), a Bv. 179. §-ának (1) bekezdése szerint igazolnia kell kérelme valós indokát, melynek alaposságát a bv. intézet ellenőrizheti, vagyis megkeresheti az illetékes szolgálatot a környezettanulmány elkészítése céljából.

⁵⁸⁸ Bv. tvr. 179. § (1)

⁵⁸⁹ Ügymenetmodell: 66. o.

⁵⁹⁰ Például környezettanulmányt kér az elrendelő, de célzott kérdéseket is feltesz. Ügymenetmodell: 67. o.

⁵⁹¹ Be. 599. § (4)

⁵⁹² Jogszabályi felhatalmazás hiányában a pártfogó felügyelő abban az esetben készíthet környezettanulmányt, ha a büntetés-végrehajtási intézet enyhébb végrehajtási fokozatba helyezés, enyhébb végrehajtási szabályok vagy az elítélt rövid tartamú szabadságra bocsátása kapcsán keresi meg, és csak akkor, ha az adott megyei/fővárosi igazságügyi szolgálat a környezettanulmányt kérő büntetés-végrehajtási intézettel erre vonatkozó együttműködési megállapodást kötött. [Ügymenetmodell: 67. o.] A bv. intézetek igényt tartanak arra, hogy az intézetet más okból (például eltávozás, kimaradás) elhagyók esetében is rendelkezésükre álljon a környezettanulmány, ám az ilyen esetekben érkező megkereséseket a szolgálatnak általában el kell utasítania – kivéve, ha készült erre vonatkozó együttműködési megállapodás. [A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 38. o.]

módosításának köszönhetően azonban 2012. január 1. napjától más fizetésre kötelezett esetében is készíthető részleges környezettanulmány⁵⁹³.

Az ügyészégi és bírói döntéshozatalt előkészítő kvázi szakértői tevékenység keretében évente átlagosan tizenötezer környezettanulmány⁵⁹⁴ és háromezer pártfogó felügyelői vélemény készítésére kerül sor.⁵⁹⁵ A környezettanulmányok többsége – 2011-ben 91,76 százalékuk – fiatalok ügyében készült.⁵⁹⁶

A környezettanulmány és a pártfogó felügyelői vélemény készítése folyamatának közös vonásait hivatott érzékeltetni a 4. számú táblázat.

4. számú táblázat⁵⁹⁷

Folyamatára környezettanulmány (KT) és pártfogó felügyelői vélemény (PFV) készítéséről

KT	PFV
A nyomozóhatóság/ügyész/bíróság/bv. intézet megkeresi a szolgálatot KT elkészítése érdekében.	Az ügyész/bíróság határozata/megkeresése és szükséges mellékletei megküldésével felhívja a szolgálatot PFV elkészítésére.
A szolgálat a kezdőiratot érkezteti, nyilvántartásba veszi, előzményt keres, szükség szerint konzultál az elrendelővel a határidő módosítása érdekében, szignálja az ügyet a pártfogó felügyelőre, akinek bemutatják az iratot.	
Irattanulmányozás, iratok, mellékletek, adatok, információk megkérése, szükség esetén konzultáció az elrendelővel, tájékoztatás, tájékozódás, más hivatal, rendőrség együttműködésbe vonása. A meghallgatások, interjúk lefolytatásának, lakókörnyezet megtekintésének előkészítése.	
Meghallgatások, interjúk lefolytatása, lakókörnyezet megtekintése, iratok tanulmányozása.	Meghallgatások, interjúk lefolytatása, lakókörnyezet megtekintése, iratok tanulmányozása, mellékletek, nyilatkozatok

⁵⁹³ A bíróság beszerzi a fizetésre kötelezettnek a döntéshez szükséges személyes adatait (vagyon és jövedelmi helyzetére vonatkozó adatokat is), valamint a fizetésre kötelezett személyi körülményeit, vagyon és jövedelmi helyzetét feltáró részleges környezettanulmányt, amit a pártfogó felügyelő készít el. [Be. 599. § (4)-(5)]

⁵⁹⁴ A környezettanulmányok számának változása: 2003-ban 4.937 tanulmány, míg egy évvel később már a mai értékeket megközelítő számú, 13.866 készült. [A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 34. o.]

⁵⁹⁵ http://kih.gov.hu/partfogo-felugyeloi-szolgalat/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/partfogo-felugyeloi-szolgalat?redirect=http%3A%2F%2Fkih.gov.hu%2Fpartfogo-felugyeloi-szolgalat%3Fp_id%3D101_INSTANCE_4frusdbuyVxX%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1 (2012. 12. 20.)

⁵⁹⁶ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 35. o.

⁵⁹⁷ Az ügymenetmodell 72. és 95. oldalán található táblázatok alapján.

	beszerzése, javaslatok megtétele.
KT/PFV írásba foglalása, az irat és mellékletei továbbítása (vagy az elrendelő tájékoztatása az elkészítés akadályáról), az irat ügyviteli lezárása.	
A pártfogó felügyelő tanúként történő meghallgatása a tárgyaláson.	
(az elkészült KT/PFV felhasználása más ügycsoportban)	

2.3. A közérdekű munka végrehajtásának szervezése és ellenőrzése

Az önálló munkabüntetés szabályozására hazánkban 1950-ben került sor: a Büntető Törvénykönyv Általános részéről szóló 1950. évi II. törvény vezette be a javító-nevelő munkát. A szigorított javító-nevelő munka 1984-ben⁵⁹⁸ került a büntetések közé, a közérdekű munka pedig 1993. május 15-től⁵⁹⁹ maradt egyedüli munkabüntetésként a Btk-ban.⁶⁰⁰

A közérdekű munka végrehajtásával kapcsolatos feladatokat a jogalkotó a pártfogó felügyelőkre bízta: felkutatják a lehetséges munkahelyeket, megszervezik a büntetés letöltését, valamint folyamatosan ellenőrzik a végrehajtást. 2003. július 1-je előtt a megyei (fővárosi) bíróságok büntetés-végrehajtási csoportjaiban működő pártfogók látták el a teendőket.⁶⁰¹

Az ügymenetmodell a közérdekű munka végrehajtásának öt szakaszát különbözteti meg. Az első az előkészítő, ítélező bírósági vagy büntetés-végrehajtási bírói szakasz, a második az első munkahely kijelölésére irányuló pártfogó felügyelői vélemény szakasza, a harmadik a munkahely kijelölésének szakasza. A negyedik a közérdekű munka végrehajtásának, ötödik pedig az ügy befejeződésének szakasza.⁶⁰²

Az ítéletről az ítélező bíróság értesítőlapot állít ki, és azt, valamint az ítéletet megküldi az elítélt lakóhelye – kérelem alapján tartózkodási helye – szerint illetékes büntetés-végrehajtási csoportnak.⁶⁰³ Amennyiben nem áll fenn foganatba vételt kizáró ok, a büntetés-végrehajtási bíró az értesítőlapot és az egyéb iratokat megküldi az illetékes pártfogó felügyelői szolgálatnak, azzal, hogy harminc napon belül készítse el a pártfogó felügyelői véleményt a munkahely kijelölése érdekében.⁶⁰⁴

⁵⁹⁸ 1984. évi 19. sz. tvr.

⁵⁹⁹ 1993. évi XVII. tv.

⁶⁰⁰ Már az 1987. évi III. törvény módosította a javító-nevelő munka szabályozását: a javító-nevelő munkára ítélt köteles volt az ítéletben kijelölt munkahelyen meghatározott munkát vagy közérdekű munkát végezni.

⁶⁰¹ Ügymenetmodell: 93. o.

⁶⁰² Ügymenetmodell: 94. o.

⁶⁰³ Bhr. 55. § (2) és 57. § (1).

⁶⁰⁴ Bhr. 63. § (2)

A második szakasz során a pártfogó felügyelő tanulmányozza az iratokat, intézkedik esetleges pótlásukról, megvizsgálja, hogy a végrehajtásnak nincs-e kizáró oka, akadálya. Ha nincs, kiadja a felhívást⁶⁰⁵ a pártfogó előtti megjelenésre.⁶⁰⁶ Az eljárás rendes menetében a pártfogó felügyelő jegyzőkönyvet⁶⁰⁷ vesz fel az elítélt meghallgatásáról, és ismételten tájékozik a kizáró okok esetleges fennállásáról.⁶⁰⁸

Ezt követően a kijelölésre javasolható munkahely⁶⁰⁹ nyilatkozatát⁶¹⁰ szerzi be, majd elkészíti a pártfogó felügyelői véleményt⁶¹¹, melyhez csatolja a jegyzőkönyvet, egyéb rendelkezésre álló iratokat, a munkahely nyilatkozatát és ezeket a büntetés-végrehajtási bíró elé terjeszti.

A munkahely kijelölés szakasza⁶¹² a pártfogó felügyelői vélemény elkészítésétől és postázásától a munkahely kijelölő végzés jogerőre emelkedéséig tart. A büntetés-végrehajtási bíró ekkor megvizsgálja a véleményt, valamint a többi irat adatait és a munkahely kijelölés⁶¹³ előtt meghallgatást is tarthat. A munkahelyet⁶¹⁴ harminc napon belül jelöli ki. Az erről szóló végzést a pártfogó felügyelőnek is megküldi⁶¹⁵.

A negyedik szakasz a közérdekű munka végrehajtásának ellenőrzése. A büntetés tényleges letöltése a munkahelyet kijelölő végzés jogerőre emelkedését követően kezdődhet csak meg.⁶¹⁶ A pártfogó felügyelő a végzés kézhezvételét követően megküldi a nyilvántartó lapot, a jelenléti ívet és az egyéb nyomtatványokat a munkahelynek. A munkahely a büntetés letöltésének megkezdéséről – vagy arról, hogy a munkakötelezettségének az elítélt nem tesz eleget – harminc napon belül köteles értesíteni⁶¹⁷ a pártfogót.⁶¹⁸

⁶⁰⁵ Ügymenetmodell: 100. o.

⁶⁰⁶ A pártfogó már ekkor, az elítélt meghallgatása előtt tájékozódhat a lehetséges munkahelyeknél, hogy megtudja, hajlandók-e újabb elítéltet foglalkoztatni. [Ügymenetmodell 101. o.]

⁶⁰⁷ A jegyzőkönyvnek különösen a közérdekű munka végrehajthatóságát befolyásoló információkra kell kitérnie. Például mikor tud eleget tenni a kötelezettségének: egybefüggően, vagy csak munkaszüneti napon. [Ügymenetmodell: 102. o.]

⁶⁰⁸ Bhr. 63. § (4)

⁶⁰⁹ Bhr. 63. § (4)

⁶¹⁰ Ha az elítélt lakóhelyén/tartózkodási helyén vagy a közeli településeken egyetlen munkahely sem vállalja az elítélt foglalkoztatását, erről a büntetés-végrehajtási bírót tájékoztatni kell, és négy hónap elteltével újra kíséreltet kell tennie megfelelő munkahely felkutatására. [Ügymenetmodell: 104. o.]

⁶¹¹ Ha a vélemény elkészítése akadályba ütközik (pl.: az elítélt büntetés-végrehajtási intézetben van; lakóhelye megváltozott; egészségi állapotában tartós változás következett be), megteszi az akadály megszüntetése érdekében szükséges intézkedéseket. [Ügymenetmodell: 104-112. o.]

⁶¹² Ügymenetmodell: 112. o.

⁶¹³ 2013. július 1. napjától a Bv. tvr. 62. §-ának (1) bekezdése szerint a közérdekű munka végrehajtására szolgáló munkahelyet az illetékes pártfogó felügyelő fogja kijelölni, miután az elítéltet meghallgatta. A munkahely kijelölése előtt foglalkoztathatósági szakvélemény kiadása érdekében kezdeményezi az elítélt foglalkoztathatósági vizsgálatát. [Bv. tvr. 2013. július 1-jétől hatályos 62. § (4).]

⁶¹⁴ Bhr. 63. § (5)

⁶¹⁵ Bhr. 63. § (6)

⁶¹⁶ Ügymenetmodell: 113. o.

⁶¹⁷ Ha a munkahely harminc napon belül nem küld értesítést a közérdekű munka végrehajtásának megkezdéséről, ennek okáról a pártfogó felügyelő tájékozik. [Pfr. 10. § (3)]

⁶¹⁸ Ügymenetmodell: 115. o.

A pártfogó felügyelő a közérdekű munka megkezdését követő harminc napon belül helyszíni ellenőrzést⁶¹⁹ tart a munkahelyen, melynek során törekednie kell arra, hogy a munkavégzésről személyesen is meggyőződjön, ennek alkalmával az elítéltet is meghallgassa. Ha szükségesnek ítéli, újabb ellenőrzést tarthat. Észrevételeit jegyzőkönyvben⁶²⁰ rögzíti. Ha az általa észlelt hibákat határidőre nem szüntették meg, erről értesíti a büntetés-végrehajtási ügyészt⁶²¹. Ha az eredetileg kijelölt munkahelyen nem hajtható végre a büntetés⁶²², új munkahely kijelölése válik szükségessé⁶²³. Az új munkahely kijelölése ügyében a pártfogó akkor is pártfogó felügyelői véleményt készít, ha az új kijelölést a munkahely vagy az elítélt kéri.⁶²⁴

Az utolsó szakasz az ügy befejeződése. Ha az elítélt a büntetést letöltötte, vagy annak végrehajthatósága megszűnt, a büntetés-végrehajtási bíró az ügyet aláírásával zárja le.⁶²⁵

Az ügy rendes menetén ha az elítélt letöltötte büntetését, a pártfogó bekéri a munkáltatói iratokat, jelentést készít és megküldi azt a büntetés-végrehajtási bírónak és ügyésznek, valamint az első fokon eljáró bíróságnak⁶²⁶, amivel a közérdekű munka végrehajtása a szolgálatnál befejeződik.⁶²⁷

A pártfogó felügyelők évente átlagosan huszonkétezer folyamatban lévő ügyben látják el az elítéltek munkavégzésének szervezését és felügyeletét.⁶²⁸

A szabadságvesztésre átváltoztatott ügyek aránya 2009-ben húsz százalék fölé emelkedett, majd a növekedés a következő évben is folytatódott. Az Igazságügyi Hivatal 2010. évi beszámolója⁶²⁹ szerint a tapasztalatok alapján ez főként arra vezethető vissza, hogy egyre több olyan elítéltet ítélnék a bíróságok közérdekű munkára, akik – egészségügyi, mentális, szociális okok miatt – munkavégzésre egyáltalán nem, vagy kevéssé alkalmasak, illetve képzettségük, gyakorlatuk kevés, vagy nincsen.

2.4. Az utógondozás

⁶¹⁹ Pfr. 14. §

⁶²⁰ Pfr. 14. § (4)

⁶²¹ Pfr. 14. § (5)

⁶²² Például a munkahely kijelölését követően büntetés-végrehajtási intézetbe került; az elítélt egészségi állapotában változás következett be.

⁶²³ Pfr. 17. §, Bhr. 69. §

⁶²⁴ Bhr. 69. § (2)

⁶²⁵ Bhr. 64. § (5)

⁶²⁶ Ügymenetmodell: 126. o.

⁶²⁷ Pfr. 11. § (7)

⁶²⁸ http://kih.gov.hu/partfogo-felugyeloi-szolgalat/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/partfogo-felugyeloi-szolgalat?redirect=http%3A%2F%2Fkih.gov.hu%2Fpartfogo-felugyeloi-szolgalat%3Fp_id%3D101_INSTANCE_4frusdbuyVxX%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

⁶²⁹ Az Igazságügyi Hivatal 2010. évi beszámolója 42. o.

Az utógondozás történeti előzményei összefonódnak a pártfogó felügyeletével, így ennek kifejtésére a II. fejezetben került sor.

Az ügymenetmodell⁶³⁰ az utógondozást jellege szerint segítő tevékenységnek nevezi, tartalmi jegyeiben pedig a szociális munkához való hasonlóságát emeli ki. Célja, hogy a szabadságvesztésből szabadultaknak segítséget nyújtson a társadalomba való beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.⁶³¹

A tág értelemben vett utógondozásnak két szakasza⁶³² van, a börtönpártfogolás és az utógondozás. A börtönpártfogolás⁶³³ a büntetés végrehajtási intézetből való szabadulás várható időpontja előtt legalább hat, a javítóintézetből történő elbocsátás várható időpontja előtt legalább két hónappal kezdődik és a szabadításig, valamint az elbocsátásig tart. A szűken értelmezett utógondozás⁶³⁴ ezzel szemben ekkor kezdődik: a büntetés-végrehajtási intézetből történő szabadlábba helyezést és a javítóintézetből való végleges elbocsátást követően. Ebben az ügykörben a pártfogó felügyelő feladata az elítéltet ért börtönártalmak felismerése és kezelésük érdekében kompetens szakemberek bevonása.⁶³⁵

A börtönpártfogolást és az utógondozást a pártfogó felügyelő⁶³⁶ végzi.⁶³⁷ Pártfogó felügyelői segítségre jogosultak: a büntetés-végrehajtási intézetben szabadságvesztés büntetésüket töltő elítéltek⁶³⁸; a szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátás mellett szabadultak, akik nem állnak pártfogó felügyelet alatt; a szabadságvesztés tartamának kitöltése után szabadultak⁶³⁹; a javítóintézeti neveltek és a javítóintézetből véglegesen elbocsátottak⁶⁴⁰.

A büntetés-végrehajtási intézet parancsnoka és a javítóintézet igazgatója az illetékes szolgálatot tájékoztatja azokról, akik szabadításának, elbocsátásának várható időpontjáig legalább hat/két hónap van hátra.⁶⁴¹

⁶³⁰ Ügymenetmodell: 338. o.

⁶³¹ Bv. tvr. 113. §

⁶³² Ügymenetmodell: 339. o.

⁶³³ Pfr. 39. § (2)

⁶³⁴ Bv. tvr. 113. § (1)

⁶³⁵ Ügymenetmodell: 358. o.

⁶³⁶ A büntetés-végrehajtási intézetben büntetésüket töltő elítéltek, valamint a javítóintézeti nevelés alatt állók gondozása az intézet székhelye szerint illetékes megyei/fővárosi szolgálat pártfogójának, míg utógondozás esetén az elítélt lakóhelye/tartózkodási helye szerint illetékes szolgálat pártfogójának a feladata. [Pfr. 39. § (1)]

⁶³⁷ Bv. tvr. 114. § (2)

⁶³⁸ Pfr. 39. §

⁶³⁹ Bv. tvr. 114. § (1)

⁶⁴⁰ Pfr. 39. § (1)

⁶⁴¹ Ügymenetmodell: 374. o.

A börtönpártfogolás keretében sor kerül az elítélt tájékoztatására elveszett iratainak pótlásáról, ha szükséges, egészségügyi, szociális intézményi ellátásának vagy elhelyezésének lehetőségeiről, munkavégzési, tanulmányok folytatásának, letelepedésének, szállásának, lakhatásának, tanácsadó vagy felvilágosító programokon való részvételének lehetőségeiről, szabályairól, valamint családjának, gondozójának felkészítésére az elítélt lehetőség szerinti visszafogadására.⁶⁴² Az intézkedése eredményéről a pártfogó még az elítélt szabadulása előtt tájékoztatja a büntetés-végrehajtási intézetet.⁶⁴³

A szabadságvesztésből szabadult elítélt különösen a munkába állással, letelepedéssel, lakhatással, tanulmányok folytatásával és gyógykezeléssel kapcsolatban kérhet segítséget.⁶⁴⁴

A pártfogó már a büntetés-végrehajtási intézetben felkeresheti az elítéltet és tanácsot adhat a társadalomba való beilleszkedéshez⁶⁴⁵, szükség esetén családi kapcsolatai helyreállításához.⁶⁴⁶

A pártfogó segítségét az elítélt a szabadulást követő egy éven belül kérheti.⁶⁴⁷

Az utógondozás befejezésekor a pártfogó jelentést készít a szabadító büntetés-végrehajtási- vagy javítóintézet felé.⁶⁴⁸

A sikeres társadalmi visszailleszkedés elősegítése érdekében a pártfogók évente átlagosan háromezer ügyben nyújtanak segítséget a szabadságvesztésből szabadulóknak – esetenként a családjuknak is –.⁶⁴⁹ Az utógondozás a legkisebb ügycsoport: 2011-ben az összes ellátott 96.011 ügy 3 százalékát tette ki (2451 ügy).⁶⁵⁰ Az utógondozási ügyek számának 2004. és 2011. közötti alakulását szemlélteti a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolójának 66. számú ábrája.⁶⁵¹

⁶⁴² Pfr. 39. § (2)

⁶⁴³ Bv. tvr. 114/A. § (3)

⁶⁴⁴ Bv. tvr. 114. § (1)

⁶⁴⁵ Bv. tvr. 114/A. § (2) a)

⁶⁴⁶ Bv. tvr. 114/A. § (2) c)

⁶⁴⁷ Pfr. 41. § (1)

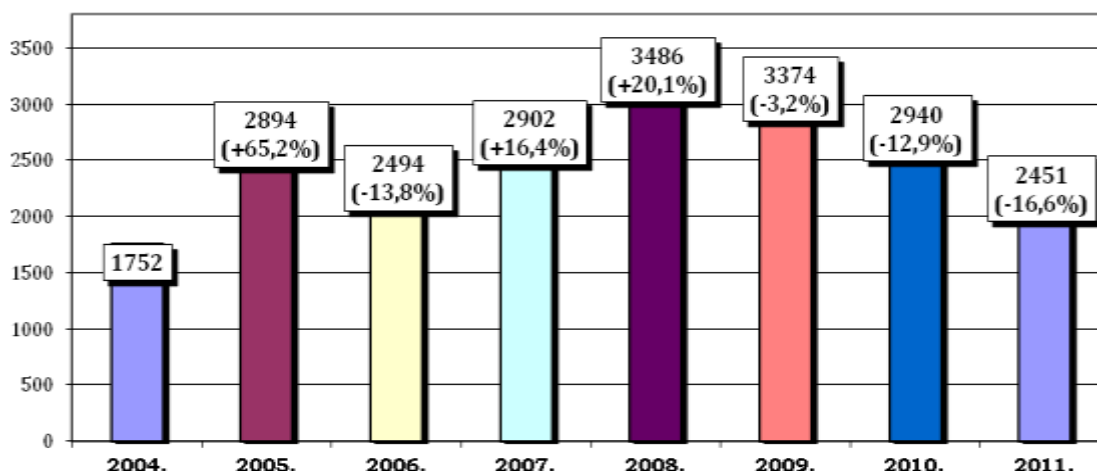
⁶⁴⁸ Ügymenetmodell: 375. o.

⁶⁴⁹ http://kih.gov.hu/partfogo-felugyeloi-szolgalat/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/partfogo-felugyeloi-szolgalat?redirect=http%3A%2F%2Fkih.gov.hu%2Fpartfogo-felugyeloi-szolgalat%3Fp_id%3D101_INSTANCE_4frusdbuyVxX%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1

⁶⁵⁰ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 87. o.

⁶⁵¹ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 88. o.

Folyamatban volt utógondozás ügyszámainak változása 2004-2011. között

A Beszámoló a 2008-ig tartó emelkedést az önálló Szolgálat stabilizálódásával, a létszámfejlesztéssel és a tevékenységet racionalizáló képzésekkel magyarázza. A fogvatartotti létszám növekedése ellenére az ezt követő években mért utógondozói ügycsökkenés kapacitási problémára vezethető vissza. A más ügycsoportokban megmutatkozó leterheltség mellett a pártfogó felügyelők egyre kevesebb egyéni meghallgatást és csoportos foglalkozást tartanak a büntetés-végrehajtási és a javítóintézetekben, így csökken a valószínűsége annak, hogy az elítéltek kérelmezik az utógondozói támogatást.⁶⁵²

2.5. A büntető ügyekben alkalmazott közvetítői tevékenység

A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárás 2007. január 1-jétől való hazai bevezetése a helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet térnyerésének bizonyítéka.

Az Európai Unió Tanácsának a sértett jogállásáról szóló 2001/220/IB, 2001. március 15-i kerethatározata a mediáció nemzeti jogrendbe való beillesztését kötelezettségként fogalmazta meg, azt azonban a tagállamok mérlegelésére bízta, hogy mely bűncselekmények esetén teszik lehetővé a közvetítést.

A közvetítői eljárás a bűncselekmény elkövetésével kiváltott konfliktust kezelő eljárás. Célját a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény⁶⁵³, valamint a Be.⁶⁵⁴ is meghatározza: a büntetőeljárást lefolytató bíróságtól, illetőleg ügyésztől független harmadik személy, a közvetítő bevonásával írásbeli megállapodás jöjjön

⁶⁵² A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 89. o.

⁶⁵³ A továbbiakban: Büktv.

⁶⁵⁴ Be. 221/A. § (2)

létre. A mediáció lehetőséget ad a terheltnek és a sértettnek a személyes találkozásra, ahol az okozott sérelmek és a cselekmény minden hatása felszínre kerülhet, az elkövető pedig szembesülhet tettének következményeivel, felelősséget vállalhat értük. A folyamat csúcspontja általában a bocsánatkérés, a megbocsátás.⁶⁵⁵

Közvetítői eljárásra személy elleni⁶⁵⁶, közlekedési vagy vagyon elleni vétség vagy háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt indult büntetőeljárás során van lehetőség.⁶⁵⁷ Az új Btk.⁶⁵⁸ is a tevékeny megbánás jogintézményének büntethetőséget megszüntető okként való szabályozásával nyújt lehetőséget az eredményes mediáció büntetőeljárás során történő értékelésére.

A közvetítői eljárást a közvetítő⁶⁵⁹ folytatja le, aki általában a büntető ügyekben eljáró bíróság vagy ügyész székhelye szerint illetékes pártfogó felügyelői szolgálat közvetítői tevékenységet végző pártfogó felügyelője, de 2008. január 1-jétől a pártfogó felügyelői szolgálatként kijelölt szervvel szerződésben álló ügyvéd is közvetíthet. A közvetítőnek pártatlanul, lelkiismeretesen kell közreműködnie a megállapodás létrehozásában. Tiszteletben kell tartania és tartatnia a résztvevők méltóságát.⁶⁶⁰ Segítenie kell a feleket, hogy meghallgassák egymást, és közösen olyan megállapodást tudjanak kötni, mely mindegyikük számára megfelelő.

A közvetítői eljárás az ügyésznek az ügy közvetítői eljárásra utaló határozatával, vagy a bíróságnak a büntetőeljárást – a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében hozott – felfüggesztő végzésével indul meg.⁶⁶¹ A közvetítő e határozatnak a pártfogó felügyelői szolgálathoz – vagy ha ügyvéd jár el mediátorként, akkor a hozzá való – érkezésétől számított tizenöt napon belül kitűzi az első közvetítői megbeszélés időpontját. Az első megbeszélésre történő idézésében tájékoztatja a sértettet és a terheltet az eljárás lényegéről, jogkövetkezményeiről, jogairól és kötelezettségeiről.⁶⁶²

A közvetítői megbeszélésen a közvetítő a feleket együttesen és külön is meghallgathatja.⁶⁶³ Az eljárásban akkor jön létre megállapodás, ha a sértett és a terhelt azonos álláspontot képviselnek a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésében, káros

⁶⁵⁵ Az Igazságügyi Hivatal 2010. évi beszámolója 22. o.

⁶⁵⁶ Btk. XII. fejezet I. és III. cím. [Btk. 36. § (1)]

⁶⁵⁷ Btk. 36. § (1)

⁶⁵⁸ Új Btk. 29. §

⁶⁵⁹ Büktv. 3. § (1)

⁶⁶⁰ Büktv. 3. § (3)

⁶⁶¹ Büktv. 6. §

⁶⁶² Büktv. 9. §

⁶⁶³ Büktv. 11. § (2)

következményeinek egyéb módon való jóvátételében.⁶⁶⁴ Ekkor a közvetítő a megállapodást helyben írásba foglalja és azt a felek aláírják.⁶⁶⁵ Teljesítését a közvetítői eljárásban a közvetítő, azt követően a pártfogó felügyelői szolgálat ellenőrzi. Ha a terhelt nem teljesít, vagy a teljesítést a sértett akadályozza, erről az ügyészt vagy a bíróságot értesíteni kell.⁶⁶⁶

A közvetítői eljárást úgy kell megszervezni, hogy az első megbeszéléstől számítva három hónapon belül befejezhető legyen, a megállapodást tartalmazó okirat és a közvetítői jelentés a büntetőeljárás felfüggesztése határidejének letelte előtt megérkezzen az ügyészhez, illetve a bírósághoz.⁶⁶⁷ A közvetítő az eljárás befejezését követő tizenöt napon belül jelentést készít az eljárásról, amelyet az eljárás befejezésére alapot adó okirattal együtt megküld az ügyésznek, illetve a bíróságnak, s ezzel egyidejűleg a megküldés tényéről írásban tájékoztatja a sértettet, a terheltet és képviselőiket.⁶⁶⁸

2011-ben közvetítői tevékenységgel összefüggő feladatok ellátása közel hatezer ügyben került sor.⁶⁶⁹

3. A pártfogó felügyelet végrehajtásának általános szabályai

A pártfogó felügyelet végrehajtása a Pártfogó Felügyelői Szolgálat hatáskörébe tartozik.⁶⁷⁰ Vádemelés elhalasztása esetén az ügyész, próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés kiszabása esetén a bíróság, feltételes szabadságra bocsátás és javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás esetén a büntetés-végrehajtási bíró határozata alapján látja el a pártfogó felügyeletet⁶⁷¹ a pártfogolt lakóhelye⁶⁷² szerint illetékes fővárosi, megyei igazságügyi szolgálat pártfogó felügyelője.⁶⁷³

⁶⁶⁴ Büktv. 13. § (1)

⁶⁶⁵ Büktv. 13. § (4)

⁶⁶⁶ Büktv. 15. § (2)-(3)

⁶⁶⁷ Büktv. 9. § (4)

⁶⁶⁸ Büktv. 16. § (1)

⁶⁶⁹ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálata 2011. évi beszámolója. 27. o.

⁶⁷⁰ Bv. tvr. 94. § (1)

⁶⁷¹ Pfr. 20. § (1)

⁶⁷² Pfr. 20. § (4) Ha a pártfogolt tartósan nem lakóhelyén tartózkodik, valamint, ha az ügyész vagy a bíróság magatartási szabályként tartózkodási helyül nem a lakóhelyét állapítja meg, a pártfogó felügyeletet a tartózkodási hely szerint illetékes fővárosi, megyei igazságügyi szolgálat pártfogója hajtja végre. [Pfr. 20. § (5)]

⁶⁷³ A Btk. értelmező rendelkezése szerint [137. § 1. pont k) alpont] a pártfogó felügyelői szolgálatnál pártfogó felügyelői tevékenységet végző, igazságügyi alkalmazotti jogviszonyban állók 2007. január 1-től 2010. november 27-ig kiemelten nevesítve hivatalos személynek minősültek, ezt követően pedig a 137. § másik pontja szerint minősülnek hivatalos személynek [137. § 1. pont l) alpont: „jogsabály alapján közhatalmi, államigazgatási feladatokkal megbízott szervnél, testületnél az a személy, aki közhatalmi, államigazgatási feladatot lát el”]. Az új Btk. 459. §-ának 11. pont k) alpontja alapján minősülnek majd 2013. július 1. napjától hivatalos személynek a pártfogó felügyelők, mint központi hivatalnál közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgálatot teljesítő személyek, akiknek tevékenysége a szerv rendeltetésszerű működéséhez tartozik. Az új Btk. indokolása alapján hivatalos személy, aki kormányhivatalnál közhatalmi feladatot lát el. (A megyei

A pártfogó felügyelő fő feladatait⁶⁷⁴ a végrehajtás során három csoportba sorolja a Pfr.⁶⁷⁵: segítséget nyújt, ellenőriz és segélyben részesít. Segítséget nyújt a társadalomba való beilleszkedéshez és a bűnismétlés elkerüléséhez. Ennek keretében tanácsot ad az iskolai, munkahelyi, egészségi, szociális és egyéb problémák megoldásához és a támogatások igénybevételéhez, valamint szükség esetén személyesen jár el a pártfogolt érdekében.⁶⁷⁶ Ellenőrzi az előírt magatartási szabályok betartását, figyelemmel kíséri a pártfogolt magatartását munkahelyén vagy az oktatási intézményében, lakóhelyén, valamint beszámoltatja életkörülményeiről, életviteléről. Indokolt esetben segélyben is részesítheti a pártfogoltat.

A pártfogó felügyelő feladatai, kötelességei a pártfogolt jogait is meghatározzák. A pártfogoltat megilletik mindazok a jogok, amelyeket a Bv. tvr. az utógondozottak számára biztosít⁶⁷⁷. Eszerint segítségre jogosult a társadalomba való beilleszkedéshez, a szükséges szociális feltételek megteremtéséhez⁶⁷⁸, a munkába álláshoz, letelepedéshez, szállásbiztosításhoz, megkezdett tanulmányai folytatásához, gyógykezeléshez és gyógyító eljáráshoz⁶⁷⁹, valamint szükség esetén a családi kapcsolatainak helyreállításához⁶⁸⁰.

3.1. A pártfogó felügyelet elrendelésének esetei

A pártfogó felügyeletet a Btk. járulékos intézkedési nemként szabályozza⁶⁸¹, mely büntetés vagy intézkedés mellett⁶⁸² alkalmazható. Célja⁶⁸³, hogy az elkövető ellenőrzésével és irányításával elősegítse annak megakadályozását, hogy ismételten bűncselekményt kövessen el, és segítséget nyújtson számára a társadalomba való beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.

kormányhivatalok igazságügyi szolgálata keretében a Jogi Segítségnyújtó Szolgálat és az Áldozatsegítő Szolgálat mellett működnek a Pártfogó Felügyelői Szolgálatok.)

⁶⁷⁴ A pártfogónak feladata, hogy a pártfogoltat az egyéni képességeinek erősítésével alkalmassá tegye a társadalmi együttélésre, valamint az, hogy a közösséget elfogadóbbá tegye, és mind a pártfogolt, mind a közösség oldalán aktivizálja a bűnismétlés megelőzésének érdekében mozgósítható kapacitásokat. [HATVANI Erzsébet: A magyar Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezete és feladatai. 187-195. o. 189. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

⁶⁷⁵ Pfr. 21. §

⁶⁷⁶ Pfr. 22. §

⁶⁷⁷ Bv. tvr. 92. § (2)

⁶⁷⁸ Bv. tvr. 113. §

⁶⁷⁹ Bv. tvr. 114. § (1)

⁶⁸⁰ Bv. tvr. 114/A. § (2) c)

⁶⁸¹ Btk. 70. § (1)

⁶⁸² Kiutasítás mellett nincs helye a pártfogó felügyelet elrendelésének. [Btk. 82. § (2)]

⁶⁸³ Bv. tvr. 92. § (1)

Elrendelésének lehetséges és megállapításának kötelező eseteit az 5. számú táblázat foglalja össze.

5. számú táblázat⁶⁸⁴

A pártfogó felügyelet elrendelésének és megállapításának eseteiről

Elrendelése lehetséges esetei	Megállapításának kötelező esetei
vádemelés elhalasztása	vádemelés elhalasztása: fiatalkorú esetén
próbára bocsátás	próbára bocsátás: visszaeső vagy fiatalkorú esetén
felfüggesztett szabadságvesztés	felfüggesztett szabadságvesztés: visszaeső vagy fiatalkorú esetén
feltételes szabadságra bocsátás	feltételes szabadságra bocsátás visszaeső vagy fiatalkorú esetén
	javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás

Pártfogó felügyelet rendelhető el a vádemelés elhalasztásának⁶⁸⁵ és a feltételes szabadságnak a tartamára, a próbára bocsátás, valamint a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére abban az esetben, ha az ügyész vagy a bíró úgy ítéli meg, hogy az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges ezek eredményes elteltéhez.⁶⁸⁶ Ha a feltételes szabadságra vagy próbára bocsátott terhelt, illetve az, akivel szemben a szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették visszaeső, nem mérlegelendő, hanem kötelező⁶⁸⁷ az intézkedés megállapítása.

2004 és 2011 között a felnőtt korúak⁶⁸⁸ és a fiatalkorúak⁶⁸⁹ pártfogó felügyeleti ügyszámának változásait a Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolójának ábrái szemléltetik.

⁶⁸⁴ Saját szerkesztés a vonatkozó jogszabályok alapján.

⁶⁸⁵ Vádemelés elhalasztása esetén 2009. augusztus 8. napjáig a terhelt pártfogó felügyelet alatt állt. A Be. 225. § (1) bekezdését módosította a 2009. évi LXXX. törvény 56. § (5) d) pontja, így az „elrendeli a gyanúsított pártfogó felügyeletét” szövegrész „elrendelheti a gyanúsított pártfogó felügyeletét” megfogalmazásra változott.

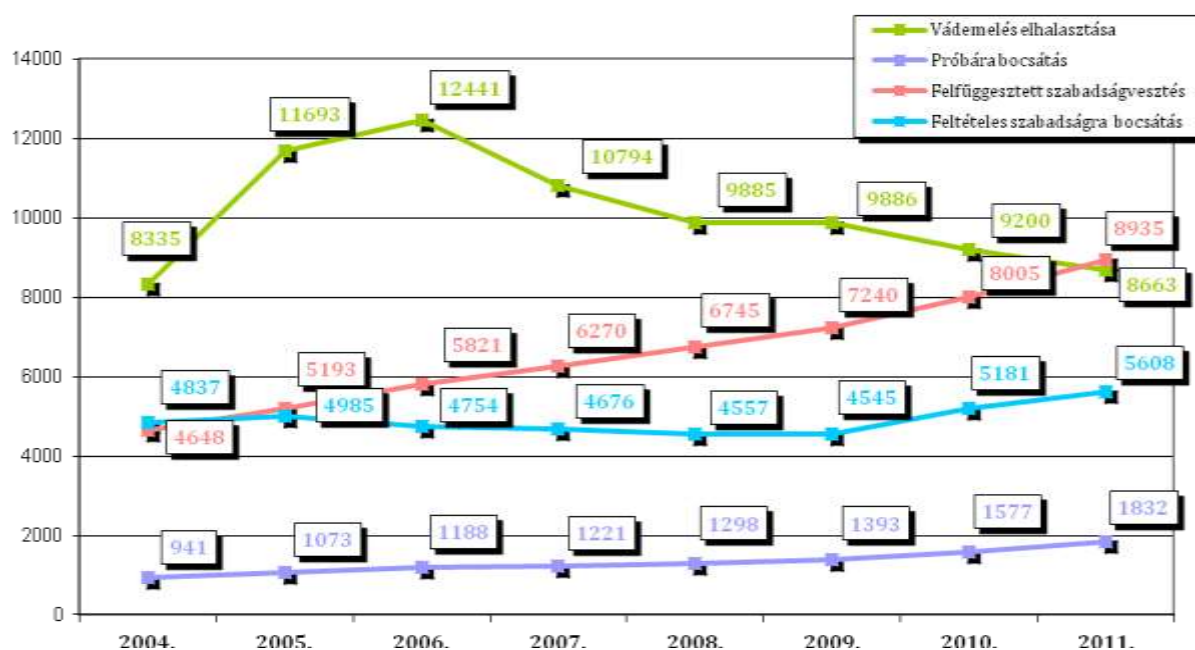
⁶⁸⁶ Btk. 82. § (1) [BH1980. 231. A pártfogó felügyelet elrendelése akkor indokolt, ha alaposan feltételezhető, hogy ez az intézkedés is hozzájárul a vádlott eddigi életvitelének megváltoztatásához és az újabb bűncselekmény elkövetésétől való hatásos visszatartásához.]

⁶⁸⁷ Btk. 82. § (2)

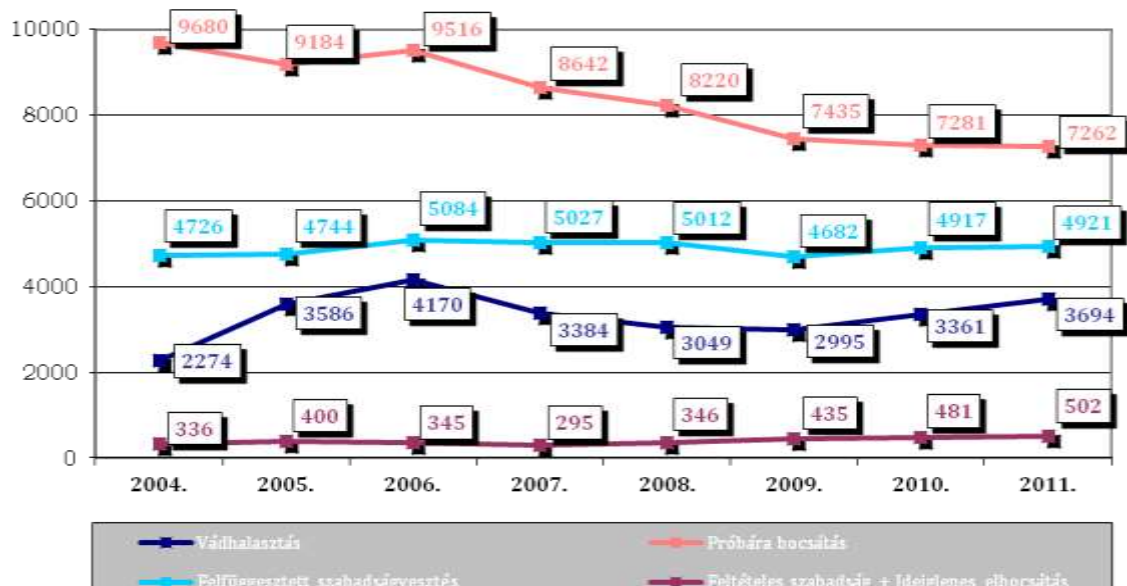
⁶⁸⁸ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolójának 52. számú ábrája, 74. o.

⁶⁸⁹ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolójának 53. számú ábrája, 76. o.

Adott évben folyamatban lévő, felnőtt korú pártfogó felügyelet ügyszámának változása 2004 és 2011 között

Adott évben folyamatban lévő, fiatalkorúak pártfogó felügyelete ügyszámának változása 2004-2011. között

A felnőtt korúak intézkedései számának alakulását vizsgálva a felfüggesztett szabadságvesztés mellett alkalmazott pártfogó felügyeletek száma az elmúlt években folyamatosan emelkedett – különösen 2009-től –, ami a Btk. 2009. augusztusi módosításának

köszönhető⁶⁹⁰, miszerint bővült azon bűncselekmények köre, melyek esetében lehetőséget biztosít a törvény a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésére.⁶⁹¹

Folyamatos emelkedés figyelhető meg a feltételes szabadságra bocsátások mellett végrehajtott pártfogó felügyelet terén is, aminek oka a Szolgálat 2011. évi beszámolója⁶⁹² szerint a fogvatartotti létszám növekedésében keresendő, valamint a Btk. 2009. augusztus 9. napjától hatályos rendelkezésének, mely szerint a visszaeső feltételes szabadságra bocsátottak pártfogó felügyelet alatt állnak.

A vádemelés elhalasztása mellett megállapított intézkedések száma 2007 óta folyamatosan csökken, ami szintén a jogszabályi változásokkal hozható összefüggésbe. Ez részben a közvetítői eljárás 2007. január 1. napjától történő bevezetésének, köszönhető, részben a Be. 2006. július 1-jétől hatályos rendelkezésének⁶⁹³, mely szerint az ügyésznek lehetősége nyílik a nyomozás felfüggesztésére, ha a kábítószer-élvező gyanúsított önként megkezdte a számára szükséges kezelést. Ezekben az esetekben tehát vádemelés elhalasztására már nem kerül sor. Végül e tendenciához hozzájárult, hogy 2009 augusztusától a felnőtt korúak vádemelésének elhalasztása esetén nem kötelező a pártfogó felügyelet megállapítása.⁶⁹⁴

A fiatalok esetkörében egyedül a vádemelés elhalasztása melletti pártfogó felügyelet számában figyelhető meg feltűnő változás: csökkenés.

A pártfogoltak 2011-ben befejezett ügyeiben az elkövetett bűncselekmények közül a lopás (huszonnyolc százalék) fordult elő legtöbbször, valamint a garázdaság (tizenhárom százalék) és a kábítószerrel visszaélés (tizenhárom százalék), a testi sértés (nyolc százalék) és a rablás (öt százalék).⁶⁹⁵

3.2. A pártfogó felügyelet tartama

A pártfogó felügyelet tartama azonos a feltételes szabadság, a próbaidő, vagy a vádemelés elhalasztásának tartamával, de nem lehet hosszabb öt évnél.⁶⁹⁶ Végrehajtásának kezdő napja⁶⁹⁷ az elrendelő határozat jogerőre emelkedésének napja, illetve

⁶⁹⁰ A 2009. évi LXXX. törvény 2010. május 1-től hatályba lépő módosításának köszönhetően lehetővé vált a két évet meg nem haladó szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése.

⁶⁹¹ Btk. 89. § (1); A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 74. o.

⁶⁹² A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 75. o.

⁶⁹³ Be. 188. § (1) bekezdés h) pont

⁶⁹⁴ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 75. o.

⁶⁹⁵ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 58. számú ábra alapján a 2011. évben befejezett pártfogó felügyeleti ügytípus bűncselekmények szerinti megoszlása. 81. o.

⁶⁹⁶ Btk. 82. § (3)

⁶⁹⁷ Bv. tv. 102. § (1)

szabadságvesztésből szabadulás⁶⁹⁸ vagy javítóintézetből való szabadulás⁶⁹⁹ esetén a szabadulás napja.

A végrehajtás során felmerülhetnek olyan körülmények⁷⁰⁰, melyek kihatnak a kezdőnap meghatározására. Ha a terhelt más ügyben végrehajtandó szabadságvesztését tölti, a felfüggesztett szabadságvesztés mellett elrendelt/megállapított pártfogó felügyelet kezdőnapja nem egyezik meg a határozat jogerőre emelkedésének napjával. Ekkor a próbaidő meghosszabbodik⁷⁰¹, a kezdőnap pedig a szabadságvesztésből való szabadulás napja lesz.

Ha a terhelt megszegi a magatartási szabályokat, sor kerülhet a próbára bocsátás és a pártfogó felügyelet tartamának meghosszabbítására⁷⁰². Ilyen esetekben a meghosszabbítás a próbaidő korábbi határidejének elteltével kezdődik.⁷⁰³

Ha a próbára bocsátottnak olyan szabadságvesztést hajtanak végre, amellyel kapcsolatban a bíróság a próbára bocsátást nem szüntette meg, a próbaidő meghosszabbodik⁷⁰⁴ a szabadságvesztés tartamával. A pártfogó felügyelet végrehajtásának kezdőnapja ebben az esetben is a szabadságvesztésből történő tényleges szabadulás.⁷⁰⁵

A pártfogó felügyelet megszűnik⁷⁰⁶, ha a tartama letelt, ha a próbára bocsátást, a felfüggesztett szabadságvesztést, illetve a feltételes szabadságot a bíróság megszünteti a próbaidő/tartam letelte előtt⁷⁰⁷, ha a tartama alatt szabadságvesztés végrehajtását veszik foganatba, a foganatbavétel napján⁷⁰⁸, valamint ha a bíróság a pártfogó felügyeletet a fele része – de legfeljebb két év – eltelte után megszünteti⁷⁰⁹.

Vádemelés elhalasztása esetén elrendelt pártfogó felügyelet megszűnik⁷¹⁰, ha a meghatározott tartam letelik, ha ennek letelte előtt az ügyész vádat emel, vagy megszünteti a nyomozást. A Btk. általános szabályai alapján a pártfogó felügyelet végrehajtása öt év után is megszűnik⁷¹¹.

2003. július 1-je óta egységesen, ügyek szerint történik az iktatás, vagyis ha ugyanahhoz a terheltnek több különböző elrendelés alapján végrehajtandó pártfogó felügyelet kötődik, akkor fő szabály szerint külön-külön, párhuzamosan kell eljárni.⁷¹²

⁶⁹⁸ Feltételes szabadságra bocsátás melletti elrendelés vagy megállapítás esetén.

⁶⁹⁹ Javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás esetén.

⁷⁰⁰ Ügymenetmodell: 224. o.

⁷⁰¹ Btk. 91. § (2)

⁷⁰² Btk. 73. § (1) A próbaidő egy ízben legfeljebb egy évvel hosszabbítható meg.

⁷⁰³ Bv. tvr. 82. § (2)

⁷⁰⁴ Bv. tvr. 82. § (3)

⁷⁰⁵ Ügymenetmodell: 224. o.

⁷⁰⁶ Bv. tvr. 102. § (2)

⁷⁰⁷ Az erről szóló határozat jogerőre emelkedésének napján szűnik meg az intézkedés. [Ügymenetmodell: 224.

o.]

⁷⁰⁸ Ügymenetmodell: 224. o.

⁷⁰⁹ A Btk. 82. § (3) bekezdése alapján.

⁷¹⁰ Bv. tvr. 102/A. § (6)

⁷¹¹ Btk. 82. § (3) A pártfogó felügyelet tartama legfeljebb öt év.

Abban az esetben, ha a pártfogolt nem visszaeső, a pártfogó pártfogó felügyelői véleményben javasolhatja az intézkedés megszüntetését⁷¹³ fele részének – de legalább két évnek⁷¹⁴ – eltelte után, ha annak szükségessége már nem áll fenn.

Szemléletesen ismerteti az ügymenetmodell a pártfogó felügyelet tartamának alakulását az egyes elrendelési/megállapítási esetek szerint lebontva.

6. számú táblázat⁷¹⁵

A pártfogó felügyelet tartamáról

	<i>Kezdőnap</i>	<i>Várható befejezés</i>	<i>Az ügy korábbi befejezése</i>	<i>Hosszabbítás, hosszabbodás</i>
<i>Vádemelés elhalasztása</i>	A határozat alaki jogerőre emelkedésének napja.	A tartam leteltekor.	Ha az ügyész vádat emel. Ha az ügyész a nyomozást megszünteti. ⁷¹⁶	-
<i>Próbára bocsátás</i>	- Általában a határozat jogerőre emelkedésének a napja. - Kivételesen a korábbi próbaidő befejező napja. ⁷¹⁷ - Kivételesen a szabadságvesztésből	A tartam leteltekor.	- Ha a bíróság megszünteti, az erről szóló határozat jogerőre emelkedésének a napján. - A tartam alatti végrehajtandó szabadságvesztés	- A magatartási szabályok megszegése miatt a bíróság határozatában megjelölt napig. ⁷²⁰ - A határozat jogerőre emelkedését megelőző

⁷¹² Ügymenetmodell: 323. o.

⁷¹³ Btk. 82. § (3)

⁷¹⁴ Az új Btk. erre már egy év eltelte után lehetőséget biztosít. [70. § (3)] A KIM Igazságügyi Szolgálatának 2011. évi beszámolója szerint a 2009 augusztusától bevezetett kétéves szabály sem hozta meg a kívánt eredményt, annak ellenére, hogy korszerű, a költségek és a kapacitások racionalizálására, valamint az elítéltek motiválására alkalmas lehetőség, mely az elkövető aktivitására épít a végrehajtás során. Jogértelmezési problémákkal magyarázza, hogy 2010-ben összesen ötvenkét felnőtt korú és tizenegy fiatalok ügyében tettek ilyen javaslatot a pártfogók, de a fiatalok ügyeiben egy esetben sem került sor megszüntetésre a javaslat alapján. A felnőttek ötvenkét ügyéből huszonkettő zárult idő előtt befejezéssel. 2011-ben pedig már csak harminchat ügyben tettek javaslatot a pártfogók. [KIM Igazságügyi Szolgálatának 2011. évi beszámolója. 77. o.]

⁷¹⁵ Az ügymenetmodell 227. oldalán található táblázata alapján.

⁷¹⁶ Bv. tvr. 102/A. § (6)

⁷¹⁷ Bv. tvr. 82. § (2)

	történő szabadulás napja. ⁷¹⁸		foganatba vételének a napján. ⁷¹⁹	végrehajtandó szabadságvesztésre ítélet miatt. ⁷²¹
<i>Felfüggesztett szabadságvessztés</i>	- Általában a határozat jogerőre emelkedésének napja. - Kivételesen a szabadságvesztésből történő tényleges szabadulás napja. ⁷²²	A tartam leteltekor.	Ha a bíróság megszünteti, az erről szóló határozat jogerőre emelkedésének napján.	- A korábbi próbaidő meghosszabbodik a későbbi felfüggesztett szabadságvesztésre ítélet próbaidejéig. ⁷²³ - A tartama alatt végrehajtott szabadságvesztéssel. ⁷²⁴
<i>Feltételes szabadságra bocsátás</i>	A szabadságvesztésből történő szabadulás napja.	A tartam leteltekor.	Ha a bíróság megszünteti, az erről szóló határozat jogerőre emelkedésének a napján.	-

3.3. A pártfogó felügyelet tartalma

Az intézkedés végrehajtásának tartalmát az általános és – az egyéniesítést lehetővé tevő – külön magatartási szabályok adják. A Btk.-ban megfogalmazott általános magatartási szabályok⁷²⁵: a pártfogolt köteles a jogszabályban és határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani, a pártfogóval rendszeres kapcsolatot tartani és részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadni.

⁷²⁰ Btk. 73. § (1)

⁷¹⁸ Bv. tvr. 82. § (3)

⁷¹⁹ Bv. tvr. 102. § (2) c)

⁷²¹ Btk. 82. § (3)

⁷²² Btk. 91. § (2)

⁷²³ Btk. 91. § (5)

⁷²⁴ Btk. 91. § (2)

⁷²⁵ Btk. 82. § (4)

A jogalkotó a Bv. tvr-ben is megfogalmazott általános⁷²⁶ magatartási szabályokat az intézkedés végrehajtására vonatkozó rendelkezések keretében. Jelentkezési kötelezettséget⁷²⁷ ír elő: az intézkedést elrendelő határozat jogerőre emelkedése, illetve szabadságvesztésből való szabadulása után a jogszabályban meghatározott időben jelentkeznie kell a lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon és a pártfogó felügyelőnél. Ha munkaképes – a lehetőségekhez képest – köteles munkaviszonyban állni, vagy egyéb kereső foglalkozást folytatni. Köteles bejelenteni a pártfogónak a munkahelyének és lakóhelyének megváltoztatására irányuló szándékát, teljesítenie kell a pártfogó felügyelőnek a magatartási szabályok megtartására és ellenőrzésére vonatkozó rendelkezéseit, és az intézkedés tartama alatt magánál kell tartania a pártfogó felügyeletet elrendelő határozatot – ha a rendőrség igazoltatja, azt személyazonosító igazolványával együtt be kell mutatnia.

Az ügyésznek és a bíróságnak lehetősége van arra, hogy határozatában külön magatartási szabályként⁷²⁸ kötelezettségeket és tilalmakat írjon elő a pártfogolt számára. A Btk. szerint elrendelheti, hogy ne tartson kapcsolatot a bűncselekmény elkövetésében részt vett személlyel, a sértettől⁷²⁹ tartsa távol magát, tartózkodjon bizonyos nyilvános helyek, rendezvények, közterületek látogatásától, ne fogyasszon szeszes italt nyilvános helyen, jelentkezzen meghatározott szervnél vagy személynél. Előírhatja továbbá külön magatartási szabály, hogy a terhelt vegye fel a kapcsolatot az állami foglalkoztatási szervvel, vagy jelentkezzen be közmunkára, folytasson tanulmányokat, vesse alá magát gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak⁷³⁰. A Btk. vonatkozó felsorolása nem taxatív, a bűncselekmény jellegére, az okozott kárra és az elkövető társadalmi beilleszkedésének esélyeire való tekintettel a felsoroltakon kívül más magatartási szabály előírására is sor kerülhet⁷³¹.

Vádemelés elhalasztása esetén a Be. alapján az ügyész határozatában a következő magatartási szabályok⁷³² megtartására vagy más kötelezettségek teljesítésére kötelezheti a pártfogoltat.

⁷²⁶ Bv. tvr. 96. §

⁷²⁷ Vádemelés elhalasztása esetén a pártfogottnak a vádemelés elhalasztásáról szóló határozat kézbesítése után a jogszabályban meghatározott időben az állandó lakóhelye szerint illetékes rendőrkapitányságon és a pártfogó felügyelőnél kell jelentkeznie. [Bv. tvr. 102/A. § (3) a)]

⁷²⁸ Btk. 82. § (5), Bv. tvr. 102/A. § (3) b)

⁷²⁹ A sértettől, annak lakásától, munkahelyétől vagy nevelési-oktatási intézménytől, ahová a sértett jár.

⁷³⁰ Ennek előírására hozzájárulása esetén van lehetőség.

⁷³¹ Btk. 82. § (6)

⁷³² Be. 225. § (2) [Az ügyész a felsorolt magatartási szabályok és kötelezettségek közül többet is, valamint ezeken kívül más is megállapíthat, más kötelezettséget is előírhat. 225. § (3); Kábítószer-élvező gyanúsított vádemelésének a Be. 222. § (2) bekezdése alapján történő elhalasztása során kötelezettségként elő kell írni a kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző felvilágosító szolgáltatáson való részvételt. 225. § (4); Tartás elmulasztása vétsége miatt a Be. 222. § (3) bekezdése alapján történő vádemelés elhalasztásának időtartama alatt a terheltnek teljesíteni kell tartási kötelezettségét. Be. 227. § (2); A terheltnek teljesítenie kell a közvetítői eljárás során létrejött megállapodást. 227. § (1) d)]

Előírhatja, hogy részben vagy egészben térítse meg a sértettnek okozott kárt, vagy más módon gondoskodjon a sértettnek adandó jóvátételről, teljesítsen anyagi juttatást meghatározott célra, vagy végezzen munkát a köz számára, illetve pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésen vegyen részt.⁷³³ Az általános és külön magatartási szabályok rendszerét a 7. számú számú táblázat mutatja be.

7. számú táblázat⁷³⁴

Az általános és külön magatartási szabályokról

	Általános	Külön
Btk.	- a jogszabályban és határozatban előírt magatartási szabályokat tartsa meg; - a pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartson; - az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást adja meg.⁷³⁵	- a bűncselekmény elkövetésében részt vett, meghatározott személlyel ne tartson kapcsolatot; - a bűncselekmény sértettjétől tartsa távol magát; - meghatározott jellegű nyilvános helyeket, rendezvényeket, és közterületeket ne látogasson; - nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt; - meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezzen; - vegye fel a kapcsolatot az állami foglalkoztatási szervvel, vagy az önkormányzatnál közmunkára jelentkezzen be; - meghatározott tanulmányokat folytasson; - meghatározott gyógykezelésnek vagy

⁷³³ Az ügyész e külön magatartási szabályok közül többet is, illetve ezeken kívül más szabályt is megállapíthat, más kötelezettséget is előírhat. [Be. 225. § (3)]

⁷³⁴ Saját szerkesztés a vonatkozó jogszabályok alapján.

⁷³⁵ Btk. 82. § (4)

		gyógyító eljárásnak vesse alá magát; ⁷³⁶ - más magatartási szabály is előírható ⁷³⁷
Bv. tvr.	- az illetékes rendőrkapitányságon és a pártfogó felügyelőnél jelentkezzen; - álljon munkaviszonyban, vagy folytasson egyéb kereső foglalkozást; - a munkahelyének és a lakóhelyének megváltoztatására irányuló szándékát a pártfogó felügyelőnek előzetesen jelentse be; - a pártfogó felügyelőnek a magatartási szabályok megtartására és ellenőrzésére vonatkozó rendelkezéseit teljesítse; - a jogszabályban vagy a bíróság határozatában előírt egyéb kötelezettséget tartsa meg; - az intézkedést elrendelő határozatot tartsa magánál, igazoltatás esetén mutassa be.⁷³⁸	-
Be.	-	- térítse meg a sértettnek a bűncselekménnyel okozott kárt; - más módon gondoskodjék a sértettnek adandó jóvátételről; - meghatározott célra anyagi juttatást teljesítsen, vagy a köz számára munkát végezzen; - pszichiátriai vagy alkoholfüggőséget gyógyító kezelésben vegyen részt;⁷³⁹ - más magatartási szabály is előírható.⁷⁴⁰

⁷³⁶ Btk. 82. § (5)

⁷³⁷ Btk. 82. § (6)

⁷³⁸ Bv. tvr. 96. §

⁷³⁹ Be. 225. § (2)

⁷⁴⁰ Be. 225. § (3)

A magatartási szabályok keretében megfogalmazott kötelezettségek és tilalmak súlyát a megszegésükhöz fűzött jogkövetkezmények adják. A magatartási szabályok megszegése esetén a bíróság a feltételes szabadságot megszüntetheti⁷⁴¹. Nem csak lehetőségként áll azonban fenn a szabályok megszegéséhez fűződő hátrányos jogkövetkezmény próbára bocsátás⁷⁴², felfüggesztett szabadságvesztés⁷⁴³ és vádemelés elhalasztása⁷⁴⁴ esetén, ám erre csak a szabályok súlyos⁷⁴⁵ megszegése esetében kerül sor.

A bíróság a határozatában előírt magatartási szabályokat módosíthatja, a módosítást a pártfogó felügyelő is javasolhatja, illetve a pártfogolt is kérheti.⁷⁴⁶ Vádemelés elhalasztása esetén a külön magatartási szabályok módosítására az ügyész jogosult.⁷⁴⁷

A 2009 és 2011 között végrehajtott és ellenőrzött magatartási szabályok és kötelezettségek típusát és számát az alábbi táblázat foglalja össze.

8. számú táblázat⁷⁴⁸

A külön magatartási szabályok típusainak megoszlása az utóbbi években

Külön magatartási szabályok típusok szerinti megoszlása 2009-2011-ben			
Megnevezése:	2009-ben	2010-ben	2011-ben
Tanulmányok folytatása	1.519	1.671	1.640
Gyógykezelés előírása	866	858	740

⁷⁴¹ Btk. 48. § (4); A Bv. tvr. 23/D. § (1) bekezdése 2013. július 1-jétől úgy rendelkezik majd, hogy „ha a határozott idejű szabadságvesztésből vagy az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátott elítélt a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, a büntetés-végrehajtási bíró a feltételes szabadságot megszünteti.”

⁷⁴² A próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni, ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. [Btk. 73. § (2)]

⁷⁴³ A felfüggesztett szabadságvesztést végre kell hajtani, ha az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi. [Btk. 91/A. § d)]

⁷⁴⁴ Az ügyész vádat emel, ha a gyanúsított a magatartási szabályokat súlyosan megszegi, vagy a kötelezettségét nem teljesíti. [Be. 227. § (1) c)]

⁷⁴⁵ Nem minősül a magatartási szabályok súlyos megszegésének, ha az elkövető nem létesít állandó munkaviszonyt, de rendszeresen alkalmi munkát végez. [BH1985.460] Szintén nem súlyos szabályszegés, ha a pártfogolt nem jelenik meg a pártfogó meghallgatásain, de részben ő, részben élettársa rendszeresen beszámol a pártfogónak az életkörülményeiben bekövetkezett változásokról. [BH2007. 180.] Megvalósítja viszont a magatartási szabályok súlyos megszegését az a pártfogolt, aki az ítéletben számára előírt alkoholelvonó kezelést nem teljesíti és a pártfogó idézéseivel szemben sorozatos engedetlenséget tanúsít, ellehetetlenítve ezzel a kapcsolattartást. [BH2000. 336.]

⁷⁴⁶ Bv. tvr. 100. §

⁷⁴⁷ Bv. tvr. 102/A. § (4)

⁷⁴⁸ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 59. sz. ábra, 82. o.

Jóvátétel	1.053	401	644
Jelentkezési kötelezettség előírása	597	599	521
Szabadidő eltöltése	549	359	177
Egyéb	448	108	686
Álláskeresés, közmunkára bejelentkezés	293	301	274
Távoltartás	240	268	267
Csoportos foglalkozáson való részvétel	536	857	964
Tanulásegítő programon való részvétel	9	30	39
Kapcsolattartás tilalma	185	260	198
Nyilvános helyek látogatásának a tilalma	179	207	201
Alkoholfogyasztás tilalma	229	242	224
Pszichológus igénybevétele	13	79	123
Tartási kötelezettség előírása	490	513	438
Összesen:	7.206	6.753	7.136

Figyelemre méltó emelkedés a külön magatartási szabályok között a csoportos foglalkozásokon való részvétel és a pszichológusi segítség igénybevételének körében tapasztalható. E tendenciát figyelembe véve különösen fontos – emeli ki az Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója⁷⁴⁹ – hogy a Szolgálat a közösségi foglalkoztatók fejlesztésével, a pártfogók viselkedés korrekciós tréningek⁷⁵⁰ tartására való képzésével képes legyen az előírt magatartási szabályokkal megfogalmazott igénynek megfelelni.

3.4. A pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködők

Az ügymenetmodell a pártfogó felügyelőt „ügy- és esetgazdának”⁷⁵¹ nevezi, aki az intézkedés végrehajtását koordinálja, és ennek érdekében együttműködik a családsegítés és a gyermekvédelem intézményeivel, a rendőrséggel, a büntetés-végrehajtás szervezeteivel⁷⁵², a javítóintézetekkel⁷⁵³, valamint a helyi önkormányzatokkal, a munkáltatókkal, a karitatív és öntevékeny szervezetekkel⁷⁵⁴.

⁷⁴⁹ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 83. o.

⁷⁵⁰ Szociális készségfejlesztés, agressziókezelés, önismereti, munkaerőpiaci és élménypedagógiai tréningek tartására kerül sor.

⁷⁵¹ Ügymenetmodell: 234. o.

⁷⁵² Például ha az elítélten szemben más ügyben pártfogó felügyelet végrehajtása van folyamatban, a büntetés-végrehajtási intézet a befogadásról hetvenkét órán belül tájékoztatja az elítélt lakóhelye/tartózkodási helye szerint illetékes szolgálatot. [Bvr. 18. § (1)]

⁷⁵³ Például javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás elrendelése esetén a javítóintézet igazgatója erről értesíti az illetékes szolgálatot és megküldi a büntetés-végrehajtási bírónak végzését, valamint a fiatalokról készített nevelői véleményt is. [A javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X. 11.) NM rendelet 55. § (1)]

⁷⁵⁴ Bv. tvr. 94. § (3)

A pártfogó felügyelői szolgálatot a szociális igazgatásról⁷⁵⁵ és a gyermekvédelemről szóló törvény⁷⁵⁶ is a jelzőrendszer tagjaként sorolja fel, így feladatává teszi a szolgálatnak a megelőzés és a hatékony beavatkozás érdekében a folyamatos információáramlás biztosítását. A családok segítése érdekében veszélyeztetettséget, krízishelyzetet észlelő jelzőrendszer⁷⁵⁷ működik. Tagjaként a pártfogó felügyelői szolgálat köteles jelezni a családsegítést nyújtó szolgáltatónak, intézménynek, ha segítségre szoruló családról, személyről szerez tudomást.⁷⁵⁸ A Gyvt. 17. §-a a gyermekvédelmi jelzőrendszer tagjai között nevezi meg a Szolgálatot, ami jelzés, hatósági eljárás kezdeményezési kötelezettséget keletkeztet, valamint a jelzőrendszer tagjai kötelesek egymással együttműködni és egymást kölcsönösen tájékoztatni. A végrehajtás során a pártfogó felügyelő és a rendőrség⁷⁵⁹ egymást tájékoztatva, segítve jár el.⁷⁶⁰ A rendőrség közreműködik az intézkedés végrehajtásában és közbiztonsági szempontból ellenőrzi a pártfogolt magatartását. Közreműködése keretében nyilvántartásba veszi a pártfogoltat a pártfogó értesítése alapján⁷⁶¹, teljesíti a pártfogó felügyelői szolgálat megkereséseit, ellenőrzi egyes magatartási szabályok megtartását⁷⁶², javaslatot tehet a magatartási szabályok módosítására, tájékoztatja a szolgálatot a pártfogolt ellenőrzése során szerzett tapasztalatairól.⁷⁶³ A pártfogó igénybe veheti a rendőrség segítségét, ha a pártfogó felügyelet ellátása a pártfogolt vagy környezete magatartása miatt akadályba ütközik. Ha a

⁷⁵⁵ A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény 64. § (2). A családok segítése érdekében veszélyeztetettséget és krízishelyzetet észlelő jelzőrendszer működik. A jegyző, a járási hivatal, továbbá a szociális, egészségügyi szolgáltató, intézmény, valamint a gyermekjóléti szolgálat, a pártfogói felügyelői és a jogi segítségnyújtói szolgálat jelzi a családsegítést nyújtó szolgáltatónak, intézménynek, ha segítségre szoruló családról, személyről szereznek tudomást.

⁷⁵⁶ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (a továbbiakban: Gyvt.) 17. §-a az (1) bekezdésben felsorolt intézmények – így különösen a pártfogó felügyelői szolgálat – számára a (2) bekezdésben előírja, hogy azok kötelesek jelzéssel élni a gyermek veszélyeztetettsége esetén a gyermekjóléti szolgálatnál, valamint hatósági eljárást kezdeményezni a gyermek bántalmazása, illetve súlyos elhanyagolása vagy egyéb más, súlyos veszélyeztető ok fennállása, továbbá a gyermek által előidézett súlyos veszélyeztető magatartás esetén.

⁷⁵⁷ Szocvt. 64. § (2)

⁷⁵⁸ Ügymenetmodell: 237. o.

⁷⁵⁹ Pfr. 24. § [A pártfogó felügyelő a magatartási szabályokról is véleményt kérhet a rendőrségtől. Pfr. 31. §]

⁷⁶⁰ A pártfogó felügyeletet elrendelő határozatról, a pártfogó felügyelet kezdő időpontjáról, a pártfogó személyéről, illetve a pártfogolt tájékoztatásának megtörténtéről a pártfogó értesíti a rendőrkapitányságot. [Pfr. 25. § (5)]

⁷⁶¹ Az IRM rendelet 4. § a) pontja szerint a pártfogó felügyelői értesítés alapján a pártfogoltat nyilvántartásba veszi, amely kiterjed a pártfogó felügyeletet elrendelő (megállapító) határozat adataira, a pártfogó felügyelet kezdő időpontjára, a pártfogó felügyelő személyére, valamint a magatartási szabályokra.

⁷⁶² Btk. 82. § (5) a)-d) pont: kapcsolattartási tilalom, távoltartásra vonatkozó előírás, bizonyos helyek látogatásának tilalma, és nyilvános helyen való szeszes ital fogyasztásának tilalma. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 33. § (2) e) pontja alapján a rendőr a hatóság vagy az illetékes szerv elé állíthatja azt, aki a pártfogó felügyelet – külön törvényben meghatározott és a rendőrség hatáskörébe tartozó – szabályait megszegi.

⁷⁶³ Bv. tvr. 94. § (2)

pártfogolt megszegi a magatartási szabályokat, és emiatt vele szemben további intézkedésnek lehet helye⁷⁶⁴, a pártfogó az illetékes ügyészt, a rendőrség erről a pártfogót tájékoztatja.⁷⁶⁵

A pártfogó felügyelő javaslatot tesz a családvédelmi koordinációért felelős szervnek, ha hozzátartozók közötti erőszak veszélyét észleli az intézkedés végrehajtása során.⁷⁶⁶

3.5. A fiataikorúak pártfogó felügyeletére vonatkozó speciális szabályok

Fiataikorú⁷⁶⁷ az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizennegyedik életévét betöltötte, de tizennyolcadikat még nem. Ahogy a pártfogó felügyelet elrendelésének és megállapításának eseteit tartalmazó 5. számú táblázat is összefoglalja, a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, próbára bocsátott, feltételes szabadságra bocsátott, a javítóintézetből ideiglenesen elbocsátott és az a fiataikorú, akivel szemben a vádemelést elhalasztották, pártfogó felügyelet alatt áll.⁷⁶⁸

Az általános magatartási szabályok közül a Bv. tvr. 96. § b) pontja szerinti munkavégzési kötelezettség nem vonatkozik arra a pártfogoltra, aki nevelési-oktatási intézmény nappali tagozatos tanulója, vagy foglalkoztatást elősegítő képzésben vesz részt, és az eltartása családon belül vagy otthont nyújtó ellátás keretében biztosított.⁷⁶⁹

Fiataikorúakra vonatkozó speciális rendelkezése a Pfr-nek, hogy külön magatartási szabályt a büntetés-végrehajtási bíró részére maga a pártfogó felügyelő is javasolhat.⁷⁷⁰

A pártfogó felügyelet magatartási szabályainak megszegéséhez fűzött jogkövetkezmények javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás⁷⁷¹ esetén enyhébbek. A bíróságnak meg kell szüntetnie az ideiglenes elbocsátást, ha a fiatakorút annak tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt szabadságvesztésre ítélik, vagy javítóintézeti nevelését rendelik el. Ha a bíróság más büntetést szab ki, vagy intézkedést alkalmaz, valamint ha a fiatakorú a pártfogó felügyelet szabályait megszegi⁷⁷², a bíróságnak lehetősége van az ideiglenes elbocsátás megszüntetésére. Az ideiglenesen elbocsátott pártfogó felügyeletének kezdő napja a javítóintézetből történő szabadulás napja, az intézkedés pedig a tartam leteltekor fejeződik be.

⁷⁶⁴ Feltételes szabadság megszüntetése [Btk. 48. § (4)], próbaidő meghosszabbítása [Btk. 73. § (1)], próbára bocsátás megszüntetése [Btk. 73. § (2)].

⁷⁶⁵ Pfr. 24. § (3)

⁷⁶⁶ Pfr. 24. § (4)

⁷⁶⁷ Btk. 107. § (1)

⁷⁶⁸ Btk. 119. §

⁷⁶⁹ Pfr. 36. §

⁷⁷⁰ Pfr. 38. §

⁷⁷¹ Btk. 118. § (4)

⁷⁷² A Bv. tvr. 2013. július 1. napjától hatályos szabályai alapján [112. § (2a)] „az ideiglenes elbocsátást meg kell szüntetni, ha a fiatakorú a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi.”

Hosszabbításra, hosszabbodásra nincs lehetőség, de korábbi befejezésre sor kerülhet: ha a bíróság megszünteti az ideiglenes elbocsátást, a pártfogó felügyelet befejezésére az erről szóló határozat jogerőre emelkedése napján kerül sor.⁷⁷³

Fiataikorúakra vonatkozó különös hatásköri szabályokat állapít meg a Pfr. A fővárosi, megyei igazságügyi szolgálat fiataikorúakkal foglalkozó pártfogó felügyelője látja el a fiataikorúak pártfogó felügyeletét, valamint olyan személyeket is, akik a pártfogó felügyelet tartama alatt töltik be tizennyolcadik életévüket, akik fiataikorúként elkövetett bűncselekmény miatt pártfogó felügyelettel együtt járó felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt, próbára bocsátása, javítóintézetből ideiglenes elbocsátása, illetve vádemelés elhalasztása időpontjában a tizennyolcadik életévüket betöltötték.⁷⁷⁴

A pártfogó együttműködik a gyermekjóléti szolgálattal, a járási (fővárosi) gyámhivatallal és a szociális és gyámhivatal gyermek- és ifjúságvédelmi koordinátorával.⁷⁷⁵ Ennek keretében tájékozódik a pártfogolt esetleges korábbi gondozásának, védelembe, nevelésbe vételének tapasztalatairól, a gyermekjóléti szolgálat vagy a gyámhivatal kezdeményezésére részt vesz az esetmegbeszéléseken vagy pártfogoltja ügyében szorgalmazza esetmegbeszélés tartását. A pártfogó a gyámhivatalnál gyermekvédelmi intézkedést kezdeményez⁷⁷⁶ a fiataikorú pártfogoltja érdekében, ha azt szükségesnek látja.

A pártfogónak a Pfr. 25. § (1) bekezdése szerinti tájékoztatási kötelezettsége az előtte megjelenő kiskorú pártfogolt esetén annak törvényes képviselője felé is fennáll, valamint a tájékoztatásról készített jegyzőkönyvet a törvényes képviselő részére kell átadni.⁷⁷⁷

A fiataikorúak esetkezelésére is a „más” elbánás jellemző. Életkori sajátosságaik – kialakulatlan értékrend, éretlen személyiség, befolyásolhatóság, kalandvágy – szükségessé teszik a pártfogó fokozottabb körültekintését, következetességét. Fiataikorú pártfogoltak esetén kiemelt jelentősége van a kortársak bevonásával alkalmazott csoportos esetkezelésnek.⁷⁷⁸

3.6. A pártfogó felügyelet végrehajtási rendje

3.6.1. A végrehajtás előkészítése

⁷⁷³ Ügymenetmodell: 227-228. o.

⁷⁷⁴ Pfr. 33. §

⁷⁷⁵ Pfr. 34. § (1)

⁷⁷⁶ Pfr. 34. § (2)

⁷⁷⁷ Pfr. 35. §

⁷⁷⁸ Ügymenetmodell: 300. o.

Az adminisztratív előkészítés⁷⁷⁹ körébe tartozik a kezdőirat⁷⁸⁰ érkeztető bélyegzővel való ellátása és az igazgató általi szignálása az intézkedésre, eljárásra jogosult pártfogó felügyelőre. Az ügyelosztás során figyelembe vehető körülmények⁷⁸¹, szempontok a következők: a fiatalok pártfogoltak ügyét fiatalok ügyeinek intézésére, a felnőtt korú pártfogoltak ügyét felnőtt korúak ügyeinek intézésére szakosodott pártfogók lássák el; ne a pártfogó felügyelői véleményt készítő pártfogó lássa el a pártfogó felügyeletet; a megyei hivatal illetékességi területének felosztása, az ügy tárgya, valamint más szempontok is érvényesülhetnek az ügyelosztás során.⁷⁸² Sor kerülhet a kijelölés módosítására is, így különösen a pártfogó kizárása, szolgálati jogviszonyának megszűnése, vagy tartós távolléte esetén, de az egyenletes munkateher biztosítása érdekében is.

Az érdemi előkészítés⁷⁸³ során a pártfogó felügyelet végrehajtására kijelölt pártfogó felügyelő az érkezett ügyiratot áttanulmányozza, és intézkedik, ha iratpótlásra⁷⁸⁴, adatok pontosítására, a végrehajtást elősegítő iratok, információk⁷⁸⁵ beszerzésére van szükség. A kettős pártfogás⁷⁸⁶ elkerülése érdekében a pártfogó az iktató és nyilvántartó program segítségével meggyőződhet arról, hogy nincs-e más pártfogó felügyelőnél végrehajtás alatt ugyanaz az ügy.

3.6.2. A pártfogolt értesítése és tájékoztatása

A pártfogó az ügyész, illetve a bíróság határozatának kézhezvétele után haladéktalanul értesíti a pártfogoltat az intézkedést elrendelő határozatról, a pártfogó felügyelet kezdő időpontjáról, a pártfogó személyéről, elérhetőségeiről, és felhívja az értesítetteket, hogy az általa megjelölt időpontban⁷⁸⁷ és helyen jelenjenek meg.⁷⁸⁸

⁷⁷⁹ Ügymenetmodell: 272. o.

⁷⁸⁰ Kezdőirat az intézkedés végrehajtását elrendelő irat, vagy értesítőlap. [Ügymenetmodell: 272. o.]

⁷⁸¹ Ezeket a használatban lévő ügymenetmodell Az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálat egységes iratkezeléséről szóló, hatályon kívül helyezett (hatálytalan 2009. október 1-től) 18/2003. (VI. 24.) IM rendelet alapján fogalmazza meg.

⁷⁸² Az ügymenetmodell felhívja a figyelmet arra is, hogy a média érdeklődésére számot tartó ügyekben célszerű a legtapasztaltabb pártfogó felügyelők közül választani a szignálás során. [Ügymenetmodell: 274. o.]

⁷⁸³ Ügymenetmodell: 275-279. o.

⁷⁸⁴ A végrehajtás alapjául szolgáló jogerős határozat beszerzése nem mellőzhető. [Ügymenetmodell: 275. o.]

⁷⁸⁵ A pártfogó megvizsgálja, hogy az irattárban van-e olyan irat (pl. korábbi környezettanulmány, pártfogó felügyelői vélemény), melyet fel tud használni. [Ügymenetmodell: 276. o.]

⁷⁸⁶ Ügymenetmodell: 276. o.

⁷⁸⁷ Legkésőbb a határozat kézhezvételétől számított tizenötödik napra kell kitűzni a megjelenés időpontját. [Pfr. 25. § (2)]

⁷⁸⁸ Pfr. 25. § (1)

A pártfogó felügyelő a megjelent pártfogoltat tájékoztatja⁷⁸⁹ az intézkedés céljáról, és a pártfogó végrehajtás során betöltött szerepéről, a magatartási szabályokról⁷⁹⁰, ezek megszegésének következményeiről, a kötelező jelentkezések időpontjáról, illetve azokról az időpontokról, amikor a pártfogolt szükség esetén megkeresheti a pártfogót. A tájékoztatásról jegyzőkönyvet készít a pártfogó, és annak egy példányát átadja a pártfogoltnak.⁷⁹¹

A pártfogolt meghallgatásának megtörténtéről – vagy ennek megghiúsulásáról – tájékoztatást⁷⁹² kell kibocsátani, megküldeni a pártfogó felügyeletet elrendelő ügyésznek vagy bíróságnak, a pártfogolt lakóhelye/tartózkodási helye szerinti rendőrkapitányságnak, fiatalkorú pártfogolt törvényes képviselőjének lakóhelye szerinti gyermekjóléti szolgálatnak és a gyámhivatalnak.

3.6.3. Pártfogó felügyelői terv

A fiatalkorúak pártfogó felügyeletét ellátó pártfogók már a gyermekvédelem rendszerében – 2003. július 1. előtt – terv alapján végezték munkájukat. A felnőtt korú terheltek esetkörében 2003. július 1. napjától kötelező a pártfogó felügyelői terv készítése, ami az individualizáció teljesebb érvényesülését szolgálja.⁷⁹³ Az egyéni terv készítését költséghatékonysági szempontok is indokolják: társadalmi elvárás a büntető igazságszolgáltatással szemben, hogy a beavatkozás ne haladja meg a szükséges és elégséges mértéket. A pártfogó felügyelői terv⁷⁹⁴ készítése pedig lehetőséget ad arra, hogy a pártfogó eldönthesse, mely módszerek alkalmazásával érhetők el az intézkedés céljai költségkímélő módon.⁷⁹⁵

A pártfogó felügyelő egyéni pártfogó felügyelői terv⁷⁹⁶ alapján hajtja végre az intézkedést. A tervet a pártfogolt tájékoztatását követő harminc napon belül készíti el.⁷⁹⁷ Az ügymenetmodell hangsúlyozza, hogy a tervnek követnie kell a változásokat – a pártfogónak rendszeresen felül kell vizsgálnia –, hiszen ennek hiányában alapvető funkcióját veszíti el.

⁷⁸⁹ Pfr. 25. § (3)

⁷⁹⁰ A magatartási szabályok jellegének megfelelően szükség lehet arra, hogy a teljesítés módja, ütemezése érdekében tett pártfogói kontrolláló és támogató intézkedéseket is ismertesse a pártfogó. [Ügymenetmodell: 281. o.]

⁷⁹¹ Pfr. 25. § (4)

⁷⁹² Pfr. 25. § (5)-(6); 35. § (1) és (3) bekezdések

⁷⁹³ Ügymenetmodell: 284. o.

⁷⁹⁴ Minél előbb fel kell tární a lényeges körülményeket, a kifogásolható cselekvést, életvezetést eredményező problémát, a problémagazda személyt, majd ennek ismeretében meg kell fogalmazni a tervet és az alkalmazandó módszereket. [Ügymenetmodell: 294. o.]

⁷⁹⁵ Ügymenetmodell: 285. o.

⁷⁹⁶ Pfr. 23. § (1)

⁷⁹⁷ Pfr. 25. § (7)

Nem lehet sablonokat, sémákat alkalmazva jó tervet alkotni.⁷⁹⁸ A jó terv elkészítéséhez minden érdemi információt meg kell szereznie a pártfogónak, ami az állapot felmérésén alapuló szociális diagnózis felállítását lehetővé teszi.⁷⁹⁹ A tényfeltárás mélységét is az adott eset sajátosságai határozzák meg: míg fiatalos pártfogolt esetén nélkülözhetetlen a szülőktől származó információk beszerzése, felnőtt korúaknál erre nincs szükség.⁸⁰⁰

A tervnek tartalmaznia kell⁸⁰¹ a bűncselekmény elkövetéséhez vezető okokon túl a bűnisméltés szempontjából veszélyeztető körülményeket, valamint ezek megszüntetéséhez szükséges teendőket: a pártfogolt kötelezettségeit, a pártfogó feladatait, valamint megnevezi azon intézményeket és személyeket, akiknek a segítségét a tervben foglaltak megvalósulása érdekében célszerű igénybe venni.

A tervben ki kell térni az elkövetett bűncselekményt indukáló okokra – külön azokra, melyek a terv elkészítésekor is fennállnak, és bűnisméltés szempontjából kockázati tényezőnek minősülnek. A kriminalitás okainak feltárásához az ügymenetmodell a pártfogóknak olyan szempontsor figyelembevételét javasolja, mely harmonizál az egységes nyomozóhatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika kritériumaival. Ezeknek a szubjektív és objektív okoknak az összefoglaló táblázatával kívánja segíteni a pártfogók munkáját az ügymenetmodell.

9. számú táblázat⁸⁰²

Szempontsor a kriminalitás okainak és a veszélyeztető körülményeknek a feltárásához

Szubjektív okok:	Objektív okok:	
	Aktuálisan ható, krízis jellegű objektív okok:	Múltbeli vagy hosszantartó (eredeti) objektív okok:
Kóros elmeállapot, Hirtelen felindulás, Bosszú, féltékenység, Agresszivitás, A bűncselekménnyel kapcsolatos, téves, helytelen	Családi probléma, Lakóhelyi konfliktus, Rossz baráti környezet, Munkahelyi, munkával kapcsolatos gond, Iskolai konfliktus,	Alacsony jövedelem, Rossz lakásviszonyok, Négy vagy több gyermek a családban, Dezorganizált családi élet,

⁷⁹⁸ „Elfogadhatatlan például, ha a tervben szövegszerűen, vagy tartalmilag azonos módon megjelennek a pártfogó felügyelet végrehajtására vonatkozó általános jogszabályi rendelkezések. (pl. a pártfogolt tartsa meg az általános magatartási szabályokat, a pártfogó felügyelő segítse elő a szociális feltételek javulását)

Ügymenetmodell: 286. o.

⁷⁹⁹ Ennek érdekében a következő módszerekkel érdemes élnie: irattanulmányozás, előzetes pártfogó felügyelői tapasztalatok beszerzése, más közreműködő intézmények tapasztalatainak beszerzése, törvényes képviselő, családtagok, vagy más együtt élő személy megkeresése, interjú, környezettanulmány, helyszíni adatgyűjtés, családlátogatás. Ügymenetmodell: 287. o.

⁸⁰⁰ Ügymenetmodell: 287. o.

⁸⁰¹ Pfr. 23. § (2)

⁸⁰² Ügymenetmodell: 288. o.

nézetek, Társadalomellenes tudati beállítottság, A cselekmény társadalomellenességének fel nem ismerése, Bűnözői életszemlélet, Anyagi haszonszerzés, Önző szemlélet, Szexuális vágy, kalandvágy, Egyéb vágy, szenvedély, Mának-élés, Felbujtás, Félelem, Csábítás, Befolyásolhatóság, Ellenséges politikai beállítottság, Járművezetői gyakorlat hiánya, Fáradtság, kialvatlanság, Forgalmi viszonyok hibás értékelése, Figyelmetlenség, Fegyelmezetlenség, Rosszullét, Iszákos életmód, Munkakerülő életmód, Kábítószer-függőség, Egyéb.	Átmeneti pénzzavar, Más bűncselekmény leplezése, Egyéb.	Kimaradás az iskolából, Osztályismétlés, bukás Gyenge tanulmányi eredmény, Durva szülői (nevelői) bánásmód, Helytelen szülői (nevelői) bánásmód, Alkoholista családi környezet, Bűnöző családi környezet, Egyéb.
---	--	---

A pártfogó a veszélyeztető tényezők alapos és teljes felmérése után határozhatja meg a beavatkozási pontokat, az intézkedés tartama alatt elérendő célokat, és az ennek érdekében tervezett konkrét és reális feladatokat.⁸⁰³ A pártfogolt kötelezettségeinek, feladatainak bemutatása során ki kell térni a pártfogóval való kapcsolattartás módjára, ütemezésére, az életviteléről, életkörülményeiről, szabadidő eltöltéséről való beszámolás rendjére, a magatartási szabályok és a pártfogói rendelkezések megtartása érdekében megvalósítandó feladatokra.⁸⁰⁴

A pártfogó felügyelet végrehajtásának befejezésekor a pártfogó felügyelő a tervben foglaltak megvalósulásáról összegzést készít.⁸⁰⁵

⁸⁰³ Ügymenetmodell: 289. o.

⁸⁰⁴ Ügymenetmodell: 290. o.

⁸⁰⁵ Pfr. 23. § (1)

3.6.4. A pártfogó tájékoztatási kötelezettségei

A pártfogó felügyelő néhány tájékoztatási kötelezettségéről már volt szó. A pártfogolt első jelentkezéséről és a jegyzőkönyv felvételéről a pártfogó a rendőrkapitányságot, az ügyészt vagy bíróságot, a gyermekjóléti szolgálatot, és a gyámhivatalt tájékoztatja.⁸⁰⁶ Az intézkedés végrehajtása során a pártfogó felügyelő és a rendőrség tájékoztatja egymást, együttműködik.⁸⁰⁷ A gyermekjóléti szolgálat felé is tájékoztatási kötelezettsége van a pártfogónak a gyermek veszélyeztetettségének észlelése esetén.⁸⁰⁸ A pártfogó az összetett problémák hatékony kezelése érdekében esetmegbeszélést kezdeményezhet valamennyi érintett szakember együttes jelenlétével.⁸⁰⁹

A pártfogó felügyelő a pártfogolt magatartásának, körülményeinek alakulásáról szükség szerint tájékoztatja⁸¹⁰ az ügyészt, a bíróságot és a javítóintézetet. Indokolt a tájékoztatás az ügymenetmodell szerint minden olyan esetben, amikor a pártfogolt életkörülményeiben jelentős változás következett be – például munkavégzés céljából külföldre készül utazni⁸¹¹. Szükséges az intézkedést elrendelő tájékoztatása abban az esetben is, ha a pártfogó felügyelő tudomást szerez arról, hogy új büntetőeljárás indult a – vádemelés elhalasztása, feltételes szabadságra bocsátás és ideiglenes elbocsátás mellett megállapított/elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtásának hatálya alatt álló – pártfogolt ellen.⁸¹² Egyéb esetben az új büntetőeljárást folytatót kell értesíteni a pártfogó felügyelet tapasztalatairól.⁸¹³

A pártfogó tájékoztatja a rendőrkapitányságot, az ügyészt és a bíróságot – valamint ideiglenes elbocsátás esetén a javítóintézetet – arról is, ha az intézkedés letelt és a pártfogó felügyelet a pártfogolt kifogástalan magatartása vagy egyéb ok miatt megszűnt.⁸¹⁴

3.6.5. A pártfogó jelentési/javaslattételi kötelezettsége⁸¹⁵

⁸⁰⁶ Pfr. 25. § (5)-(6); 35. § (1) és (3) bekezdések.

⁸⁰⁷ Pfr. 24. § (1)

⁸⁰⁸ Gyt. 17. § (2)

⁸⁰⁹ Ügymenetmodell: 302. o.

⁸¹⁰ Pfr. 27. § (1) (Jogsabályban meghatározott jelentési, kezdeményezési kötelezettségeiből eredő eseteken túl.)

⁸¹¹ A külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény tartalmazza a külföldre utazást korlátozó rendelkezéseket. A pártfogoltak közül a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték [16. § (1) c) pont] külföldre utazását zárja ki a törvény, valamint 2013. január 1-jétől azokat is, akiknek javítóintézeti nevelését rendelte el a bíróság – a javítóintézeti nevelés tartama alatt, illetve az ideiglenes elbocsátás tartama alatt [16. § (1) e) pont].

⁸¹² Ügymenetmodell: 303. o.

⁸¹³ Ügymenetmodell: 320. o.

⁸¹⁴ Pfr. 27. § (2)

A pártfogó felügyelő javaslatot is tehet a büntetés-végrehajtási bírónak, az ügyésznek⁸¹⁶, valamint javasolhatja a rendőrség együttműködésbe vonását, ha a pártfogolt vagy környezete magatartása miatt akadályba ütközik a végrehajtás.⁸¹⁷ A javaslathoz részletes indokolást kell fűznie, valamint csatolni kell a rendelkezésre álló bizonyítékokat.⁸¹⁸

A büntetés-végrehajtási bíró a bíróság által elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtása érdekében lakcímfigyelést, körözést rendelhet el, illetve elfogatóparancsot bocsáthat ki az ismeretlen helyen tartózkodó elítélt felkutatása érdekében.⁸¹⁹

Ha a javaslattételt a jogszabály az általános és a külön magatartási szabályok megszegése esetén teszi lehetővé, ez a pártfogolt egyébként kifogásolható magatartásakor – szabálysértés vagy újabb bűncselekmény elkövetése⁸²⁰ – nem lehetséges, ilyen esetekben tájékoztatás keretében lehet értesíteni az elrendelőt.⁸²¹ A pártfogolttal szemben indított új büntetőeljárás, előzetes letartóztatása a pártfogó felügyelet végrehajtására nincs joghatással. Ha a végrehajtás alatt a pártfogó arról értesül, hogy a pártfogolt újabb bűncselekményt követett el és/vagy előzetes letartóztatásban van, be kell szereznie az új büntetőeljárásra vonatkozó adatokat, majd háromhavonta tájékozódnia kell az esetleges változások figyelemmel kísérése érdekében. Ha a pártfogó felügyelet befejezéséig nem születik ügydöntő határozat, a végrehajtást be kell fejezni – tekintet nélkül arra, hogy a terhelt előzetes letartóztatásban van-e, ellene eljárás folyik-e.⁸²²

A magatartási szabályok megszegésének észlelése esetén a pártfogó felügyelőnek erre azonnal, késedelem nélkül reagálnia kell a kontroll fokozásával és a szükséges intézkedések megtételével. Fontos a következetesség. Nem teheti ezt „üres fenyegetőzéssel” – ahogy az ügymenetmodell mondja –, mivel az a büntetés-végrehajtás hitelességét veszélyezteti.⁸²³ A pártfogónak először kísérletet kell tennie a szabályszegés okának felderítésére és elhárítására.

⁸¹⁵ A pártfogó felügyelő javaslatának lehetséges következményeit e fejezet 3.3. alfejezete részletezi.

⁸¹⁶ Pfr. 28. §

⁸¹⁷ Ilyenkor pontosan meg kell jelölnie a pártfogónak az akadályozó okot és az együttműködés pontos módját. [Ügymenetmodell: 304. o.]

⁸¹⁸ [Pfr. 28. § (2)]

⁸¹⁹ Bv. tvr. 6/A. § (1)-(4)

⁸²⁰ Kivéve, ha az ezektől való tartózkodást előírta az elrendelő.

⁸²¹ Ügymenetmodell: 307. o.

⁸²² [Ügymenetmodell: 320. o.] Az új büntetőeljárásról a pártfogó automatikusan ritkán értesül, mivel az IRM rendelet 5. §-a csak a pártfogó felügyelet végrehajtásában közreműködő rendőrkapitányság számára ír elő tájékoztatási kötelezettséget.

⁸²³ Ügymenetmodell: 309. o.

Ha nem jár sikerrel, kezdetben szóban, majd jegyzőkönyvben figyelmeztetnie⁸²⁴ kell pártfogoltját magatartása kifogásolható voltára és ennek következményeire.⁸²⁵ Ha ekkor sem változik viselkedése, hozzáállása, a következő javaslatok megtétele indokolt.

Javasolhatja az illetékes ügyésznek a magatartási szabályok megváltoztatását⁸²⁶, a vádemelést⁸²⁷, a szabadságvesztés végrehajtása elrendelésének indítványozását⁸²⁸, a próbára bocsátás időtartama meghosszabbításának indítványozását⁸²⁹, javítóintézeti nevelés elrendelésének vagy büntetés kiszabásának indítványozását⁸³⁰. Javaslatot tehet az ügyésznek a feltételes szabadság és a javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás megszüntetésének indítványozására is,⁸³¹ valamint a nem visszaeső pártfogolt pártfogó felügyelete megszüntetésének indítványozására, ha az intézkedés időtartamának fele része, de legalább két év eredményesen eltelt, és szükségessége már nem áll fenn.⁸³²

A pártfogó felügyelő javaslatot tesz az illetékes büntetés-végrehajtási bírónak⁸³³ az intézkedés megszüntetésére, valamint az említett esetekben⁸³⁴ a bíróság által megállapított magatartási szabályok megváltoztatására. A bíróság a határozatban előírt magatartási szabályokat a pártfogolt életvezetésétől, magatartásától függően módosíthatja – ilyen ügyben pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelheti el.⁸³⁵

A pártfogó hivatalból, a rendőrség indítványára vagy a pártfogolt kérelmére javaslatot tehet az intézkedés tartamának vagy az előírt magatartási szabályoknak a megváltoztatására.⁸³⁶

Ha a pártfogó felügyeletet a szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésével kapcsolatban rendelték el, és a pártfogolt a magatartási szabályokat súlyosan megszegi, a pártfogó felügyelő, illetve a rendőrség az ügyészhez fordul⁸³⁷. Ha a magatartási szabályok megszegése

⁸²⁴ A figyelmeztetésben részletezni kell a szabályszegést, valamint a feladatokat, amelyeket meg kell valósítani a jogkövetkezmények elkerülése érdekében. Ha szükséges, a pártfogó felügyelői terv módosítására is sor kerülhet ennek kapcsán. [Ügymenetmodell: 310. o.]

⁸²⁵ Ügymenetmodell: 309. o.

⁸²⁶ Bv. tvr. 13/A. § (3) *Az ítéletben, illetve a bíróság határozatában előírt magatartási szabályok megváltoztatása iránt a pártfogó felügyelő tesz javaslatot a büntetés-végrehajtási bírónak. A magatartási szabályok megváltoztatása iránti javaslatnak a pártfogolt kérelme alapján is helye van.* [hatályos 2013. július 1-től]

⁸²⁷ Ha a pártfogolt vádemelés elhalasztása során a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegte. [Pfr. 28. § (1) a) 2. pont]

⁸²⁸ Ha a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt a magatartási szabályokat súlyosan megszegte. [Pfr. 28. § (1) a) 3. pont]

⁸²⁹ Magatartási szabályok megszegése esetén. [Pfr. 28. § (1) a) 4. pont]

⁸³⁰ Magatartási szabályok súlyos megszegése esetén. [Pfr. 28. § (1) a) 4. pont]

⁸³¹ Magatartási szabályok megszegése esetén. [Pfr. 28. § (1) a) 5-6. pont]

⁸³² Pfr. 28. § (1) a) 7. pont

⁸³³ Pfr. 28. § (1) b)

⁸³⁴ A Pfr. 28. § (1) a) 1. és 2. pontban megjelöltek kivételével.

⁸³⁵ Bv. tvr. 100. §

⁸³⁶ Pfr. 31. §

⁸³⁷ Bv. tvr. 101. § (1)

miatt helye lehet a szabadságvesztés végrehajtása elrendelésének, az ügyész az ügyben első fokon eljáró bíróságnak tesz indítványt. Ilyen ügyben indítványa megtételéig az ügyész, azt követően a bíróság elrendelheti pártfogó felügyelői vélemény beszerzését.⁸³⁸

Ha a bíróság a szabadságvesztés végrehajtását nem rendeli el, a magatartási szabályokat módosíthatja.⁸³⁹

Magatartási szabály megváltoztatására csak abban az esetben tehet javaslatot a pártfogó, ha az alapeljárásban sor került magatartási szabály előírására. Ilyenkor is indokolt a javaslat megtétele előtt egyeztetni erről a pártfogottal⁸⁴⁰, és ha a szabályok a legkisebb mértékben is változtak, arról tájékoztatni kell. Az ügymenetmodell szerint a pártfogó javaslatainak pedagógiai hatása általában azokban az esetekben is megnyilvánul, amikor az ügyész vagy a bíró nem ért egyet a javaslatban foglaltakkal: a pártfogottak magatartása ilyenkor is kedvezően alakul.⁸⁴¹

3.6.6. A végrehajtás befejeződése

A pártfogó felügyelet leteltéről, vagy egyéb okból történő megszűnéséről a pártfogó jelentése tájékoztatja⁸⁴² a rendőrkapitányságot, az elrendelő ügyészt vagy bíróságot, ideiglenes elbocsátás esetén a javítóintézetet. Az ügymenetmodell szerint indokolt értesíteni a gyermekvédelem intézményeit is, mivel a kezdeti tájékoztatás feljuk csak a várható befejezés napját tartalmazta.⁸⁴³ A jelentésben ismertetni kell a megszűnés okát⁸⁴⁴, valamint a pártfogott magatartását. Amennyiben kifogásolható volt, erről részletesebben kell beszámolni. A jelentésnek tartalmaznia kell a végrehajtás alatt indult új büntetőeljárás adatait, valamint azt is, ha a pártfogó felügyelő a magatartási szabályok megszegése miatt javaslattal élt az ügyész felé. Részletes ügyzáró jelentést kell kibocsátani, ha erre az elrendelő felhívja a pártfogó felügyelőt, valamint azokban az esetekben, ha külön magatartási szabály megállapítására került sor.⁸⁴⁵

A 2010-es adatokhoz képest 2011-ben 34,5 százalékkal emelkedett az eredménytelenül befejezett ügyek száma – különösen a próbára bocsátások megszüntetése és

⁸³⁸ Bv. tvr. 101. § (2)

⁸³⁹ Bv. tvr. 101. § (3)

⁸⁴⁰ Ügymenetmodell: 312. o.

⁸⁴¹ Ügymenetmodell: 311. o., 313. o.

⁸⁴² Pfr. 27. § (2)

⁸⁴³ Ügymenetmodell: 327. o.

⁸⁴⁴ A megszűnés eseteiről lásd e fejezet 3.2. alfejezetét.

⁸⁴⁵ Ügymenetmodell: 328. o.

a felfüggesztett szabadságvesztések utólagos elrendelése körében –, amit a beszámoló⁸⁴⁶ a párfogó felügyelői kapacitások beszűkülésével magyaráz.

4. Az új Btk. párfogó felügyeletre vonatkozó szabályai

A hatályos Btk. is járulékos intézkedésként szabályozza a párfogó felügyeletet, de az intézkedésekre vonatkozó általános szabályok között⁸⁴⁷ jelenleg csak annyit mond ki, hogy a párfogó felügyelet büntetés vagy intézkedés mellett alkalmazható. Arról, hogy kiutasítás mellett nem rendelhető el, a párfogó felügyeletre vonatkozó részletes szabályok rendelkeznek. Az új Btk. már az általános szabályok között kizárja ezt a lehetőséget.⁸⁴⁸

A párfogó felügyelet elrendelése lehetséges eseteinek köre 2013. július 1-től bővül a jóvátételi munka előírása melletti elrendeléssel.⁸⁴⁹ A jóvátételi munka⁸⁵⁰ maga is új intézkedésként kerül a törvénybe, mely önállóan, büntetés helyett alkalmazható.⁸⁵¹ A bíróság vétség, valamint háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt a büntetés kiszabását egy évre elhalasztja és előírja jóvátételi munka végzését, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető. Előírása mellett párfogó felügyelet is elrendelhető.⁸⁵² Az elkövető állami vagy önkormányzati fenntartású intézménynél, közhasznú civil szervezetnél, egyháznál vagy ezek részére végezheti a jóvátételi munkát.⁸⁵³ Ha elvégzését egy éven belül nem igazolja, vagy a párfogó felügyelet szabályait súlyosan megszegi, a bíróság büntetést szab ki.⁸⁵⁴

2013 júliusától a párfogó felügyelet kötelező megállapításának esetei is változnak. Kikerülnek e körből a visszaeső próbára bocsátottak, hiszen visszaeső próbára bocsátására az

⁸⁴⁶ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 84. o.

⁸⁴⁷ Btk. 70. § (2)

⁸⁴⁸ Új Btk. 63. § (3)

⁸⁴⁹ Új Btk. 69. § (1) d) pont

⁸⁵⁰ Új Btk. 67. §

⁸⁵¹ Új Btk. 63. § (2)

⁸⁵² Új Btk. 67. § (1) [Nem írható elő visszaesővel, valamint azzal szemben, aki a bűncselekményt bünszervezetben követte el, a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélté után, a végrehajtás befejezése előtt, a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt követte el. Tartamát órákban kell meghatározni huszonnégy és százötven óra között. Új Btk. 67. § (2) és (4) bekezdések]

⁸⁵³ Új Btk. 67. § (3); A Bv. tv. 2013. július 1. napjától hatályos 82/A. §-ának (5) bekezdése szerint „a párfogó felügyelői szolgálat szükség esetén tanácsadással segíti az elítéltet a jóvátételi munka helyének kiválasztásában. Ennek érdekében a párfogó felügyelői szolgálat önkéntes bejelentkezés alapján nyilvántartást vezet azokról az állami vagy önkormányzati intézményekről, közhasznú jogállású civil szervezetekről, egyházakról vagy egyházi intézményekről, amelyek jóvátételi munka végzésére elítéltet fogadnának.”

⁸⁵⁴ Új Btk. 68. § (2)

új Btk. szerint nem lesz lehetőség.⁸⁵⁵ Pártfogó felügyelet alatt fog állni azonban az is, akit életfogytig tartó szabadságvesztésből bocsátanak feltételes szabadságra.⁸⁵⁶

Az eddigi generális maximumot, öt évet ír elő az új Btk., kivéve az új kötelező esetben: az életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátott pártfogó felügyelete legfeljebb tizenöt évig tarthat.⁸⁵⁷ A jóvátételi munka mellett elrendelt pártfogó felügyelet pedig addig tart majd, amíg a munkára kötelezett annak elvégzését nem igazolja, de legfeljebb egy évig.⁸⁵⁸

A pártfogó felügyelet elrendelésének lehetséges eseteiben jelenleg is lehetővé teszi a Btk. a pártfogó felügyelő számára az intézkedés fele részének, de legalább két évnek az eltelte után, hogy véleményében javasolhassa a megszüntetést, ha annak szükségessége már nem áll fenn.⁸⁵⁹ Ezt a lehetőséget az új Btk. már egy év eltelte után megadja.⁸⁶⁰

Az általános magatartási szabályokat⁸⁶¹ a hatályosakkal megegyezően szabályozza az új Btk., de a külön magatartási szabályok között egy régi, de eddig hatályba nem léptetett rendelkezés válik alkalmazhatóvá: elrendelhető, hogy a pártfogolt vegyen részt a pártfogó felügyelő által szervezett csoportos foglalkozáson vagy a pártfogó felügyelői szolgálat közösségi foglalkoztatójának programja szerinti más foglalkozáson.⁸⁶²

A fiatalkorúak pártfogó felügyelete megállapításának kötelező esetei⁸⁶³ is bővülnek a jóvátételi munkavégzés előírása mellett történő elrendelés esetével⁸⁶⁴, valamint módosul a fiatalkorú fogalma is. Az új Btk. szerint fiatalkorú⁸⁶⁵ az, aki a bűncselekmény elkövetésekor tizenkettedik életévét betöltötte, de tizennyolcadikat nem. Tizennegyedik életévét még be nem töltött fiatalkorú a büntető igazságszolgáltatás elé akkor kerülhet csak, ha emberölést⁸⁶⁶, erős

⁸⁵⁵ Új Btk. 65. § (2) a) pont

⁸⁵⁶ Új Btk. 69. § (2) a) pont

⁸⁵⁷ Új Btk. 70. § (1)

⁸⁵⁸ Új Btk. 70. § (2)

⁸⁵⁹ Btk. 82. § (3)

⁸⁶⁰ Új Btk. 70. § (3); Bv. tvr. 2013. július 1. napjától hatályos 13/A. § (1) „A Btk. 70. § (3) bekezdésében foglalt feltételek fennállása esetén a pártfogó felügyelő jelentést készít, és annak megküldésével a pártfogó felügyelet megszüntetésére tesz javaslatot az ügyésznek.”

⁸⁶¹ Az Új Btk., tekintettel arra, hogy a pártfogó felügyelet tartalmát meghatározó magatartási szabályok végrehajtási szabályok, teljességében nem emeli át azokat az anyagi jogi szabályok közé. [2012. évi C. törvény 71. §-ának indokolása.]

⁸⁶² Új Btk. 71. § (2) i) pont

⁸⁶³ Az új Btk. 2013. július 1. napjától hatályos 122. §-a szerint ha a fiatalkorút a javítóintézeti nevelésre ítélese után elkövetett bűncselekmény miatt a javítóintézeti nevelés vagy az ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, a szabadságvesztés büntetést kell végrehajtani. Ebben az esetben a javítóintézeti nevelés hátralevő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.

⁸⁶⁴ Új Btk. 119. § (2) [Akkor írható elő fiatalkorúval szemben jóvátételi munkavégzés, ha az ítélet meghozatalakor tizenhatodik évét betöltötte. Új Btk. 117. §]

⁸⁶⁵ Új Btk. 105. § (1)

⁸⁶⁶ Új Btk. 160. § (1)-(2)

felindulásban elkövetett emberölést⁸⁶⁷, testi sértést⁸⁶⁸, rablást⁸⁶⁹ vagy kifosztást⁸⁷⁰ követ el, és az elkövetéskor rendelkezik a bűncselekmény felismeréséhez szükséges belátással. Ezen bűncselekmények elkövetése esetén is kizárólag intézkedés⁸⁷¹ lesz alkalmazható azzal szemben, aki az elkövetéskor tizennegyedik életévét még nem töltötte be.

⁸⁶⁷ Új Btk. 161. §

⁸⁶⁸ Új Btk. 164. § (8)

⁸⁶⁹ Új Btk. 365. § (1)-(4)

⁸⁷⁰ Új Btk. 366. § (2)-(3)

⁸⁷¹ Új Btk. 106. § (2)

IV. FEJEZET

FIATALKORÚAK PÁRTFOGÓ FELÜGYELETE A GYAKORLATBAN – EGY BARANYAI KUTATÁS EREDMÉNYEI

Annak érdekében, hogy megtudjuk, az ismertett jogszabályi keretek között ténylegesen milyen eredménnyel zajlik a fiatalok pártfogó felügyelete, általában kik azok a fiatalok, akik pártfogói segítségre és felügyeletre szorulnak, az intézkedés végrehajtásának gyakorlatába kell betekintenünk. Ezt könnyíti meg a Baranya Megyei Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatánál⁸⁷² 2008-ban és 2009-ben végzett kutatás⁸⁷³ is, mely a 2006. évben a Szolgálatnál pártfogó felügyelet ügycsoportban iktatott fiatalok pártfogó felügyeletének végrehajtása során készült háromszázhárom⁸⁷⁴ aktát dolgozza fel.

Az aktákat egy nyitott és zárt kérdéseket is tartalmazó kérdőív⁸⁷⁵ alapján tekintetem át négy kérdés csoporton keresztül. A pártfogoltakra vonatkozó adatok összevetéséhez tizenkilenc kérdés nyújtott segítséget, ezek többek között az iskolai végzettségükről, családi háttérükről, szüleikről és anyagi helyzetükről tájékoztattak. Az elkövetett bűncselekmények jellegzetességeit négy, a pártfogó felügyelet mint intézkedés jellemzőit tíz kérdés segített csoportosítani. Az utolsó négy kérdés a bűnismétlés valószínűségére kereste a választ.

Az aktákból is sokat megtudhatunk az intézkedés hatékonyságáról, az utánkövetés módszerének alkalmazásával viszont arra is fény derül, hogy volt-e hosszú távú hatása a pártfogó jelenlétének a fiatal életében. 2011-ben a bűnügyi nyilvántartásban áttekintettem e háromszázhárom volt-pártfogolt utóéletét annak vizsgálata érdekében, hogy a pártfogó felügyelet alapjául szolgáló bűncselekményt követően valósítottak-e meg újabb bűncselekményt – akár az intézkedés végrehajtása alatt, akár azt követően.

1. Az elkövetők

1.1. Nemek és életkor szerinti megoszlás

⁸⁷² Mai elnevezés: Baranya Megyei Kormányhivatal Igazságügyi Szolgálatának Pártfogó Felügyelői Szolgálat.

⁸⁷³ A továbbiakban: baranyai kutatás.

⁸⁷⁴ Hogy a pártfogók munkáját ne akadályozzam és az ügyintézők munkaterhét se növeljem, az iktatószámok sorrendjében haladva mindig az irattárban fellelhető soron következő aktákat vizsgáltam. Valamennyi vizsgált intézkedés végrehajtása befejeződött a kutatás kezdetének időpontjára.

⁸⁷⁵ A kérdőívet lásd az 1. számú mellékletben.

A vizsgált háromszázhárom aktában a pártfogó felügyelők negyven lány (13,2 százalék) és kettőszázhatvanhárom fiú (86,8 százalék) pártfogó felügyeletéről számolnak be. A pártfogoltak életkora az intézkedés elrendelésekor, valamint a végrehajtás befejezésekor a 10. számú táblázatban foglaltak szerint alakult.

10. számú táblázat⁸⁷⁶

A pártfogoltak életkora

Koruk a végrehajtás kezdetén:	Hány fő:	Megoszlás %		Koruk a végrehajtás befejezésekor:	Hány fő:	Megoszlás %
14 év	3	1		15 év	3	1
15 év	37	12,2		16 év	30	10
16 év	70	23,1		17 év	62	20,5
17 év	82	27		18 év	85	28
18 év	76	25		19 év	73	24
19 év	30	10		20 év	35	11,5
20 év	4	1,3		21 év	10	3,3
21 év	1	0,3		22 év	4	1,3
				23 év	1	0,3

A legfiatalabb pártfogolt tizennégy éves volt, a legidősebb huszonegy, mikor a végrehajtás kezdetét vette. A legtöbben tizenhét évesek voltak (huszonhét százalékuk). Átlag életkoruk ekkor tizenhét (16,99) év volt.

Az intézkedés végrehajtásának befejezésekor a legfiatalabb pártfogolt tizenöt, míg a legidősebb huszonhárom éves volt. A relatív többség tizennyolc éves volt (huszonnyolc százalékuk). Átlag életkoruk ekkor tizennyolc (18,2) év volt.

1.2. Iskolai végzettség

Az intézkedés kezdetekor iskolai végzettségük a 11. táblázatban összefoglaltak szerint alakult.

⁸⁷⁶ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

11. számú táblázat⁸⁷⁷

A pártfogoltak iskolai végzettsége

Befejezett osztályok száma:	Hány fő:	Megoszlás %
4	3	0,99
5	15	4,95
6	15	4,95
7	23	7,59
8	96	31,68
9	52	17,16
10	50	16,5
11	27	8,91
12	11	3,63
nincs adat	11	3,63

Mindössze negyvenen voltak, akik tizenhatodik életévüket még nem töltötték be, vagyis tizennégy (három fő) és tizenöt (harminchét fő) évesek voltak. Az ő esetükben nem számít devianciának, hogy ekkor még nem rendelkeztek nyolcosztályos végzettséggel. Azonban negyvennél magasabb volt azok száma, akik a nyolc osztályt sem végezték el: ötvenhat fő. Az átlagos iskolai végzettség 8,57 osztály, vagyis átlagosan a kilenc osztályt sem érte el, annak ellenére, hogy a tizenhét éves fiataloknak évvessztesség esetén elképzelhető, hogy csak kilenc, de valószínűbb, hogy tíz-tizenegy osztályos végzettségük van, ha évismétlés nélkül sikeresen folytatják tanulmányaikat. A pártfogoltak tehát az életkoruknak megfelelő, elvárt iskolai végzettséghez képest több évvel is elmaradtak.

1.3. Iskolai magatartás

A pártfogó felügyelő gyakran a pártfogoltak iskolai viselkedését is jellemezte. Hetvenhét aktában – tizennégy lány és hatvanhárom fiú esetén – található utalás az iskolai magatartásukra, vagyis az akták negyedénél.

⁸⁷⁷ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

A lányokról szóló feljegyzések több mint harmadában (harmincöt százalék) található ilyen megjegyzés, míg fiúk esetében ez az arány rosszabb, az aktáknak kevesebb, mint a negyede (huszonnégy százalék) tudatja velünk, hogyan viselkedtek a fiúk az iskolában.

A lányokról szóló jellemzéseknek több mint a fele negatív.

12. számú táblázat⁸⁷⁸
A lányok iskolai jellemzése

(inkább) Pozitív:	Negatív:
„Jó tanuló, órákon kívüli tevékenységekben is aktív, kiemelkedő közösségi tevékenységet végez.”	„iskolában bűncselekményt követett el” (3 aktában)
„jól tanul” (2 aktában)	„igazolatlan hiányzásai vannak” (2 aktában)
„nincs vele probléma” (2 aktában)	„nehezen kezelhető, hazudozik”
„a bűncselekmény elkövetése óta nincs vele probléma”	„agresszív”
	„problémás”
<i>6 pozitív vélemény: a lányokra adott vélemények (összesen 14 db) 42,85%-a.</i>	<i>8 negatív vélemény: a lányokra adott vélemények (összesen 14 db) 57,14%-a.</i>

A fiúkról szóló jellemzések majdnem háromnegyede negatív. Legtöbbször a hiányzást és a magatartási problémát említi az akta.

13. számú táblázat⁸⁷⁹
A fiúk iskolai jellemzése

(inkább) Pozitív:	Negatív:
Nincs vele probléma: 13 fő	Igazolatlan hiányzások: 11 fő
„kitűnő képzőművészeti tehetség”	Rossz magatartás ÉS igazolatlan hiányzások: 5 fő
Rendesen tanul.	„rendszeresen késik”

⁸⁷⁸ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁸⁷⁹ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

„kilóg a sorból az egyetemi kollégiumban, mert nem iszik, nem dohányzik, ezt furcsállják”	Magatartási problémák: 13 fő
„tiszteletudó, nincs vele gond”	Agresszió: 5 fő
„segít a rosszabb képességűeknek; matek versenyen helyezést ért el”	Iskolában követte el a bűncselekményt: 3 fő
	„Zavarta a tanórákat”
	Fenyegette, szexuálisan zaklatta osztálytársait: 2 fő
	„Megsértette a tanárokat, dohányzott”
	„Kezelhetetlen, kés van nála az iskolában”: 2 fő
	„megbízhatatlan hangulatember”
<i>Fiúkról írt vélemények (összesen 63 db)</i> 25,57%-a.	<i>Fiúkról írt vélemények (összesen 63 db)</i> 71,42%-a.

1.4. Iskola intézkedése

Hét lány és harminchat fiú aktájában található adat arról, hogy az iskola intézkedett velük kapcsolatban. E negyvenhárom akta közül csak egy eset pozitív: egy fiút dicséretben részesítettek futóversenyen elért eredménye miatt. Arról, hogy az iskola „elbocsátotta”, „eltanácsolta”, „kizárta” a fiataalt, vagy „megszüntette hallgatói jogviszonyát”, a pártfogó a szülőktől, vagy a pártfogoltaktól értesült. Hogy az intézkedés pontos tartalma adott esetben mi volt, hogy az elmondottak jogszabályi megfelelője⁸⁸⁰ melyik, nem tudhatjuk pontosan, de ez a

⁸⁸⁰Gyakran a rossz magaviseletű tanulók szüleinek az iskola igazgatója azt „tanácsolta”, keressenek másik iskolát gyermeküknek. Az esetek többségében természetesen ez a többi gyermek érdekét szolgálta, és az eltanácsolt gyermek szülője általában meg is fogadta a tanácsot. A tanuló eltiltására, kizárására, másik iskolába való áthelyezésére csak a közoktatásról szóló 1993. évi LXXIX. törvény által meghatározott esetekben volt lehetőség. Ez a törvény a tankötelezettséget annak a tanévnek a végéig állapította meg, amelyben a tanuló tizennyolcadik életévét betöltötte. A tankötelezettség 2003. szeptember 1. előtt annak a tanévnek a végéig tartott, melyben a tanuló 16. életévét betöltötte, majd 2003. szeptember 1. napjától emelkedett tizennyolc évre. 2012. szeptember 1-től viszont újra a tizenhatodik életév betöltéséig tart a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény szerint. A vizsgált pártfogoltak esetében – bár pontos adatokkal nem rendelkezünk a tanulmányaik megkezdésének idejéről – életkoruk alapján valószínűsíthetjük, hogy tanulmányaikat az általános iskola első évfolyamán az 1997/1998. tanévben, vagy azt megelőzően kezdték meg, így a tankötelezettség tizennyolcadik életévre történő kiterjesztése rájuk nem vonatkozott, vagyis esetükben még a tizenhatodik életévükig tartó tankötelezettség érvényesült. [1993. évi LXXIX. törvény a közoktatásról, 129. § (1) bekezdés 2003. szeptember 1. napjától hatályos rendelkezése]

lényegen – azon, hogy ezek a pártfogoltak szembesültek a társadalom elutasításával, azzal, hogy a jelenlétük egy osztályban, iskolában nem kívánatos – nem változtat.

A lányokkal szemben fogantatosított, a pártfogó által dokumentált intézkedések a következők voltak: öt pártfogolt lányt „eltanácsoltak”, egyiküket a „második iskolából is el akarták tanácsolni, de nem találtak számára megfelelő iskolát, így ugyanabban az iskolában magántanuló lett”, valamint egy lányt „elbocsátottak”. Ennek oka többségében – öt esetben – az igazolatlan hiányzás volt, valamint két esetben bűncselekmény elkövetése.

A fiúkkal kapcsolatos intézkedések többsége is a hallgatói jogviszony megszüntetésére irányult. Tizennyolc fiút „eltanácsoltak”, ötnek „megszüntették a hallgatói jogviszonyát”, kettő „igazgatói megrovásban részesült”, egy fő „igazgatói megrovásban részesült, majd eltanácsolták”, két fő „osztályfőnöki megrovásban részesült”, két fiú aktájában írta a pártfogó, hogy „kizárták”, egy „szaktanári, majd osztályfőnöki megrovásban” részesült, egyikükkel szemben „fegyelmi eljárást indítottak”, egy fiút „fegyelmi büntetésben” részesítettek. Egy hallgatónál az akta arról tájékoztatott, hogy „minden iskolából elbocsátották”, egy pártfogoltat „nem vett vissza az iskola, mikor már nem volt tanköteles” és egy fiút dicséretben részesítettek. Az intézkedések okáról nem minden esetben tájékoztat az akta, de harminc esetben erre is fény derül. Általában a hiányzást jelölte meg a pártfogó okként – tizenhét esetben. Nyolc esetben a fiatal agresszív, erőszakos magatartását, rossz magaviseletét, négy esetben azt, hogy bűncselekményt követett el, valamint két esetben a hallgatónak az ellene indított fegyelmi eljárás miatt kellett távoznia az iskolából.⁸⁸¹

1.5. Tanulmányok folytatása

A pártfogó felügyelet kezdetekor az aktában rögzített adatok⁸⁸² alapján megállapítható, hogy a pártfogoltak közül hányan „jártak iskolába”, végezték még tanulmányaikat, illetve ez alapján láthatóvá válik az iskolába járók és a tanulmányaikat már nem végzők végzettsége közötti különbség.

A pártfogoltak közel fele, 45,87 százalékuk, százharminckilenc fő járt iskolába⁸⁸³. Az iskolába járók átlag életkora 16,7 év, átlagos iskolai végzettségük 9,3 osztály volt.

⁸⁸¹ Egy esetben két okot is megjelölt az akta.

⁸⁸² Arra vonatkozóan, hogy jár-e iskolába a fiatal, három akta nem adott választ.

⁸⁸³ Azoknak a fiataloknak az aktáiban, akik még jártak iskolába, többször olvasható a pártfogói feljegyzésben az iskolai oktatás minőségének kifogásolása: „az iskola véleményem szerint nagyon laza”, „az iskola csak névleg az”.

14. számú táblázat⁸⁸⁴**Az „iskolába járó” pártfogoltak életkora**

14 éves	15 éves	16 éves	17 éves	18 éves	19 éves	20 éves
6 fő	19 fő	38 fő	34 fő	32 fő	9 fő	1 fő

15. számú táblázat⁸⁸⁵**Az „iskolába járó” pártfogoltak iskolai végzettsége**

4 oszt.	6 oszt.	7 oszt.	8 oszt.	9 oszt.	10 oszt.	11 oszt.	12 oszt.	13 oszt.	Nincs adat
1 fő	1 fő	5 fő	41 fő	26 fő	37 fő	18 fő	8 fő	1 fő	1 fő

A pártfogoltak többsége, százhatvanegy fő (53,13 százalék) az intézkedés végrehajtásának megkezdésekor azonban nem járt már iskolába. Az ő átlag életkoruk tizenhét év volt.

16. számú táblázat⁸⁸⁶**Az „iskolába nem járó” pártfogoltak életkora**

14 éves	15 éves	16 éves	17 éves	18 éves	19 éves	20 éves	21 éves
-	15 fő	31 fő	51 fő	43 fő	17 fő	3 fő	1 fő

Iskolai végzettségüket az alábbi táblázat foglalja össze. Átlagosan 7,96 osztályos végzettséggel rendelkeztek.

17. számú táblázat⁸⁸⁷**Az „iskolába nem járó” pártfogoltak iskolai végzettsége**

4 oszt	5 oszt	6 oszt	7 oszt	8 oszt	9 oszt	10 oszt	11 oszt	12 oszt	Nincs adat

⁸⁸⁴ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁸⁸⁵ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁸⁸⁶ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁸⁸⁷ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

2 fő	15 fő	14 fő	17 fő	56 fő	26 fő	14 fő	2 fő	8 fő	7 fő
------	-------	-------	-------	--------------	-------	-------	------	------	------

Az iskolába járók átlag életkora alacsonyabb, iskolai végzettségük viszont lényegesen magasabb, mint a tanulmányokat már nem folytató pártfogoltaké, tehát nem azért fejezték be tanulmányaikat, mert az elhelyezkedéshez szükséges végzettséget, szakmát, az érettségit megszerezték. A legtöbben közülük csak nyolc osztályt végeztek el, ami az elhelyezkedési esélyeik szempontjából kedvezőtlen. Negyvennyolc főnek a nyolc osztályos végzettsége sem volt meg.

Az akták többségéből kiderül, hogy a fiatalok miért nem jártak iskolába, ám e válasz sokszor nem érdemi, tartalmi jellegű, hanem formai, semmitmondó – különösen ennek számít, amikor a pártfogó csak annyit jegyez fel, hogy „megszakította tanulmányait”. Sajnos általában e kérdést is a pártfogoltak vagy szüleik válaszolták meg, így nem tudhatjuk biztosan, hogy ezen az iskolából való eltanácsolást, kizárást vagy a hallgatói jogviszony megszüntetését értették-e. Legtöbbször azonban az aktákból az derül ki, hogy a pártfogó akkor jegyezte fel a tanulmányok megszűnésének okaként annak „megszakítását”, amikor a fiatal folytathatta volna a tanulást, az iskola nem intézkedett vele szemben, egyszerűen csak „nem volt már kedve tanulni”. Azokban az esetekben pedig, amikor a hallgatói jogviszony az iskola akaratából szűnt meg, az „eltanácsolták” kifejezést használták leggyakrabban, ezért ezekben az esetekben az alábbi táblázat is egyöntetűen ezt a jelölést alkalmazza.

Legtöbbször önszántukból hagyták abba a tanulást. Természetesen a családi környezet ösztönző hatásának hiánya, a szülők hasonlóan alacsony iskolai végzettsége, az a körülmény, hogy az iskola másik faluban, városban van – így sokat kell utazni –, vagy a tanulmányok során felmerülő kudarcok még nem jelentik, hogy nem mondhatjuk: esetükben megvolt a lehetőség arra, hogy tanuljanak, ők azonban a pillanatnyilag könnyebbnek tűnő utat választották. E százhat fő tehát saját maga vonta ki magát a tanulás kötelezettsége és lehetősége alól és „megszakította tanulmányait”. Lényegesen kevesebben voltak, akik esetében az oktatási intézmény jutott arra az elhatározásra, hogy deviáns magatartása miatt a tanuló nem illik az adott osztályba, iskolába. Húsz főt tanácsoltak el sok hiányzás, rossz magaviselet vagy bűncselekmény elkövetése miatt. Mindössze nyolc fő esetében mondhatjuk (az iskolába már nem járók 4,96 százaléka), hogy befejezte, amit elkezdett, megszerezte a tizenkét osztályos, középiskolai végzettséget, vagyis szakiskolai, szakközépiskolai vagy gimnáziumi tanulmányait befejezte.

Anyagi okokból hét főnek kellett abbahagynia a tanulást. Egyikük aktájában például okként az szerepelt, hogy anyja nem tudott neki bérletet venni, hogy bejárjon az iskolába, máshol

pedig azt jegyezte fel a pártfogó, hogy nem tudták megvenni a képzéshez szükséges gyakorlati ruhát, ami huszonötezer forintba került. Öt lány terhessége miatt hagyta abba a tanulást, míg egy pártfogoltat anyja, egy másikat élettársa nem engedte továbbtanulni.

18. számú táblázat⁸⁸⁸

A tanulmányaikat már nem folytató pártfogoltak körében e körülmény oka

Miért nem jár iskolába?	Hány fő?
Megszakította tanulmányait	106 fő
Eltanácsolták (bűncselekménye, rossz magaviselete, sok hiányzása miatt)	20 fő
Befejezte tanulmányait (12 osztályt)	8 fő
Anyagi okokból	7 fő
Terhes lett	5 fő
Büntetés-végrehajtási intézetbe vagy javító intézetbe került előzetes letartóztatás, vagy végrehajtás foganatosítása céljából	5 fő
Szülő(k) büntetés-végrehajtási intézetbe került(ek), nem figyelt a fiatalra senki	3 fő
Tanfolyami keretek között folytatta tovább a tanulást	3 fő
Magántanuló lett	2 fő
Anyja kivette az iskolából	1 fő
Élettársa nem engedte iskolába járni	1 fő

A statisztikák⁸⁸⁹ szerint a nyilvántartott álláskeresők száma 2007-ben Magyarországon 426.915 fő volt. Ebből a Dél-Dunántúl régiójából Baranyában 22.100 fő volt, ami a 2006-os adatokhoz képest 4,6 százalékos, a 2005-ös adatokhoz képest pedig 4,8 százalékos növekedést mutat.

A nyilvántartott álláskeresők gazdaságilag aktív népességhez viszonyított relatív mutatója 2005-ben Baranyában 13,4 százalék, 2006-ban 13,3 százalék, 2007-ben 12,9 százalék volt, ami apró pozitív változást mutat ezen évek viszonylatában, ám még a 2007-es adatok is igen

⁸⁸⁸ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁸⁸⁹ Forrás: http://nfsz.munka.hu/engine.aspx?page=full_afsz_eves_reszletes (2012. április 18.)

magasak a nyugat-dunántúli 6,9, a közép-dunántúli vagy a közép-magyarországi 3,4 százalékos átlaghoz képest.

A nyilvántartott álláskereső iskolai végzettség szerinti megoszlását figyelembe véve a nyolc osztályos vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkezők aránya 2005-ben 41,9, 2006-ban 42, 2007-ben pedig 42,4 százalék volt, vagyis számuk emelkedik.

A tartósan, egy éven túl nyilvántartott álláskereső éves átlagos száma a nyilvántartott álláskereső körén belül 2005-ben 5673, 2006-ban 6171, 2007-ben pedig 6644 főre emelkedett Baranyában.

E statisztikai adatok alapján a tanulmányaikat tovább folytatni már nem akaró pártfogoltak alacsony iskolai végzettsége vészjósló figyelmeztetés.

1.6. A tanulmányokat már nem folytató pártfogoltak

A százhatvanegy iskolába már nem járó pártfogolt esetében fontos fényt deríteni arra, hogy közülük hányan tudtak elhelyezkedni, hányan találtak munkát, rendelkeznek-e szakmával.

Nincs szakmája száznegyvenhat főnek, vagyis a már nem tanuló pártfogoltak 90,68 százalékának. Mindössze tizenöten rendelkeztek valamilyen szakmával, melyet a következő táblázat foglal össze.

19. számú táblázat⁸⁹⁰

A tanulmányaikat már nem folytató pártfogoltak szakmája, munkaerő-piaci jelenléte

Milyen szakmával rendelkeznek? Dolgoznak-e?	
Szakmája:	Dolgozik-e?
Kőműves	Dolgozik
Kőműves	Dolgozik
Faipari gépmunkás	Dolgozik
Eladó (tanfolyamon szerzett képesítés)	Nem
Fodrász	Dolgozik
Hús-hentesáru eladó (tanfolyamon szerzett képesítés)	Nem

⁸⁹⁰ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Hegesztő	Dolgozik
Hentes	Dolgozik
Szociális gondozó	Dolgozik
Kosárfonó	Dolgozik (pultosként)
Eladói képesítés	Dolgozik (alkalmi munkát, nem szakmája szerint)
Könnyűgépkészítő (tanfolyamon szerzett képesítés)	Dolgozik
Vendéglátó ipari technikum	Dolgozik
Gépkészítő (tanfolyamon szerzett képesítés)	Dolgozik
„Szakmunkás bizonyítvány”	Dolgozik

A szakmával rendelkező 15 főből 13 dolgozik, de a 13 főből 2 nem a képesítése szerinti munkát végez.⁸⁹¹

A szakmával nem rendelkező száznegyvenhat főből ötvenheten nem dolgoznak, alkalmi munkát⁸⁹² végeznek negyvenhatan. Mindössze negyvenkét főnek van közülük állandó munkája.⁸⁹³

20. számú táblázat⁸⁹⁴

A szakmával nem rendelkező 146 fő a munkaerőpiacon

Nem dolgozik	57 fő = 39, 04 %
Alkalmi munkát végez	46 fő = 31, 50 %
Állandó munkája van	42 fő = 28,76 %
Nincs adat	1 fő = 0,68 %

A tanulmányokat már nem folytatók csoportjára tehát összefoglalva a következőkre derült fény.

⁸⁹¹ A „kosárfonó” pultosként dolgozik, az „eladó” alkalmi munkaként gyógynövényeket gyűjt.

⁸⁹² Például: méhészteljesítés mellett; rakodó; sörgyári munka; kőműves mellett dolgozik; mezőgazdasági munka; dínyeszedés, facsemete telepítés, bodzaszedés; földmunka, erdő- ároktisztítás.

⁸⁹³ Főleg építkezési vállalkozóknál segédmunka; Elcoteq: betanított munka; gépkocsivezető; konyhai kisegítő; családi vállalkozásnál; szülő munkahelyén kertészetben; autókozmetikában; TESCO-ban eladó; sertéstelepen; lógondozó; takarító a Plázában; baromfifeldolgozóban.

⁸⁹⁴ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

21. számú táblázat⁸⁹⁵

A tanulmányokat már nem folytató pártfogoltak körében a szakmával rendelkezők és a dolgozók aránya

Összesen 161 fő „nem jár iskolába” ⁸⁹⁶ (100%)		
Szakmával rendelkezik:	15 fő: 9,31 %	Ebből 13 fő dolgozik (a végzettséggel rendelkezők 86,6%-a)
Szakmával nem rendelkezik:	146 fő: 90,68 %	
		Közülük nem dolgozik: 57 fő (39,04 %)
		Alkalmi munkát végez: 46 fő (31,50 %)
		Állandó munkát végez: 42 fő (28,76 %)
		Nincs adat: 1 fő (0,68 %)

1.7. Tanuláshoz/munkához való hozzáállásuk

A pártfogoltak többségének tanuláshoz, munkához való hozzáállására is fény derült az aktákból.

22. számú táblázat⁸⁹⁷

A pártfogoltak tanuláshoz/munkához való hozzáállása

Pozitív	19 fő (6,27 %)
Átlagos	190 fő (62,70 %)
Negatív	84 fő (27,72 %)
Nincs adat erre vonatkozóan	10 fő (3,30 %)

⁸⁹⁵ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁸⁹⁶ A pártfogoltak közül mindössze ötvenegy fő tartja el magát részben, vagy egészben: ez a pártfogoltaknak csak 16,83 százaléka, vagyis ötödük sem. Ehhez képest százhatvanegy fő, 53,13 százalékuk nem jár iskolába, vagyis nekik már dolgozniuk kellene.

⁸⁹⁷ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

A fiatalok tizedéről sem mondható el, hogy pozitív, említésre méltó a hozzáállása a munkához vagy a tanuláshoz. Mindössze tizenkilenc főről, 6,27 százalékukról írja ezt a pártfogó, vagy vonható le velük kapcsolatban ez a következtetés a feljegyzésekből – például átlagon felül teljesített a munkában (három műszakban dolgozott), kitűnő tanuló volt, esetleg versenyeken helyezést szerzett, vagy tanult és mellette kitartóan dolgozott is.

Átlagosnak nevezhető a pártfogoltak többségének, 62,70 százalékuknak a hozzáállása. Azok a fiatalok sorolhatók ide, akik vagy a tanulás, vagy a munka terén próbálnak teljesíteni: törekednek az előrelépésre, a tanulásra vagy állás találására képességeikhez, lehetőségeikhez képest, vagy munkájukat átlagosan végzik. Nekik „van jövőképük” – e megközelítésen keresztül sokszor jellemzik a pártfogók a pártfogoltakat.

Akiket sem a tanulás, sem a munka nem motivál, nincs jövőképük, csak a mának élnek, az ő hozzáállásuk negatívnak mondható. Néhány idézet élethűen elénk tárja e fiatalok és családjuk életmódját, életfelfogását.

- „Mivel a család ragaszkodott a roma hagyományokhoz, így tanulmányait nem fejezte be, háztartásbeli lett, pedig szeretett volna továbbtanulni.”
- „Nem akar tanulni, gyermeket akart vállalni, és otthon maradni vele. A pártfogó felügyelet alatt terhes is lett, nem tanult tovább.”
- „Újra beiratkozott az iskolába, de csak az évnyitóra ment el.”
- „Teljesen motiválatlan a tanulásban, gyermeket akar szülni, és vele otthon maradni.”
- „Hallani sem akar a tanulásról.”
- „Szeretne továbbtanulni, de a család nem támogatja.”
- „A családjából senki nem dolgozik, ő sem akar.”
- „Senkinek nincs munkája a családban.”
- „A környezete és családja hatására nincs igénye a továbbtanulásra. Jövőjét nem tervezi, a mának él.”
- „A család nem támogatja a tanulásban.”

1.8. Lakóhelyük

A pártfogoltak lakóhelyére a legtöbb aktából⁸⁹⁸ – kettőszázkilencvenöt esetben – fény derült.

23. számú táblázat⁸⁹⁹
A pártfogoltak lakóhelye

Pártfogoltak lakóhelye (295 fő = 100 %)		
Megyeszékhely: Pécs	111 fő (37,62 %) [a városban élők 59,35 %-a Pécssett él]	
Város	187 fő (63,38 %)	
	Ebből megyeszékhelyen, Pécssett él:	111 fő (37,62 %)
Nagyközség	2 fő (0,67 %)	
Községben él	106 fő (35,93 %)	
	Ebből 500 fő népesség alatti községben él:	50 fő (16,94 %)

Az ötszáz főnél alacsonyabb lélekszámú községben élő ötven pártfogolt esetén érdemes külön megvizsgálni, hogy ez a körülmény milyen összefüggést mutat a bűnismétlésükkel, a lakhatási körülményeikkel, iskolai végzettségükkel és a bűncselekményhez vezető okokkal. Az ötven pártfogolt közül harminckettő, vagyis 58,18 százalékuk követett el újabb⁹⁰⁰ bűncselekményt. Ez a visszaesési arány rosszabb, mint a pártfogoltak csoportjának egészére kimutatott bűnismétlési hányad, ami 47,85 százalék.

Lakhatási körülményeiket külön vizsgálva megállapítható, hogy az ötven fő közül huszonnégy – negyvennyolc százalékuk – él nagyon rossz, szegényes, komfort nélküli körülmények között, vagyis e kisközségekben élők lakhatási körülményei a legrosszabbak a pártfogoltak közül. A nehéz anyagi körülményeik miatt a bűncselekményhez vezető, pártfogók által megnevezett okok is vizsgálandók. Az ötven pártfogolt közül nyolc aktában jelölte meg a pártfogó a rossz anyagi körülményeket a bűncselekmény okaként, vagyis tizenhat százaléknál, ami lényegesen magasabb arány, mint ennek az oknak az összes aktában

⁸⁹⁸ Mindössze hat pártfogoltról nem tüntette fel a pártfogó, hogy hol lakik, valamint egy pártfogolt Jász-Nagykun-Szolnok megyei és egy Somogy megyei, így a vizsgálati alapot annak a kettőszázkilencvenöt baranyai pártfogoltnak az adatai képezték, akiknél ismert volt a lakóhely. (Baranya megye népessége: 398.355 fő háromezred településen.)

⁸⁹⁹ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁰⁰ A pártfogó felügyelet 2006-os elrendelése óta.

való előfordulása: 6,6 százalék. Ennél is magasabb arányban említik azonban az akták a rossz baráti társaságot, mint elkövetéshez vezető okot. A rossz baráti társaság az összes pártfogoltat vizsgálva 8,9 százalék, míg az ötven külön vizsgált pártfogolt esetén huszonnégy százalék.

Az intézkedés elrendelésekor átlagos iskolai végzettségük (8,5 osztály) és életkoruk (16,98 év) egy tizeddel sem különbözik a pártfogoltak teljes csoportjára vonatkozó átlagtól, vagyis nem állapítható meg, hogy iskolai végzettségük tekintetében lemaradása lenne az ötszáz fő lakosság alatti községben élő pártfogoltaknak.

1.9. Kivel élnek együtt a pártfogoltak?

Arra a kérdésre, hogy a pártfogoltak kivel laktak együtt, az alábbi táblázat ad választ.⁹⁰¹

24. számú táblázat⁹⁰²

Kivel laknak együtt a pártfogoltak?

Anyával	73	24,09 %
Apával	15	4,95 %
Szülőkkel	114	37,62 %
Anyával és nevelőapával	30	9,90 %
Apával és nevelőanyával	9	2,97 %
Nagyszülővel	8	2,64 %
Egyedül	3	0,99 %
Nevelőszülővel	7	2,31 %
Othonban	11	3,63 %
Barátoknál	1	0,33 %
Élettárssal	10	3,30 %
Férjjel	2	0,66 %
Testvérrel	5	1,65 %
Más rokonnal	4	1,32 %
Nincs adat az aktában	11	3,63 %

⁹⁰¹ A táblázat csak a vizsgálat szempontjából releváns, a pártfogoltal együtt lakó felnőtteket vette figyelembe, testvért, gyermeket nem, illetve ha a szülői háznál a pártfogolt barátja/barátnője is ott lakik, akkor a szülőt.

⁹⁰² Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Legtöbben szüleikkel laktak: a pártfogoltak közel negyven százaléka. Sajnos a többiek általában nem azért nem laktak a szüleikkel, mert már önállósodva élettársukkal, házastársukkal vagy egyedül éltek – ők mindössze tizenöten vannak. A többiek csak anyjukkal vagy csak apjukkal éltek, esetleg ezek új házastársával vagy élettársával, vagy más nevelte őket: nagyszülő, testvér, más rokon vagy nevelőszülő, esetleg otthonban nevelkedtek. A szüleivel lakó száztizennégy fő, valamint a férjével, élettársával együtt lakó, vagy már egyedül élő tizenöt fő, vagyis összesen százhuszonkilenc fő élete tekinthető csak megfelelőnek e kiragadott szempont alapján – azt természetesen nem deríti ki az akta, hogy a már egyedül élők alkalmasak-e az önálló életre, vagy a mostohaszülővel élők nem kiegyensúlyozottabbak-e, mint azok, akik vérszerinti szüleikkel laknak.

1.10. Lakhatási körülményeik

A pártfogoltak lakhatási körülményeire vonatkozóan az akták közel negyedében nem található adat. A környezettanulmányok bizonyára minden pártfogolt esetében részletesen bemutatják e körülményeket, a környezettanulmányok egy példánya azonban ritkán található meg a pártfogó felügyeleti aktában. Ennek ellenére a fellelhető adatok összevethetők.⁹⁰³

25. számú táblázat⁹⁰⁴

A pártfogoltak lakhatási körülményei

„megfelelő”/„átlagos”/„jó”	160 fő	52,80 %
„szerény”	31 fő	10,23 %
„komfort nélküli”	39 fő	12,87 %
Nincs adat	73 fő	24,09 %

A fiatalok több mint felének megfelelőek voltak a lakhatási körülményei a pártfogó szerint – a pártfogó a „jó”, „megfelelő” vagy „átlagos” jelzőket használta esetükben.

⁹⁰³ Azt azonban figyelembe kell venni, hogy míg a környezettanulmányban hosszan, megadott szempontok szerint, az objektivitást elősegítve, kifejtve kell értékelniük e körülményt a pártfogóknak, addig a feljegyzésekben csak egy-egy értékelő szóval utalnak a pártfogoltak lakhatási körülményeire – ritkán adnak hosszabb jellemzést.

⁹⁰⁴ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Ennél rosszabb körülmények között élt hetven pártfogolt, azok, akik „szerény” körülmények között éltek és akik „komfort nélküli”⁹⁰⁵ lakásban. Nem minden esetben a „szerény” jelző szerepelt az aktában, de e kategóriába kerültek azok a pártfogoltak, akiknek nem volt saját szobájuk: konyhában, ablak nélküli helyiségben aludtak, vagy három-négy fő aludt egy szobában, esetleg az akta szerint „felújítandó”, „rossz levegőjű” vagy „piszkos hely” volt a lakás.

1.11. Családi állapotuk

Családi állapotukat tekintve húsz pártfogolt emelendő ki. Házastársi kapcsolatban élt két fő, egy tizennyolc és egy tizenhét éves lány.

Élettársi kapcsolatban tizennyolc fő élt az akták adatai szerint, tíz fiú és nyolc lány.

A lányok közül egyikük – saját elmondása szerint – ekkor már öt éve élt élettársi kapcsolatban, ami a szülők felelősségét, bűncselekmény megtörténtét feltételezi.

26. számú táblázat⁹⁰⁶

A pártfogoltak családi állapota

2 házastársi kapcsolatban élő		18 élettársi kapcsolatban élő	
2 nő	férfi	8 nő	10 férfi
18 éves	-	16 éves: 2 fő	15 éves: 1 fő
17 éves		17 éves: 4 fő	16 éves: 2 fő
		18 éves: 2 fő	17 éves: 2 fő
			18 éves: 5 fő

1.12. Van-e gyermekük?

A háromszázhárom pártfogolt közül húsz főnek, 6,6 százalékuknak már volt gyermeke az intézkedés végrehajtásának megkezdésekor, vagy annak végrehajtása alatt született.

27. számú táblázat⁹⁰⁷

⁹⁰⁵ Egyik pártfogolt lakóhelyéről a következő feljegyzést készítette a pártfogó: „állatias körülmények között, lakásra nem alkalmas prэшázban lakik, apja kikötötte a villanyt, mert a fiú sokat számítógépezett”.

⁹⁰⁶ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Arra a húsz pártfogoltra vonatkozó adatok, akik már szülők

Nemek szerint	9 nő		11 férfi	
Életkor szerint	15 éves: 1 fő	16 éves: 4 fő	17 éves: 5 fő	18 éves: 10 fő
Családi állapot szerint	Házass: 2 fő	Élettársi kapcsolatban él: 16 fő		Egyedülálló: 2 fő
Mikor született	Végrehajtás kezdetekor már megszületett a gyermeke: 12 fő		Végrehajtás alatt született: 8 fő	

1.13. Családi hátterük

A pártfogoltak több mint felének nem volt rendezett a családi háttere. Mindössze a fiatalok 30,03 százalékáról mondható el, hogy rendezett családi körülmények között élt.

28. számú táblázat⁹⁰⁸

A pártfogoltak családi háttere

Rendezett	91 fő	30,03 %
Nem rendezett ennek oka ⁹⁰⁹ :	193 fő	63,69 %
	Elváltak a szülei	65 fő
	Nem említ válást, vagy szülő halálát az akta, de egyik szülő egyedül neveli a gyermeket	21 fő
	Meghalt a szülő	45 fő
	Szülő bv. intézetben van	14 fő
	Nem szülő neveli a pártfogoltat	25 fő
	Nem tud az apjáról semmit	3 fő
	Alkoholizmus, agresszió a	13 fő

⁹⁰⁷ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁰⁸ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁰⁹ Egy fiatal több helyen is feltüntettem ennél a csoportosításnál, ha több körülmény is vonatkozott rá: például ha meghalt az anyja, apja pedig büntetés-végrehajtási intézetben volt.

	családban	
	Súlyos beteg a családban	13 fő
	Egyéb ok	11 fő
Nincs adat erre vonatkozóan	19 fő	6,27 %

A családi háttér rendezetlenségének leggyakoribb oka a szülők válása. Ezt hatvanöt aktában említi a pártfogó, de még huszonegy fiatalról tudjuk, hogy az adatok felvételekor egyedül nevelte az anyja (tizenhat fő) vagy az apja (öt fő), annak ellenére, hogy válásról nem esett szó az aktában.⁹¹⁰ Negyvenöt pártfogolt tapasztalta apja (huszonöt fő), anyja (tizenkilenc fő) vagy mindkét szülője (egy fő) halálát, ami e negatív körülmények közül a legmegrázóbb, legkevésbé feldolgozható a fiatalok számára. Tizennégy aktában írnak a pártfogók arról, hogy az anya (két fő), az apa (tíz fő) vagy mindkét szülő (két fő) büntetés-végrehajtási intézetben volt. A családi háttér rendezetlenségét jelenti, ha a pártfogoltat nem szülei nevelik, vagy nem szülei nevelték.⁹¹¹ Erre vonatkozóan huszonöt aktában található utalás. Három pártfogolt semmit nem tud az apjáról, sosem látta, azt sem tudja, ki az. Tizenhárom aktában utalnak a pártfogók az alkoholizmus terhelő jelenlétére és az ezzel járó – főleg az apa, nevelőapa részéről megnyilvánuló – agresszióra a családban. Tizenhárom pártfogolt családjában él súlyos beteg.⁹¹²

Egyéb ok miatt nevezhető rendezetlennek tizenegy pártfogolt családi háttere. Az ő helyzetüket a pártfogók a következő jellemzéssel illették:

- „szülők néha együtt vannak, néha nem”
- „szülők és nagymama nevelésében súlyos különbségek, ellentétek, konfliktusok vannak”
- A szülők külföldön dolgoznak (két fő).
- Hét testvére van a pártfogoltnak, nem figyelnek rájuk.
- A szülők három műszakban dolgoznak, nem figyelnek a gyerekekre.
- „szétesett család”
- Mindig máshol lakik (apánál, anyánál, rokonoknál, nagyszülőnél).
- „elhanyagolt”

⁹¹⁰ Lehetséges, hogy a szülők sosem voltak házasok, vagy a válás körülményét nem rögzítette a pártfogó az adott aktában, hanem arról korábban a környezettanulmányban számolt be.

⁹¹¹ Több pártfogolt újra az apjával/anyjával lakott, miután az szabadult a büntetés-végrehajtási intézetből, vagy hazaköltözött külföldről.

⁹¹² Öt beteg anya, három beteg apa, négy fogyatékos testvér (és egy kábítószerfüggő nővér).

- Nevelőapja bántalmazza.
- „élettársa ötvenhárom éves, ő tizenhat”.

A pártfogók egy-egy, e fiatalok múltjára utaló mondata sokszor jobban megérteti velünk a jelent, mint egy teljes akta.

Egyik fiút és családját az anyja kiskorában elhagyta, apja börtönbe került, hét testvére átmeneti nevelt volt, ő is nevelőotthonba került. Próbálta tartani a kapcsolatot testvéreivel.

Egy másik fiú szülei öt éves korában elváltak, apjával akkortól kezdve nem tartotta a kapcsolatot. Anyja nevelte, de mikor tizenhárom éves volt, anyja meghalt, ekkor került a nagymamájához.

Szintén egy fiú pártfogolt családi háttere a következő: „a szülők évekkor korábban elváltak, de nem tudtak külön költözni, így azóta is együtt élnek, ami rendszeres konfliktusforrás. Az apa alkoholista, az anya igyekszik közben tartani a család ügyeit. A családban a pártfogolt pozitív példát nem látott, ezért a baráti társaság nagy hatással van rá. Az intézkedés két éve alatt rádöbben arra, hogy milyen következményekkel jár, ha az eddigi életét folytatja. Magatartása pozitív irányba változott.”

„Másfél éves koráig élt szüleivel, majd mikor azok börtönbe kerültek, állami gondozott lett. Mikor szülei szabadultak, visszakerült hozzájuk. Apja is, anyja is többször volt büntetve.”

„A szülők válása után sokat kellett költöznie, semelyik szülőnél nem volt jó helye, az új élettársakkal nem volt jó a viszonya: anyja élettársa verte, apja élettársa nem akart vele lakni.”

„Hat éves volt, amikor anyja meghalt, apja nevelte, majd apja elhagyta amikor tíz éves volt. Ekkor került lakásotthonba.”

1.14. A pártfogoltak anyagi helyzete

Szintén a környezettanulmány fejt ki bővebben, hogy a pártfogoltak milyen anyagi körülmények között élnek, de az akták háromnegyede is tájékoztat erről. Családjuk anyagi helyzete a pártfogók értékelése alapján a következő három kategóriába sorolható.

29. számú táblázat⁹¹³

A pártfogolt/családja anyagi helyzete

Jó	98 fő	32,34 %
-----------	-------	---------

⁹¹³ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Átlagos	38 fő	12,54 %
Rossz	94 fő	31,02 %
Nincs adat erre vonatkozóan	73 fő	24,09 %

Azoknak a fiataloknak az anyagi helyzete tekinthető „rossznak”, akikről a pártfogó ezt írta, vagy azt, hogy „szerény körülmények” között élnek, „szűkösen”, „szegénységben”, „anya tartja el a négyfős családot egy ápolói keresetéből”, „kikapcsolták az áramot náluk”, „rokkantnyugdíjas mindkét szülő”.

Természetesen nem egységesen osztályoznak a pártfogók, más-más életkörülményeket minősítenek „rossznak”, „jónak” vagy „átlagosnak” – ez kiderül a konkrét körülmények részletezésekor –, de ez a hármas felosztás nagyjából körvonalazza a fiatalok közötti különbségeket.

Az „átlagos” anyagi helyzetűek közé azok sorolhatók, akiknek nincsenek mindennapi megélhetési gondjaik. Megfelelő állandó jövedelemre számíthat a család – akár alkalmi munkából.

A jónak minősülő kategória öleli fel a legtágabb kört, hiszen a pártfogók a többi pártfogolthoz viszonyítva ítélik meg egy adott család anyagi helyzetét, így ha a családban mindkét szülőnek megfelelő keresete van, jónak minősül a többiekhez képest a helyzetük, valamint azok is ide tartoznak, akik „kiemelkedően jól” élnek – nem sok esetben minősítettek így a pártfogók.⁹¹⁴

A rossz anyagi helyzetű pártfogoltak iskolázottságát – téves következtetések elkerülése végett ehhez az átlagos életkorukat – és az általuk elkövetett bűncselekményeket érdemes önállóan is megvizsgálni, hogy fény derüljön arra, van-e lényegi eltérés e tekintetben a csak rájuk és a háromszázhárom pártfogoltra együttesen megállapított értékek között.

Kilencvennégy fő anyagi helyzetét nyilvánították a pártfogók kifejezetten rossznak. E pártfogoltak átlagos iskolai végzettsége – az intézkedés elrendelésekor – nyolc osztály, ami alacsonyabb, mint az összes pártfogoltra megállapított 8,57 osztályos végzettség. Azonban ha emellett figyelembe vesszük azt, hogy az összes pártfogolt esetén az átlagos életkor az intézkedés elrendelésekor 16,99 év volt, míg a rossz anyagi helyzetű fiatalok átlagos életkora 16,79 év, az iskolázottság terén mutatkozó különbségek részben magyarázhatók azzal, hogy a nehéz helyzetű pártfogoltak fiatalabbak voltak egy kicsivel.⁹¹⁵

⁹¹⁴ „Pécs leggazdagabb családjaként” jellemezte az egyik pártfogoltja családját a pártfogó.

⁹¹⁵ Az életkorok ilyen csekély mértékű eltérése messzemenő következtetésekre nem adhat alapot, hiszen években, és nem években és hónapokban számoltunk az életkorokkal, vagyis tizenhét évesként számoltunk a tizenhét és tizenegy hónapos fiatalokkal, valamint a tizenhetedik életévüket éppen betöltőkkel is.

A rossz anyagi helyzetűek összesen kettőszázöt bűncselekményt követtek el. Ennek 66,82 százaléka lopás volt, de összességében elmondható, hogy 73,65 százalékban vagyon elleni bűncselekményeket követtek el. Ez a szám lényegesen meghaladja az összes pártfogolt vonatkozásában kimutatható átlagot, a 43,92 százalékot⁹¹⁶

1.15. A pártfogoltak édesanyjára vonatkozó adatok

A pártfogoltak többségének, kettőszázhetvenhárom főnek (90,09 százalék) élt az édesanyja. Tizenkilenc pártfogolté (6,27 százalék) nem élt. Tizenegy aktában nem volt fellelhető erre vonatkozó adat (3,63 százalék).

Az anyák iskolai végzettségét a 30. táblázat ismerteti.

30. számú táblázat⁹¹⁷

A pártfogolt édesanyjának iskolai végzettsége

Végzettség	Pártfogoltak száma, akik anyja ilyen végzettségű	Megoszlás (%)
Analfabéta	3 fő	0,99
2 osztály	2 fő	0,66
3 osztály	1 fő	0,33
4 osztály	3 fő	0,99
5 osztály	1 fő	0,33
6 osztály	8 fő	2,64
7 osztály	5 fő	1,65
8 osztály	87 fő	28,71
10 osztály	2 fő	0,66
11 osztály	1 fő	0,33
Érettségi	37 fő	12,21
Egyetem	3 fő	0,99
Szakközépiskola	10 fő	3,30
Szakmunkásképző	46 fő	15,18

⁹¹⁶ Az összes pártfogolt összes bűncselekményének 43,92 százaléka volt lopás.

⁹¹⁷ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Főiskola	10 fő	3,30
Nincs adat ⁹¹⁸	65 fő	21,45
Meghalt ⁹¹⁹	19 fő	6,27

Az értékelhető adatokat tekintve⁹²⁰ a legtöbben, nyolcvanheten (31,86 százalék)⁹²¹ nyolcosztályos végzettséggel rendelkeztek. Ennél kevesebb befejezett osztálya huszonhárom főnek volt (8,42 százalék), ennél magasabb végzettsége pedig százkilenc anyának (39,92 százalék), közülük érettségije harminchét főnek, főiskolai végzettsége tíz főnek, egyetemi végzettsége három főnek, szakmunkásképzőben pedig negyvenhat fő végzett.

Arra a kérdésre, hogy dolgozott-e a pártfogolt anyja, az akták nyolcvan százalékából⁹²² kaptunk választ.⁹²³

31. számú táblázat⁹²⁴ A pártfogolt édesanyja dolgozik-e?

	Pártfogoltak száma, akik édesanyja e kategóriába sorolható:	Megoszlás (%)
Dolgozik	123 fő	40,59
Nem dolgozik	96 fő (közülük 11 fő Gyes/Gyed-en volt)	31,68
Nyugdíjas	4 fő	1,32
Rokkant nyugdíjas	20 fő	6,60
Nincs adat ⁹²⁵	41 fő	13,53
(Meghalt	19 fő	6,27)

⁹¹⁸ Ezek közül tizenegy akta arra vonatkozóan sem tartalmaz adatot, hogy él-e az édesanya.

⁹¹⁹ Náluk nem tüntet fel iskolai végzettséget a pártfogó.

⁹²⁰ Tizenkilenc fő esetében az anya halála miatt nem tartalmaz az akta adatot az iskolai végzettségről, így sem ezeket, sem azt a tizenegy aktát nem vehetjük figyelembe a számításoknál, melyek esetében az sem derül ki, hogy az anya él-e.

⁹²¹ $273=100\%$

⁹²² 80,19 százalék; kettőszáznegyvenhárom akta.

⁹²³ Negyvenegy aktában nincs erre vonatkozó adat, valamint annak a tizenkilenc pártfogoltnak az aktájában sem, akik édesanyja meghalt.

⁹²⁴ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹²⁵ Ezek közül tizenegy akta arra vonatkozóan sem tartalmaz adatot, hogy él-e az édesanya.

Az anyák kevesebb, mint fele dolgozott (40,59 százalék), illetve ha a releváns adatokat nézzük – levonva az összlétszámból azok számát, akik meghaltak, illetve azon anyákét, akikről azt sem tudjuk, hogy éltek-e – akkor kicsivel jobb ez az arány: 50,61 százalék. A kilencvenhat nő közül tizenegy gyermekének gondozása miatt nem dolgozott.

A dolgozó százhuszonhárom nő közül kilencvenkettőről (74,79 százalékukról) tudjuk, hogy mit dolgozott. Legtöbben eladóként, takarítónőként, vállalkozóként, varrónőként vagy ápolónőként dolgoznak.

1.16. A pártfogoltak édesapjára vonatkozó adatok

A pártfogoltak többségének, kettőszázhatvanöt főnek (87,45 százalék) élt az édesapja. Huszonöt pártfogolté (8,25 százalék) meghalt. Tizenhárom aktában nem található arra vonatkozó adat, hogy élt-e az apa az adat rögzítésekor (4,29 százalék).

Az apák iskolai végzettségét a 32. számú táblázat foglalja össze.

32. számú táblázat⁹²⁶

A pártfogolt édesapjának iskolai végzettsége

Végzettség	Pártfogoltak száma, akik apja ilyen végzettségű	Megoszlás (%)
2 osztály	1 fő	0,33
3 osztály	1 fő	0,33
5 osztály	1 fő	0,33
6 osztály	6 fő	1,98
7 osztály	1 fő	0,33
8 osztály	77 fő	25,41
Érettségi	16 fő	5,28
Szaktanácsképző	70 fő	23,10
Szakközépiskola	10 fő	3,30
Főiskola	8 fő	2,64
Egyetem	4 fő	1,32
Nincs adat	83 fő	27,39

⁹²⁶ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Meghalt ⁹²⁷	25 fő	8,25
------------------------	-------	------

Huszonöt pártfogolt apja nem élt⁹²⁸, valamint még nyolcvanhárom pártfogolt aktájában nem szerepelt adat (akinek édesapja viszont élt), így százkilencvenöt akta adott csak választ erre a kérdésre: az alábbi százalékok e releváns százkilencvenöt akta vonatkozásában értendők. Az ő iskolai végzettségük így foglalható össze: nyolc osztálynál alacsonyabb volt a végzettsége tíz főnek (5,12 százalék)⁹²⁹, legtöbben, hetvenheten (39,48 százalék) az anyákhoz hasonlóan nyolcosztályos végzettséggel rendelkeztek. Ennél magasabb végzettsége száznyolc apának volt az adatok rögzítésekor (55,38 százalék): érettségivel tizenhat fő, szakmunkásképzőben hetven fő, szakközépiskolában tíz fő, főiskolán nyolc fő, egyetemen négy fő végzett. Ez lényegében megegyezik az anyáknál megfigyelhető arányokkal a nyolc osztálynál magasabb végzettséggel rendelkezők terén.

33. számú táblázat⁹³⁰

A pártfogolt édesapja dolgozik-e?

Vonatkozó adat:	Pártfogoltak száma, akik édesapja e kategóriába sorolható:	Megoszlás (%)
Dolgozik	119 fő	39,27
Nem dolgozik	69 fő	21,78
Nyugdíjas	2 fő	0,66
Rokkant nyugdíjas	23 fő	7,59
Nincs adat	65 fő	21,45
(Meghalt	25 fő	8,25)

Száztizenkilenc pártfogolt apja dolgozott (ez 55,86 százaléka a releváns kettőszáztizenhárom⁹³¹ aktának) – ez az arány magasabb, mint az anyáknál.

⁹²⁷ Az iskolai végzettséget náluk nem tünteti fel a pártfogó.

⁹²⁸ Tizenhárom pártfogolt aktájában nincs adat arra vonatkozóan, hogy él-e az apa (4,29%).

⁹²⁹ 195 = 100%

⁹³⁰ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹³¹ Ha nem számítjuk azt a huszonöt apát, akik meghaltak, illetve azokat, akikről nem szerepel adat: 213.

A száztizenkilenc dolgozó édesapa közül csak kilencvenkilencről tudjuk, hogy mit dolgozott: legtöbben, tizenhatan vállalkozóként, tizennégyen sofőrként, kilencen kőművesként, nyolcan segéd munkásként és szerelőként.

1.17. A pártfogoltak szabadidős elfoglaltsága

A pártfogolttal folytatott beszélgetések során fény derülhetett arra, hogy a fiatalnak van-e hobbyja, értelmes, legális elfoglaltsága. Valószínűleg a környezettanulmányok e célból való áttekintése több eredményt hozott volna, de az esetek többségében nem csak hiányzik az aktából annak megjelölése, hogy a pártfogolt mit kezd magával szabadidejében, hanem a pártfogó kifejezetten jelzi, hogy a fiatalnak nincs semmilyen értelmes időtöltése, hobbyja. A pártfogoltak tizedéről sem mondható el, hogy szabadidejüket egy konkrét időtöltésnek élve, hasznosan töltik. Mindössze tizennyolc pártfogolt esetében beszélhetünk hobbról – a pártfogoltak 5,94 százalékánál. Ezek a következők: a horgászás négy főt, a rajzolás három főt, a lovaglás és a barkácsolás két-két főt, valamint a break-dance, a zeneszerkesztés, a kertészkedés, a kertépítés, a színjátszás, a kórusban éneklés és a programozás egy-egy pártfogoltat köt le.

Sokaknál hobbyként is értékelhető a sport, azonban szintén nagyon kevesen sportolnak rendszeresen. Negyvenhárom fiatal sportol, 14,19 százalékuk. Legnépszerűbb a foci és a kézilabda.

1.18. Korábban elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés

Korábbi elkövetésekről vádemelés elhalasztása esetén csak a pártfogó feljegyzéseiből szerezhetünk tudomást, hiszen erre vonatkozó adatokat az ügyészégi iratok nem tartalmaznak. A pártfogók azonban nem részletezik egyforma alapossággal a pártfogoltak előéletét vádemelés elhalasztása esetén. Csak abban az esetben tudunk meg biztosan többet a pártfogolt előéletéről, ha a bíróság próbára bocsátotta, felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte vagy feltételes szabadságra bocsátotta. A pártfogoltak többségénél azonban vádemelés elhalasztása mellett került sor a pártfogó felügyelet alkalmazására – százhatvannégy esetben (54,12 százalék). A próbára bocsátott (kilencvenhat eset) és felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt (harminckilenc eset) pártfogoltak esetén viszont – melyek együttesen (százharmincöt fő) a vizsgált akták 44,55 százalékát, tehát közel felét teszik ki – azt mondhatjuk, hogy közel minden második pártfogolt (46,66 százalék) követett már el korábban szabálysértést, vagy

bűncselekményt. Összesen hatvanhárom aktában található tehát adat korábbi elkövetésekre, ez az összes pártfogolt 20,79 százaléka, azonban relevánsabb itt is a 46,66 százalékot figyelembe venni, vagyis azon akták számához viszonyítani, melyekben lehetőség volt arra, hogy a korábbi elkövetésre fény derüljön.

2. Bűncselekménnyel kapcsolatos adatok

2.1. Az elkövetett bűncselekmény

A vizsgált háromszázhárom pártfogolt összesen hatszázegy bűncselekményt követett el. A fiatalok többségét egy bűncselekmény elkövetéséért vonták felelősségre, de néhány fiatal – tizenkét fő – több mint öt bűncselekményt követett el.⁹³²

Az összes elkövetett – hatszázegy – bűncselekmény csoportosítása a következőképpen alakul.

34. számú táblázat⁹³³

A pártfogoltak által elkövetett bűncselekmények

<i>Bűncselekmény</i>	<i>Hányszor valósult meg</i>	<i>Megoszlás (%)</i>
Lopás	Büntett: 73 Vétség: 181 Nem derül ki, hogy melyik alakzata: 10 Összesen: 264	43,92
Garázdaság	59	9,81
Testi sértés	Könnyű testi sértés: 31 Súlyos testi sértés: 21 Összesen: 52	8,65
Kábítószerrel visszaélés	Vétség: 42 Büntett: 3 Nem derül ki: 1 Összesen: 46	7,65

⁹³² Hatan több mint tíz bűncselekményt követtek el – egy pártfogolt huszonegyet, egy harmincat.

⁹³³ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Közokirattal visszaélés	33	5,49
Rongálás	24	3,99
Szerzői jogok megsértése	21	3,49
Jármű önkényes elvétele	14	2,32
Szerzői jogokhoz kapcsolódó jogok megsértése	13	2,16
Rablás	10	1,66
Készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés	6	0,99
Jogtalan elsajátítás	6	0,99
Személyi szabadság megsértése	5	0,83
Közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény	5	0,83
Zsarolás	5	0,83
Pénzhamisítás	5	0,83
Egyedi azonosítójel meghamisítás	5	0,83
Sikkasztás	4	0,66
Csalás	3	0,49
Ittas vezetés	2	0,33
Közúti baleset okozása	2	0,33
Szemérem elleni erőszak	2	0,33
Magánlaksértés	2	0,33
Hivatalos személy elleni erőszak	2	0,33
Közveszélyokozás	1	0,16
Járművezetés tiltott átengedése	1	0,16
Megrontás	1	0,16
Közúti veszélyeztetés	1	0,16
Orgazdaság	1	0,16
Segítségnyújtás halált okozó elmulasztása	1	0,16
Közokirat hamisítás	1	0,16
Magánokirat hamisítás	1	0,16
Becsületsértés	1	0,16

Önbíráskodás	1	0,16
Hitelsértés	1	0,16

Legtöbbször a lopás tényállását valósították meg a pártfogoltak – ez a bűncselekmények 43,92 százalékát teszi ki, valamint garázdaság (9,81 százalék), testi sértés (8,65 százalék) és kábítószerrel visszaélés (7,65 százalék) miatt indult a legtöbb eljárás.

2.2. Elkövetői alakzat

A pártfogoltak többsége nem egyedül követte el a bűncselekményt. Hogy pontosan milyen elkövetői alakzatban⁹³⁴ valósult meg a cselekmény, az nem derül ki mindegyik aktából, de százyolcvanhárom főről (60,39 százalékuk) tudjuk, hogy vagy társtettesként vagy részesként valósította meg a cselekményt, volt bűnsegéde vagy felbujtója, esetleg gyermekkorúval közösen követte el, vagy a kábítószerrel közösen szerezték, fogyasztották. Társtettesként való elkövetés esetei között többször előfordult, hogy a pártfogolt apjával, annak élettársával vagy szüleivel követte el a bűncselekményt. Egyedül követte el a bűncselekményt százhusz fő, a pártfogoltak 39,60 százaléka.

2.3. Az elkövetés oka

A 35. számú táblázat a pártfogók által a bűncselekmény elkövetésének okaként⁹³⁵ leggyakrabban említetteket emeli ki. Ezeken kívül a sértetti közrehatást, a kíváncsiságot⁹³⁶, a szülő vagy egyéb felnőtt hatását, a féltékenységet, az agresszivitást, pszichés zavart, valamint a szülők válását vagy a jogszabály ismeretének hiányát említették az elkövetés okaként.

35. számú táblázat⁹³⁷

Az elkövetésben szerepet játszó okok

⁹³⁴ Ha a pártfogolt több bűncselekményt is elkövetett, és azok közül többet társtettesként, akkor nála elkövetői alakzatként a társtetteséget rögzítettem.

⁹³⁵ A „rossz baráti társaság” vagy az „ittasság” mint ok háttérében egyéb, közvetettebb ok is állhat, például a szülői kontroll hiánya, válás, családi problémák. Ez az átfedés, összefonódás azonban e kérdésben nem deríthető fel, hiszen csak azon adatokat dolgoztam fel, melyeket az aktában egyértelműen nevesített a pártfogó vagy a bíróság – ebben az ő mérlegelésük, szubjektív megítélésük mutatkozik meg. Ha több bűncselekményt követett el a pártfogolt, közülük a legsúlyosabb alapján került sor az okok besorolására, vagy az alapján, melynek kapcsán a pártfogó kitért az elkövetéshez vezető körülményekre.

⁹³⁶ Főként kábítószerrel való visszaélés esetén.

⁹³⁷ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Mely ok milyen bűncselekmény elkövetésében játszott szerepet a pártfogó szerint?	
<i>Adott körülmény</i>	<i>Milyen bűncselekmény elkövetésében játszott szerepet?</i>
Ittasság	18 garázdaság 7 lopás 4 súlyos testi sértés 3 rongálás 1 jármű önkényes elvétele
Rossz baráti társaság	11 lopás 6 kábítószerrel visszaélés 6 garázdaság 3 rongálás 1 zsarolás
Rossz anyagiak	18 lopás 1 rablás 1 jogtalan elsajátítás

Összesen százharminchárom főnél, vagyis a pártfogoltak 43,89 százalékánál állt a bűncselekmény elkövetése mögött valamelyik konkrét ok.⁹³⁸

Leggyakoribb az ittasság – harminchárom pártfogolt esetében –, a rossz baráti társaság – huszonhét esetben – valamint a rossz anyagi helyzet – húsz esetben – volt. Természetesen egyértelmű lehet az ok és az okozat közötti összefüggés, mint a szegénység és a vagyon elleni bűncselekmények között, az ittasság és a garázda magatartás között, de vannak okok, melyek konkrétumok nélkül „bármilyen” deviáns magatartásra ösztönözték a fiatalt. Ilyen a rossz baráti társaság vagy a hiányzó szülői kontroll. Természetesen vannak okként nem értelmezhető körülmények – még ha a pártfogó így is tüntette fel őket – mint jármű önkényes elvétele esetében az, hogy a fiatalok „siettek”. Az ok ismeretének elsődleges célja, hogy felismerése után annak kiküszöbölésével megkíséreljük a bűncselekmény megelőzését. Több körülmény esetén is megfontolandó a megelőzési lehetőségeket továbbgondolni. A jogszabály

⁹³⁸ Amikor lopásnál az ítélet, vagy a pártfogó az egyéni pártfogói tervben „anyagi haszonszerzést” jelölt meg okként, az nem vehető figyelembe, hiszen magának a bűncselekménynek a célzata, vagyis így önmagában semmitmondó információ. Ahol több okot tüntetett fel az akta, az ítélet, vagy az egyéni pártfogói terv, ott a bűncselekmény jellegéhez képest relevánsabbat emeltem ki, hogy ne legyen átfedés – ez nem okozott nehézséget, és mindössze két esetben merült fel.

nem ismerete – mely például jogtalan elsajátítás⁹³⁹ elkövetésének az okaként szerepelt –, a szülői kontroll hiánya, a rossz baráti társaság hatása nem csak arra adnak választ, hogy miért követte el a bűncselekményt a fiatal, hanem azt is megtudjuk, hogy az ő esetében – és sok hasonló esetben – mi kellett volna ahhoz, hogy ne kövesse el a cselekményt: a jogszabály ismerete, értelmes szabadidős elfoglaltság.

2.4. Elkövetéskori életkor⁹⁴⁰

36. számú táblázat⁹⁴¹

A pártfogolt életkora a bűncselekmény elkövetésekor

Életkora	Hány pártfogolt volt ennyi idős a bűncselekmény elkövetésekor?	Megoszlás (%)
14 éves	31	10,23
15 éves	69	22,77
16 éves	98	32,34
17 éves	102	33,66
Nincs adat	3	0,99

Legtöbben 17 évesen (33,66 százalék) követték el a bűncselekményt, de az átlag életkor 15,90 év volt.

3. A pártfogó felügyelet intézkedése

3.1. A pártfogó felügyelet időtartama

Az intézkedés időtartama az esetek többségében (százhetvenegy akta szerint), 56,43 százalékban egy év volt, míg két évig mindössze hatvanhat esetben, 21,78 százalékban tartott. Egyéb időtartam – tizenkét hónapnál hosszabb, huszonnégy hónapnál rövidebb – hatvanhat esetben fordult elő, vagyis az akták 21,78 százalékában.

⁹³⁹ A fiatal nem volt tisztában azzal, hogy a talált idegen dolgot nem teheti magáévá.

⁹⁴⁰ Ha több bűncselekmény elkövetése miatt került sor a pártfogó felügyelet elrendelésére, akkor a legkorábbi bűncselekményre vonatkozó elkövetéskori életkort vettem figyelembe.

⁹⁴¹ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Átlagosan az intézkedések időtartama 15,69 hónap volt, ám ez a mutató itt nem mérvadó, hiszen tizenöt hónapig tartó pártfogó felügyelet összesen tíz esetben, míg tizenhat hónapi tartó öt esetben fordult csak elő.

3.2. A pártfogó felügyelet megállapításának esetei

37. számú táblázat⁹⁴²

A pártfogó felügyelet megállapításának esetei

Megállapításának esete	Hány esetben került rá sor	Megoszlás (%)
Vádemelés elhalasztása	164	54,12
Próbára bocsátás	96	31,68
Felfüggesztett Szabadságvesztés	39	12,87
Feltételes szabadságra bocsátás	3	0,99
Javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás	1	0,33

Az intézkedés alkalmazására legtöbbször vádemelés elhalasztása mellett került sor, az akták több mint felében. Feltételes szabadságra bocsátás és javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás mellett összesen négy esetben állt pártfogó felügyelet alatt a fiatal.

3.3. Előírt speciális magatartási szabályok

A háromszázhárom aktából mindössze százhatvanhat fiatal esetében, vagyis 54,78 százalékuknál került sor speciális magatartási szabály előírására. E százhatvanhat eset megoszlása a pártfogó felügyelet elrendelésének esete, vagyis elrendelője szempontjából érdekes eredményeket mutat.⁹⁴³

162 eset: vádemelés elhalasztása = 97,59 százalék

3 eset: próbára bocsátás = 1,80 százalék

1 eset: felfüggesztett szabadságvesztés = 0,60 százalék

⁹⁴² Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁴³ 166 akta = 100%

A speciális magatartási szabály előírásának a lehetőségével – mely az intézkedést egyedivé, ezáltal hatékonyabbá teheti – szinte kizárólag az ügyészség élt.

38. számú táblázat⁹⁴⁴

Az előírt külön magatartási szabályok száma

Hány külön magatartási szabály előírására került sor aktánként?		
<i>Előírt külön magatartási szabályok száma egy aktában</i>	<i>Hány esetben írtak elő ennyi magatartási szabályt</i>	<i>Megoszlás az összes olyan aktához képest, melyben külön magatartási szabály előírására került sor (166 akta = 100%) (%)</i>
1	59	35,54
2	43	25,90
3	33	19,87
4	24	14,45
5	5	3,01
6	2	1,20

Legtöbbször egy vagy két speciális magatartási szabály előírására kerül sor, de hét esetben öt vagy hat tilalmat, köteleiséget határozott meg az ügyészség.

E százhatvanhat aktában összesen háromszázhetvenhét speciális magatartási szabály előírására került sor, melyek tartalmukat tekintve sokszor általános kötelezettségeket ismételtek meg, mint például „tisztelje más tulajdonát”, „ne kövessen el újabb bűncselekményt”, de előfordul, hogy a cél olyan bűnmegelőzési szempontok érvényesítése volt, mint a bűntársakkal való kapcsolat megszakítása vagy a felelősségvállalás fontosságának érzékeltetése: javítsa meg a megrongált tárgyakat, kérjen bocsánatot. Legtöbbször tanulmányok folytatására, a fiatalok e téren való ösztönzésére irányultak a szabályok.

39. számú táblázat⁹⁴⁵

Az előírt külön magatartási szabály tartalma

⁹⁴⁴ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁴⁵ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Előírt külön magatartási szabály tartalma	Hány esetben írták elő
Iskolai tanulmányait képességeinek megfelelően folytassa	95
Tanítási órákon legyen jelen, ne hiányozzon	41
A kábítószer-függőséget gyógyító kezelésen, kábítószer-használatot kezelő más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vegyen részt	39
Iskola (egy esetben a lakásotthon) házirendjét tartsa be	22
Büntársakkal szakítsa meg a kapcsolatot	22
Sértett kárát térítse meg (egy esetben egészen konkrét megfogalmazás: „a levert vakolatot javítsa ki”)	20
Életvezetési vagy személyiségfejlesztő/önismereti tréningen vegyen részt	19
Munkaügyi központnál regisztráltassa magát, tartsa velük a kapcsolatot/ náluk tanfolyamon szakmát sajátítson el/ az általuk felajánlott munkát vállalja el	14
Szerezzen szakmát	12
21.00 óra után ne legyen szülői felügyelet nélkül nyilvános helyen	11
Szabadidejét hasznosan töltsse	10
Alkoholt is árusító szórakozóhelyeket 22.00 és 07.00 óra között/ vagy egyáltalán ne látogasson	6
Nyilvános helyen ne fogyasszon alkoholt	5
Engedély nélkül ne vezessen járművet	5
Vállaljon munkát	5
Szüleivel/családjával rendezze kapcsolatát, kerülje a konfliktust	5
A családgondozóval tartsa a kapcsolatot/aktívan vegyen részt a családterápiákon	5
Kérjen bocsánatot	4
Járjon pszichiáterhez/pszichológushoz	4
Szórakozóhelyre csak szülőkkel való egyeztetés után menjen	3
Dolgozzon, alkalmi munkák vállalásával járuljon hozzá a család megélhetéséhez	3
Tartózkodjon az agresszív magatartástól	2

Munkahelyén megfelelően dolgozzon	2
Anyjának/szüleinek adjon meg minden tőle telhető segítséget az otthoni munkában	2
Tanulmányi eredményén javítson	1
Vélt vagy valós sérelmeit ne önbíráskodással rendezze	1
Vezetéskor az út- és látásviszonyoknak megfelelő sebességgel közlekedjen	1
A KRESZ szabályait maradéktalanul tartsa be	1
Italboltok, játéktermek, más, korosztályának nem megfelelő intézmények látogatását kerülje	1
Más ingatlanára engedély nélkül ne lépjen be	1
A konfliktushelyzeteket kerülje	1
Az általános viselkedési normákat tartsa be	1
Rendszeresen vegyen részt korrepetálásokon	1
16. évének betöltése után vállaljon diákmunkát, és keresetéből térítse meg a sértett kárát	1
Tisztelje más tulajdonát	1
Ne kövessen el újabb bűncselekményt	1
Tartsa a kapcsolatot a gyermekjóléti szolgálattal	1
Javítson tanulmányi eredményén	1
Jövedelmét célszerűen használja fel	1
Jogtisztá szoftvereket használjon	1
Ne folytassa az internetes kereskedést, hirdetést (amivel a bűncselekményt megvalósította)	1
Törekedjen továbbtanulásra, vagy munkaviszony létesítésére	1
A kisasszonyfai italboltot a vádemelés elhalasztásának idejére ne látogassa	1
Szeszes ital fogyasztását mellőzze	1
Eredményes érettségét tegyen	1

3.4. A pártfogó felügyelői terv

Harmincnégy akta nem tartalmazott pártfogói tervet.⁹⁴⁶ A vizsgálható kettőszázhatvankilenc tervről viszont megállapítható, hogy inkább leíró jellegűek, múlta visszatekintők, a jövőre vonatkozó tervszerű célkitűzéseket nem tartalmazzak.

A pártfogolt számára ritkán határoznak meg feladatokat, ha illet emlitenek is, az általában a hatóság által előírt speciális vagy általános magatartási szabályok megisméltése. Ezektol eltérő, új feladatok – a magatartási szabályokon túl, vagy ha ezek nincsenek: „helyettük” – huszonhat aktában találhatók. E huszonhat esetből húszban nem volt előírt speciális magatartási szabály, míg a maradék hat aktában volt ugyan, de a pártfogó emellett szükségesnek vélte a tervben új feladatok, célok kitűzését, megfogalmazását.

40. számú táblázat⁹⁴⁷

A pártfogó felügyelői tervben megfogalmazott kötelezettségek

A pártfogók által megfogalmazott cél/feladat	Hány aktában fordult elő
Tanulmányait legjobb tudása szerint végezze	8
Válasszon értelmes szabadidős programot	5
Kerülje a deviáns fiatalok társaságát	5
Ne hiányozzon az iskolából	4
Köteles kereső tevékenységet folytatni	4
Munkaügyi központnál regisztráltassa magát/végezzen tanfolyamot	3
Kerülje a konfliktusokat	3
Iskola házirendjét tartsa be	3
Drogambulanciát szükség szerint keresse fel	2
Büntársával szakítsa meg a kapcsolatot	2
Segítsen otthon	1
Tartson rendet maga körül	1
Járjon pszichológushoz	1
Zsebpénze felhasználásáról számoljon be	1
Sikeresen érettségizzen	1

⁹⁴⁶ Az a 269 akta képezi a száz százalékot, melyben pártfogó felügyelői terv volt fellelhető.

⁹⁴⁷ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Sportoljon, hogy levezesse a feszültségét	1
Anyjával való kapcsolatát rendezze	1

Ezek a célok, feladatok nagyon hasonlóak a speciális magatartási szabályokhoz, főként ezek hiányának pótlására szolgáltak.

Gyakran írnak a pártfogók a tervben arról, hogy a pártfogolt megbánta tettét. A visszaesés valószínűségét is fejtegetik, a veszélyeztető körülményekből következtetnek erre, majd az intézkedés leteltekor készített összegzéseik arról tanúskodnak, hogy akkor már jobban ismerve a pártfogoltat, pontosabb előrejelzést tudnak adni a bűnismétlés valószínűségéről. Leggyakrabban a pártfogói tervben a bűncselekmény okairól, a bűncselekménnyel összefüggésbe hozható hátrányos körülményekről számolnak be.

Kettőszázharmincöt tervben⁹⁴⁸ írt a pártfogó a bűncselekményhez vezető körülményekről, nevezte meg az okokat, vagyis a vizsgált pártfogói tervek közel kilencven százalékában.

41. számú táblázat⁹⁴⁹

A pártfogó felügyelői tervben megjelölt elkövetési ok

A tervben kiemelt okok/körülmények, melyek az elkövetésben szerepet játszottak	Hány aktában fordult elő
Rossz baráti társaság (közös elkövetés bátorító ereje)	83
Rendezetlen családi háttér, családi problémák (haláleset, válás stb.)	52
Rossz anyagiak	38
Meggondolatlanság	23
Ittas állapot	22
Családi negatív példa (szülővel együtt követte el; családi bűnöző életforma)	20
Szülői kontroll hiánya	18
Túlzott agresszivitás	15
Kíváncsiság	15

⁹⁴⁸ A vizsgálható kettőszázhatvankilenc terv 87,36 százalékában tér ki az okokra.

⁹⁴⁹ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Kortársaknak, barátoknak való megfelelési vágy („menő akart lenni”)	11
Alacsony értelmi képesség	9
Értelmes időtöltés hiánya	3
Bosszú	3
Nem tudta, hogy bűncselekményt követ el	3
Egyéb (félelem; a sértett támadta meg; összeveszett a barátnőjével)	3

A leíró jellegű tervek a pártfogolt személyiségét vagy életkörülményeit elemzik. Ezzel talán a jövőbeli változtatási lehetőségekre kívántak rávilágítani a pártfogók, ám odáig egyikük sem jutott el, csak az ismertetésig, ami azonban a terv tényleges feladatát nem látja el. A tervek közel harmada⁹⁵⁰ csak leíró jellemzést ad, ami semmitmondó, ha csak a történeti tényállás ismételéséből áll, de hasznos lehet, ha azon körülményeket, személyes jellemzőket emeli ki, melyből a bűncselekmény ered, amin tervezetten változtatni, javítani lehetne/kellene – még ha ezt nem is mondja ki a pártfogó.

Pozitív példaként említésre méltó a következő összefoglaló, melyben az egyik pártfogó az elkövetéshez vezető objektív és szubjektív okokat külön felsorakoztatva kívánt rávilágítani a pártfogolt életében veszélyeztető körülményként fennálló tényezőkre. „Objektív okok: csonka családban él, apja 2004-ben elhunyt, anyja egyedül neveli rossz anyagi körülmények között. Bizonytalanok a lakhatási körülmények, gyakran költöznek, átmeneti otthonba is kerültek, mert apja halála után ki kellett költözniük az apai nagyszülők lakásából. Anyjával rossz a kapcsolata, anyja is pszichológushoz jár. Baráti társasága rossz hatással van rá, mindenáron meg akar felelni a kortársaknak. Szubjektív okok: alacsony intelligenciájú, mértéktelenül fogyasztja az alkoholt, nagyon könnyen befolyásolható.”

A következő tervben is jól rávilágított a pártfogó a bűncselekményhez vezető okokra. „Szubjektív okok: hirtelen felindulás, alkoholos befolyásoltság, egy hirtelen támadt veszekedés miatt került sor a verekedésre. Objektív okok: a túlzott jólét. Pécs egyik leggazdagabb családja. Játékgépeket üzemeltetnek, nagyon hirtelen gazdagodtak meg.”

Még ha nincsenek is szubjektív és objektív okok külön megnevezve, a leírás néhány sorában jól összefoglalta a pártfogó a fiatal elkövetővé válását, az ittas állapotban elkövetett garázdaságot, lopást: „a szülők válása után nevelőszülőkhöz kerültek, majd átmeneti otthonba.

⁹⁵⁰ 27,13 százalék (269 = 100%)

A szülők a közüzemi tartozásaik miatt hajléktalanná váltak. A pártfogolt az állami gondoskodás ideje alatt próbálta a családi kapcsolatokat fenntartani, keresni, de sikertelenül. Az ide-oda kerülés, a család hiánya agresszívvé tette a fiút. Rendszeresen járt pszichológushoz az intézetből. Kapcsolatba került a drogokkal, alkohollal, a bűncselekményeket is ilyenkor követte el. Ha volt mellette valaki, akiben megbízhatott, akit szeretett, aki szerette, mindig megbízható volt és alkalmazkodó képes, tetteiért józanon mindig bocsánatot kért.”.

Ugyan jövőbeli tervszerű célkitűzéseket nem tartalmaznak a következő leírások sem, ám a fiatalok életének alakulására részben magyarázatot adnak. „Rossz anyagi körülmények között él anyjával, mindig mindenből a legolcsóbbat kell megvenniük. Szeretett volna egy szép kabátot. Még soha nem volt márkás holmija.” „Az iskolába nem tudott beilleszkedni cigány származása miatt, nem fogadták be. Társai többször megvádolták olyasmivel, amit nem követett el. Hirtelen természetű, de a bűncselekményre is azért került sor, mert a társai olyasmivel vádolták, amit nem követett el, hogy ellopott egy telefonkártyát. Ez nem volt igaz, a kártya később meg is került.” „Nyolc testvérével az anya egyedül neveli őket. Bűnöző családi környezet, agresszivitás. Az egész család öntörvényű, agresszív. Társadalom-ellenes tudati beállítódás, a család nem dolgozik, segélyekből él.”

A vizsgált aktákban foglalt tervek elkészítésekor a korábbi, 2004-es ügymenetmodell volt hatályban⁹⁵¹, ami azonban már ajánlotta az elkövetéshez vezető objektív és szubjektív okok vizsgálatát. Segítségképpen csoportosítva felsorolta ezeket az okokat.

3.5. A kapcsolattartás gyakorisága

42. számú táblázat⁹⁵²

A kapcsolattartás gyakorisága

<i>Havonta hányszor találkoznak?</i>	<i>Hány esetben?</i>	<i>Ez az esetek hány százaléka?⁹⁵³</i>
Kéthavonta	31	10,23%
Havonta	246	81,18%

⁹⁵¹ Pártfogó felügyelői tevékenységre vonatkozó ügymenetmodell és iratminták tára az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálatának pártfogó felügyelői számára. 2004.

⁹⁵² Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁵³ 303 = 100%

Kéthetente	14	4,62%
Hetente	1	0,33%
Nincs adat	11	3,63%

Az esetek többségében (81,18 százalék) a pártfogó havonta egyszer találkozik a pártfogolttal. Külföldön élő, dolgozó fiatalokkal a pártfogók telefonon tartják a kapcsolatot, illetve magyarországi tartózkodásuk alatt igyekeznek minél többször találkozni velük. Telefonos kapcsolattartás esetén természetesen nem tud olyan hatékonyan fellépni a pártfogó, mint azok esetében, akikkel havonta egy-egy alkalommal személyesen találkozik, ellenőrzi az iskolai érdemjegyeit, füzeteit. Előfordul azonban, hogy Magyarországon tartózkodó pártfogolttal sem tud az előírtak szerinti rendszerességgel találkozni a pártfogó, mert a fiatal munkája miatt sokat utazik az országban, vagy több műszakban dolgozik. Ezekben az esetekben is a telefonos kapcsolattartás a megfelelőbb, hiszen nagyon fontos, hogy a pártfogolt a munkáját ne veszítse el, a pártfogóval való kapcsolattartás érdekében nem hiányozhat a munkahelyéről. Abban az esetben, ha a pártfogó csak telefonon tudja elérni a fiataalt, fontos lehet a szülőkkel való kapcsolattartás is, ám ebben az a veszély rejlik, hogy a szülő gyermeke érdekében a pártfogónak nem a valóságot, hanem azt mondja, amit az hallani szeretne – bár természetesen sok esetben ez a fiatal személyes megjelenése esetén sem kiküszöbölhető probléma.

3.6. Az intézkedés eredményessége a pártfogók összegző véleménye alapján

43. számú táblázat⁹⁵⁴

A pártfogó felügyelet eredményessége

Eredményes	213	70,29 %
Nem eredményes	78	25,74 %
Részben eredményes	9	2,97 %
Letelt, de nem releváns ⁹⁵⁵	3	0,99 %

A végrehajtott intézkedéseket összegző véleményükben értékelik a pártfogók. A háromszázhárom akta közel háromnegyedében (70,29 százalék) eredményesnek minősítették

⁹⁵⁴ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁵⁵ Három fiatal gyakorlatilag az intézkedés teljes időtartama alatt büntetés végrehajtási intézetben volt.

a pártfogó felügyelet végrehajtását. E minősítés alapja általában az volt, hogy a pártfogolt nem követett el újabb bűncselekményt az intézkedés időtartama alatt, megtérítette a sértett kárát, bocsánatot kért tőle, megszakította a kapcsolatot korábbi baráti társaságával, rendezte a viszonyát a szüleivel vagy befejezte tanulmányait, esetleg munkát vállalt.⁹⁵⁶

Azokban az esetekben, amikor az intézkedést eredménytelennek találta a pártfogó, a fiatal általában újabb bűncselekményt követett el, megszegte a magatartási szabályokat – főként a pártfogóval való kapcsolattartási kötelezettségének nem tett eleget –, esetleg semmilyen téren nem hozott változást a pártfogó felügyelet.⁹⁵⁷

Részen eredményesnek minősítette az intézkedést a pártfogó, ha a fiatal a magatartási szabályok közül néhánynak eleget tett, másokat azonban nem tartott be, így például a drogambulancián az elterelésen részt vett, de tanulmányait nem folytatta, nem vállalt munkát.

3.7. A magatartási szabályok betartása

44. számú táblázat⁹⁵⁸

A magatartási szabályok betartása

Betartotta	206	67,98%
Nem tartotta be	37	12,21%
Részen nem tartotta be	35	11,55%
Nincs adat	25	8,25%

Az intézkedés eredményessége tekintetében külön vizsgálható az előírt magatartási szabályok betartása. A pártfogoltak 67,98 százaléka betartotta a magatartási szabályokat, 12,21 százalékuk nem, 11,55 százalékuk pedig csak részben nem tartotta be azokat. Huszonöt aktában nem található a pártfogónak arra vonatkozó értékelése, hogy a fiatal magatartása megfelelt-e az előírtaknak.

A pártfogoltak legtöbbször a következő kötelezettségeiket szegték meg:

⁹⁵⁶ Egy pozitív pártfogói értékelés: „A pártfogó felügyelet alatt szinte folyamatosan dolgozott, külföldön is vállalt munkát. Tanfolyamon olyan végzettséget szerzett, mely külföldi munkavállalását is lehetővé tette. Amíg otthon volt, rendszeresen tartotta a kapcsolatot a pártfogóval. Rendkívül udvariasan viselkedett mindig, részletesen beszámolt életkörülményeiről. Szülei nagyon türelmesen bántak vele. Apja szerint azóta rendeződött az életvitele, amióta Angliában dolgozik. Itt megfelelő jövedelemre tett szert, amivel meg van elégedve.”

⁹⁵⁷ Ez utóbbi esetre példa a következő összegző vélemény: „a gyakorlatban hasznosítható tudással nem fog rendelkezni. Túl korán létesített élettársi kapcsolatot tettestársa testvérével. Ha gyermekük születik, hogy miből fognak megélni, az rejtély.”

⁹⁵⁸ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

- pártfogóval való kapcsolattartási kötelezettség;
- elterelésen (drogambulancián) való részvétel, megjelenés;
- tanulmányok folytatása;
- házirend betartása;
- jelentkezési kötelezettség (elköltöztek, hónapokra eltűntek ennek jelzése nélkül);
- munkaügyi központnál tanfolyamon való részvétel;
- pszichológusnál való megjelenés;
- sértetti kár megtérítése.

A pártfogók közül egyikük nagyon precízen elemezte az intézkedés tartamának lejártakor a pártfogói tájékoztatóban az egyes magatartási szabályok betartását. A legtöbb pártfogó egy mondatban foglalta össze, hogy pártfogoltja betartotta-e a magatartási szabályokat, vagy sem. Az aprólékos elemzés részletesebb következtetések levonására ad lehetőséget, hiszen feltárja azt, hogy melyik magatartási szabálynak miért, vagy mennyiben nem tudott eleget tenni a fiatal.

Harminchárom pártfogoltról írta pártfogója, hogy a szabályokat „maradéktalanul betartotta”, „kifogástalan magatartást tanúsított” vagy „a célok teljes mértékben teljesültek”, vagyis e harminchárom fiatal esetében tekinthetjük az intézkedést teljes mértékben eredményesnek. Az összes pártfogolthoz képest e harminchárom fiatal között lényegesen magasabb az aktívan sportolók aránya⁹⁵⁹, alacsonyabb viszont a tanulmányaikat már nem folytatóké: 21,21 százalék⁹⁶⁰, ami fele az összes pártfogolt figyelembevételével megállapítható hányadnak.⁹⁶¹ Családi hátterük is rendezettebbnek tekinthető – bár esetükben is előfordult szülő halála, válás. A háromszázhárom pártfogolt 63,69 százalékának családi háttere tekinthető rendezetlennek, míg e szűkebb körben vizsgálva ez az arány 39,39 százalék. Anyagi helyzetüket összevetve nem tapasztalhatók az előbbiekhöz hasonló lényegesen eltérő arányok: csak hét pártfogolt, 21,21 százalékuk anyagi helyzetét minősítették a pártfogók rossznak, míg az összes pártfogolt esetén ez 31,02 százalék.

Az utánkövetés módszerével 2011-ben vizsgálva őket a bűnügyi nyilvántartás szerint megállapítható, hogy e 33 pártfogolt bűnismétlési adatai kedvezőbbek az összes pártfogoltéhoz képest⁹⁶²: 11 fő, harmaduk (33 százalékuk) követett el újabb bűncselekményt.

⁹⁵⁹ Az összes pártfogolt (303 fő) 14,19 százaléka sportol aktívan, míg e külön vizsgált harminchárom fiatal 27,27 százaléka.

⁹⁶⁰ Hét fő még tanulhatott volna, de megszakította tanulmányait – két lány terhessége miatt, a többiek egyéb okból, de mindannyian dolgozni kezdtek.

⁹⁶¹ Az összes pártfogolt (303 fő) közül 45,87 százalékuk nem járt iskolába a pártfogó felügyelet kezdetekor.

⁹⁶² Az összes pártfogolt (303 fő) adatait vizsgálva 47,85 százalékos a bűnismétlési arány.

Az ő körülményeiknek a vizsgálata fényt deríthet a bűnismétlés okára, illetve arra, mi segíthetett a többieknek a törvénytisztelő életmód megtartásában. E tizenegy fő közül ötnek volt rendezetlen a családi háttere, négynek rossz az anyagi helyzete, és öt nem járt már iskolába, vagyis e körülmények tekintetében az eredményesnek minősített pártfogó felügyeletű fiatalok között ők rosszabb helyzetben voltak, mint azok, akiknek a bűnismétléstől is sikerült tartózkodniuk.

3.8. A pártfogolt együttműködő készsége

Szintén utal az intézkedés eredményességére, hogy a pártfogolt együttműködött-e a pártfogójával, bár előfordul, hogy olyan pártfogoltak pártfogó felügyeletét is eredményesnek nyilvánította a pártfogó, aki megjelenési kötelezettségének nagyon sokszor nem tett eleget.

45. számú táblázat⁹⁶³

A pártfogolt együttműködő készsége

Együttműködött-e a pártfogolt?		
Igen	240 fő	79,21 %
Nem ⁹⁶⁴	24 fő	7,92 %
Nem mindig/nem mindenben	27 fő	8,91 %
Nincs adat	12 fő	3,96 %

A fiatalok többsége, 79,21 százalékuk együttműködött a pártfogóval, és ez általában szüleikről is elmondható, hiszen a szülők a pártfogó segítő szándékát megérezték, megértették. Több esetben is feljegyezték a pártfogók, hogy a „szülők nagyon hálásak”, vagy „az anya sokat segít a pártfogó felügyelet eredményességében”.

3.9. A pártfogolt életében/körülményeiben bekövetkezett változás az intézkedés tartama alatt

Nyolcvannyolc fiatal aktájában számol be a pártfogó egyértelmű pozitív változásról:

⁹⁶³ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

⁹⁶⁴ Különösen pártfogók ilyen, és ehhez hasonló feljegyzései esetén mondhatjuk a fiatalra azt, hogy nem működött együtt: „ötödszörre sem találtam otthon”, „többször előfordult, hogy nem jelent meg”.

- rendszeren dolgozik: negyven fő
- tanulmányi eredménye javult: huszonegy fő
- szülői szigor, odafigyelés javult: tizenegy fő
- külföldre ment dolgozni (vagy családjához, testvéréhez, aki ott dolgozik): tíz fő
- leérettségizett: hat fő

A pozitív változás olykor csak látszatra az. Több pártfogó is említi, hogy a fiatalok nagyon gyenge oktatási színvonalú iskolában tanulnak. Az egyik pártfogó egy iskolaváltás utáni javulás ténylegességét kérdőjelezi meg: „iskolát váltott, sokkal jobbak az eredményei, de csak mert jóval gyengébb az iskola”.⁹⁶⁵

Hatvanhét akta egyértelműen negatív irányú változásra⁹⁶⁶ utal, ezekben javulást, pozitívumot nem említ a pártfogó:

- újból bűncselekményt követett el: ötvenhárom fő
- szabálysértés követett el: két fő
- „kirúgták” az iskolából: két fő
- tanulmányait abbahagyta, nem is dolgozik: két fő
- előzetes letartóztatásba került: két fő
- tanulmányait abbahagyta, abortusza volt;
- barátnője szakított vele, depressziós lett, nem járt dolgozni: kirúgták;
- élettársát megverte, az élettárs elhagyta, ő pedig börtönbe került;
- szüleivel megszakadt a kapcsolata, nem akarják visszafogadni;
- megverte a szüleit;
- alkalmi munkákat vállal csak, de mindet otthagyja néhány nap után, mert nem tetszik neki a feladat⁹⁶⁷.

A körülményeikben bekövetkezett változások között említendő, hogy huszonöt pártfogoltnak gyermeke született – az intézkedés tartama alatt teherbe esett ő vagy élettársa. Házasságkötésről emellett azonban csak egy esetben tett említést egy pártfogó.

Nagyon gyakori a pártfogoltak életében a költözés. Egyik szülőtől a másikhoz, vagy nagyszülőkhöz, testvérhöz, otthonba vagy otthonból kiköltözés. Ezeknek a fiataloknak hiányzik az életéből az állandóság és biztonság.

⁹⁶⁵ Természetesen az alacsonyabb követelményszint lehet előny a fiatal életében, hiszen ha ennek köszönhetően nagyobb kedvvel jár iskolába, sikerélményt jelent számára a követelmények teljesíthetősége és nem kerül az iskolát.

⁹⁶⁶ Egy pártfogolt meghalt az intézkedés tartamának lejártá előtt: barátaival fürödtek, ő fejest ugrott a sekély vízbe.

⁹⁶⁷ Árokásás, facsemete ültetés, halott öltöztetés.

A fiataloktól független változások is sokszor nehezítik életüket: családtag betegsége vagy halála, válás, vagy az anyagi körülmények változása.⁹⁶⁸

3.10. Az intézkedés kontroll funkciójának megnyilvánulása

A pártfogó felügyelet kontroll, felügyeleti funkciója általában a fiatal és a pártfogó személyes kapcsolattartásával⁹⁶⁹ valósul meg.

Kilencvenegy aktában esik szó családlátogatásról. Egy pártfogó arról számolt be, hogy nyolcszor is fel kellett keresnie a pártfogoltat otthonában, mert nem jelent meg nála az irodában a megbeszélt időben. Az otthonban lakó pártfogoltak esetén is említik a pártfogók, hogy meglátogatják lakóhelyükön a fiatalot. Öt pártfogoltat büntetés-végrehajtási intézetben keresett fel a pártfogó. Telefonon, levélben vagy e-mailben tartották a kapcsolatot a pártfogók azokkal a pártfogoltakkal, akik külföldön éltek, vagy több műszakban dolgoztak. Az édesanyján keresztül történő kapcsolattartás is előfordult egy külföldön és egy börtönben lévő pártfogolt esetén.

3.11. A pártfogó felügyelet támogató funkciójának megnyilvánulása

A pártfogók legtöbbször az alábbi területeken támogatták, segítették a fiatalokat. A munkaügyi központtal kapcsolatban tizenhét esetben: ösztönözték a pártfogoltakat, hogy regisztráltassák magukat, végezzenek el egy tanfolyamot. Tanulmányaik folytatására, szorgalomra bíztatták őket, hogy ne hagyják abba a tanulást, ne hiányozzanak – tizenhat esetben. Ösztönözték a pártfogoltakat, hogy keressenek munkát, dolgozzanak – öt esetben. Figyelmeztették a szülőket, hogy figyeljenek jobban gyermekükre, annak tanulmányaira, baráti körére, kérték, hogy ők is ösztönözzék a fiatalot a tanulásban vagy a munkavállalásban – négy esetben. Segély igénylését, adókérdés kiváltását is segítettek elintézni a pártfogoltaknak – négy esetben.

Az egyedi esetekben a legalkalmasabb egyedi támogatási lehetőségeket kell felismerniük a pártfogóknak. Volt, aki arra próbálta rábeszélni pártfogoltját, hogy első keresetét tartós, hasznos dolgokra, ne szórakozásra költse. Több pártfogó is beszámolt feljegyzéseiben arról,

⁹⁶⁸ Például: „édesanyja megbetegedett”, „anyja kórházba került, a pártfogolt gondozza beteg öccsét”, „apja meghalt”, „apja elhagyta a családot”, „szülők elváltak”, „kettőszázezer forintnyi bért nem fizetett meg a munkaadója a pártfogoltaknak”, „apját lopással gyanúsították meg, mire kiderült, hogy nem ő követte el, kirúgták a munkahelyéről”.

⁹⁶⁹ Két akta a kapcsolattartás semmilyen formáját nem dokumentálta. A pártfogó feljegyzéseiben sem a fiatal irodában való megjelenéséről, sem családlátogatásról nem számolt be.

hogy a fiatal tanulmányi eredményeit jegyei havonkénti ellenőrzésével kísérte figyelemmel, illetve volt pártfogó, aki maga korrepetálta matematikából a tanulót hetente. Egyik pártfogó annak előnyeit használta ki, hogy két pártfogoltjával szemben egy közös verekedésük miatt indult eljárás: egy alkalommal megszervezte, hogy együtt jelenjenek meg nála, és sikerült őket kibékítenie.

Hét esetben maga a fiatal kért segítséget a pártfogótól, legtöbbször bűnügyi költség részletfizetése és munkakeresés kapcsán.

3.12. Pártfogolt részvétele csoportos tréningen, kezelésen

Kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt harminc fő.

Tizennégy pártfogolt a szolgálat által szervezett, pártfogók által vezetett munkaerőpiaci, életvezetési vagy önismereti, személyiségfejlesztő tréningen vett részt – két esetben úgy, hogy ez nem szerepelt az előírt magatartási szabályok között.

Sok esetben sajnos az aktából nem derül ki, hogy az előírt tréningen részt vett-e a pártfogolt.

3.13. Eredménytelenség esetén ennek oka – az intézkedés korábbi befejezése

Huszonegy pártfogolt estében került sor újabb bűncselekmény elkövetése miatt a pártfogó felügyelet hatályon kívül helyezésére⁹⁷⁰, valamint másik hat fő esetén ezt a magatartási szabályok be nem tartása indokolta. E huszonhét eset tizenkilenc vádemelés elhalasztása, négy próbára bocsátás, három felfüggesztett szabadságvesztés és egy feltételes szabadságra bocsátás mellett végrehajtott pártfogó felügyelet volt.

4. A bűnismétlés valószínűsége

46. számú táblázat⁹⁷¹

A veszélyeztető körülmények és a bűnismétlés valószínűsége az intézkedés befejezésekor

Veszélyeztető körülmények fennállása és a bűnismétlés összefüggései
--

⁹⁷⁰ Az akták szerint két fő ellen indult szabálysértési eljárás a pártfogó felügyelet tartama alatt, ám a pártfogók e két fiatal pártfogolását eredményesnek minősítették.

⁹⁷¹ Saját szerkesztés a baranyai kutatás eredményei alapján.

Pártfogó „előrejelzése” az intézkedés lejártakor		Közülük hányan követtek el újabb bűncselekményt? Visszaesési arány:
Nem említ negatív, veszélyeztető körülményt a pártfogó: összesen 139 fő	„kizárt a bűnisméltés”: 3 fő	1 fő (33,33 %)
	„nem áll fenn a veszélye”: 39 fő	9 fő (23,07 %)
	Nem említ veszélyeztető körülményt: 97 fő	30 fő (28,77 %)
Negatív, veszélyeztető körülményt említ a pártfogó	164 fő	105 fő (64,02 %)

Az intézkedés tartamának lejártakor a pártfogó összegző véleményében nem csupán az intézkedés eredményességéről nyilatkozik, hanem összefoglalja azokat a veszélyeztető körülményeket, melyek a bűnisméltés kockázatát növelik, illetve azokat a kedvező, pozitív körülményeket, melyek a fiatalot az újabb bűnelkövetéstől sikeresen visszatartathatják. Sok esetben mind kedvező, mind hátrányos körülményeket is felsorol a pártfogó.⁹⁷²

A pártfogoltak kevesebb, mint fele (45,87 százalék) esetében nem hívta fel a figyelmet a pártfogó veszélyeztető körülmény fennálltára, mely az intézkedés tartamának lejárta után bűnisméltéshez vezethetne. E százharminckilenc fő közül mindössze harminckilenc pártfogoltról (12,87 százalék) írta a pártfogó kifejezetten azt, hogy nem áll fenn a bűnisméltés veszélye, illetve három főről határozottan úgy vélekedett, hogy „a bűnisméltés veszélye kizárt”, a többiek esetén csupán nem említett visszaesést, bűnisméltést valószínűsítő okokat. Azok közül, akiknek a visszaesését kizártnak tartotta a pártfogójuk, egyikük zaklatást követett el, a többiek valóban nem szerepeltek a nyilvántartásban a 2006-os pártfogó felügyelet elrendelése óta. Akikről a pártfogó azt a véleményt írta, hogy nem áll fenn a bűnisméltés veszélye, azoknak is közel negyede (23,07 százaléka) ennek ellenére újabb bűncselekményt követett el. Kilencvenhét fiatal aktájában nem említett negatív, veszélyeztető körülményt a pártfogó, de közülük harminc fő mégis újra elkövetővé vált.

Azok visszaesési aránya, akik esetében negatív körülményekről számolt be a pártfogó természetesen sokkal magasabb: 64,02 százalék.

A pozitív, visszatartó körülmények – melyek közül több pártfogoltnál kettőt-hármat is kiemelt a pártfogó – a következő gyakorisággal fordultak elő:

- Becsületesen dolgozik/ munkát vállal: hatvanhat esetben

⁹⁷² Például: „a tetteitársával már nem tartja a kapcsolatot, de továbbra is rossz az anyagi helyzete”; vagy: „barátnője jó hatással van rá, de indulatait továbbra is nehezen kontrollálja”.

- Rendezett/rendeződő családi háttér: negyvenöt esetben
- Rendesen tanul, továbbtanul/szakmát szerez: ötvenegy esetben
- Szülők figyelnek rá/már szigorúbban felügyelik: huszonhárom esetben
- Az okozott kárt megtérítette/bocsánatot kért: tizenhat esetben
- Gyermeke született: tizennégy esetben
- Barátnője/élettársa pozitívan hat rá: hét esetben
- Elvégezte az elterelést: három esetben
- A nővére elkezdett gondoskodni róla: három esetben
- A rá rossz hatással lévő barátaival megszakította a kapcsolatot: három esetben
- Nevelőotthonból/nevelőszülőktől visszakerült a családjába: két esetben
- Osztályfőnöke segít neki, figyel rá: egy esetben
- Nem csavarog: egy esetben
- Anyja hazajön külföldről: egy esetben
- Kirabolták, azóta rendőr akar lenni: egy esetben
- Lakást kapott a Lakmusz⁹⁷³ program keretében: egy esetben
- Szüleivel megszakadt a kapcsolata⁹⁷⁴: egy esetben.

A visszaesést valószínűsítő, negatív körülményeket a következő gyakorisággal említették a pártfogók:

- Rossz baráti társaság: ötven esetben
- Újabb bűncselekmény elkövetése, büntető/szabálysértési eljárás indult ellene: negyvenkilenc esetben
- Családi, szülői kapcsolatok problémája, nem figyelnek rá, nem felügyelik, következtelenek, elnéző szülők: harmincnégy esetben
- Nem tanul és/vagy nem dolgozik; nincs szakmája, nincs értelmes, hasznos szabadidős elfoglaltsága: huszonegy esetben
- Családdal követte el a bűncselekményt, vagy a szülők börtönben vannak, büntettet előéletűek: tizenöt esetben
- Korábbi bűncselekmények elkövetése (az intézkedés előtt): kilenc esetben
- Rossz anyagiak: nyolc esetben

⁹⁷³ Ez a program állami gondozásból kikerült fiatalokat juttatott egyszobás, felújított lakáshoz, azonban sajnos azóta sikertelennek minősítették, hiszen a lakók többsége a közüzemi számláit nem tudta fizetni, így nagyon hamar tönkretették a lakásokat, a mozdítható berendezéseket, de még a nyílászárókat is eladták. Az a fiatal fiú, aki e program keretében Pécs mellett, Istvánánán jutott így lakáshoz, nem szívesen élt ott, mert nem tetszett neki a környék.

⁹⁷⁴ Ezt pozitív változásként kellett e fiatal életében értékelni!

- Agresszív: nyolc esetben
- Kábítószerfüggő vagy használó: öt esetben
- Könnyen befolyásolható: négy esetben
- Debilitása: három esetben
- Nem vett részt az elterelésen: két esetben
- „túlzott jólét”: egy esetben.

5. Bűnismétlés a bűnügyi nyilvántartás 2011-es adatai alapján

Százötvennyolcan nem követtek el újabb bűncselekményt 2011 januárjáig. Száznegyvenöten (47,85 százalék) újabb bűncselekményeket követtek el, vagyis a pártfogoltak közel fele. Nemek szerinti bontásban vizsgálva ezeket az adatokat: a lányok harminc százaléka, a fiúk 50,57 százaléka vált bűnismétlővé.

A pártfogók harminchárom pártfogoltról készítettek kimagaslóan jó véleménnyel összefoglaló értékelést az intézkedés befejezésekor.⁹⁷⁵ E fiatalok csoportját külön vizsgálva megállapítható, hogy közülük kevesebben követtek el újabb bűncselekményt: harminchárom százalékuk.

Érdemes külön vizsgálni azon pártfogoltakat is, akik már a vizsgálat tárgyát képező intézkedésre okot adó bűncselekmény elkövetését megelőzően is követtek el bűncselekményt vagy szabálysértést. E hatvanhárom fiatal közül negyvennyolc követett el a pártfogó felügyelet elrendelése után újabb bűncselekményt, vagyis esetükben a bűnismétlési arány még magasabb, 76,19 százalék volt.

⁹⁷⁵ „Maradékaltalanul betartotta az előírt magatartási szabályokat”; „Kifogástalanul viselkedett”.

V. FEJEZET

A FIATALKORÚAK BŰNÖZÉSE

1. A fiatalkorúak büntetőjogának fejlődése

1.1. Nemzetközi kitekintés

A világ országainak többségében külön anyagi és eljárási jogi szabályok vonatkoznak a fiatalkorúak bűncselekményeinek elbírálására, valamint speciális normák szabják meg a szankciók végrehajtását is.⁹⁷⁶ A fiatalkorú bűnelkövetők esetében – a felnőttekhez képest – „más elbánásra”, vagyis a nevelés és a speciális prevenció hangsúlyozására lehetőséget biztosító igazságszolgáltatási rendszer a XIX. század végén az Amerikai Egyesült Államokban, a XX. század elején Európában is kialakult, majd a XX. század második felére megszületett a felismerés, hogy a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere önmagában nem képes e korosztály bűnözését visszaszorítani.⁹⁷⁷ Egyre hangsúlyosabbá vált a büntetőjogon kívüli bűnmegelőzés, és megindult a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszerére irányuló reformok sora, melyek irányát jelentősen meghatározták az ENSZ⁹⁷⁸ és az Európa Tanács vonatkozó dokumentumai⁹⁷⁹. Az „ENSZ irányelvek a fiatalkori bűnözés megelőzésére”⁹⁸⁰ és az Európa Tanács „Korai pszichoszociális beavatkozás szerepe a bűnelkövetés megelőzésében”⁹⁸¹ című, valamint „A fiatalkori bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről” szóló ajánlása⁹⁸² mellett az alábbi dokumentumok is orientáló jellegűek a fiatalkorúak

⁹⁷⁶ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 12. o.

⁹⁷⁷ LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 21. o.

⁹⁷⁸ Valamennyi vonatkozó ENSZ dokumentum a fiatalkorúak büntetőjogának különállását, a felnőtt elkövetőkhöz képest „más elbánásra” lehetőséget nyújtó büntető igazságszolgáltatás fenntartását szorgalmazó irányzat szemléletét tükrözi, és ezt tartja a tagállamoktól elvárt iránynak. [Csemáné VÁRADI Erika – LÉVAY Miklós: A fiatalkorúak büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/1. 12-27. o. 14. o.]

⁹⁷⁹ LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 22. o.

⁹⁸⁰ 45/112. United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) (Riyadi Irányelvek)

⁹⁸¹ Rec (2000) 20 of the Committee of Ministers to member states on the role of early psychosocial intervention in the prevention of criminality.

⁹⁸² Rec (2003) 20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice.

bűnelkövetésének megértésében, okainak feltérképezésében, a megelőzési stratégia és a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásának helyes alakításában.

Az ENSZ Közgyűlése által 1985. november 29-én elfogadott fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerére vonatkozó ENSZ minimumkövetelmények⁹⁸³ szerint a fiatalkorú személyes szabadságát csak gondos mérlegelés alapján és minimális tartamban lehet korlátozni.

A gyermekek jogairól szóló New York-i egyezmény⁹⁸⁴ 37. cikkének b) pontja szerint a gyermekkel⁹⁸⁵ szemben sebezhetősége miatt szabadságelvonnás csak végső eszközként alkalmazható, akkor is a lehető legrövidebb tartammal. 40. cikke 3. pontjának b) alpontja alapján a részes államoknak minden lehetséges és kívánatos esetben intézkedéseket kell tenniük annak érdekében, hogy a gyermekek ügyeit bírói eljárás mellőzésével kezeljék. E lényeges pontokat ismétli és hangsúlyozza az Európa Tanácsnak a fiatalkorúak esetében alkalmazható büntetések és intézkedések európai szabályairól szóló ajánlása⁹⁸⁶ is.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fiatalkori bűnözés megelőzése és kezelési módjai tárgyában adott véleménye⁹⁸⁷ szerint a fiatalkori bűnözés manapság egyre növekvő aggodalmat okoz. A bűncselekményt elkövető fiatalok megítélése az európai társadalmakban különösen rossz, ami főként azzal magyarázható, hogy viselkedésük társadalmi visszhangja nagyobb, mint a felnőtteké.⁹⁸⁸

A II. világháború után – ahogy a bűnözés terén általában – a fiatalkori bűnözés körében is növekedés volt megfigyelhető, ami azonban egyes országokban – például Dániában, Hollandiában, Norvégiában, Skóciában vagy Svédországban – megtört, máshol folytatódott – például Finnországban, Angliában vagy Németországban.

Az EU-tagállamokra kiterjedő összehasonlító statisztika szerint a fiatalkori bűnözés⁹⁸⁹ az össz-bűnözésen belül átlagosan tizenöt százalékot tesz ki – igaz, egyes országokban

⁹⁸³ United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules) 1985. 17.1. cikk b) pont. (Az ún. „Pekingi szabályok”)

⁹⁸⁴ Az ENSZ Közgyűlése 1989. november 20-án fogadta el. Magyarország az egyezményt az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdette ki.

⁹⁸⁵ Az egyezmény 1. cikke szerint a tizennyolcadik évét be nem töltött, illetve más jogszabály folytán nagykorúvá nem váltak gyermeknek tekintendők.

⁹⁸⁶ Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures.

⁹⁸⁷ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye "A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" (2006/C 110/13) (A továbbiakban: Bizottság véleménye)

⁹⁸⁸ Bizottság véleményének 1.1. pontja

⁹⁸⁹ Nem egyszerű feladat az Unió tagállamaiban összehasonlító elemzést végezni e téren, hiszen a fiatalkori bűnözés körébe nem azonos cselekményeket sorolnak az egyes államok – például a fiatalkor alsó és felső életkori határai sem egyeznek meg.

meghaladja a húsz százalékot is. A látencia viszont magas⁹⁹⁰: a nyilvántartásba nem kerülő bűncselekményeket főként fiatalok követik el.⁹⁹¹

Az egyes statisztikák szerinti növekedést vannak, akik pusztán a toleranciaküszöb változásának tulajdonítják: a mai fiatalok nem tűrik el kortársaiktól azokat az erőszakos cselekményeket, melyekbe korábban beletörődtek. E hozzáállás-változás miatt néhány kutató szerint tehát csak a látencia csökken, ami miatt növekedni látszik az elkövetett bűncselekmények száma.⁹⁹²

A statisztikai adatoktól függetlenül az európai országokban széles körben elterjedt nézet, hogy a fiatalok egyre több és egyre súlyosabb bűncselekményeket követnek el – a Bizottság véleménye ezt „túldramatizált felfogásnak” nevezi. A társadalmi elvárásnak megfelelően viszont számos országban szigorítják a fiatalkorúakra vonatkozó büntető jogszabályokat.⁹⁹³ Az, hogy a megelőzési politika és gyakorlat alkalmazásához képest népszerűbb a szigorítás, a represszió fokozása, magyarázható a kormányok és politikusok érdekeivel is. Mivel a megelőzés hosszú távú és költséges is, – főként ha több ágazat összehangolt fellépésén alapul – nem szolgál azonnali eredményekkel, vagyis azonnali politikai haszonnal.⁹⁹⁴

1.2. A fiatalkorúak büntetőjogának hazai alakulása

A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási rendszere a jólétitől (I. Büntető Novella – 1908.) a bűnözés visszaszorításának modelljén (1951. évi 34. tvr.), illetve az igazságügyi modellen keresztül (1961. évi Btk. és az 1978. évi Btk.) jutott el a jelenlegi, az igazságügyi modell módosított formájához.⁹⁹⁵

A fiatalkorú terheltekkel szemben a büntető anyagi, eljárási és végrehajtási jog a felnőtt elkövetőkhöz képest több vonatkozásban eltérő szabályokat állapít meg, ugyanis a

⁹⁹⁰ Ennek egyik okaként a vélemény azt említi, hogy ezek a rejtve maradt bűncselekmények általában nem súlyosak, valamint azt, hogy a sértettek maguk is fiatalkorúak, akik kevésbé hajlamosak a hatósághoz fordulni.

⁹⁹¹ Bizottság véleményének 1.4. pontja

⁹⁹² Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 252. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, 2009.

⁹⁹³ Bizottság véleményének 1.5. pontja

⁹⁹⁴ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 22 o.

⁹⁹⁵ Csemáné VÁRADI Erika – LÉVAY Miklós: A fiatalkorúak büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/1. 12-27. o. 23. o. A tanulmány ismerteti és összeveti a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási modelljeit: a nevelési célt hangsúlyozó, a jóvátételi, a büntetőeljárási útról való elterelés modelljét, a büntető igazságszolgáltatási modellt és ennek módosított formáját, valamint a bűnözés visszaszorításának modelljét. A hatályos Btk. 1995-ös módosításai eredményezték az utóbbi modellváltást, mely modelltől az új Btk. sem tér el.

fiatalkorú erkölcsi értékrendje, értelmi fejlettsége még ebben az életszakaszban is alakul, változik – mondja az új Btk. indokolása.⁹⁹⁶ A „más elbánás” mibenlétének változása mellett maga a fiatalkorúság fogalma is többször módosult a magyar büntetőjogban.

A Csemegi Kódex szabályozása szerint az elkövetéskor tizenkét és tizenhat év közötti kiskorúak csak akkor voltak büntethetők, ha rendelkeztek a cselekmény bűnösségének felismeréséhez szükséges belátási képességgel.⁹⁹⁷

Az I. Büntető Novella nem változtatott a büntethetőség alsó korhatárán, a felső határt azonban felemelte. Annak a felelősségre vonására, aki az elkövetéskor tizenkettedik életévét már betöltötte, de tizennyolcadikat még nem, csak akkor kerülhetett sor, ha megvolt a büntethetőséghez szükséges értelmi, erkölcsi fejlettsége.⁹⁹⁸

A fiatalkorúság alsó korhatárát az 1961. évi Btk. emelte fel tizennégy évre.⁹⁹⁹ E törvény fiatalkorú-fogalmát használja a jelenleg hatályos Btk. is.

Az Európa Tanács fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről szóló 2003-as ajánlása szorgalmazza a fiatalkorúakra vonatkozó bánásmód alkalmazása lehetőségének megteremtését a huszonegyedik életévüket be nem töltött fiatal felnőttekre is. Ennek indokoltságát a fiatalkorból felnőttkorba való átmenet időszakának meghosszabbodásával támasztja alá.¹⁰⁰⁰ „Nem csupán azon kellene tehát elgondolkodni, hogy a zsengebb korú gyermekeket bevonjuk a közhatalom repressziójának hatókörébe, hanem azon is, hogy esetleg a mai rendszerből még jobban kivonjuk a nagykorúságukat még el nem érő fiatalokat”¹⁰⁰¹ – írta Korinek László 2010-ben. Ennek ellenére az új Btk. a fiatalkorú fogalmát a hatályostól eltérően határozza meg a büntethetőség alsó korhatárának leszállításával: fiatalkorú az, aki a bűncselekménye elkövetésekor betöltötte tizenkettedik életévét, de tizennyolcadikat nem.¹⁰⁰² A bűncselekmény elkövetésekor tizenegyedik életévüket még be nem töltött fiatalkorúakkal szemben csak intézkedés alkalmazását teszi

⁹⁹⁶ Új Btk. részletes indokolása a 105-106. §-hoz.

⁹⁹⁷ 1878. évi V. törvény 84. § „A ki akkor, midőn a büntettet vagy vétséget elkövette, életkorának 12-ik évét már túlhaladta, de tizenhatodik évét még be nem töltötte, ha cselekménye bűnösségének felismerésére szükséges belátással nem bírt, azon cselekményekért büntetés alá nem vehető. Az ilyen kiskorú azonban javító-intézetbe való elhelyezésre ítéltethetik, de abban életkora huszadik évén túl nem tartathatik.”

⁹⁹⁸ 1908. évi XXXVI. törvénycikk 16. § „Az, aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének tizenkettedik évét már meghaladta, de tizennyolcadik évét még be nem töltötte (fiatalkorú), ha a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntetőjogi felelősségre nem vonható.”

⁹⁹⁹ 1961. évi V. törvény 20. § „Nem büntethető, aki a cselekmény elkövetésekor tizenegyedik életévét még nem töltötte be.” 85. § (1) „A büntető törvény alkalmazásában fiatalkorú, aki a büntett elkövetésekor a tizenegyedik életévét meghaladta, de tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.”

¹⁰⁰⁰ LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermekek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 26. o. (Az önállósodás első lépései kitolódhatnak a húszas évek elejére, minek következtében a fiatal felnőttek egy hosszú időszakot félig függőségben élnek.)

¹⁰⁰¹ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 46. o.

¹⁰⁰² Új Btk. 105. § (1)

lehetővé a törvény¹⁰⁰³, erre is csak abban az esetben kerülhet sor, ha emberölést¹⁰⁰⁴, erős felindulásban elkövetett emberölést¹⁰⁰⁵, halált vagy életveszélyt okozó testi sértést¹⁰⁰⁶, rablást¹⁰⁰⁷ vagy kifosztást¹⁰⁰⁸ követnek el.¹⁰⁰⁹

A korábbi szabályozással megegyezően az új Btk. a tizenhatodik¹⁰¹⁰ és a huszadik¹⁰¹¹ életév elkövetéskori betöltésének tulajdonít még jelentőséget a büntetés kiszabásakor.¹⁰¹²

Az új Btk. indokolása szerint „A fiatalkor szabályozása alapvetően a gyermekkor szabályozására épül.”¹⁰¹³ Az indokolás ezen megállapítását Nagy Ferenc tévesnek nevezi, mivel „a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozást a felnőttekre irányadó általános büntetőjogi rendelkezésekhez kell viszonyítani”¹⁰¹⁴, ahogyan az új Btk. is kimondja: a fiatalkorúakra a törvény rendelkezéseit a rájuk vonatkozó fejezetben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.¹⁰¹⁵

Az új büntető törvénykönyv indokolása a büntethetőségi korhatár módosításának szükségességét abban látta, hogy a tizenkét-tizennégy év közöttiek körében egyre nagyobb mértékben terjed az erőszakos érdekérvényesítés. Hack Péter¹⁰¹⁶ szerint a változtatás megalapozottságát, szükségességét az indokolás elmulasztja adatokkal alátámasztani. Hack ellenben hivatkozik egy 2010-es tanulmányra, mely szerint a büntetőjogi felelősségre nem vonható gyermekkorú elkövetők száma csökkenő tendenciát mutat. Még ha valóban be is következett a kérdéses cselekmények növekedése az utóbbi években, akkor is hiányolja a

¹⁰⁰³ Új Btk. 106. § (2) bekezdés

¹⁰⁰⁴ Új Btk. 160. § (1)-(2) bekezdése

¹⁰⁰⁵ Új Btk. 161. §

¹⁰⁰⁶ Új Btk. 164. § (8) bekezdés

¹⁰⁰⁷ Új Btk. 365. § (1)-(4) bekezdés

¹⁰⁰⁸ Új Btk. 366. § (2)-(3) bekezdés

¹⁰⁰⁹ Új Btk. 16. §-a rendelkezik a gyermekkorról.

¹⁰¹⁰ Új Btk. 109. § (2)-(3) bekezdései a fiatalkorúakra kiszabható szabadságvesztés tartama vonatkozásában értékelik az életkort, míg a 112. § a közérdekű munka kiszabhatóságának feltételéül állítja az ítélet meghozatalakor tizenhatodik életév betöltését.

¹⁰¹¹ A huszadik életév elkövetéskori betöltését az új Btk. 41. §-ának (1) bekezdése határozza meg az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabhatóságának feltételéül.

¹⁰¹² A Gyvt. használja még a fiatal felnőtt fogalmát is: az a nagykorú személy, aki a huszonegyedik évét nem töltötte be. [5. § c) pont.]

¹⁰¹³ Új Btk. részletes indokolása a 105-106. §-hoz. (Kivéve ha a tizenkettedik életévét betöltött fiatal a törvény 16. §-ában felsorolt öt bűncselekmény valamelyikét követi el.)

¹⁰¹⁴ NAGY Ferenc: A fiatalkorúak büntetőjoga. 534-556. o. 538. o. In: Belovics Ervin – Gellér Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. A 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012. Ahogyan a Btk. 105. §-ának (2) bekezdése is kimondja: a fiatalkorúakra a törvény rendelkezéseit a rájuk vonatkozó fejezetben meghatározott eltérésekkel kell alkalmazni.

¹⁰¹⁵ Új Btk. 105. § (2)

¹⁰¹⁶ HACK Péter: Az Új Btk. büntetőpolitikai célkitűzései, és azok ésszerűsége. In: Kontroll és Jogkövetés, Magyar Kriminológiai Társaság, Kriminológiai Közlemények 71. szám, Budapest, 2012. 48-67. o. 63. o.

szerző annak indokolását, hogy az eddigi eszközök miért nem voltak alkalmasak a gyermekkori kriminalitás kezelésére.¹⁰¹⁷

2. A fiatalkorúak bűnözésének fő jellegzetességei

A hazai kriminálstatisztikai adatok szerint az elmúlt években csökkent¹⁰¹⁸ a gyermek- és fiatalkorú bűnelkövetők száma – e tendenciára természetesen a demográfiai mutatók is hatással vannak. Az ismertté vált bűnelkövetők tizenkét százaléka fiatalkorú. Az általuk elkövetett bűncselekmények terén – bár egyre csökkenő súllyal – még mindig a vagyoni elleni bűncselekmények dominálnak. Emelkedik az erőszakos és garázda jellegű bűncselekmények száma, a garázdaság, testi sértés, illetve rablás¹⁰¹⁹ fordul elő nagyobb számban.¹⁰²⁰

A fiatalkorú elkövetők személye, körülményei és az elkövetett bűncselekmény kapcsán a következő fő jellemzők állapíthatók meg.

Többségük teljes családból származik, ami rávilágít arra, hogy egyre több, a társadalmi funkcióját ellátni nem tudó, diszfunkcionálisan működő család.¹⁰²¹ A deviáns viselkedést tanúsító fiatalok életére a strukturátlanság jellemző. Céltalanul lézengenek, családjuk nem figyel rájuk, és mindemellett nem rendelkeznek olyan szilárd értékészlettel sem, amelynek alapját a családnak kellett volna megteremtenie.¹⁰²²

A fiatalkori bűnözés legfontosabb sajátosságát az elkövetés motivációja adja: a kíváncsiság, könnyelműség, kalandvágy, társak előtti feltűnés iránti vágy, az élménykeresés.¹⁰²³

¹⁰¹⁷ HACK Péter: Az Új Btk. büntetőpolitikai célkitűzései, és azok ésszerűsége. In: Kontroll és Jogkövetés, Magyar Kriminológiai Társaság, Kriminológiai Közlemények 71. szám, Budapest, 2012. 48-67. o. 64. o.

¹⁰¹⁸ A gyermeknépesség 0,25 százaléka, míg a fiatalkorú populáció 2,25 százaléka vesz részt a bűnözésben. [Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹⁰¹⁹ Az elmúlt tíz évben minden harmadik rablás elkövetője fiatalkorú volt. [Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 257. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.] Már 1967. és 1982. között több mint hatszorosára emelkedett a rablásért elítélt fiatalkorúak száma. [VÍGH József: A bűnmegelőzés elméleti és szervezeti problémái. Ügyészségi Értesítő, 1984/1. 1-9. o. 2. o.]

¹⁰²⁰ Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 257. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰²¹ Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰²² KEREZSI Klára: A gyermek- és fiatalkorúak bűnözése és a gyermekkori sértettek Magyarországon. 114-140. o. Kriminológiai és Kriminalisztikai évkönyv, 1995., Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XXXII. IKVA, Budapest, 1995. 120. o.

¹⁰²³ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 29. o.

Az ismertté vált kiskorú elkövetők körében felülreprezentáltak a Borsod-Abaúj-Zemplén¹⁰²⁴, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből, illetve a fővárosból és környékéről származó fiatalok.¹⁰²⁵

Az elkövetők többsége fiú¹⁰²⁶, és a bűncselekményt csak harmaduk követi el egyedül.¹⁰²⁷

A fiatalok elkövetők nagyjából harmada büntetett előéletű¹⁰²⁸, de általánosságban az is megállapítható, hogy a gyermek- és fiatalkori bűnözés körében a bűnelkövetés nem előzmények nélküli.¹⁰²⁹ Nagyon gyakori a prekriminális cselekmények előfordulása – például az iskolakerülés. Egy ezek vizsgálatával foglalkozó hazai kutatás a fiatalkori bűnözés súlypontját a tizenhatodik életév¹⁰³⁰ betöltésének időszakára teszi. Ennek betöltése előtt a tulajdon elleni, míg ezt követően az erőszakos, garázda cselekmények elkövetése dominál.¹⁰³¹ Különbséget kell – és lehet is – azonban tenni a „krónikus életpálya-elkövetők” és a bűncselekményeket csak fiatal korukban megvalósítók között.¹⁰³² A „karrierbűnözőkre” jellemző, hogy már tizenkét éves koruk előtt feltűnnek dühkitöréseikkel, a későbbiekben pedig több és súlyosabb jogsértést követnek el, a visszaesésük gyakorisága folyamatosan

¹⁰²⁴ „Az, hogy az ország keleti fele, mint bűnkibocsátó, a bűnözés utánpótlását biztosító régió jelenik meg, már évtizedek óta megfigyelhető. Borsod-Abaúj-Zemplén megye például csaknem ugyanannyi fiatalkorú bűnelkövetőt bocsát ki, mint a lakosságát tekintve több mint kétszer népesebb Budapest.” [Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹⁰²⁵ Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰²⁶ Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. Az ismertté vált felnőtt bűnözésben a nemi arány 5:1 a férfiak javára, a látens vizsgálatoknál a fiatal fiúk csak háromszor voltak többen, mint a lányok. [KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 28. o.]

¹⁰²⁷ Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰²⁸ Köztük nagyon magas a hátrányos és halmozottan hátrányos körülmények között nevelkedők aránya.

¹⁰²⁹ A látenciavizsgálatok évtizedek óta megállapítják, hogy a gyermek- és fiatalkori bűnözés nagyobb volumenű és arányú, mint amilyenek a bűnügyi statisztikák alapján tűni. [Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹⁰³⁰ „Az elítéltek átlagéletkora csökken, a bűnözés a fiatalabb évjáratok felé tolódik el”, írta Kerecsi Klára már 1995-ben. [Kerecsi Klára: A gyermek- és fiatalkorúak bűnözése és a gyermekkorú sértettek Magyarországon. 114-140. o. Kriminológiai és Kriminalisztikai évkönyv, 1995., Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XXXII. IKVA, Budapest, 1995. 122. o.] A korábbi kutatások a bűncselekmény elkövetése szempontjából legveszélyeztetettebb életkornak még a tizenhetedik évet tartották. [Lásd: Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 258. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹⁰³¹ Csemáné VÁRADI Erika: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. 249-271. 259. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰³² KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 30. o.

fokozódik. Azokra, akik bűnelkövetése csak epizódszerűen lép fel fiatalkorukban, általában nem jellemző a gyermekkori antiszociális magatartás. Az ő jogsértéseik a serdülőkor szerepvákuumával¹⁰³³ együtt járó identitás-keresés tüneteiként értelmezhetők. Első normaszegéseiket tizenegy és tizenhárom éves kor között valósítják meg, súlyosságuk ismétlődés esetén sem növekszik, és általában el is maradnak a tizennyolcadik év betöltése körüli időszakban.¹⁰³⁴ Hibás tehát az a felfogás, mely szerint minden fiatalkori csínytevésben a bűnözői karrier kezdetét felismerve szigorú megtorlást kell alkalmazni. Az ilyen fellépés a fiatalok megbélyegzésével járna, mely önmagát beteljesítő jóslatként a „kriminalitás világába taszítaná őket”.¹⁰³⁵ „Az alkalmi devianciák inkább arra mutatnak, hogy fejlődése folyamán mindenkinek ki kell próbálni az eltérést, a bűnt, meg kell ismernie tiltott övezeteket. A szocializáció feltehetően nem mehet végbe súlyosabb patológiák nélkül abban az esetben, ha az egyén mindig ellenállt a normasértésnek. A gyermekek személyiségét, mentális épségét nem az ilyen kihívások, alkalmi esetek és kalandok veszélyeztetik, hanem más, tartós hatások.”¹⁰³⁶

3. A fiatalok bűnelkövetésének okai

Az Európai Parlament fiatalkori bűnözéssel kapcsolatos elvárásait rögzítő állásfoglalása alapjául szolgáló, a Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottság által készített jelentés indokolása szerint a fiatalok viselkedésének elemzését mindig annak a környezetnek a vizsgálatával kell kezdeni, amelyben fejlődnek: család¹⁰³⁷, iskola, barátok, társadalmi körülmények. Ezekre vezethető vissza minden ok és tényező, mely a fiatalkori bűnelkövetéssel kapcsolatos.¹⁰³⁸ Számtalan kutatás bizonyítja, hogy „az elkövetővé válás

¹⁰³³ A serdülőkori szerepvákuum a „már nem gyerek de még nem felnőtt” létből eredő nehézségeket jelenti, mely együtt jár a testi és társadalmi érettség közötti ellentmondásokkal és a függetlenség iránti vágygal. [KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 29. o.]

¹⁰³⁴ A kriminális karriereket vizsgáló kutatások eredményei szerint a fiatalok elkövetők körülbelül nyolcvanöt százaléka nem fog bűncselekményt elkövetni huszonnyolc éves kora után. [BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 204. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹⁰³⁵ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 29. o.

¹⁰³⁶ SOMLAI Péter: Szocializáció. A kulturális átöröklés és a társadalmi beilleszkedés folyamata. Corvina Kiadó, Budapest, 1997. 132. o.

¹⁰³⁷ Kutatások bizonyítják, hogy a „bűnismétlő szülői környezet negatív viselkedési mintája szinte automatikusan öröklődik át a gyermekekre”. [GÖNCZÖL Katalin: A hatékonyabb speciális prevenció feltételei. Belügyi Szemle, 1986/10., 50-55. o. 50. o.]

¹⁰³⁸ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 20. o.

folyamatában szerepet játszó tényezők köre legalább olyan sokféle, mint a személyiség alakulását befolyásoló körülmények általában”¹⁰³⁹.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fiatalkorúak bűnözésének megelőzése tárgyában alkotott véleménye¹⁰⁴⁰ a fiatalkori bűnözés okaiként – a szakértők által a legszélesebb körben elfogadottakként – a következőket sorolja fel, melyek különféle mértékben jelen vannak az Unió mindegyik tagállamában¹⁰⁴¹:

1. Csonka családi környezet, valamint bármilyen nehézség vagy helyzet, mely a gyermekek elhanyagolásához vezet, ellenőrzésük elmaradásával jár.
2. Szegénység, társadalmi-gazdasági peremre kerülés.
3. Iskolakerülés, tanulási nehézségek és ezzel járó kudarcok, melyek már korán társadalmi megbélyegzéshez vezetnek.¹⁰⁴²
4. Munkanélküliség, az ezzel járó frusztráció, kétségbeesés.
5. A média által közvetített agresszió, ami hozzájárul az olyan értékrend kialakulásához, melyben az erőszak elfogadható viselkedésforma.
6. Kábítószer- és alkoholfogyasztás.
7. Személyiség- és viselkedészavarok.
8. Nem megfelelő a társadalmi vagy állampolgári értékekre¹⁰⁴³ nevelés, ezek szerepét haszonelvűbb értékek veszik át – individualizmus, versenyszellem, javak mértéktelen fogyasztása – mely folyamat társadalomtól való eltávolodást válthat ki.

„A rossz szociális helyzet, a mindennapi megélhetési problémák önmagukban nem hajlamosítanak a bűnelkövetésre, a szülők efféle gondjai azonban tovább gyűrűznek.”¹⁰⁴⁴ Egy „Peremen billegő fiatalok” címmel készített hazai kutatás – mely deprivált, marginalizált helyzetű bűnelkövető és szabálykövető fiatalok körében végzett összehasonlító felmérést – családon belüli, a bűnelkövetés szempontjából veszélyeztető tényezőként a családon belüli

¹⁰³⁹ GÖNCZÖL Katalin: A hatékonyabb speciális prevenció feltételei. Belügyi Szemle, 1986/10., 50-55. o. 51. o.

¹⁰⁴⁰ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: "A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" (2006/C 110/13)

¹⁰⁴¹ A Bizottság véleményének 2. pontja.

¹⁰⁴² „A tömegoktatás elvére épülő általános iskolai oktatási rendszer a hátrányos helyzetűek esetében sem az erkölcsi értékeket közvetítő, átörökítő szerepének nem képes megfelelni, sem az egyéni képességek kibontakoztatásának terepét nem szolgál. A családból hozott előnytelen helyzetet nem tudja megváltoztatni, inkább konzerválja, erősíti azt.” [KEREZSI Klára: A gyermek- és fiatalkorúak bűnözése és a gyermekkorú sértettek Magyarországon. 114-140. o. Kriminológiai és Kriminálisztikai évkönyv, 1995., Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok XXXII. IKVA, Budapest, 1995. 119. o.]

¹⁰⁴³ Például: szabályok betartása, szolidaritás, tolerancia, mások tisztelete, önkritika, empátia.

¹⁰⁴⁴ SOLT Ágnes: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában. 313-328. o. 316. o. In: Borbíró Andrea – Kerezi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

erőszakot, a szülői figyelem hiányát és az alkoholproblémákat nevezi meg.¹⁰⁴⁵ E kutatás eredményeit ismertette Solt Ágnes hangsúlyozza azonban, hogy az elszenvedett erőszak önmagában nem valószínűsíti, hogy a fiatal bűncselekményt fog elkövetni. Abban az esetben, ha az agresszió nem társul szeretetteljes családi háttérrel, a gyermek motiváltabb lesz arra, hogy a társadalmi szabályokhoz alkalmazkodjon. Ahol viszont a család az erőszak jelenléte ellenére védő, óvó közeg is – ha időnként a szeretet is megnyilvánul –, a gyermek nem érzi ellentmondásosnak a bántalmazást a szeretetteljes kapcsolatokban sem, és e tanult mintához családján keresztül ragaszkodni fog.¹⁰⁴⁶

Annak alapján, hogy a veszélyeztető tényező mikor és milyen formában fejt ki hatását, négy életút modellt vázol fel a szerző, melyek közül az elhanyagolás és az erőszak jelenlétének következményeit vizsgáló áttekintése mindenképpen fontos a fiatalok bűnözésének eredményes megelőzését célzó beavatkozás, stratégia felépítéséhez.

Az „elhanyagolás generálta spirál”¹⁰⁴⁷ elnevezésű tipikus életút szerint a gyermekre nem irányul elég figyelem, nem kapja meg a kellő törődést a családban. Az iskolában olyasmit is megkövetelnek tőle, amit nem sajátított el, olyan készségeket, melyek átadásának terepét a családi közegnek kellett volna szolgáltatnia. Hiányosságai miatt folyamatos kudarcok érik, frusztrációját azonban a továbbra is elutasító család nem segít feldolgozni, teljesítménye pedig tovább csökken, mivel a növekvő elvárásoknak egyedül nem képes megfelelni. Újabb és újabb kudarcai miatt osztálytársaival való kapcsolata is megromlik, e közegeből pedig menekülni próbál, csavarogni kezd. Így kerül kapcsolatba hasonló nehézségekkel küzdő fiatalokkal. Közöttük meg is találja azt, amiben mindaddig hiányt szenvedett: biztonságot, összetartozást, pozitív megerősítést. E haveri körök fő időtöltésévé a csínytevések, bűncselekmények válnak. Kialakul a saját ideológiájuk a társas közegekről. Ha ezt a fiatal elsajátítja, megkezdődik a társadalom normáival való szembehelyezkedése, kiilleszkedése.

A családon belüli bántalmazásból eredő veszélyeztetettség továbbgyűrűzése¹⁰⁴⁸ a következő folyamatként írható le. Ha a családban elfogadott a testi fenyegetés, gyakori a szülők közötti,

¹⁰⁴⁵ Lásd erről bővebben: SOLT Ágnes: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában. 313-328. o. 318-320. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰⁴⁶ SOLT Ágnes: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában. 313-328. o. 320. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹⁰⁴⁷ SOLT Ágnes: A fiatalok bűnelkövetői életútja és jellemzői. In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009., 236-247. o. 244. o.

¹⁰⁴⁸ SOLT Ágnes: A fiatalok bűnelkövetői életútja és jellemzői. In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009., 236-247. o. 245. o.

vagy a gyermek ellen irányuló erőszak, a gyermek félelemérzése állandósul. Tele van feszültséggel, fájdalommal és elfojtott dühvel, melynek következtében ő is agresszíven viselkedik, bántja társait, folyamatosan konfliktusokba keveredik, minek következtében megromlik a kapcsolata osztálytársaival, ez viszont kudarcélményekkel jár, teljesítménygyengülést eredményez. Szintén e kudarcral való szembesülés elkerülése végett kezd csavarogni. Ha a család figyel rá, – sajnos szó szerint – „visszapofozzák” az iskolába, ahol kényszerből ugyan, de megpróbál alkalmazkodni. Abban az esetben viszont, ha a család elhanyagolja, valószínűbb, hogy az iskolán kívül talál társaságot, ahol a verekedés a szórakozása részévé válik. Bűncselekményei nagyobb valószínűséggel öltenek erőszakos jelleget, mint azoknál a fiataloknál, akik elhanyagoltságuk miatt keresnek maguknak megfelelőbb társaságot.

A fiatalkorú elkövetők körülményeinek, valamint a bűnelkövetést valószínűsítő veszélyeztető tényezőknek a vázlatos áttekintése után szükséges a megelőzés és a leghatékonyabb bűnözés-kezelés elveinek összefoglalása annak érdekében, hogy megvizsgálhassuk, a fiatalkorúak pártfogó felügyeletére milyen feladatok hárulnak e téren, és e feladatokat hogyan látja el.

4. A fiatalkorúak bűnözésének megelőzése, kezelése

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye¹⁰⁴⁹ szerint a fiatalkori bűnözéssel való szembeszállás érdekében olyan stratégiát kell alkotni, amely megelőző¹⁰⁵⁰, beavatkozási és büntető-nevelő intézkedéseket is magában foglal. A megelőző és beavatkozási intézkedéseknek pedig kivétel nélkül az összes gyermek és fiatalkorú szocializációját és integrációját segítenie kell – elsősorban a családon, a közösségen, a kortársakon, az iskolán, a szakképzésen és a munkaerőpiacon keresztül. Minden intézkedés, ami a házasságok stabilitásának növelését, a magasabb iskolai végzettséget, valamint a munkanélküliség csökkentését célozza, közvetve a bűnözés csökkentésére is hat.¹⁰⁵¹ „A társadalompolitika szinte minden szférájában kialakíthatók olyan folyamatok, intézkedések, amelyek a bűnözés, vagy éppen a bűnisméltés megelőzését az eddiginél eredményesebben

¹⁰⁴⁹ A Bizottság véleményének 2.3 pontja.

¹⁰⁵⁰ A bűnözés megelőzésének társadalmi eszközeiről Vigh József már 1984-ben hasonló felsorolást ad, mint a ma szorgalmazott irányok (családi nevelés fokozása; a gyermekek szocializálási, személyiségfejlesztési feltételeinek javítása; a szabadidő kulturált elöltésének jobb megszervezése; a munkanélküliség csökkentése; a hátrányosabb helyzetű családok fokozottabb szociális és egyéb irányú támogatása stb.). [VIGH József: A bűnmegelőzés elméleti és szervezeti problémái. Ügyészségi Értesítő, 1984/1. 1-9. o. 5. o.]

¹⁰⁵¹ VAVRÓ István: A gyermek- és fiatalkori bűnözés. 48-54. o. Kriminológia Közlemények 59. 2001. 53. o.

szolgáltatnak. Ezek közül a büntetőpolitika hatáskörébe tartozó feladatok csak egyet, a végső eszközt, az ultima ratiót jelentik.”¹⁰⁵²

Az Európa Tanács fiatalok bűnelkövetőire vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről szóló ajánlása¹⁰⁵³ szerint a fiatalok elkövetőire vonatkozó beavatkozások meghatározásakor körültekintően, tudományos bizonyítékok figyelembevételével kell dönteni. Az ajánlás vonatkozó pontjának kommentárja tévesnek minősíti a „nothing works” doktrínát, és ezzel együtt megnevezi az eredményes intervenció fő jellemzőit¹⁰⁵⁴:

1. Az elkövetést okozó vagy azt elősegítő kriminogén tényezőkre – antiszociális attitűdökre, kábítószer élvezetre, ismeretek alacsony szintjére, iskolai kudarcokra, szülői elhanyagolásra – irányuló beavatkozás.
2. Az intervenció jellegét, intenzitását és időtartamát a bűnismétlés kockázata befolyásolja.
3. A beavatkozás során alkalmazott szakemberek oktatási módszere a fiatal tanulási módszeréhez, az oktatási anyag az elkövető szükségleteihez és képességeihez igazodik.
4. A beavatkozás intézményi elhelyezés helyett közösségi alapú, az elkövető lakóhelyi környezetéhez kapcsolódó.
5. Fontosak és eredményesek a kognitív magatartás alakításának módszerei is – például a társadalmi életben való jártasság növelését szolgáló tréning, az indulatkezelés és a probléma-megoldó technikák alkalmazása.

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye szerint a nevelő jellegű foglalkozás során a fiatalok saját környezetéhez, hiányosságaihoz illő eszközöket és intézményeket kell alkalmazni, mivel a cél azoknak a készségeknek a pótlása, melyek hiánya miatt összeütközésbe került a törvénnyel. E szükségletek pontos feltérképezése végett szakembereknek kell fényt deríteni e hiányosságokra, és meghatározni a visszaesés csökkentésének hatékony módját.¹⁰⁵⁵ A fiatalok célzott segítségre szorúlnak személyes autonómiájuk keresésében. Ha nem kaptak ilyen segítséget, sorozatos kudarcélményeik miatt

¹⁰⁵² GÖNCZÖL Katalin: A hatékonyabb speciális prevenció feltételei. Belügyi Szemle, 1986/10., 50-55. o. 52. o.

¹⁰⁵³ Rec (2003) 20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice. 5. pont.

¹⁰⁵⁴ LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetőire vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 25. o. Az Ajánlás 1. pontja szerint az intézkedéseknek elsődlegesen a bűnelkövetés, bűnismétlés megelőzésére, a (re)szocializációra és (re)integrációra, valamint az áldozatok szükségleteinek megjelenítésére kell koncentrálniuk. [LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnelkövetőire vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 24. o.]

¹⁰⁵⁵ A Bizottság véleményének 4.2.1. pontja.

nem tudnak alkalmazkodni környezetükhöz, ami növeli a visszaesés és a felnőttkori elkövetés kockázatát.¹⁰⁵⁶

Hangsúlyozza a vélemény, hogy a családdal való foglalkozás is szükséges, együttműködését biztosítani kell, fontos, hogy elkötelezett legyen a fiatalok nevelése és reszocializációja iránt.¹⁰⁵⁷

A deficitális kelléktárú szülőkkel kapcsolatos probléma, hogy nekik pótolniuk kellene a hiányosságait ahhoz, hogy ne vigyék át a következő generációra saját nehézségeiket. Meg kell tehát tanítani őket arra, hogy a gyermekeiknek milyen értékeket és hogyan közvetítsenek, hogy hogyan alkalmazzák a dicséret és a büntetés megfelelő eszközeit a nevelés következtetésének biztosítása érdekében, valamint fontos a konfliktusok békés megoldására vonatkozó tudás átadása is. E célok sajnos csak a szülők kellő motiváltsága és együttműködése esetén valósíthatók meg, ami nem minden esetben áll fenn, ezért „a szülői háttérrel célszerű támogató programként értelmezni, de annak hiányában is célul kell kitűzni a veszélyeztetett gyermek viselkedési deficitjeinek korrigálását.”¹⁰⁵⁸

A cél a fiatal viselkedésének javítása, társadalmi interakciós nehézségeinek csökkentése, a helyes viselkedés, a problémamegoldás és a kommunikációs készség javítása, a konfliktusok békés megoldási lehetőségeinek átadása. A pszichikai hiányosságok korrekciója terén fontos, hogy a fiatal ismerje meg, ismerje fel és azonosítsa érzelmeit, tanulja meg kontrollálni agresszióját. Ennek feltétele, hogy javuljon önértékelése, empátiakészsége, valamint megértse az erőszak helytelen, káros voltát.¹⁰⁵⁹

A szülő vagy a tanár addig lehet képes pozitív hatást gyakorolni a fiatalra, amíg nem rögzül benne az elsődleges és a másodlagos szocializációs közegben tapasztalt elutasítás. Amikor a fiatal a kitaszítottság, elutasítottság egyértelmű jeleit tapasztalja – például kitagadás, nevelőotthonba kerülés vagy az iskolából való eltanácsolás –, a segítő szándékú beavatkozás önmagában már hatástalan. Ekkorra a fiatal esélytelennek és értelmetlennek érzi a beilleszkedésre irányuló törekvést, reménytelennek tűnik számára, hogy a közösség teljes értékű tagja legyen.¹⁰⁶⁰ Ennek elkerülése érdekében a „reintegráló megszégyenítés” elmélete hangsúlyozza, hogy a közösség rosszallását mindig úgy kell megfogalmazni, hogy azzal egyben nyomatékosítsuk a fiatal adott csoporthoz való tartozását is. Nem kirekeszteni tetteért,

¹⁰⁵⁶ A Bizottság véleményének 4.2.2. pontja.

¹⁰⁵⁷ A Bizottság véleményének 4.2.1. pontja.

¹⁰⁵⁸ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 38. o.

¹⁰⁵⁹ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 39. o.

¹⁰⁶⁰ SOLT Ágnes: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában. 313-328. o. 322. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

hanem felhívni a figyelmét a többiekért viselt felelősségére és arra, hogy adott közösséghez – családhoz, iskolához, osztályhoz – tartozóként nem engedhet meg magának bármit.¹⁰⁶¹

Volentics Anna¹⁰⁶² a reszocializáció terén három alapelv érvényesítését szorgalmazza. A legfontosabb szerint „a fiatakorú nem bűnöző, hanem olyan gyermek, akit a szocializációs folyamatának nehézségei és/vagy személyiségfejlődési zavarai a bűnelkövetés útjára vezettek”. Ebből kiindulva reszocializációjában nem a büntetés az elsődleges, hanem a „segítés igényével fellépő nevelő-fejlesztő gondozás mint esélyt adó szolgáltatás”. Harmadik elvként pedig a gondozási formák és módszerek jellegéről mondja, hogy azoknak a „degradálási-degradálódási folyamat beindítása és fájdalomokozás nélkül” kell terelniük a fiatalot arra az útra, melyen megőrizheti emberi méltóságát.

A fiatalok segítésére, társadalmi beilleszkedésük folyamatának kísérésére nincs egyetlen, tévedhetetlen módszer, eszköz, ami garantálná a sikert,¹⁰⁶³ de minél átfogóbb és minél korábban történik a segítség, annál nagyobb a változás valószínűsége.¹⁰⁶⁴ Az Európa Tanács 2003-as ajánlása¹⁰⁶⁵ a fiatakorúak bűnözésére adott válasz megtervezettségének és koordináltságának fontosságát hangsúlyozza. Ez a rendőrség, pártfogói hálózat, ifjúsági és szociális szolgálatok, bíróság, ügyészség, oktatási intézmények, munkaügyi szervek, egészségügyi és lakásügyi hatóságok együttműködése révén valósulhat meg.

¹⁰⁶¹ KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 30. o.

¹⁰⁶² VOLENTICS Anna: Gyermekvédelem és reszocializáció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 80. o.

¹⁰⁶³ A Bizottság véleményének 4.2.3. pontja.

¹⁰⁶⁴ KEREZSI Klára: A gyermek- és fiatakorúak bűnözése és a gyermekkorú sértettek Magyarországon. 114-140. o. Kriminológiai és Kriminalisztikai évkönyv, 1995., Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XXXII. IKVA, Budapest, 1995. 121. o.

¹⁰⁶⁵ „A fiatakorú bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatakorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről” szóló R (2003) 20. számú ajánlásának 21. pontja.

VI. FEJEZET

A FIATALKORÚAK PÁRTFOGÓ FELÜGYELETÉNEK BŰNMEGELŐZŐ TARTALMA

1. A Pártfogó Felügyelői Szolgálattal szembeni elvárások a bűnmegelőzés terén

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája¹⁰⁶⁶ öt kiemelt területet határozott meg, mint a leghatékonyabb és legsürgetőbb beavatkozást igénylő pontokat: a gyermek- és fiatalkori bűnözés csökkentését, a városok biztonságának fokozását¹⁰⁶⁷, a családon belüli erőszak¹⁰⁶⁸ és az áldozattá válás megelőzését¹⁰⁶⁹, valamint a bűnismétlés megakadályozását. A Pártfogó Felügyelői Szolgálat számára mind az öt területen fogalmazott meg feladatokat a Stratégia. A gyermek- és fiatalkori bűnözés megelőzése, csökkentése¹⁰⁷⁰ érdekében korszpecifikus magatartási szabályok végrehajtási feltételeinek megteremtését nevezte rendkívül fontosnak. Hangsúlyozta a pártfogó felügyelői vélemény szakmai követelményeinek folyamatos fejlesztését és a leghatékonyabbnak ígérkező magatartási szabályok körének bővítését. Kiemelte a fiatalok pártfogó felügyelete és utógondozása során a gyermek- és ifjúságvédelmi rendszerrel való fokozott együttműködés szükségességét és a pályakezdés támogatását is. A bűnismétlés megelőzéséhez¹⁰⁷¹ a Stratégia szerint – a fentiekhez hasonlóan – a Szolgáltatnak szintén a pártfogó felügyelői véleményt – mint a helyreállító és bűnismétlést megelőző igazságszolgáltatás eszközét – kell széles körben alkalmaznia. Ki kell alakítania az elkövető közösségben történő kezelésének végrehajtási feltételeit, a pártfogó felügyeleti programok hatékonyságát, és feladata az igazságszolgáltatási és a szociális szféra folyamatos együttműködésének megteremtése is.

¹⁰⁶⁶ A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája (Melléklet a 115/2003. (X. 28.) OGY határozathoz) 7. pont

¹⁰⁶⁷ A városok biztonságának fokozása érdekében a stratégia szerint a Szolgálat együttműködési megállapodásokkal erősítheti az utógondozás és a társadalmi integráció feltételeit. A közérdekű munkára ítélték számára olyan speciális programokat kell szervezni, melyek a városi környezet szépítését, helyreállítását szolgálják. [Stratégia 7.2. pont]

¹⁰⁶⁸ „A Pártfogó Felügyelői Szolgálat közreműködésével felderíthetők azok a tényezők, amelyek a családon belül az erőszakos konfliktusmegoldás szokását, tradícióját fenntartják”. E tényezők ismerete segítheti a megfelelőbb magatartási szabályok előírását és csökkentheti a bántalmazás ismételt elkövetésének esélyét. [7.3. pont]

¹⁰⁶⁹ A helyreállító igazságszolgáltatás céljait megvalósító közvetítői eljárás keretében eljáró pártfogó felügyelők (mediátorok) tevékenységével járul hozzá a bűnmegelőzés e kiemelt területén folytatandó küzdelemhez. [7.4. pont]

¹⁰⁷⁰ Stratégia 7.1. pont

¹⁰⁷¹ Stratégia 7.5. pont

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság¹⁰⁷² szerint a fiatalkorúak bűnözésére adott hatékony válaszingykedéseknek három fő pilléren kell alapulniuk: a megelőzésen, a büntető-nevelő intézgykedéseken és az elkövetők társadalmi integrációján, visszailleszgykedésén. E kiemelt fontosságú területek körvonalazzák a Pártfogó Felügyelői Szolgálat felelősségét és kulcsszerepét e téren.

Az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól szóló ajánlása¹⁰⁷³ a pártfogó felügyelői szolgálatok elsődleges céljának a bűnismétlés megelőzését nevezi, melynek eszköze az elkövetővel kiépített támogató kapcsolat, ami a szükséges ellenőrzést is magában foglalja. Hogy a pártfogó felügyelet végrehajtása során a fiatalkorú elkövetők bűnismétlésének megelőzésében milyen tartalommal, eszközökkel és hatékonysággal közreműködnek a pártfogó felügyelők – valamint a szolgálat háttérintézményei – az az előírt magatartási szabályok körének és a pártfogói esetkezelési lehetőségeknek a vizsgálata alapján állapítható meg.

2. A pártfogó felügyelet tartalmának lényege

A pártfogó felügyelet, mint intézgykedés a fiatalkorúak bűnözésének megelőzésében nem a primer¹⁰⁷⁴ vagy szekunder¹⁰⁷⁵ megelőzésben kíván főszerepet játszani, hanem a tercier megelőzésben: a bűnismétlés megakadályozását tűzi ki célul.

A bűnismétlés megakadályozásának eredményes módját a kutatások a veszélyeztető körülmények kiiktatásában, hatásuk mérséklésében, vagyis az elkövetéshez vezető egyes okok felszámolásában vagy tompításában látják. Ezeknek a személyenként változó veszélyeztető körülményeknek a kiiktatására hivatott ez az egyéni szükségletekhez legtokéletesebben

¹⁰⁷² Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: "A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" (2006/C 110/13)

¹⁰⁷³ A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól.

¹⁰⁷⁴ A cselekvési lehetőség és ennek címzettje szempontjából történő felosztás szerint a bűnmegelőzés lehet elsődleges, másodlagos vagy harmadlagos. [ROSTA Andrea: A bűnmegelőzés elmélete. Pázmány Társadalomtudomány 3. Budapest-Piliscsaba, 2006., 28. o.] Az elsődleges bűnmegelőzés célcsoportja az egész lakosság, melynek során a társadalom értékrendjét elfogadó állampolgári attitűd kialakítása a cél. Fontos szerepe van e téren a nevelésnek, a szocializáció minden formájának, a biztonságos munka- és lakáskörülményeknek és a szabadidő kulturált eltöltésének. [PUSZTAI László: A bűnmegelőzés dilemmája. In: Kriminológiai és Kriminálisztikai Évkönyv XXXII. IKVA Könyvkiadó, Budapest, 5-57. o. 35. o.]

¹⁰⁷⁵ A másodlagos megelőzés már célirányosabb beavatkozást jelent a bűnelkövetővé még nem vált, de kriminális szempontból veszélyeztetett csoportok, egyének vagy bűnözési szempontból magas kockázatú helyzetek, körülmények vonatkozásában. [BORBÍRÓ Andrea: Bűnmegelőzés. 111-140. o. 115. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

igazodni képes intézkedés, mely személyre szabott segítséget, beavatkozást, és ennek érvényesüléséhez szükséges felügyeletet képes nyújtani.

Az új Btk. indokolása¹⁰⁷⁶ szerint „a pártfogó felügyelet tartalmának lényege az elkövető ellenőrzését és reintegrációját elősegítő magatartási szabályok megállapítása”. Az intézkedést elrendelőnek a legnagyobb mozgásteret a külön magatartási szabályok megállapításánál van. Hogy a fiatalnak milyen tartalmú külön magatartási szabályra lenne a legnagyobb szüksége, azt a pártfogó képes megállapítani, méghozzá a pártfogó felügyelői vélemény elkészítésekor szerzett tapasztalatai alapján. Eerre vonatkozó javaslatát meg is fogalmazhatja a véleményben. Lényeges, az egész intézkedés eredményességére kiható, több hónapos, éves munkát meghatározó hatása van tehát a pártfogó véleményének, felismerésének, annak, hogy mennyiben képes beazonosítani a szükségleteket, majd adekvát tartalommal felépíteni a konkrét beavatkozási stratégiát. A pártfogó felügyelet tartalmának meghatározását nem túlzás egy életmentő beavatkozás tervezéseként felfogni. Egy utolsó esély lehet, mely még a „más elbánás” lehetőségét kínálva figyelembe veszi, hogy egy olyan fiatalról van szó, akinek sokkal nagyobb kihívást jelent a társadalmi elvárásoknak megfelelő viselkedés, beilleszkedés, felnőtté válás, mint a veszélyeztető körülményekkel nem terhelteknek, sőt sokaknak ez nem is sikerül. A pártfogó felügyelet során az állam egy ilyen utolsó lehetőséggel próbálja megadni – vádemelés elhalasztásánál, próbára bocsátásnál, szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztésénél büntetés helyett – a fiataloknak azt, amiben láthatóan hiányt szenvednek. Körültekintően és óvatosan kell megtervezni ezt a beavatkozást, mert mint „peremen billegők”¹⁰⁷⁷, segítő szándékkal is könnyen a mélybe taszíthatók. Sok múlik tehát a pártfogó felügyelői vélemény szakmaiságán, mind a fiatal, mind a társadalom szempontjából. A felületesen vizsgált fiatalnál a beavatkozás – bármennyire is egyedinek tűnik – nem ott fejt ki hatását, ahol kellene, vagyis nem jár fejlődéssel, eredménnyel, pozitív változással – akár káros hatása is lehet – ami a társadalomban annak a veszélyes kiábrándulásnak a feléledését – vagy rögzülését – eredményezi, hogy „semmi sem működik”.

3. A magatartási szabályok csoportjai

¹⁰⁷⁶ Új Btk. részletes indokolása a 71. §-hoz.

¹⁰⁷⁷ Az V. fejezet 3. alfejezetében hivatkozott, veszélyeztetett helyzetben lévő fiatalokkal kapcsolatos kutatás nevezte „peremen billegők”-nek a vizsgált fiatalokat.

Az általános magatartási szabályokat a Btk. és a Bv. tvr. sorolja fel¹⁰⁷⁸. Ezek főként a jelentkezésre, kapcsolattartásra, tájékoztatásra vonatkozó kötelezettségeket tartalmazzák, melyek az intézkedés felügyeleti, kontroll funkciójának érvényesítését teszik lehetővé, valamint a pártfogoltak munkaerő-piaci integrációját¹⁰⁷⁹ szorgalmazzák. Általánosságukból fakadóan minden pártfogoltra kötelezőek, vagyis az intézkedés személyre szabottságát nem ezek adják.

Az egyéniesítést a külön magatartási szabályok teszik lehetővé. A pártfogó felügyelet „speciális” magatartási szabályait vizsgáló, Kerecsi Klára és Kó József által végzett kutatás¹⁰⁸⁰ nyolcszázharminckilenc elemből álló vizsgálati minta alapján értékelte a magatartási szabályok¹⁰⁸¹ alkalmazásának gyakorlatát, végezte el a szabályok csoportosítását és fogalmazta meg jövőre irányuló javaslatait.¹⁰⁸² A magatartási szabályokat három kategóriarendszert használva csoportosították. Az „A” típusú kategóriarendszer¹⁰⁸³ a szabály elrendelésének háttérében álló jogalkalmazói szándék szerint sorolta három csoportba a szabályokat. A „B” típusú kategorizálás¹⁰⁸⁴ aszerint osztotta fel őket, hogy azok milyen módon és mértékben reagáltak a bűnelkövetőkkel kapcsolatos jellemző problématerületekre. A „C” típusú felosztás¹⁰⁸⁵ pedig az alapján vette ketté ezeket, hogy azok az intézkedés kontroll vagy segítő funkcióját képviselték-e. E kategóriákat az alábbi táblázat szemlélteti.

47. számú táblázat

¹⁰⁷⁸ A magatartási szabályokat csoportosítva a 7. számú táblázat foglalja össze.

¹⁰⁷⁹ A pártfogoltak körében jellemző iskolázatlanság és a munkatapasztalat hiánya, vagy a megszerzett képzettség nem piacképes volta nagyon megnehezíti ennek teljesítését. [BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 218. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹⁰⁸⁰ A vizsgálati mintát a 2003. július 1. és 2004. december 31. között pártfogó felügyelet alá helyezett azon fiatalok és felnőtt pártfogoltak ügyiratai képezték, akiknél külön magatartási szabály előírására került sor. A mintából nyolcszázhuszonnégy ügy volt értékelhető. [KERECZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006.]

¹⁰⁸¹ A Kerecsi Klára és Kó József kutatásának alapjául szolgáló intézkedések elrendelésének idején a Btk. már lehetővé tette „speciális” magatartási szabályoknak határozatlanban való előírását, ezek típusaira utalva példálózó jellegű felsorolást is adott [Btk. 82. § (6)]. 2005. szeptember 1-től szabályozta újra a törvény az intézkedést meghatározó rendelkezéseket, melynek során a 82. §-ának (5) bekezdésében részletesebb és pontosabb – szintén nem taxatív – felsorolást adott az elrendelhető külön magatartási szabályokról.

¹⁰⁸² KERECZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 42. o.

¹⁰⁸³ KERECZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 44-52. o.

¹⁰⁸⁴ KERECZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 52-55. o.

¹⁰⁸⁵ KERECZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 55-56. o.

A speciális magatartási szabályokat vizsgáló kutatási beszámoló magatartási szabályokat csoportosító kategóriáiról¹⁰⁸⁶

„A” típusú kategorizálás	„B” típusú kategorizálás	„C” típusú kategorizálás	
I. Erkölcsi és büntetőjogi szabályok megerősítése ¹⁰⁸⁷	I. Szociális problémákra reagálók ¹⁰⁸⁸	I. Kontroll funkciójú szabályok	
II. Korlátozó szabályok ¹⁰⁸⁹	II. Kapcsolati problémákra reagálók ¹⁰⁹⁰		II. Segítő jellegű szabályok
			III. Erkölcsi követelményt megfogalmazó szabályok
III. Egészségügyi, szociális jellegű és munkavégzéssel kapcsolatos szabályok ¹⁰⁹¹	III. Személyiségre, szenvedélybetegségre reagáló szabályok ¹⁰⁹²	IV. Semleges szabályok	

A kutatási eredmények szerint a fiatalokú pártfogoltak számára előírt speciális magatartási szabályok közül az „A” kategóriából az egészségügyi és szociális jellegű¹⁰⁹³, a „B” kategóriából a szociális problémákra reagáló¹⁰⁹⁴, míg a „C” típusú kategóriarendszereből a segítő jellegű szabályok¹⁰⁹⁵ voltak a leggyakoribbak.

¹⁰⁸⁶ Saját szerkesztés Kerezsi Klára és Kó József kutatási beszámolója alapján. [KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 44-56. o.]

¹⁰⁸⁷ Ez a kategória négy alkategóriát tartalmazott: általános viselkedési szabályok; jogellenes tevékenységtől eltiltás; jogkövető magatartásra ösztönzés; pozitív magatartási minták megerősítése.

¹⁰⁸⁸ Például: képzettségi hiányosságokkal, munkavállalással kapcsolatos szabályok.

¹⁰⁸⁹ E kategória alkategóriái a következők voltak: mozgás korlátozása; tevékenység korlátozása; magatartás korlátozása; bizonyos tevékenység, feladat elvégzésének előírása; kapcsolattartás vagy annak tilalma különböző személyekkel; kapcsolatba kerülés vagy kapcsolattartás hivatalos intézményekkel.

¹⁰⁹⁰ Családi és egyéb kapcsolati problémákra reagáló magatartási szabályok.

¹⁰⁹¹ Alkategóriák e csoporton belül: gyógykezelésre, terápiára kötelezés; tanácsadáson, tréningen való részvételre kötelezés; képzettség, képesség-növelő szabályok; saját vagy másokkal szembeni eltartási képesség erősítése; rendszerességre szoktatás; szabadidő eltöltés.

¹⁰⁹² Például: agresszió és konfliktuskezelési hiányosságokra reagáló, mentális problémákkal, alkohol- vagy drogproblémával kapcsolatos szabályok.

¹⁰⁹³ A vizsgált magatartási szabályok megoszlása az „A” kategóriában fiatalokú pártfogoltak esetén: egészségügyi és szociális jellegű szabályok: 58,2 százalék; korlátozó jellegű szabályok: 30,8 százalék; erkölcsi és büntetőjogi szabályok 16,1 százalék volt. (Felnőtt korúaknál a korlátozó jellegű szabályok dominanciája volt megfigyelhető.) [KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 50. o.]

¹⁰⁹⁴ A szociális problémákra reagáló magatartási szabályok aránya hetven százalék feletti volt; húsz százalék feletti a személyiséggel és szenvedélybetegséggel kapcsolatos problémákra reagáló szabályok köre, míg a kapcsolati problémákat célzóké elenyésző, öt százalékánál kevesebb volt. [KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 55. o.] (A felnőtt pártfogoltak külön magatartási szabályai között a meghatározó – hetven százalék feletti – a személyiséggel, szenvedélybetegséggel kapcsolatos problémákra reagáló szabályok köre volt.) [KEREZSI Klára –

A vizsgált fiatalok 86,1 százalékaival szemben vádemelés elhalasztásakor került sor külön magatartási szabály alkalmazására. Ezen ügyek esetében a magatartási szabályok főként a képzettség növelését, oktatási hiányosságok pótlását, a rendszerességre nevelést és a mozgásuk korlátozását célozták.¹⁰⁹⁶

A sértetti szempontok alig jelentek meg: a fiatalok mindössze 4,2 százaléka számára speciális magatartási szabályt fogalmazott meg jóvátételi kötelezettséget annak ellenére, hogy a pártfogoltak több, mint fele nagyon elleni bűncselekményt követett el.¹⁰⁹⁷

Az eredményekre figyelemmel a szerzők javasolták a konkrétabb megfogalmazású magatartási szabályok előírásának szükségességét, ami ellenőrizhetőségüket is megkönnyítené. Hangsúlyozták, hogy a magatartási szabály alkalmazásának egyik mérőeszközeként az ellenőrizhetőséget kellene alkalmazni. Szorgalmazták a speciális magatartási szabályok hatékonyságának erősítésére a probléma-fókuszált csoportfoglalkozások rendszerének kialakítását, valamint jóvátételre irányuló szabályok gyakoribb elrendelését.¹⁰⁹⁸

A IV. fejezetben ismertetett baranyai kutatás eredményei szintén azt mutatják, hogy leggyakrabban vádemelés elhalasztása esetén kerül sor külön magatartási szabály megállapítására¹⁰⁹⁹, de összességében elmondható, hogy az intézkedést megállapítók csak az esetek picivel több, mint felében éltek a szankció egyéniesítésének lehetőségével¹¹⁰⁰, amin a bíróság szankció-specializáló hajlandóságával lehetne változtatni¹¹⁰¹. A baranyai kutatási eredmények szerint a leggyakoribb a tanulmányok¹¹⁰² folytatásának kötelezettsége volt. A sértetti szempontok jóvátételi kötelezettség formájában való megjelenítésére nagyjából a

KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 55. o.]

¹⁰⁹⁵ Segítő jellegű szabályokat ötvenkilenc százalékban, kontroll jellegűeket 24,5 százalékban, erkölcsi tartalmúakat tizenöt százalékban és semlegeseket másfél százalékban írtak elő a fiatalok számára. (A felnőttek esetében a kontroll jellegű szabályok voltak a leggyakoribbak, de hasonló mértékben segítő és erkölcsi tartalmú szabályok előírására is sor került.) [KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006. 56. o.]

¹⁰⁹⁶ KERESZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006. 57. o.

¹⁰⁹⁷ KERESZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006. 57. o.

¹⁰⁹⁸ KERESZI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006. 77. o.

¹⁰⁹⁹ A vádemelés elhalasztása esetén megállapított pártfogó felügyelet szinte mindegyikében, 97,59 százalékukban sor került külön magatartási szabály megállapítására.

¹¹⁰⁰ A fiatalok 54,78 százalékánál állapított meg az ügyész vagy a bíróság külön magatartási szabályt.

¹¹⁰¹ A vizsgált esetek közül kilencvenhat pártfogolt próbára bocsátottként állt pártfogó felügyelet alatt. E kilencvenhat esetből mindössze három esetben tartalmazott a pártfogó felügyeleti akta arra vonatkozó információt, hogy külön magatartási szabályt írt elő a bíróság.

¹¹⁰² Kilencvenöt pártfogolt esetében szerepelt e kötelezettség külön magatartási szabályként.

külön magatartási szabályokat tartalmazó intézkedések tizedénél¹¹⁰³ került sor, ami a fent ismertetett kutatás eredményeihez képest fejlődés, azonban annak fényében, hogy az elkövetett bűncselekmények közel fele lopásnak minősült¹¹⁰⁴, valószínűleg több esetben lehetett volna ilyen tartalmú szabály előírására sort keríteni. Csoportos foglalkozáson való részvételi kötelezettséget a külön magatartási szabályt alkalmazó pártfogó felügyeletek tizede¹¹⁰⁵ már ekkor tartalmazott. A szabályok között vannak egészen konkrét kötelezettségek és tilalmak, így különösen: „jogtisztá szoftvereket használjon”, „a kisasszonyfai italboltot a vádemelés elhalasztásának idején ne látogassa”, „rendszeresen vegyen részt korrepetáláson”. Találunk azonban a pontosság tartalmi elvárásainak nem – és így az ellenőrizhetőség követelményeinek sem – megfelelő szabályokat: „szabadidejét hasznosan töltsse”, „tisztelje más tulajdonát”, „ne kövessen el újabb bűncselekményt”, vagy „a szeszes ital fogyasztását mellőzze”.

Az Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója a külön magatartási szabályokat¹¹⁰⁶ öt fő csoportba¹¹⁰⁷ sorolja.

1. A bűncselekmények elkövetésével összefüggésben álló személyektől, magatartástól, tevékenységtől való eltiltás,
2. a bűncselekmény elkövetésével összefüggésben álló viselkedést, szokásokat érintő problémák, hiányosságok kezelésének előírása,
3. képzettségi hiányok felszámolását célzó előírások,
4. a munkaerő-piaci megjelenés javítása érdekében előírt kötelezettségek,
5. jóvátételt tartalmazó magatartási szabályok.

A beszámoló külön magatartási szabályok elrendelésének gyakorlatát összefoglaló táblázatából¹¹⁰⁸ kitűnik, hogy majdnem kétszeresére emelkedett 2009 és 2011 között a csoportos foglalkozáson való részvételt előíró külön magatartási szabályok száma¹¹⁰⁹, ami azért üdvözlendő, mert külföldi tapasztalatok szerint az egyik leghatékonyabb külön magatartási szabálynak a csoportos foglalkozások bizonyulnak a fiatalok és a fiatal felnőttek

¹¹⁰³ Huszonegy esetben, vagyis az összes külön magatartási szabályt tartalmazó százhatvanhat ügy 12,65 százalékában került sor jóvátételi kötelezettség megállapítására.

¹¹⁰⁴ Az elkövetett bűncselekmények 43,92 százaléka.

¹¹⁰⁵ A százhatvanhat külön magatartási szabályt tartalmazó elrendelésből tizenkilenc, vagyis 11,44 százaléka.

¹¹⁰⁶ Az elrendelhető külön magatartási szabályok Btk. 82. § (5) bekezdésében szabályozott c) és f) pontja módosult 2009-ben és 2007-ben, így a közterületek látogatásának tilalma elrendelhetővé vált.

¹¹⁰⁷ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 82. o.

¹¹⁰⁸ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 82. o.

¹¹⁰⁹ 2009-ben: 536, 2010-ben: 857, 2011-ben: 964 esetben került sor ilyen jellegű kötelezettség meghatározására. [A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 82. o.]

esetében.¹¹¹⁰ Tízszeresére nőtt a pszichológus támogatásának igénybevételére vonatkozóké is.¹¹¹¹ Ritkábban került viszont sor 2010-ben és 2011-ben jóvátétel tartalmú szabály előírására, mint 2009-ben.¹¹¹² Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság szerint különleges nevelési értékkel bír a helyreállítás, amennyiben sikerül elérni, hogy a fiatal – szembesülve a sértettel – elgondolkodjon tettének súlyáról, hiszen ez visszatárhathja az újabb bűncselekmény elkövetésétől¹¹¹³, fontos lenne tehát a jövőben a pártfogó felügyelet intézkedésének végrehajtása során is törekedni a sértetti szempontok megjelenítésére.

Abban, hogy a pártfogó felügyelet mennyire képes hatékonyan betölteni a kontroll és a támogató funkcióit adott fiatal vonatkozásában, meghatározó szerepe van a külön magatartási szabályok megválasztásának, vagyis a kockázatértékelési folyamatnak.

4. Kockázatértékelés

„A pártfogó felügyelet intézménye igen eltérő bűnelkövetői körrel szemben alkalmazható, ezért van igen nagy jelentősége annak”, hogy a magatartási szabályok „széles körű egyéniesítési lehetőséget biztosítanak a kötelezettségek és tilalmak meghatározásában”.¹¹¹⁴

Mind a szankció kiválasztásához, mind a pártfogó felügyelet megfelelő tartalommal való kitöltéséhez elengedhetetlen az egyén tulajdonságainak, körülményeinek, hiányosságainak, veszélyességének, a bűnismétlés valószínűségének feltérképezése.

Az 1970-es évekig erre egyedül az individuális értékelés módszerei szolgáltak: a büntetés-végrehajtásban dolgozók, vagy pszichológusok, pszichiáterek környezettanulmányok, pártfogói vélemények, valamint interjúk készítésével és a környezet felmérésével végezték.¹¹¹⁵

¹¹¹⁰ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja, módszertani ajánlás a megvalósításhoz. Pártfogó Felügyelői Szolgálat módszertani füzetek. 2012. (A továbbiakban: A közösségi foglalkoztató működésének protokollja.) 10. o.

¹¹¹¹ 2009-ben tizenhárom, 2010-ben hetvenkilenc, 2011-ben százhuszonhárom esetben volt köteles a pártfogolt pszichológusi segítséget igénybe venni.

¹¹¹² 2009-ben ezerötvenhárom, 2010-ben négyszázegy, 2011-ben hatszáznegyvennégy esetben ellenőrizte ilyen tartalmú szabály végrehajtását a Szolgálat. [A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 82. o.]

¹¹¹³ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: "A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalokorra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" (2006/C 110/13) 4.4. pont

¹¹¹⁴ GYÖRGYI Kálmán: Büntetések és intézkedések. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984., 392. o.

¹¹¹⁵ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 206. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

Az 1970-es évektől tudományos módszerekkel kidolgozott statisztikai alapú értékelési rendszereket kezdtek alkalmazni a bűnismétlés pontosabb előrejelzése érdekében. Ezek a második generációs¹¹¹⁶ nevezett kockázatértékelési rendszerek az elkövető múltját értékelték bizonyos statikus rizikófaktorok¹¹¹⁷ alapján, de mivel a viselkedést megváltoztathatatlanak hitték, a pártfogói esetkezelés számára nem adtak kellő információt, nem jelöltek meg beavatkozási pontokat.

A harmadik generációs rendszerek¹¹¹⁸ a statikusak mellett már dinamikus kockázati tényezőket¹¹¹⁹ is értékelnek, melyek a pártfogói beavatkozás célpontjaiként felmerülhetnek, vagyis amellett, hogy felméri a bűnismétlés kockázatát, iránymutatást adnak a leghatékonyabb megelőző beavatkozásokról, vagyis a kockázatok mellett a szükségleteket is megjelölik.¹¹²⁰ Az esetkezelés új modellje a „risk-needresponsivity” modell¹¹²¹, melyben a kockázat elve azt jelenti, hogy a beavatkozás intenzitását a bűnismétlés kockázatához kell igazítani, míg a szükséglet elve a dinamikus faktoroknak, mint kriminogén szükségleteknek a számbavételét és befolyásolását követeli meg, lehetővé téve a biztonság és a rehabilitáció elveinek együttes megvalósulását. Ezek az új modellek sem mellőzik azonban az individuális értékelést. Átlagosan hatvan-hetven százalékban adnak pontos előrejelzést a vizsgált személyről.¹¹²²

A magyar pártfogók nem használnak második és harmadik generációs eszközöket. Individuális értékelő módszerként a környezettanulmányt és a pártfogó felügyelői véleményt készítik el.¹¹²³ A „megbélyegzés” elkerülése elvének szem előtt tartásával azonban hazánkban is nagy szükség lenne a beavatkozó tevékenység szükséges irányainak minél professzionálisabb meghatározására, mind általában az alkalmazandó, kiszabandó szankció, mind a pártfogó felügyelet során előírandó külön magatartási szabályok pontos megválasztása során, mind ezen belül egy konkrét szabály, a csoportos foglalkozáson való részvétel

¹¹¹⁶ Például az Egyesült Királyságban az Offender Group Reconviction Scale ilyen volt.

¹¹¹⁷ Például nem, életkor, korábbi elkövetések alapján.

¹¹¹⁸ Például a Kanadában az 1980-as években kidolgozott Level of Service Inventory (LSI-R), vagy az angol Home Office által a 2000-es évek elején kifejlesztett Offender Assessment System (OASys).

¹¹¹⁹ Például: kábítószer-használat, szociális készségek.

¹¹²⁰ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 206. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹²¹ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 207. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹²² BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 208. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹²³ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 208. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

kötelezettségének előírásakor a konkrét foglalkozás kiválasztásához. A menedzsment szemlélet érvényesítése ugyanis elvárás a pártfogás területén is – sőt, a társadalom a legkritikusabban az „érdemteleneknek” tartottak segítségét szemléli, attól sokkal többet vár, mint büntetésüktől. „Angliában a társadalom periferiájára kerültekkel való törődésnek erős tradíciói vannak, ami sajnos Magyarországról nem mondható el. A közgondolkodásban is meglévő szociális érzékenység óriási előny az angol pártfogó felügyelők számára, hiszen innen ered munkájuk társadalmi megbecsültsége, és mindazok az anyagi források, amelyek lehetővé teszik a kiterjedt intézményhálózat fenntartását, és hatékony működését.”¹¹²⁴

Ha érvényesíteni akarjuk azt az elvet, hogy a bűnözésre fordított költségek ne legyenek magasabbak, mint a bűnözéssel okozott kár¹¹²⁵, pontos tervezésnek kell megelőznie minden pártfogói beavatkozást.

5. A pártfogó felügyelői esetkezelés

A pártfogó felügyelet valódi szakmai kihívása mai is a kontroll és a támogatás kényes egyensúlyának megtartása.¹¹²⁶ Az esetkezelésben a felügyeleti és a pártfogó funkció együttesen, szerencsés esetben a pártfogolt sajátosságainak megfelelő arányban és intenzitással van jelen.¹¹²⁷ Ennek meghatározásához az első feladat az állapotfelmérés elvégzése, az elkövetéshez vezető okok feltárása¹¹²⁸, valamint a vizsgálat idején fennálló, a bűnisméltés szempontjából veszélyeztető körülmények meghatározása.¹¹²⁹ A múltra és jelenre való tekintettel kell megszabni, hogy milyen téren és milyen mértékben szükséges a beavatkozás, segítség annak érdekében, hogy a jövőben ne kövessen el bűncselekményt a pártfogolt. „A pártfogó felügyelők munkájának egyik legfőbb szakmai kérdése, hogy a

¹¹²⁴ VARGA Edit – PÓCSIK Ilona: A pártfogó felügyeleti rendszer szervezete, szerepe az angol büntetőpolitikában. *Kriminológiai Közlemények* 42. 1991. 86-112. o. 106. o.

¹¹²⁵ HATVANI Erzsébet: A magyar Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezete és feladatai 187-195. 187. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹²⁶ GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. *Kriminológiai tanulmányok* 47., 2010. 72-86. o. 78. o.

¹¹²⁷ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 212. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹²⁸ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 213. o. 201. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹²⁹ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 214. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

tevékenység során hogyan lehet meghatározni, és hogyan lehet kellő egyensúllyal alkalmazni az ellenőrző/támogató tevékenységet.”¹¹³⁰

A pártfogó felügyelet „végrehajtásának gerince az egyéni pártfogó felügyelői terv”.¹¹³¹ Az esetkezelés egyediségének¹¹³² kialakításához ez a terv, illetve az ezt megelőző tervezési folyamat járul hozzá. Az elkövetett bűncselekmény súlya a kontrollfunkciók intenzitását, a kapcsolattartás gyakoriságát és az ellenőrzés mértékét befolyásolják. A bűncselekmény jellege az esetkezelési módszerek kiválasztásakor lehet meghatározó.¹¹³³

Az esetkezelés során figyelembe veendő a terhelt egyedi sajátosságai és ezek változása is. Tekintettel kell lenni életviszonyaira, körülményeire, személyére, viselkedésére, együttműködési készségére, motivációjára, szociális készségeinek szintjére és a reszocializáció irányaira. Mindezek felmérése és együttes figyelembe vétele fontos a kezelési technikák megválasztásában. Előfordulhat az is, hogy az idő múlásával, a körülmények változása megköveteli a terv módosítását, vagy új terv elkészítését. A legfontosabb az, hogy mindez teljes körű tényfeltáráson alapuljon.¹¹³⁴

Mivel a fiataloknál egyes viselkedésformák még nem rögzültek, nagyobb az esély a korrekcióra, mint a felnőtteknél, vagyis ezt a lehetőséget kihasználva a fiatal befolyásolhatóságának előnyeit kiaknázandó – és hátrányait kiküszöbölendő – intenzívebben kell pártfogásuknak zajlania, mint a felnőtt korú elkövetőknél. Egy hónapnál szinte sosem lehet ritkább a kapcsolattartás gyakorisága, sőt, bizonyos krízishelyzetek a napi találkozást is indokoltta tehetik.¹¹³⁵ A baranyai kutatási eredmények¹¹³⁶ szerint a pártfogók általában

¹¹³⁰ HATVANI Erzsébet: Reform közben. In: Kriminológiai Közlemények 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o. 9. o.

¹¹³¹ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 215. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. (A pártfogó felügyelői terv készítésének szabályairól, tartalmáról lásd a III. fejezet 3.6.3. alfejezetét.)

¹¹³² „A veszélyesség felmérésére a késő modern társadalomban kikristályosodott, tudományos eszközök állnak rendelkezésre, és a statisztikai pontossággal megállapított veszélyesség értékelésre épül a kockázat menedzsment terminusaiban meghatározott esetkezelés.” [BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 203. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹¹³³ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 215. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹³⁴ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 216. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹³⁵ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 221. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹³⁶ Lásd a IV. fejezet 3.5. alfejezetét.

havonta¹¹³⁷ találkoztak a pártfogoltakkal. Az esetek tíz százalékában¹¹³⁸ azonban kéthavonta, még kevesebb esetben kéthetente¹¹³⁹ került erre sor.

A fiatal pártfogoltakra nem jellemző, hogy iskolai tanulmányaik után azonnal munkába állnak. Ebben az értelemben a szocializációs folyamatuk megtörik, napirendjük általában strukturálatlan. A pártfogók arra törekednek, hogy a tanköteles fiatalokat visszavezessék a nappali tagozatos képzésbe. Ennek érdekében a tanulássegítés különböző módszereit alkalmazzák. Az iskolából már kimaradt, nem tanköteles fiatalok képzését a munkaügyi szervezetek programjain keresztül igyekeznek megoldani, ám a nyolcosztályos végzettséggel sem rendelkezők felzárkóztatására itt már nem nyílik lehetőség.¹¹⁴⁰ A baranyai kutatás adatai szerint a vizsgált pártfogoltak közel ötöde nem rendelkezett nyolc osztályos végzettséggel.¹¹⁴¹

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája a Pártfogó Felügyelői Szolgálat feladataként nevezi meg, hogy a gyermek-és fiatalkori bűnözés megelőzése, csökkentése érdekében toborozzon önkénteseket a pártfogók munkájának segítése érdekében, és kössön velük együttműködési megállapodásokat.¹¹⁴² „A kortárssegítés az önkéntes munka speciális területének tekinthető.”¹¹⁴³ A fiatalkorúak pártfogó felügyeletének esetkezelésében többféleképpen is használhatók a kortárscsoporthoz tartozók előnyei, illetve a kortárssegítés¹¹⁴⁴, vagy akár ennek speciális területe, a sorstárssegítés. Előfordul, hogy a pártfogó a bűncselekményt közösen elkövető baráti kapcsolatban lévő fiatalokkal együtt foglalkozik, vagy az egymással ellenséges fiatalok viszonyát próbálja meg közös kapcsolattartás során rendezni.¹¹⁴⁵ Az egyes csoportfoglalkozások is építenek a kortárskapcsolatok fontosságára, hatására, befolyásoló erejére.

¹¹³⁷ A vizsgált ügyek 81,18 százalékában.

¹¹³⁸ Az ilyen adatot tartalmazó akták 10,23 százalékában.

¹¹³⁹ A kapcsolattartás gyakoriságára kitérő akták 4,62 százalékában.

¹¹⁴⁰ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 221. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁴¹ A vizsgált fiatalok 18,48 százaléka.

¹¹⁴² 115/2003. (X. 28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról mellékletének 7.1. pontja.

¹¹⁴³ BOTH Emőke: Kortárssegítés. 429-441. 432. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁴⁴ „A kortárssegítők olyan fiatalok, akik az egykorú partnerek között eredendően meglévő azonosulási képességet mozgósítva, mellérendelt szerepből igyekeznek segítséget nyújtani társaiknak. Sokszor töltik be a híd szerepét a fiatalok és a kompetens szakemberek között.” [BOTH Emőke: Kortárssegítés. 429-441. 432. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹¹⁴⁵ A baranyai kutatás egyik aktájának feljegyzésében a pártfogó arról számolt be, hogy a két pártfogoltját, akik egy közöttük kialakult, verekezésbe torkolló konfliktus miatt álltak pártfogó felügyelet alatt, sikerült néhány közös találkozó alkalmával kibékítenie.

Alkalmazható a kortárssegítés a másodlagos bűnmegelőzésben úgy is, hogy a bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetett gyermek- és fiatalkorúak válnak kortárssegítővé¹¹⁴⁶. E felelősségteljes feladatra való felkészülés során önismeretük erősödik, hasznosnak érzik magukat, ami hozzájárul a veszélyeztető körülmények ellensúlyozásához. A harmadlagos megelőzés terén a kortárssegítők feladata a pártfogó felügyelet alatt álló fiatalok számára pozitív példaként történő megjelenés.¹¹⁴⁷ A kortárssegítés előnyeit mindkét fiatal élvezi, a segített és a segítő is, de „általánosságban megfogalmazható, hogy a segítőként közreműködő fiatalok mindig többet profitálnak a másoknak nyújtott segítségből, mint azok, akiknek segítenek”¹¹⁴⁸. Mindkét fél számára a szabadidő hasznos eltöltését jelenti az együtt töltött idő.

A hazai esetkezelés jellemzően egyéni esetkezelést jelent, de kiegészítésként a – nemzetközi tapasztalatok szerint eredményesnek bizonyuló – csoportos kezelést is egyre gyakrabban alkalmazzák. Az egyéni esetkezelés előnye, hogy minden pártfogolt esetén alkalmazható és individualizációra, egyéni megoldásokra ad lehetőséget. Hátránya, hogy a pártfogolt problémái elszakadnak a szociális tértől, valamint kevésbé költséghatékony.

A helyreállító igazságszolgáltatás elveinek is érvényt szerezhetnek a pártfogók a jóvátétel lehetőségének felderítésével, szorgalmazásával, valamint a pártfogó felügyelet keretében is lehetőség van a közvetítés módszerének alkalmazására, ha az érintett felek vállalják. Különösen kis közösségekben, állandósult konfliktushelyzet felszámolására tartja ezt hasznosnak az ügymenetmodell.¹¹⁴⁹

5.1. Egyéni esetkezelés

A pártfogói terv megvalósítása során a pártfogó szinte bármilyen módszerrel élhet: családlátogatással, családgondozással, elősegítheti a családi konfliktusok rendezését, resztoratív módszereket alkalmazhat, a pártfogolt tanulmányi, munka- és egyéb

¹¹⁴⁶ BOTH Emőke: Kortárssegítés. 429-441. 437. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁴⁷ Az egyetemista, főiskolás kortárssegítők jó példája az ELTE ÁJK Kriminológia Tanszékén működő kortárssegítő program. Jogász, szociális munkás, pszichológus, szociológus és pedagógus hallgatók felveszik a kapcsolatot büntetés-végrehajtási intézetből vagy javítóintézetből szabaduló fiatalokkal, és beilleszkedésüket a szabadulás után is segítik. (Az ELTE kortárs segítő csoport honlapja <http://www.kortars.elte.hu/>)

¹¹⁴⁸ BOTH Emőke: Kortárssegítés. 429-441. 438. o. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁴⁹ Ügymenetmodell: 301. o.

kötelezettségeit ellenőrizheti, teljesítésüket elősegítheti, tanácsot¹¹⁵⁰ is adhat.¹¹⁵¹ A pártfogoltak többsége járatlan a pénzügyekben, a családi költségvetés tervezésében. Jellemző a máról holnapra élés, az eladósodás és az irreális fogyasztói szokások. Az esetkezelés során a pártfogolt segítséget¹¹⁵² nyújt a pártfogónak a tervezésben¹¹⁵³.

„A szociális munkás legfontosabb munkaeszköze a saját személyisége – ami egyébként így van a pártfogás esetében is. És ha már munkaeszközként definiáltam ... ezt illik karbantartani.”¹¹⁵⁴ A pártfogó és a kliens kapcsolata proszociális mintanyújtáson kell, hogy alapuljon, vagyis normakövető viselkedésével a pártfogónak példát kell mutatnia. A pártfogoltat a pártfogás aktív résztvevőjeként kell tekintenünk, ami pozitív, konstruktív viszonyt követel meg közte és pártfogója között, melyre támaszkodva a pártfogó megerősíti a pártfogolt proszociális attitűdjét.¹¹⁵⁵

DeLude, Mitchell és Barber 2012-es tanulmánya a pártfogoltak észrevételeit vizsgálja a pártfogóikkal való kapcsolatukról és ezzel összefüggésben a pártfogó felügyelet hasznosságáról, kiindulva abból a megállapításból, amit a pszichológusok már bizonyítottak: a terapeuta és a páciens kapcsolatának minősége meghatározza a páciens eredményeit. A kutatások szerint e kapcsolat harminc százalékban felelős az eredményekért – kétszer olyan súlyos a befolyása, mint az alkalmazott terápia típusának. A jó kapcsolat három fő pillére, hogy bizalomteljes legyen, egyetértés legyen a terapeuta és a páciens között a kezeléssel elérni kívánt cél, valamint e cél megvalósulásához szükséges feladatok meghatározása terén.¹¹⁵⁶ Egyes kutatások a visszaesés gyakorisága, valamint a pártfogó és a pártfogolt kapcsolatának milyensége között is találtak összefüggést. A pártfogoltak azt nevezték pozitív kapcsolatnak, amikor a pártfogó meghallgatta őket, empátikus volt, tisztelettel viszonyult hozzájuk, és engedte őket szabadon beszélni.¹¹⁵⁷

¹¹⁵⁰ A pártfogoltak leggyakrabban a költségmentesség, segély igényléséhez és a bűnügyi költség megfizetése kapcsán kéri a pártfogó közreműködését.

¹¹⁵¹ Ügymenetmodell: 294. o.

¹¹⁵² BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 220. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁵³ A baranyai kutatás során átnézett akták egyikében a pártfogó rögzítette feljegyzésében, hogy azt tanácsolta a pártfogoltnak, első keresetéből tartós dolgokat vásároljon (például ruhát), ne szórakozásra költse.

¹¹⁵⁴ GEDEON Andor: Pártfogó felügyelet és családsegítés. Kriminológiai Közlemények 62. 2006. 23-31. o. 24. o.

¹¹⁵⁵ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 203. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁵⁶ DELUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles (2012). The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. Federal Probation, 76(1), June, 35-39. 35. o.

¹¹⁵⁷ DELUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles (2012). The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. Federal Probation, 76(1), June, 35-39. 36. o.

DeLude, Mitchell és Barber kutatásukban azt vizsgálták, hogy a demográfiai mutatók (életkor, nem, etnikai hovatartozás) vagy a pártfogás jellemzői (városban vagy vidéken történő végrehajtás; egy pártfogó pártfogolása alatt álltak vagy változás következett be a pártfogó személyében; először voltak pártfogoltak vagy többszörre került erre sor) mennyiben befolyásolják a pártfogás hasznosságát.¹¹⁵⁸ A pártfogás sikerességének egyedüli és legjobb előrejelzőjéül a pártfogoltak elégedettségét állapították meg. Hogy mennyire elégedettek a pártfogóval való kapcsolatukkal, az egyértelmű kihatással van az intézkedés sikerességére.¹¹⁵⁹

A pártfogás teljes tartamára jellemző a tevékenység kétarcúsága, a kontroll és segítő funkció kettőssége. A pártfogók számára az egyik legnehezebb feladat e két elem közötti egyensúly megteremtése.¹¹⁶⁰ Ezek aránytalan jelenléte kihatással lehet a pártfogó és a fiatal pártfogolt közötti párbeszédre, a beavatkozás eredményességére.¹¹⁶¹

Egy holland kutatás huszonnégy fiatal pártfogójával folytatott beszélgetését elemezte, melynek során a felvételt a fiatalokkal és a pártfogókkal is többször meghallgattatták, véleményeztették.¹¹⁶² A fiatalok többsége negatívan értékelte a beszélgetést. Arról számoltak be, hogy nem tudták, mit várjanak tőle, mi a célja a találkozásnak, a felhozott témáknak. Szinte mindegyikük nehezményezte, hogy a pártfogó uralta a beszélgetést, keresztkérdéseket tett fel nekik, és nem hagyott lehetőséget arra, hogy aktív résztvevői lehessenek a párbeszédnek. Nem szakították félbe a pártfogót, mikor nem értettek egyet valamivel, és nem is kérdeztek rá arra, amit nem értettek. A kutatást végzőknek azonban elmondták, hogy mindezt megtették volna, ha a pártfogó rákérdez a véleményükre, vagy érdeklődik, hogy van-e kérdésük. Néhányan szerették volna, ha a pártfogó kitartóan kérdezzeti őket egy-egy téma után a véleményükről, az érzéseikről. Szerették volna, ha kevésbé szigorúan, kedvesebben beszélnek velük, nem kiabálnak. Hiányolták a pártfogó megértését, véleményük iránti érdeklődését. A pártfogó beszélgetést uraló szerepét azon a téren is kifogásolták, hogy témaváltáskor nem kérdezte meg tőlük, hogy a korábbi témához kapcsolódóan van-e még mondandójuk, illetve többször félbeszakították őket. Elmondásuk szerint jobban örültek volna

¹¹⁵⁸ DeLUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles (2012). The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. *Federal Probation*, 76(1), June, 35-39. 37. o.

¹¹⁵⁹ DeLUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles (2012). The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. *Federal Probation*, 76(1), June, 35-39. 38. o.

¹¹⁶⁰ Ügymenetmodell: 292. o.

¹¹⁶¹ NIJNATTEN, Carolus – STEVENS, Gonneke (2012). Juvenile Participation in Conversations With Probation Officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(3), 482-499. 483. o.

¹¹⁶² NIJNATTEN, Carolus – STEVENS, Gonneke (2012). Juvenile Participation in Conversations With Probation Officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(3), 482-499. 486. o.

egy kevésbé számonkérő, párbeszédes beszélgetésnek. A pártfogók ugyanazt kifogásolták, mint a fiatalok, hogy azok nem vesznek részt a beszélgetésben. Állításuk szerint ők megpróbálták bevonni a pártfogoltakat, de úgy tűnt, egyáltalán nem érdekli őket a beszélgetés. Miután azonban meghallgatták a felvételt, beismerték dominanciájukat.¹¹⁶³

A beszélgetések elemzéseként a kutatók megállapították, hogy a pártfogók egyik esetben sem magyarázták meg a fiataloknak a találkozás, beszélgetés célját, nem beszéltek a feladataik kettős jellegéről, a pártfogás kontroll és segítő funkciójáról. Ritkán jelezték előre, hogy miről lesz szó, és tették lehetővé a fiatal számára, hogy javasoljon témát, mondja meg, hogy miről szeretne beszélni.¹¹⁶⁴

Schwalbe és Maschi kutatása háromszáznyolc amerikai pártfogó tervét, beavatkozási mintáját vizsgálta. Az ő kutatásuk kiindulópontja is az volt, hogy a sikeres, hasznos pártfogó felügyelethez nélkülözhetetlen a pártfogó és a pártfogolt közötti személyes, jó kapcsolat. A pártfogónak nyitottnak kell lennie, határozottnak de igazságosnak. Tudnia kell tanácsot adni, nevelni, bátorítani, mindig a pozitív elemeket hangsúlyozva, és egy érett, pozitív felnőtt képpel, szereppel is szolgálnia kell.¹¹⁶⁵ Az ilyen hozzáállás működőképes kapcsolat kialakítását célozza, ami képes a fiatalokat pozitív eredmények felé befolyásolni.¹¹⁶⁶ Kutatások bizonyítják, hogy a pártfogó és a pártfogolt közötti erős személyes kapcsolat kedvezően hat a pártfogoltak szabálykövetési, együttműködési hajlandóságára, és csökkenti a bűnismétlést. A pártfogók a fiatal elkövetők pártfogolása során több megközelítésmódot is alkalmaznak az elkövetési körülményektől, a bűnismétlési kockázatoktól és a védőfaktoroktól függően. A legjobb gyakorlatokat a fenti körülmények figyelembevételével kialakított egyéniesített megközelítés eredményezi.¹¹⁶⁷

A kutatás eredményeiből világosan kitűnik, hogy a pártfogók által alkalmazott megközelítés, az általuk választott módszerek kiegészítik egymást, egyensúlyban vannak a fiatalok elkövetők pártfogolása során. Mind a felelősségbresztő¹¹⁶⁸, a rehabilitációs megközelítést, az

¹¹⁶³ NIJNATTEN, Carolus – STEVENS, Gonneke (2012). Juvenile Participation in Conversations With Probation Officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(3), 482-499. 487. o.

¹¹⁶⁴ NIJNATTEN, Carolus – STEVENS, Gonneke (2012). Juvenile Participation in Conversations With Probation Officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 56(3), 482-499. 488. o.

¹¹⁶⁵ „A fiatal modellt keres, aki optimális esetben akár a pártfogó felügyelő is lehet.” [BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 221. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹¹⁶⁶ SCHWALBE, Craig, S., – MASCHI, Tina, (2009). Investigating Probation Strategies with Juvenile Offenders: The Influence of Officers's Attitudes and Youth Characteristics. *Law and Human Behavior*, 33, 357-367. 358. o.

¹¹⁶⁷ SCHWALBE, Craig, S., – MASCHI, Tina, (2009). Investigating Probation Strategies with Juvenile Offenders: The Influence of Officers's Attitudes and Youth Characteristics. *Law and Human Behavior*, 33, 357-367. 359. o.

¹¹⁶⁸ A reintegratív, befogadó szegyen keltése a helyreállító módszerek azon sajátossága, hogy az elkövető a tettének következményeivel való szembesülésen keresztül ébred rá felelősségére, ami csökkenti a bűnismétlés

elrettentés és a kezelés, valamint a konfrontatív, tanácsadó és a viselkedésorientált módszert is alkalmazzák. A helyreállító szemléletet tükröző módszerek kevésbé hangsúlyosak munkájuk során.¹¹⁶⁹ A kutatás bizonyította, hogy a pártfogás tartalma és gyakorlata heterogén, és részben függ a fiatal elkövetők tulajdonságaitól és a pártfogó hozzáállásától.¹¹⁷⁰

5.2. Csoportos esetkezelés

A foglalkoztatók és a csoportos foglalkozások pártfogói munkába történő beilleszkedése összefüggött egymással. A foglalkozások előzményeiként lelkes pártfogók kezdeményezéseit tartják számon, akiknek kísérletei a kortárscsoport hatására és a szabadidő értelmes eltöltésének hasznosságára épültek. Miss Croker-King például az első világháború idején gyermekkorú pártfogoltjai számára lakását bocsátotta rendelkezésre, ahol azok beszélgethettek, játszhattak, melynek során ő jobban megismerte őket, ők egymást, és igyekezett viselkedésüket befolyásolni: türelemre, egymással való illendő beszédre tanította őket. Az 1948-as angol Büntető Igazságszolgáltatási Törvény vezette be a közösségi foglalkoztatókat¹¹⁷¹ a szabadidő hasznos eltöltése érdekében.¹¹⁷²

1972-től kísérleti jelleggel pártfogó felügyelői foglalkoztatók¹¹⁷³ (day training centre) működtek az Egyesült Királyságban. Az 1982-es Büntető Igazságszolgáltatási Törvény rendelkezett úgy, hogy a bíróság a pártfogó felügyelet tartama alatt legfeljebb hatvannapi időtartamban előírhatja a foglalkoztató látogatását. Főként az enyhébb súlyú bűncselekményt elkövetett, tizenhét és huszonöt év közötti bűnismétlők esetében került erre sor. E

valószínűségét, míg a stigmatizáló szankció a tettel együtt a tettest is elutasítja, ami fokozza a bűnismétlés esélyét. [A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 159. és KEREZSI Klára: A közösségi büntetések. 165-185. 166. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹¹⁶⁹ Schwalbe, Craig, S. – Maschi, Tina, (2009). 364. o.

¹¹⁷⁰ Schwalbe, Craig, S. – Maschi, Tina, (2009). 365. o.

¹¹⁷¹ Volt olyan, mely totális felügyeletet gyakorolt, a hét hat napján látogatást követelt meg éjszakai nyomkövetéssel. De a foglalkoztatók összességében a rehabilitáció, a társadalmi integráció elősegítőiként vonultak be a pártfogás történetébe, megújítva a pártfogói esetkezelést. [BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 228. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹¹⁷² BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 229. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁷³ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 230. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 2003-tól a pártfogó felügyelői foglalkoztatók elnevezése közösségi rehabilitációs foglalkoztatóra változott (community rehabilitation centre) összhangban a pártfogó felügyelet alá helyezés elnevezésének módosulásával (community rehabilitation order). [i.m. 229. o.]

foglalkoztatók felállításának célja az volt, hogy programjaikkal (szociális, életvezetési készségek fejlesztése, egészségügyi és sport programok) a szabadságvesztés alternatívájaként szolgáljanak. A közösségi foglalkoztatóktól eltérően itt külső programok szervezésére is lehetőség nyílt. A foglalkoztatók nem csak a csoportos foglalkozásokon való részvételt követelték meg, hanem azt is, hogy a fiatal szabadidejének egy részét töltse ebben az ellenőrzött térben.¹¹⁷⁴

A csoportos technikák alkalmazása mára a legtöbb európai ország pártfogói gyakorlatába beépült. A szocializációs deficit, a gyenge problémamegoldó és döntéshozó képesség, valamint az agressziókezelési készségek hiánya – mint a bűnelkövetés, bűnismétlés szempontjából kockázati tényezők – kezelésére hatékony eszközként szolgálnak a csoportos foglalkozások.¹¹⁷⁵ Szükség van rájuk, mivel az egyéni esetkezelés nem képes minden esetben segítséget nyújtani. A társas viselkedés gyakorlására ezek keretében kerülhet sor. A csoportos közeg elősegíti a társadalom és a fiatal közötti helyes verbális és nonverbális kommunikáció elsajátítását.¹¹⁷⁶

A csoportos technikák előnyeiként¹¹⁷⁷ említhető, hogy

- a csoporthoz tartozás növeli az empátiát, csökkenti a kitaszítottság érzését azáltal, hogy a pártfogolt felismeri, sokan küzdenek hasonló problémákkal;
- az elkövetéshez vezető helyzetek felismerésére, elkerülésére szolgáló módszereket sajátíttat el a résztvevőkkel;
- költséghatékony.

Amennyiben mind a csoportos, mind az egyéni esetkezelés hatékonyan valósul meg, hatásaik megsokszorozódhatnak.

¹¹⁷⁴ Az Egyesült Királyságban a foglalkoztatók látogatása a szabadságvesztés alternatívájaként szolgáló közösségi büntetés, mely ma is a szabadidő értelmes eltöltését célozza sportfoglalkozásokkal, készségfejlesztő foglalkozásokkal (írás-olvasásfejlesztés, főzés, elsősegély-nyújtás, pénzügyek kezelése, életvezetési készségek), de vannak az helyreállító igazságszolgáltatás szempontjait hangsúlyozó, az áldozatra gyakorolt hatást tudatosító, valamint függőséggel kapcsolatos programok is. [BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 229. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.]

¹¹⁷⁵ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 223. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁷⁶ BÉRES Andrea Eszter: Csoportfoglalkozásokkal a beilleszkedés elősegítéséért. Börtönügyi Szemle, 2008/1. 69-74. o. 69. o.

¹¹⁷⁷ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 224. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

A csoportfoglalkozások célcsoportjai¹¹⁷⁸ az „általános” bűnelkövetők, az erőszakos, a szexuális, az alkohollal, kábítószerrel érintett, családon belüli erőszakot elkövetett pártfogoltak és a munkaerő-piacra való (re)integráció nehézségeivel küzdők.

A csoportos foglalkozások legelterjedtebb módszere¹¹⁷⁹ a kognitív viselkedésterápia, melynek célja egy hibásan tanult viselkedés, viselkedési elem feltárása és megváltoztatása, vagyis nem pszichoterápia, nem a személyiség vizsgálatát és átalakítását célozza. A bűnismétlés kockázataként felismert viselkedés, készséghiány megváltoztatása a cél. Az eredményesség érdekében szükséges, hogy a résztvevők maguk is felismerjék a problémát, belássák a változás szükségességét, és így partnerként vegyenek részt az új viselkedés gyakorlásában.

Magyarországon a 2003-as reformot megelőzően a pártfogói gyakorlat kizárólag az egyéni esetkezelés módszereit alkalmazta, de a reform óta a szervezet egyik legfontosabb célja a csoportos technikák bevezetése.¹¹⁸⁰

6. Közösségi foglalkoztatók Magyarországon

A közösségi foglalkoztatóról a 177/2012. (VII. 26.) Korm. rendelet így rendelkezik: *„Az igazságügyi szolgálatok pártfogó felügyelői tevékenységet ellátó szervezeti egységei közösségi foglalkoztatókat működtethetnek.”*¹¹⁸¹ A Pártfogó Felügyelői Szolgálatnak nincs minden hivatalra kiterjedő saját háttérintézménye, csak Miskolcon és a fővárosban segíti közösségi foglalkoztató a szolgálat tevékenységét.¹¹⁸²

2011-ben a fővárosi Jóvá-Tett-Hely Közösségi Foglalkoztató¹¹⁸³ hat csoportot indított, amelyet ötvenhat pártfogolt végzett el eredményesen. Egyéni pszichológiai tanácsadason huszonegy fő vett részt, és húsz pártfogolt teljesített a közvetítésükkel egyéni jóvátételi tevékenységet.

¹¹⁷⁸ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 224. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁷⁹ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 225. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁸⁰ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 10. o.

¹¹⁸¹ 177/2012. (VII. 26.) Korm. rendelet így rendelkezik 3. § (3)

¹¹⁸² Ügymenetmodell: 297. o.

¹¹⁸³ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 84. o.

Az országban a második közösségi foglalkoztató a miskolci¹¹⁸⁴ Zöld Pont Községi Foglalkoztató¹¹⁸⁵, ami 2011-ben négyszáztizenöt ügyfél számára nyújtott szolgáltatást. Községi jóvátételi programok működtek¹¹⁸⁶, a szabadidő hasznos eltöltése érdekében internet és könyvtár hozzáférést, sportolási lehetőséget és társasjáték használatot biztosítottak a fiataloknak. A sikeres reintegrációt és a magatartási szabályok teljesülését csoportos foglalkozások, egyéni tanácsadás, tanulást segítő, munkaerő-piaci és drogrevenziós programok segítették. A foglalkoztatók szoros együttműködése a büntető igazságszolgáltatáson kívüli szereplőkkel, külső szakemberekkel, civil szervezetekkel, önkéntesekkel lehetőséget ad arra, hogy a foglalkoztatóban végrehajtott szankciók valóban községi büntetésként funkcionáljanak.¹¹⁸⁷

A foglalkoztatók külföldi gyakorlatától eltérően Magyarországon a külön magatartási szabály nem azt írja elő, hogy a fiatal a foglalkoztatóban mennyi időt töltsön el, hanem őt egy meghatározott programon való részvételre kötelezi.¹¹⁸⁸

„A társadalmi kohéziót erősítő bűnmegelőzési és reintegrációs programok módszertani megalapozása” című TÁMOP kiemelt projekt¹¹⁸⁹ egyik alprojektje a „Községi Foglalkoztató fejlesztése” alprojekt, melynek keretében két módszertani füzetben¹¹⁹⁰ került sor a foglalkoztatók megvalósítása és működése elveinek, valamint a csoportos foglalkozásokba belépők jövőbeli szűrés módszerének kidolgozására. A hátrányos helyzetű fiatalok-, és fiatal felnőtt elkövetők társadalmi beilleszkedésének korszerű támogatását szolgálna a foglalkoztatók országos hálózatának kiépítése, ami lehetővé tenné, hogy a

¹¹⁸⁴ 2006 szeptemberében jött létre Miskolcon az országban másodikként a Zöld-Ház községi foglalkoztató. Ügyfelek száma 2007-ben negyvenhat, 2008-ban már hetvenöt fő volt. [BÁRDOS Zoltán: „Zöld Ház” – zöld út. Községi Foglalkoztató projekt Miskolcon. In: Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 257-262. o. 257. o. és 262. o.]

¹¹⁸⁵ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója. 84. o.

¹¹⁸⁶ A Miskolci Állatkert és Kultúrparkban, a Szimbiózis Alapítvány majorságában és a Miskolci Állatsegítő Alapítványánál.

¹¹⁸⁷ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint községi büntetés. 197-240. 232. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁸⁸ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint községi büntetés. 197-240. 231 o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹¹⁸⁹ TÁMOP 5.6.2-10/1-2010-0001 http://www.tamop.irm.gov.hu/TEtt_program Az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával megvalósuló kiemelt projektet a Belügyminisztérium a Miskolci Egyetem, az Igazságügyi Hivatal, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, a Jász-Nagykun-Szolnok-, valamint a Baranya Megyei Kormányhivatalok Munkaügyi Központjai konzorciumi partnerként történő bevonásával valósítja meg.

¹¹⁹⁰ A községi foglalkoztató működésének protokollja, módszertani ajánlás a megvalósításhoz. Pártfogó Felügyelői Szolgálat módszertani füzetek. 2012. A csoportos foglalkozásba belépők szűrés módszerének kidolgozása. Pártfogó Felügyelői Szolgálat módszertani füzetek. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat. 2012. (A továbbiakban: A csoportos foglalkozásba belépők szűrés módszerének kidolgozása.)

Szolgálat országosan egységes, külön magatartási szabályként előírható programokat, csoportos foglalkozásokat vezessen be.¹¹⁹¹

A közösségi foglalkoztatók¹¹⁹² feladata a külön magatartási szabályként előírható programok körének kialakítása. Egy intézményben koncentrálják a fiatalok és fiatal felnőttek számára magatartási szabályként meghatározható programokat és integrációt elősegítő szolgáltatásokat. Ezek korszpecifikusak, a fiatalok igényeihez igazodva a leggyakoribb bűnismétlési kockázatokra reagálnak: tanulmányi elmaradás, képzettség hiánya, kommunikációs-, konfliktuskezelési problémák, információbefogadási-, és kezelési problémák, szociális és szocializációs deficit. A foglalkoztató olyan közösségi térként is funkcionáló nappali intézmény, ahol lehetőség van a kortársakkal és szakemberekkel való találkozásra, ami csökkenti a szabadidő hasznos eltöltésének hiányából és a deviáns kortárscsoport hatásából eredő bűnismétlési kockázatot.

Egy olyan komplex bűnmegelőzési feladattal rendelkező pártfogó felügyelői háttérintézményként kell működniük, amely az intézkedés végrehajtása során lehetőséget biztosít a pártfogónak, hogy a pártfogoltat az egyéni igényeinek megfelelő programokra irányítsa. Segítséget nyújt a határozathozóknak, hogy pártfogói javaslatra a legalkalmasabb, ellenőrizhető és célorientált külön magatartási szabályokat ír hassanak elő.¹¹⁹³

A foglalkoztatók elsődleges célcsoportjai a külön magatartási szabály megtartására kötelezett pártfogoltak, azok a pártfogó felügyelet alatt álló fiatalok, akik nem magatartási szabály kötelezésére, hanem a pártfogó javaslatára¹¹⁹⁴ vesznek részt a programokon, a közvetítői eljárás terheltjei, közérdekű munka büntetés hatálya alatt állók¹¹⁹⁵, valamint az utógondozottak.¹¹⁹⁶ Rajtuk kívül a volt ügyfelek, valamint a gyermekvédelmi alapellátásban részesülő veszélyeztetettek számára is a harmadlagos vagy a másodlagos bűnmegelőzés eszközeinek tere és megnyilvánulási esélye lehet a foglalkoztató.¹¹⁹⁷

¹¹⁹¹ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 11. o.

¹¹⁹² A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 10. o.

¹¹⁹³ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 16. o.

¹¹⁹⁴ A pártfogó felügyelő akkor is javasolhatja a pártfogoltnak, hogy vegyen részt csoportos foglalkozáson, ha ezt külön magatartási szabály nem írta elő. Lehetséges, hogy a pártfogó a kapcsolattartás során észlel olyan problémát, amit egyéni esetkezelés keretében nem tud orvosolni.

¹¹⁹⁵ A közérdekű munka ügycsoporttal kapcsolatban: csoportos munkaerő-piaci reintegrációs tanácsadással tudja támogatni a foglalkoztató. [A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 33. o.]

¹¹⁹⁶ A foglalkoztató a szabadult utógondozottak számára is komplex, védett környezetben való hatékony támogatást biztosító terepet adhat. [A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 33. o.] Az új Btk. a közösségi foglalkoztató szempontjából fontos újdonsága, hogy bevezeti a jóvátételi munka jogintézményét, ami fiatalok esetében pártfogó felügyelettel jár együtt. Megvalósulási lehetőségeinek kimunkálásában és végrehajtásában a foglalkoztatók fontos szerepet tölthetnek be. [Új Btk. 71. § (2) i) pont; 119. § (2)]

¹¹⁹⁷ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 17. o.

A közösségi foglalkoztatók tevékenysége¹¹⁹⁸ a csoportfoglalkozások mellett resztoratív, szabadidős, egyéni programokra és családi döntéshozó csoportkonferencia¹¹⁹⁹ megvalósítására is kiterjed. A jóvátételi és szimbolikus jóvátételi programok a megsértett helyi közösség kiengesztelésére szolgálnak. „Kiemelten fontos szerepe van annak, hogy az alternatív szankciók jelentőségét és az elkövetők társadalmi reintegrációjának fontosságát a társadalommal, a szűkebb és tágabb közösséggel is el tudjuk fogadtatni.”¹²⁰⁰ „A Szolgálat munkamódszereit – a közérdekű munka kapcsán – úgy kell kialakítani, hogy a végrehajtásoknál egyre nagyobb számban az ingyenes munkavégzés előnyei a helyi közösségnél jelentkezzenek (például városszépítés). Olyan, a közérdeket szolgáló hasznos munkát végezzen az elkövető, amelyre egyébként az adott állami, önkormányzati intézménynél nem lenne fedezet.”¹²⁰¹

A foglalkoztató különböző elfoglaltságok felkínálásával, folyamatosan elérhető, önállóan igénybe vehető játékokkal és sportlehetőségekkel¹²⁰² kívánja betölteni, biztosítani a közösségi tér funkcióját. Egyéni programokként pszichológiai tanácsadásra, korrepetálásra, tanulássegítésre, képzési- és álláskeresési tanácsadásra és szociális ügyintézésre van lehetőség. A foglalkoztatók szakmai kapcsolatban vannak a megye oktatási és szociális intézményeivel, civil szolgáltatókkal és munkaerő-piaci szervekkel is.¹²⁰³

Mint háttérintézményben, a foglalkoztatók feladatainak fókuszában a pártfogó felügyelet alatt állók külön magatartási szabályainak végrehajtása és a pártfogók egyéni esetkezelésének elősegítése áll.¹²⁰⁴ Előfordulhat azonban, hogy a pártfogoltak egyéni igényei az előírt külön magatartási szabályokban meghatározottaktól eltérő beavatkozást indokolnának. Az ilyen okból káros, vagy felesleges kezelés kiküszöbölésére szolgál a végrehajtást megelőző interjú elvégzése, mely a pártfogoltak szűrését teszi lehetővé.¹²⁰⁵ Ennek eredménye alapján a foglalkoztató csoportvezetői dönthetnek¹²⁰⁶ úgy, hogy:

¹¹⁹⁸ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 18-21. o.

¹¹⁹⁹ A fiatal biztonságát és jólétét érintő kérdések közös meghozatalához a gyermekvédelmi szervek és a család közötti párbeszéd megteremtésére szolgál. [A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 20. o.]

¹²⁰⁰ HATVANI Erzsébet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja. Börtönügyi Szemle, 2006/1., 27-32. o. 29. o.

¹²⁰¹ HATVANI Erzsébet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja. Börtönügyi Szemle, 2006/1., 27-32. o. 30. o.

¹²⁰² Napi statikus szolgáltatások keretében könyvtár- és internethasználatot, társasjátékokat és sporteszközöket biztosíthat a foglalkoztató. [A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 27. o.]

¹²⁰³ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 34. o.

¹²⁰⁴ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 24. o. (Nem pártfogolt fiatalok programokba való bevonására csak szabad kapacitás esetén kerülhet sor.)

¹²⁰⁵ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 25. o. (Itt felszínre kerülhetnek olyan szempontok, melyek előzetesen nem kalkulálhatóak, és a végrehajtás átgondolását teszik szükségessé – nemi arányok, mentális problémák, kompetencia hiányok, analfabetizmus.)

¹²⁰⁶ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 25. o.

- egy későbbi időpontra halasztják az ügyfél programba való bevonását;
- más, az elvárt célokat teljesítő programba kerül az ügyfél;
- egyéni keretek között biztosítják az előírt programot;
- javasolják a pártfogó felügyelőnek a magatartási szabály megváltoztatásának kezdeményezését.

Azokban a megyékben, ahol a pártfogolti létszám, vagy forráshiány miatt nem indokolt, vagy nem kivitelezhető a foglalkoztató létrehozása, szintén biztosítható a külön magatartási szabályok végrehajtását lehetővé tevő csoportos foglalkozások és programok adaptálása a pártfogók kompetenciájának folyamatos fejlesztésével.¹²⁰⁷

7. A csoportos foglalkozások

7.1. A csoportos foglalkozások egyes típusai

A csoportos foglalkozások az elkövetőnek a rosszul rögzült magatartásformák helyett elfogadottak elsajátításához nyújtanak segítséget¹²⁰⁸, viselkedését igyekeznek korrigálni, valamint a társadalom elvárásainak is eleget tesznek: szembesítik az elkövetőt tetteivel.¹²⁰⁹

Csoportos foglalkozásokon való részvételt általában fiatalok vagy fiatal felnőtt elkövetők számára írnak elő, mivel annál valószínűbb a beavatkozás hatékonysága, minél korábban kerül erre sor, minél fogékonyabb a pártfogolt. Ebben az életkorban a bűnelkövetői szemlélet még nem mondható rögzültnek, még alakítható, vannak kitörési pontok. A csoportos foglalkozások egyik célja ezekre a kitörési pontokra való rávilágítás. Egy másik, ebben az életkorban jellemző körülményre is építenek: a kortárs csoport befolyásoló erejére.¹²¹⁰

A foglalkozások általában nyolc-tíz fős csoportokban zajlanak¹²¹¹, harminc-negyven órában, heti rendszerességgel, alkalmanként minimum három órában, vagyis tíz-tizenkét alkalommal. Rendszerességet, pontosságot visznek a fiatal életébe. Lehetőséget adnak arra, hogy valós közösséggé formálódjon a csoport, ahol a „valahová tartozás” érzését átélhetik a pártfogoltak, ahol a hasonló problémákkal küzdő sorstársak között nem érzik magukat kirekesztve.¹²¹²

¹²⁰⁷ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 38. o.

¹²⁰⁸ Nem a személyiség megváltoztatását tűzik ki célul, nem indítanak el egy új szocializációs folyamatot.

¹²⁰⁹ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 6. o.

¹²¹⁰ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 8. o.

¹²¹¹ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 9. o.

¹²¹² A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 10. o.

Szerencsés, ha két, különmű csoportvezető¹²¹³ irányítja a foglalkozásokat. Egymással való kommunikációjuk is példát adhat a fiataloknak, akik jellemzően egyszülős családmódban élnek.

Az elkövetéshez vezető okok, a bűnismétlés veszélyeztető körülményei sokfélék, ezért van szükség az egyéniesítés érdekében többféle foglalkozásra, melyek mindegyike más-más készség, képesség fejlesztését szolgálja.¹²¹⁴ Az egyes foglalkozások célját, alkalmazásuk esetét és módszereit szemlélteti az alábbi összehasonlító táblázat.

48. számú táblázat
A csoportos foglalkozások összehasonlításáról¹²¹⁵

	Bevonható ügyfelek jellemzői	Célok/elvárt eredmények	Módszerek
Szociális készségfejlesztés	Alacsony szintű szocializáltság, alacsony intellektuális szint esetén is alkalmazható.	Alapvető szociális készségek, ismeretek elsajátítása.	Egyszerű feladatok ¹²¹⁶ , drámapedagógiai módszerek, pozitív megerősítés.
Viselkedés korrekció (Aggression Replacement Training)	Az agresszió a problémamegoldás eszköze, alacsony frusztrációtűrő képesség. Alacsony intellektuális szint esetén is alkalmazható.	Konfliktus-megoldási készségek fejlődése, önkontroll erősödése, erkölcsi fejlődésbeli lemaradások csökkentése.	Szituációs gyakorlatok, pozitív megerősítés - a szociális készségfejlesztés, - indulatkontroll, - erkölcsi érvelés terén.

¹²¹³ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 11. o. A közösségi foglalkoztatónál foglalkoztatottak képzési előírásai megegyeznek a pártfogó felügyelői munkakör képzési előírásaival. Fontos az empátiakészség és a kimagasló kommunikációs készség. [A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 2012. 22. o.]

¹²¹⁴ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 12. o.

¹²¹⁵ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 18-19. oldalán található táblázat alapján.

¹²¹⁶ E feladatok témakörei: értéktisztázás, felelősség, döntéshozatal, önkontroll, szabálykövetés, pozitív probléma-megoldási stratégiák, tudatos életvezetés. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 13. o.]

Csoportos munkaező-piaci tanácsadás	Munkaező-piacon megjelenők.	Álláskereséshez szükséges készségek elsajátítása ¹²¹⁷ .	Tanácsadás, tájékoztatás, gyakorlati felkészítés, tapasztalatcsere.
Élménypedagógia	Rendezett körülmények között élő, de éretlen gondolkodású, addikcióval veszélyeztetett fiatalok számára. ¹²¹⁸	Felelősségérzet fejlődése, problémamegoldó, konfliktusmegoldó, alkalmazkodó képesség, kommunikációs készség fejlődése. ¹²¹⁹	A kalandvággy kielégítésére törekszik összetett feladatokkal. Tapasztalatok útján történő tanulás.
Értékrend-korrekcións foglalkozás	Komoly szociális hátrányokkal rendelkezők számára. Elégtelen szabálykövetés, rendezetlen életvitel. ¹²²⁰	Alapvető szociális készségek fejlesztése, társas kapcsolatok javítása, jóvátétel.	Kihelyezett és nyitott csoport, közösségépítő feladatok. ¹²²¹

7.2. Az egyes csoportokba belépők szűrésének módszerei

¹²¹⁷ A cél, hogy legyenek tisztában azzal, végzettségükkel milyen állást pályázhatnak meg sikerrel, legyenek képesek önéletrajzot írni, állásinterjúban részt venni, legyenek meg a szükséges jogi ismereteik a munkavállaláshoz, ismerjék meg az alapvető álláskeresősi és állásmegtartó technikákat. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrés módszerének kidolgozása. 15. o.]

¹²¹⁸ Olyan, magasabb intellektussal és szocializációs szinttel rendelkezők számára, akiknél az elkövetéshez főként az unalom, céltalanság, meggondolatlanság, a kalandkeresés, a szabadidő strukturált eltöltésének hiánya vezetett. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrés módszerének kidolgozása. 15. o.]

¹²¹⁹ Legyenek képesek a frusztrációt, energiáikat pozitív irányba fordítani, szülessen meg bennük a felismerés, hogy szabadidejük izgalmas eltöltésének nem a bűnelkövetés az egyedüli módja. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrés módszerének kidolgozása. 15. o.]

¹²²⁰ Mivel nincs rendezőelv az életükben, képtelenek lennének a többi csoportfoglalkozásnál megkövetelt szabályokat, kereteket, időpontokat betartani. Ez a foglalkozás akár önmagában is képes lehet eredmények elérésére, de alkalmas lehet a résztvevő készségeinek olyan szintre hozására, hogy a kötöttebb csoportok foglalkozásaiba is bevonható legyen. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrés módszerének kidolgozása. 16. o.]

¹²²¹ Itt nem állandó a csoportok összetétele, a résztvevők magukkal hozhatják családtagjaikat is. A készségfejlesztésnél hangsúlyosabb a közösségépítés: sport, jóvátételi, kézműves programok. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrés módszerének kidolgozása. 17. o.]

Fontos, hogy egy pártfogolt csoportba integrálása, a megfelelő csoport kiválasztása több tényező együttes figyelembe vétele után történjen meg.¹²²² A leghatékonyabb eredmény csak így várható. Ennek érdekében a következő jellemzők vizsgálatára van szükség:

- az elkövetett bűncselekmény jellege¹²²³,
- családi, szociális körülmények¹²²⁴,
- egyén intellektusa¹²²⁵,
- elkövető egyénisége¹²²⁶,
- életvitele, szabadidő eltöltési szokásai¹²²⁷,
- függőségre való hajlama¹²²⁸.

Csoportalkotásnál figyelni kell a nemek arányára és az életkori összetételre. A fiúk aránya a pártfogoltak között magasabb¹²²⁹, figyelni kell arra, hogy ne forduljon elő, hogy csak egy lány kerül egy csoportba. Körülbelül azonos életkorú, vagy hasonló élethelyzettel rendelkezőket hasznos egy csoportba sorolni.¹²³⁰

Előfordulhat, hogy valamilyen oknál fogva mégsem vonható be a fiatal egy csoportos foglalkozásba, pedig azt külön magatartási szabályként előírták számára. Ilyen esetben alternatívát kell keresni számukra, vagy kezdeményezni szükséges a vonatkozó magatartási

¹²²² A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 20. o.

¹²²³ Legalapvetőbb különbségtétel, hogy a bűncselekmény személy vagy köznyugalom elleni, erőszakos jellegű, vagyon elleni, vagy egyéb. Önmagában azonban ez a jellemző sem elegendő szempont. A fiatal élettörténetének, családi hátterének vizsgálata is szükséges, hogy kiderüljön, előfordult-e máskor is agresszió a családban. Aki az erőszakot, mint problémamegoldó eszközt használja, annál indokolt a viselkedéskorrekció, de aki ittasan a baráti társaságban követ el ilyen jellegű bűncselekményt, annál az élménypedagógia vagy a szociális készségfejlesztés célravezetőbb lehet. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 20. o.]

¹²²⁴ Ennek fényében ítéltethető meg, hogy alapvető társadalmi készségei megvannak-e. Kiderülhet, hogy azért követ el bűncselekményt, mert a családi mintát követi, vagy azért, mert a család által közvetített normák ellen lázad. Egy elkövetett vagyon elleni bűncselekmény is más problémát jelez, ha rendezett anyagi körülmények között élő követte el, vagy ha megélhetési problémákkal küzdő pártfogolt. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 20. o.]

¹²²⁵ Kommunikációs készsége, problémamegoldó képessége, képes-e komplex feladatokat megoldani. Egyes foglalkozások bonyolult feladataihoz koncentráció és figyelemmegosztás kell. Szükséges lehet egyszerűbb feladatokkal operáló csoportba sorolni a pártfogoltat. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 21. o.]

¹²²⁶ A társas kapcsolatokban szerepet játszókat kell értékelni: hogyan viselkedik társaságban, vannak-e beilleszkedési problémái, együttműködésre képes-e. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 21. o.]

¹²²⁷ Van-e állandó, rendszeres elfoglaltsága, hobbija, vagy céltalanul, értelmetlen tevékenység nélkül tölti szabadidejét. Azért is fontos elfoglaltságairól tudni, mert ha állandó munkája van, vagy tanul, lehet, hogy nem tud részt venni a foglalkozásokon. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 21. o.]

¹²²⁸ A foglalkoztatók által nyújtott csoportos foglalkozások nem alkalmasak függőség kezelésére, de bizonyos foglalkozások jól alkalmazhatók olyan fiataloknál, akik hajlamosak a függőségre: alkalmi kábítószer fogyasztók, vagy számítógépes játékok rajongói, esetleg minden bulizás során lerészegedők. E foglalkozások elősegíthetik az értelmes, konstruktív szabadidő-eltöltési formák felé fordulást, hogy élményiségüket másképp éljék ki. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 21. o.]

¹²²⁹ A baranyai kutatás vizsgált pártfogoltjainak 13,2 százaléka volt lány.

¹²³⁰ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 22. o.

szabály megváltoztatását. Azok közül, akik számára külön magatartási szabályban írtak elő egy foglalkozáson való részvételt, általában öt százalékuk ennek ellenére nem vonható be.¹²³¹

A leggyakrabban előforduló okok, ami miatt az ügyfél nem integrálható az eredetileg számára meghatározott csoportba:

- időhiány¹²³²;
- túlságosan alacsony intellektus¹²³³;
- analfabetizmus¹²³⁴;
- túlságosan zárkózott személyiség¹²³⁵.

A külön magatartási szabályról az elrendelő dönt. Ha csoportos foglalkozást ír elő, gyakran meghatározza a csoport jellegét is. Azt gondolnánk, hogy a speciálprevenziót, egyéniesítést ez szolgálja a legjobban, de az elrendelő döntését még nem alapozza meg olyan előzetes szűrés, ami alkalmas a megfelelő foglalkozás kiválasztására. Ha döntését pártfogó felügyelői véleményben javasoltak alapján hozta is meg az elrendelő, a javaslatot tevő pártfogolt feltérképezési lehetőségeinek korlátait így sem tudja átlépni.¹²³⁶ „Általánosságban elmondható, hogy a bíróság által előírt külön magatartási szabályok esetén csak az elkövetett bűncselekmény jellege határozza meg azt, hogy milyen magatartási szabály kerül előírásra.”¹²³⁷ Ha egy meghatározott foglalkozáson való részvételt határoz meg az elrendelő, a pártfogónak ragaszkodnia kell a végrehajtásához, illetve amennyiben úgy gondolja, hogy más típusú foglalkozás megfelelőbb lenne, kezdeményeznie kell a módosítást, ami hosszadalmas folyamat.

A külön magatartási szabályként előírt csoportos foglalkozásba bevont ügyfelek szűrésének jelenlegi gyakorlata¹²³⁸ a következő. A pártfogó a foglalkoztatóba irányítja a

¹²³¹ A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 23. o.

¹²³² Előfordulhat, hogy munkahelyi vagy tanulmányi kötelezettségei nem teszik lehetővé, hogy részt vegyen a foglalkozáson.

¹²³³ Nem tudna beilleszkedni, háttérbe szorulna, így kirekesztve érezné magát, kudarca pedig inkább a visszaesést valószínűsítene. Ilyenkor egyéni tanácsadás hasznosabb lehet, ami az adott fejlettségi szinthez és igényelt tempóhoz igazodik. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 24. o.]

¹²³⁴ A csoportos foglalkozások feltételezik, hogy a résztvevők tudnak írni és olvasni. Erre a feladatok megoldásához szükség van. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 25. o.]

¹²³⁵ A csoportba való kényszerítése szintén káros lehet. Pszichológiai tanácsadás javasolható részére, mely feltárhatja a gátlásosság okát, majd a későbbiekben ismét fel lehet ajánlani a csoportos foglalkozást. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 25. o.]

¹²³⁶ A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 26. o.

¹²³⁷ A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 27. o.

¹²³⁸ A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 28. o. A pártfogó felügyelő véleményét azzal kapcsolatban, hogy milyen foglalkozáson vegyen részt a fiatal, két esetben kéri ki: amikor az előírás úgy szól, hogy „vegyen részt a pártfogó által javasolt foglalkozáson” – ez elég ritka a gyakorlatban –, vagy amikor a pártfogó javasolta a részvételt az erre külön szabályban nem kötelezettnek. Ilyenkor a pártfogó keresi meg a foglalkoztatót és jelzi igényét. [A csoportos foglalkozásba belépők szűrésí módszerének kidolgozása. 29. o.]

pártfogoltat. A foglalkoztató munkatársa a meghallgatása után kitölt egy adatlapot, ami csak a legfőbb kockázati tényezők feltárására alkalmas, valamint a nyilvántartásra. Az adatlap alapján ütemezik a foglalkoztatóban a csoportfoglalkozásokat aszerint, hogy kinek, milyen foglalkozást írtak elő, és elkészítik a beosztást. A foglalkozások végén a pártfogó kap egy igazolást, hogy a pártfogolt teljesítette az előírtakat. Ebben röviden beszámol a fiatal fejlődéséről, beilleszkedéséről, együttműködéséről, a felszínre került erősségeiről vagy további esetkezelést igénylő beavatkozási pontokról is.

Hogy láthassuk, mi is történik ezeken a foglalkozásokon, valamint miért fontos az egyes csoportokba belépők körének pontos meghatározása, és hogy indokolt az egyes módszerek, tréningek eredményességének utólagos mérése¹²³⁹, érdemes bepillantunk az egyik hazánkban és világszerte kedvelt tréning, az ART felépítésébe.

7.3. Aggression Replacement Training (ART)

A holland pártfogó felügyelői szolgálattal való együttműködésnek köszönhetően a hazai szolgálat az ART tréning adaptálását évekkel ezelőtt megkezdte. A megyei hivatalokban¹²⁴⁰ kísérleti¹²⁴¹ csoportfoglalkozásokat indítottak.¹²⁴² A módszertani füzet szerint az agresszióhelyettesítési tréning a képzéseknek köszönhetően majdnem mindegyik megyében biztosítható.¹²⁴³ Elterjedt hazai alkalmazása okán érdemes a rövid bemutatásra.

¹²³⁹ Egy norvég kutatás az ART tréningen résztvevő fiatalok szociális készségeinek javulását és magatartási problémáik csökkenését négy összetett módszerrel mutatta ki: CBCL, CADBI, SSRS és HIT. A CBCL (Child Behaviour Checklist) a gyerekek és fiatalok viselkedésének elemzésére a legalkalmasabbként számon tartott eszköz. A CADBI-nak (Child and Adolescent Disruptive Behaviour Inventory) van egy szülők számára és egy tanárok számára készített változata, melyen keresztül a felnőttek különböző szempontok szerint számolnak be a fiatal viselkedéséről. Az SSRS (Social Skills Rating System) a szociális készségek, magatartási problémák mérésére szolgál. A HIT (How I Think) az antiszociális fiatalok kognitív torzításának mérését teszi lehetővé kérdőívek kitöltésén keresztül. [GUNDERSEN, Knut – SVARTDAL, Frode, (2006). Aggression Replacement Training in Norway: Outcome evaluation of 11 Norwegian student projects. Scandinavian Journal of Educational Research, 50:1, 63-81. 69.]

¹²⁴⁰ A miskolci Zöld-Ház közösségi foglalkoztató 2007-től kísérleti alkalmazásának egyik helyszínéül szolgált. [BÁRDOS Zoltán: „Zöld Ház” – zöld út. Községi Foglalkoztató projekt Miskolcon. In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 257-262. o. 259. o.]

¹²⁴¹ Pécssett a Fiatalokért Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében kísértem figyelemmel 2008-ban egy „kísérleti” tréninget.

¹²⁴² BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 227. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

¹²⁴³ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 14. o.

Az Aggression Replacement Training¹²⁴⁴ (ART) egy olyan gyakorlati foglalkozás, ami gyermekek, fiatalok vagy felnőttek agresszióval való megbirkózását segíti elő. Módszerét az Egyesült Államokban fejlesztették ki az 1980-as években. Arnold P. Goldstein,¹²⁴⁵ Barry Glick és John C. Gibbs nevéhez fűződik. Goldstein 2001-ben megalapította húsz másik ART szakértővel az International Center of Aggression Replacement Training-et¹²⁴⁶, mely az ART Nemzetközi Központjaként a módszer gyakorlatának tökéletesítéséhez és a tapasztalatok megosztásához is hozzájárul.

Az ART¹²⁴⁷ általában tíz hetes program, vagyis a résztvevők tíz héten keresztül hetente háromszor egy órát töltenek a képzett trénerekkel. Három komponense¹²⁴⁸ a szociális készségeket fejlesztő tréning, az indulatkontroll tréning és az erkölcsi érvelést fejlesztő tréning. A szociális készségeket fejlesztő tréning az agresszív viselkedés helyett más eszközt nyújt, az indulatkontroll tréning¹²⁴⁹ segít az agresszió mérséklésében, az erkölcsi érvelést fejlesztő tréning pedig kialakítja a résztvevők igényét arra, hogy akarjanak is más eszközzel élni.

A szociális/interperszonális készségeket fejlesztő program¹²⁵⁰ a szükséges, hiányzó készségek¹²⁵¹ elsajátításával arra törekszik, hogy növelje autonómiájukat, belső kontrolljukat, megfigyelési és kommunikációs pontosságukat, a frusztráltsággal szembeni toleranciájukat, ambícióikat, hogy ezáltal könnyebben boldogulhassanak a mindennapi életben. Különböző szerepjátékok és házi feladatok segítik mindhárom komponens során a tanulást, építve az ismétlésre, a dicséretre, megerősítésre és a kortársak hatásának kamatoztatható előnyeire. A szociális készségeket fejlesztő komponens feltárja a résztvevők előtt, hogy az agresszív fellépés helyett mit tudnak tenni.

¹²⁴⁴ E tréningről részletesebben magyar nyelven: DÁVID Lilla: Aggression Replacement Training. In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai Közlemények külöнкиadás. Bíbor Kiadó, Miskolc 2009. 284-288. o.

¹²⁴⁵ <http://www.uscart.org/maingoldstein.htm>

¹²⁴⁶ http://www.aggressionreplacementtraining.org/ABOUT_ICART.html

¹²⁴⁷ <http://uscart.org/new/trainings/aggression-replacement-training/>

¹²⁴⁸ GLICK, Barry – GOLDSTEIN, Arnold P. (1987). Aggression Replacement Training. Journal of Counseling and Development, 65, 356-362. 357.

¹²⁴⁹ HOLLIN, Clive R. (2003) Aggression Replacement Training: Putting Theory and Research to Work, Reclaiming Children & Youth 12:3. 132-135. 133.

¹²⁵⁰ (Structured Learning Training) AMENDOLA, A. Mark – OLIVER, W. Robert: LSCI and Aggression Replacement Training: A Multimodal Approach, Journal of Child and Youth Care Work. 2009. 9-17., 12. o. <http://uscart.org/new/wp-content/uploads/2010/03/LSCI-ART-Article.pdf>

¹²⁵¹ Ilyen begyakorolandó készség az egyik foglalkozáson egy másik személy érzelmeinek megértése, egy probléma higgadt felvetése és megbeszélése, máskor a verekedésből való kimaradás, vagy a kudarc élményének feldolgozása. [GLICK, Barry – GOLDSTEIN, Arnold P. (1987). Aggression Replacement Training. Journal of Counseling and Development, 65, 356-362. 358.]

A második, érzelmekre orientált rész (indulatkontroll tréning¹²⁵²) azt tanítja, hogy mit ne tegyenek. A cél az önkontroll, önuralom javulása, és az agresszió csökkentése, kezelése. A kezdeti lépések arra irányulnak, hogy a résztvevőket meggyőzzük arról, hogy az agresszív viselkedés nem célravezető, nem kifizetődő. A foglalkozások lényege, hogy a tréner óráról-órára bővíti a résztvevők ismereteit az olyan technikákról, melyek segítségével az indulatok csökkenthetők. Ezeket mindig elmagyarázza, példákkal illusztrálja, majd szerepjátékokkal igyekszik a résztvevők viselkedésének szerves részévé tenni.

Az erkölcsi érvelést fejlesztő tréning¹²⁵³ a harmadik komponens. Ha a résztvevők magukévá tették a tanult szociális készségeket, és képesek az agresszió rendszeres elkerülésére, még mindig kérdéses, hogy a valóságban alkalmasak-e arra, hogy e képességeket alkalmazzák. Az erkölcsi fejlődésbeli lemaradás mérésére a tréning saját módszerrel rendelkezik. Kérdőíves formában egy olyan eszközt ad a trénernek, melynek segítségével feltérképezheti a résztvevők egocentrikus gondolkodásmódját, valamint fényt deríthet olyan jellemző tulajdonságok meglétére, illetve mértékére is, mint a pesszimista hozzáállás, mások okolása saját hibákért, valamint rossz döntések, antiszociális magatartás bagatellizálása. A foglalkozások olyan értékekre világítanak rá, mint az ígért betartása, igazmondás, másoknak való segítségnyújtás. Ha a csoportból egyik „antiszociális” fiatalnak sem lenne fogalma a normákról és értékekről, akkor lehetetlen lenne az ilyen tréning végrehajtása.¹²⁵⁴ Azonban sokan képesek pozitív döntéshozatalra, és válaszaikat általában érett módon indokolják. Ebben a szakaszban a trénernek ezt a csírájában meglévő, általában többségi gondolkodást kell felhasználnia, tovább erősítenie. Az érett gondolkodás megbecsülését kell kifejlesztenie a csoportban.

Számtalan kutatás bizonyította már, hogy az ART csökkenti a fiatalok elkövetők bűnismétlésének valószínűségét, valamint a nem bűnelkövető fiatalokra is kedvező hatást gyakorol.¹²⁵⁵ Az amerikaiak mellett például egy norvég kutatás diákok tizenegy csoportjának részvételével végezte kísérletét. Az ART tréningen résztvevők szociális készségei jelentősen fejlődtek, viselkedési problémáik pedig csökkentek a kontroll csoportban tapasztalható eredményekhez képest.¹²⁵⁶ Néhány átfogó vizsgálat azonban kimutatta, hogy a bűnözés és

¹²⁵² (Anger Control Training) GLICK, Barry – GOLDSTEIN, Arnold P. (1987). Aggression Replacement Training. *Journal of Counseling and Development*, 65, 356-362. 357.

¹²⁵³ (Moral Education) GLICK, Barry – GOLDSTEIN, Arnold P. (1987). Aggression Replacement Training. *Journal of Counseling and Development*, 65, 356-362. 357.

¹²⁵⁴ A csoport összeállítása során erre is tekintettel kell lenni.

¹²⁵⁵ CURRIE, M. R. – WOOD, C. E. – WILLIAMS, B., – BATES, G. W., (2009). Aggression Replacement Training in Australia: Youth Justice Pilot Study. *Psychiatry, Psychology and Law*, 16:3. 413-426. 415.

¹²⁵⁶ GUNDERSEN, Knut – SVARTDAL, Frode, (2006). Aggression Replacement Training in Norway: Outcome evaluation of 11 Norwegian student projects. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50:1, 63-81. 76.

egyéb magatartási problémák ellen nem szolgáltat egy évnél hosszabban tartó ellenálló képességet. Ennek magyarázata a következő tanulmány¹²⁵⁷ tanulságában rejlik. Fiatalok három csoportjának összehasonlítására került sor. Az első csoporthoz tartozókat szüleikkel, családtagjaikkal együtt trenírozták. A második csoport fiataljai már egyedül vettek részt az ART foglalkozásokon, míg a harmadik csoportból senki nem részesült a programban, sem a szülők, sem a fiatalok. Az első két csoport kimagaslóan jó eredményeket ért el azokhoz képest, akik nem részesültek az oktatásban, viszont jelentős eltérés mutatkozott a két „ART-os” csoport között is. Szociális készségeiket és a büntető igazságszolgáltatás rendszerébe való visszakerülésüket tekintve azok a fiatalok értek el tartósabb „javulást”, akiknek a családja is részt vett a tréningen.

1987-ben már maga Goldstein említett, hogy szükség van annak vizsgálatára, hogy tartósabb, hatékonyabb-e a tréning abban az esetben, ha a fiatalokkal együtt szüleiket, családjukat is trenírozzák.¹²⁵⁸ A kutatások hamarosan igazolták feltételezését, mára pedig megkérdőjelezhetetlen, hogy tartós sikereket a szakemberek e téren a fiatalok családjának bevonásával érhetnek csak el, mivel a család a legalkalmasabb közeg a gyermeke segítésére, pártfogolására, a tréninggel pedig alkalmassá tehető, hogy valóban jól lássa el ezt a neki szánt feladatot.¹²⁵⁹ „A szülők és a család a legalkalmasabb közvetítő, akire támaszkodva biztosíthatjuk, hogy a tanított készségeket eredményesen és ténylegesen alkalmazni fogja a fiatal, miután visszatér megszokott közegébe.”¹²⁶⁰ Az ART új, hatékonyabb és tartósabb eredményekkel kecsegtető alkalmazási lehetőségeként többféle módszert fejlesztettek ki családokra kiterjedő használatára.¹²⁶¹

Megfontolandó tehát annak a lehetősége, hogy a szülők is kötelezhetőek legyenek a gyermekükkel, gyermekeikkel való együttes részvételre egyes csoportos foglalkozásokon a maradandó hatás elérése érdekében és hogy a fiatalok trenírozására fordított energia ne vesszen kárba. Norvégiában számos, a viselkedési problémák megelőzését és kezelést célzó programot alkalmaznak. A legambiciózusabb vállalkozás e téren az országszerte alkalmazott

¹²⁵⁷ <http://guide.helpingamericasyouth.gov/programdetail.cfm?id=292>

¹²⁵⁸ GLICK, Barry – GOLDSTEIN, Arnold P. (1987). Aggression Replacement Training. *Journal of Counseling and Development*, 65, 356-362. 361.

¹²⁵⁹ CALAME, R. – PARKER, K. – AMENDOLA, M. – OLIVER, R. (2011). Resiliency and Aggression Replacement Training with Families. *Reclaiming Children and Youth*, 20:3. 47-50. 48.

¹²⁶⁰ CALAME, R. – PARKER, K. (2004). Aggression Replacement Training: A learning process for the whole family. In A. Goldstein, R. Nensén, B. Daleflod, & M. Kalt (Eds.), *New perspectives on Aggression Replacement Training* (pp. 197-230.) Chichester, UK: Wiley. 226. Idézi: Calame, R., Parker, K., Amendola, M., & Oliver, R. (2011). Resiliency and Aggression Replacement Training with Families. *Reclaiming Children and Youth*, 20:3. 47-50. 49.

¹²⁶¹ Lásd ezekről részletesen: CALAME, R. – PARKER, K. – AMENDOLA, M. – OLIVER, R. (2011). Resiliency and Aggression Replacement Training with Families. *Reclaiming Children and Youth*, 20:3. 47-50. 49.

„parent management trainig”¹²⁶² Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak a fiatalkorúak bűnözésének megelőzése tárgyában megfogalmazott véleménye¹²⁶³ említésre érdemesnek találta a „parenting order” intézményét, ami a bűncselekményt elkövető vagy iskolakerülő fiatal szüleinek legfeljebb három hónapos nevelési tanfolyam látogatására kötelezését jelenti. Hangsúlyozza a Bizottság, hogy a szülőknek arra van szükségük, hogy támogatást kapjanak a megfelelő gyermekneveléshez, nem arra, hogy a felelősséget rájuk hárítsák, valamint azt is kiemeli, hogy a fiatalkorúakról nem szabad levenni a felelősség terhét.¹²⁶⁴ Mindezen szempontok figyelembe vételével szükséges lenne a védelembé vétel mai szabályozása által biztosított lehetőségek analógiájára bevezetni e csoportos foglalkozáson a szülőkkel együtt való közös részvételt. Hogy erre milyen feltételekkel, milyen esetekben lenne lehetőség, azt szintén egy alapos mérlegelési folyamat során állapíthatnánk meg.

¹²⁶² GUNDERSEN, Knut – SVARTDAL, Frode, (2006). Aggression Replacement Training in Norway: Outcome evaluation of 11 Norwegian student projects. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 50:1, 63-81. 64.

¹²⁶³ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: "A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" (2006/C 110/13) 4.6.1. pont.

¹²⁶⁴ Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: "A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" (2006/C 110/13) 4.6.2. pont.

VII. FEJEZET

A FIATALKORÚAK PÁRTFOGÓ FELÜGYELETÉNEK LEHETSÉGES JÖVŐJE MAGYARORSZÁGON

1. A csoportos foglalkozásokba belépők szűrésének tökéletesítése

A közösségi foglalkoztatók országos hálózatának kiépítése mellett az ismertetett okokból szükség van a csoportos foglalkozásba belépők szűréségi módszerének továbbfejlesztésére, amire a Pártfogó Felügyelői Szolgálat módszertani füzet¹²⁶⁵ javaslatot is tesz. Elsősorban olyan magatartási szabályok előírását szorgalmazza, melyek a pártfogóra bízzák annak eldöntését, hogy pontosan milyen foglalkozáson vegyen részt a fiatal, utalva „a pártfogó által meghatározott foglalkozásra” a külön magatartási szabályban. Ez a gyakorlat lehetővé tenné olyan szűréségi mechanizmusok alkalmazását, amire jelenleg nincsen alkalom. Hogy ennek szükségességét az elrendelők is felismerjék, tájékoztatni kell őket a foglalkozások sokféleségéről, azok célcsoportjainak, céljainak és eredményeinek eltérő voltáról, a választásnál a figyelembe veendő szempontok köréről és egy esetleges rossz választás veszélyeiről. E gyakorlat elterjedését a pártfogók is elősegíthetik azzal, hogy a pártfogó felügyelői véleményben már eleve javasolják a konkrét foglalkozás kiválasztásának későbbre hagyását.¹²⁶⁶

Egy standardizált szűréségi folyamat¹²⁶⁷ kidolgozásának szükségességére hívja fel a figyelmet a módszertani füzet, aminek alkalmazásához nem elég egy találkozás, és aminek vázát a következő fő pontokban határozza meg. A pártfogó felügyelet kezdetén a pártfogó – lehetőség szerint a foglalkoztató munkatársával – felkeresné a pártfogoltat. E családlátogatás¹²⁶⁸ során elsősorban az alábbiakra kellene kiemelt figyelmet fordítaniuk:

¹²⁶⁵ A csoportos foglalkozásba belépők szűréségi módszerének kidolgozása.

¹²⁶⁶ A csoportos foglalkozásba belépők szűréségi módszerének kidolgozása. 30. o.

¹²⁶⁷ A csoportos foglalkozásba belépők szűréségi módszerének kidolgozása. 32. o.

¹²⁶⁸ A csoportos foglalkozásba belépők szűréségi módszerének kidolgozása. 33. o.

- lakókörnyezet jellege, lakás zsúfoltsága, rendezettsége;
- a családtagok iskolai végzettsége, munkaerő-piaci helyzete, jövedelme;
- család felépítése, családtagok egymáshoz való viszonya, összetartó erő;
- nevelési, számonkérési elvek, motivációs eszközök;
- család hozzáállása az elkövetett bűncselekményhez;
- bűnelkövetés a családban.

Már a látogatás során fontos lenne a szülők kételyeinek eloszlatása, bizalmának megnyerése a csoportos foglalkozások általános céljainak, elveinek, működésének ismertetése által. A családlátogatás mellett a pártfogoltról egyéb forrásoktól, iskolától, gyermekjóléti szolgálattól is tájékozódnia kellene.

Az ilyen jellegű adatgyűjtésen túl fontos, mással nem pótolható pártfogói tapasztalatra, és a döntés megalapozására szolgál a pártfogolt megismerése, ezért a csoportos foglalkozás konkretizálásáig érdemes lenne az intézkedés végrehajtásának kezdetétől egy-két hónapot várni.¹²⁶⁹ Ennyi idő alatt lehetőség nyílna a pártfogolt megismerésére, hiszen az első alkalmak után, ha megnyílik a pártfogó előtt, egyénisége is feltárulkozik. A pártfogó személyes tapasztalatait mint szubjektív értékelést lehetővé tevő módszert egy objektív eszközzel kellene kiegészíteni, egy kérdőívvel, teszttel, attitűd skálával¹²⁷⁰, ami feltárná a főbb személyiségjellemzőket, a motivációt és az alapvető kompetenciákat, helyesbítve, kiegészítve vagy megerősítve ezzel a pártfogó értékelését.

Egy ilyen összetett értékelő folyamat elegendő információval szolgálna ahhoz, hogy rámutasson, melyik a legalkalmasabb csoportos foglalkozás az adott fiatal számára. A végleges döntést¹²⁷¹ a pártfogó és a foglalkoztató munkatársa közösen hoznák meg, melynek eredményeként ha kell, a pártfogó javaslatot tehetne a külön magatartási szabály megváltoztatására, megalapozva ennek szükségességét a körültekintő szűrési folyamat eredményeivel.

A Szolgálat a csoportos foglalkozások eredményességének mérésére¹²⁷² szolgáló módszerek tökéletesítésének szükségességét is hangsúlyozza, hiszen a visszajelzés tanulságait figyelembe kell venni a hatékony tervezésnél. Ennek fontosságára az ART tréning hatékonyságával kapcsolatos vizsgálatok is felhívták a figyelmünket.

¹²⁶⁹ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 34. o.

¹²⁷⁰ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 34. o.

¹²⁷¹ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 35. o.

¹²⁷² A közösségi foglalkoztató működésének protokollja. 26. o.

2. A közösségi foglalkoztatók profiljának lehetséges bővítési irányai

„A diverziós eszközök, alternatív eszközök alkalmazása esetében a döntés lényege éppen az, hogy az elkövetőt aktivitásra készítse, ne passzív „szenvedője” legyen a büntetésnek, hanem szembesüljön annak következményeivel.”¹²⁷³ A pártfogoltat – főként a fiatalokat, fiatal felnőtteket – az intézkedés csak akkor lesz képes aktivizálni, ha annak kontroll elemei arányban állnak támogató tartalmával. Nem a pártfogó felügyelettől, nem magától a pártfogótól várjuk, hogy a fiatal összes szociális problémáját megoldja, de azt igen, hogy annak megoldása érdekében a terheltet a problémára szakosodott intézmény felé irányítsa.¹²⁷⁴ „Ha nincs hatékony szociálpolitika, amelyre a pártfogó felügyelet támaszkodhat, az intézmény légüres térbe kerül, tagjai pedig ellenőrző-adminisztratív feladatokat ellátó hivatalnokokká lesznek.”¹²⁷⁵ „Csak az a szervezet lehet képes a bűnelkövetők társadalmi integrálására, amely az egzisztenciális újrakezdésüket is támogatni tudja akár közvetlenül, akár saját eszközeivel, de főleg más intézményekkel való együttműködés révén.”¹²⁷⁶ A pártfogoltak lakhatási problémáira¹²⁷⁷ a pártfogó a hajléktalan-ellátás szervezeteinek segítségével próbálhat megoldást találni. Amellett, hogy a munkába állást és a képzettségbe jutást is megnehezíti, a tartós otthontalanság az intézkedés végrehajtását is ellehetetlenítheti, hiszen ez a rendszeres kapcsolattartáson alapul, ami hajléktalan pártfogolt esetén nehézségekkel jár. E problémákból adódó kihívások súlyának tompításához a közösségi foglalkoztatók profilbővítése is hozzájárulhat.

Az önkéntes munkának, valamint az aktivizáló segítségnek is jó példája az Emmaüs szervezetek tevékenysége. Az Emmaüs mozgalom Franciaországból indult útnak. 2009-ben ünnepelte „alakulásának” hatvanadik évfordulóját. E hat évtized alatt szervezetei több mint negyven országban küzdöttek sikeresen a szegénység, kirekesztettség, bűnözés és reménytelenség ellen, méghozzá az értékteremtés eszközével. Hazánkban is nagy szükség lenne e szervezet által a szociálpolitika és a bűnmegelőzés terén kiaknázható energiára, mely a munkát értéknek tekinti, és az államtól nem állandó finanszírozást, teljes ellátást, hanem

¹²⁷³ HATVANI Erzsébet: Reform közben. In.: Kriminológiai Közlemények 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o. 9. o.

¹²⁷⁴ HATVANI Erzsébet: Reform közben. In.: Kriminológiai Közlemények 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o. 10. o.

¹²⁷⁵ VARGA Edit – PÓCSIK Ilona: A pártfogó felügyeleti rendszer szervezete, szerepe az angol büntetőpolitikában. Kriminológiai Közlemények 42. 1991. 86-112. o. 106. o.

¹²⁷⁶ VARGA Edit – PÓCSIK Ilona: A pártfogó felügyeleti rendszer szervezete, szerepe az angol büntetőpolitikában. Kriminológiai Közlemények 42. 1991. 86-112. o. 107. o.

¹²⁷⁷ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 219. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

kamatoztatható eszközöket vár. A pártfogó felügyelet segítő funkcióját az anyagi korlátok miatt nehezen, részlegesen tudja csak teljesíteni. Sokszor a segítség kimerül a közvetítésben: a pártfogoltat a szociális intézményekhez irányítja a pártfogó. Többségüknek szüksége lenne arra, hogy felelősségén kívül azzal is szembesítsék, hogy az ő életének is lehet értelme, érezheti magát fontosnak, sikeresnek, megéri változtatni a körülményein. Nagy segítségére lehetne az Emmaüs szervezet ebben a pártfogó felügyeletnek, hiszen bűnmegelőző, visszaesést megakadályozó feladatai ellátása során világszerte bizonyította már, hatékonyságát.

2.1. Emmaüs-kezdetek

Az Emmaüs közösségek, szervezetek létrejötte Pierre Abbé¹²⁷⁸ nevéhez fűződik. 1949-ben befogadott egy férfit, George-ot, aki húszévi szabadságvesztés büntetéséből szabadulva elkeseredettségében öngyilkosságot kísérelt meg. Nyomorúságát látva Pierre Abbé szállást adott neki, és meglepő módon emellett a segítségét kérte. Azt javasolta, „segítsen neki segíteni”, hiszen ő egyedül nem képes a sok rászorulóról gondoskodni.¹²⁷⁹ Ez a beszélgetés az alapja az első Emmaüs közösség megalapításának. George lett az első „segítő”, „társ” („compagnon”). Befogadása meghatározó esemény az Emmaüs közösség létrejöttében és tevékenységében. Ennek 60. évfordulóját ünnepelték 2009-ben világszerte. Minthogy Pierre Abbé első „társa” egy elítélt volt, a fogvatartottak azóta is az Emmaüs közösségek tevékenységének és figyelmének középpontjában állnak, a szolidaritás, segítőkészség és a bűnmegelőzés minden lehetséges módszerének bevetésével küzdenek a kirekesztettségük, reményvesztettségük felszámolása érdekében.¹²⁸⁰

1954-ben Uruguayban, Montevideóban alakult meg az első külföldi Emmaüs szervezet. 1955 és 1958 között az egész világon elterjed a „compagnonok” híre. 1969 májusában, Bernben egy nemzetközi konferencia keretében tartották meg a világ Emmaüseinek találkozóját. Itt fogadták el az Emmaüs mozgalom nemzetközi kiáltványát. A második összejövetelük 1971-ben, Kanadában, Montrealban volt, ahol megalakult az Emmaüs

¹²⁷⁸ Abbé Pierre elements de biographie <http://www.emmaus-france.org/#> Kezdetben szerzetesként, majd papként tevékenykedett, jótékonykodott, melyre parlamenti képviselői tiszteletdíját használta fel.

¹²⁷⁹ „Én úgysem tudok többet segíteni neked, mint hogy felajánlom, segíts te is másokon”. [Abbé Pierre elements de biographie <http://www.emmaus-france.org/#>]

¹²⁸⁰ 1950 Húsvétján keresztelte el Pierre Abbé azt a Neuilly-i tábor Emmaüs-nek, ahová a rászorulókat befogadta, utalva a kis palesztin falura, ahol Jézus két tanítványa – „compagnon”-ok, akik el voltak keseredve Jézus halála miatt – megtalálta a reményt.

International¹²⁸¹ húsz ország kilencvenöt szervezetéből, mely mára több mint negyven ország szervezeteit fogja össze.¹²⁸²

2.2. Az Emmaüs szervezetek tevékenysége

Az Emmaüs France szervezete¹²⁸³ háromszintű. Ezek: a „kommuna ág” – a „bentlakók” közössége –, a „szociális és lakhatással foglalkozó ág”¹²⁸⁴, valamint a „beilleszkedést és a gazdasági szolidaritást egybefogó ág”. A kommunákban élők együtt laknak és dolgoznak, gondoskodnak magukról és a náluk szegényebbekről: ételt főznek és osztanak a hajléktalanoknak. Átmeneti időszakként az is előfordul, hogy találnak munkát, de amíg nem erősödnek meg anyagilag, addig nem költöznek ki a közösségből. A legtöbb Emmaüs által támogatott azonban nem szorul rá arra, hogy a lakhatásáról is gondoskodjanak. Legtöbbjüket „csak” az elhelyezkedéshez¹²⁸⁵ segítik hozzá, hogy el tudják tartani magukat és hozzátartozóikat.¹²⁸⁶

A francia Emmaüs szervezetén belül több ezer „compagnon”¹²⁸⁷ és fizetett alkalmazott tevékenykedik. Tanácsadó irodákban önkéntesek állnak a rászorulóknak rendelkezésére, tájékoztatják őket arról, hogyan igényelhetnek segélyt, hogyan tanulhatnak szakmát, hol és hogyan kereshetnek munkát, vagy egyszerűen csak miként tudnak ésszerűbben, takarékosabban élni. Nyugdíjas pedagógusok tanítanak, orvosok praktizálnak náluk. Az

¹²⁸¹ <http://emmaus-international.org/index.php?lang=english>

¹²⁸² Az Emmaüs International honlapján található térkép a 2008-as adatokat tartalmazva tünteti fel a világ nemzeti Emmaüs szervezeteit. http://emmaus-international.org/index.php?option=com_content&task=view&id=141&Itemid=44

¹²⁸³ www.emmaus-france.org/raci_hist/index.html

¹²⁸⁴ Az „Emmaüs Alternatíva” krónikus betegek (AIDS-fertőzöttek) valamint szociális problémákkal küzdők, egyedülálló kisgyermekes anyák, idősek számára nyújt segítséget a lakhatásukhoz azáltal, hogy kezességet vállalnak azért, hogy fizetni fogják a lakbért. Városban, megfelelő infrastruktúrával, tömegközlekedési adottságokkal rendelkező környéken kell lakniuk, hogy a rendszeres gyógykezelést igénybe tudják venni. A rászorulóknak körülbelül egy-másfél évig maradnak a szervezet segítségével a kérdéses bérleményekben. Az „Emmaüs Alternatíva” két évig kezekedik azért, hogy pontosan fogják fizetni a lakbérüket.

<http://www.emmaus60ans.org/theme/habitat-logement>

¹²⁸⁵ A Charente megyei Emmaüs szervezet a vidéki fiatalok munkavállalás és álláskeresés terén megmutatkozó hátrányait igyekszik kiküszöbölni azzal, hogy tizenötezer euró állami támogatásból tíz motorbiciklit vásároltak, melyet a fiatalok maximum négy hónapig bérelhetnek (kéthetente ellenőrzik a motorok állapotát, meglétét). Ötven eurót kell letétben helyezniük, majd naponta három euróért elvihetik a motort, hogy könnyebben intézzék a munkakereséssel járó adminisztratív feladataikat. <http://www.emmaus60ans.org/theme/les-jeunes>

¹²⁸⁶ Aidez nous a disparaître: Agissez!!! <http://www.emmausagissons.fr/>

¹²⁸⁷ Ők élnek a kommunákban, ahol meghatározott szabályokat betartva képességeik szerint ellátják saját magukat a számukra biztosított szálláson, valamint a magukról gondoskodni már nem tudókat. Sokszor a lakhatásuk biztosításában, a lakhelyük kialakításában is részt vesznek. Rendelkezésre bocsátott elhagyott épületeket maguk hoznak rendbe, tesznek lakhatóvá. Az egyik mérnöki végzettségű Emmaüs társ, tíz társával és önkéntesekkel három hétvége alatt szigetelt be vājoggal egy régi istállót. <http://www.emmaus60ans.org/theme/habitat-logement>

önkéntesek harmada tizenhét és harminc év közötti – legtöbben diákok, ami kedvező képet mutat a fiatalok¹²⁸⁸ szociális érzékenységről.¹²⁸⁹

Az Emmaüs tevékenysége során nagy figyelmet fordít a környezetvédelemre¹²⁹⁰ is: szemetet gyűjtenek, lomtalanítanak. Használható ruhák összeszedésével, használati tárgyak begyűjtésével, javításával, eladásával foglalkoznak. Butikok megmaradt ruhakészletét és elkobzott tárgyakat is árusíthatnak. Amit olcsón árulnak, azt bárki megveheti, valamint a rászorulóknak ingyen is juttatnak belőle. Jelszavuk az volt, hogy „úgy termeljük, hogy a környezetet megóvjuk, és azoknak is jusson, akik a legjobban rászorulnak”.¹²⁹¹ 2007-ben a kilencmillió eurót tudtak jótékonyásra fordítani tevékenységüknek köszönhetően. Legfőbb céljuk, hogy mindenki hasznosnak, értékesnek érezze magát, hogy termeljen, teremtsen valamit, annyit és úgy dolgozzon, amennyit képes.¹²⁹²

Az Emmaüs kiemelt figyelmet szentel az elítélteknek¹²⁹³, támogatja szabadulás utáni életük újrakezdését, valamint segíti őket, hogy lehetőleg minél előbb kikerülhessenek az intézetből, valamint a kirekesztettség és a szegénység ördögi köréből. A francia „compagnonok” huszonöt százaléka átélte a fogvatartotti lét élményeit, így hitelesen küzdenek e probléma ellen, hívják fel a figyelmet a megelőzés és az alternatív szankciók fontosságára. Jó példa erre a Moyembrie-ben található, 90-es évek óta működő picardiai biofarm,¹²⁹⁴ melynek lakója tizenhét szabadságvesztés büntetésének vége felé járó férfi, akik jó magaviseletük esetén itt tölthetik a kiszabott szankcióból fennmaradó hónapokat. Bio zöldségek termesztésével foglalkoznak, kecskéket tenyésztnek. A bentlakók itt úgy végezhetik a munkát, hogy éjszakára sem kell visszamenniük az intézetbe, vagyis szabadabb életet élhetnek. A büntetésük kitöltése után még két évet tölthetnek itt. A farm legnagyobb érdeme, hogy az itt végzendő munka, az állatokkal és a növényekkel való állandó foglalkozás kötelessége felelősségvállalásra és alkalmazkodásra tanítja a munkásokat.

¹²⁸⁸ Az első Emmaüs közösség fiatalok táboraként jött létre. Ennek emlékére huszonöt francia közösség július 15-től szeptember 15-ig önkéntes fiatalokat fogad, akik részt vesznek a közösség mindennapi munkájában (adományok begyűjtése, javítási munkák, értékesítés, rászorulóknak segítése).

<http://www.emmaus60ans.org/theme/les-jeunes>
¹²⁸⁹ www.emmaus-france.org/raci_hist/index.html

¹²⁹⁰ Régi hűtőszekrényekből polcokat készítenek, melyeket könyvtárakban, közintézményekben helyeznek el, vagy eladják az Emmaüs boltokban. Bevásárló táskákat csinálnak papírból, plakátokból, anyagfecnikből, amit egyes vállalatok ajándéktárgyként, vagy marketing terméként rendelnek meg.
<http://www.emmaus60ans.org/theme/re-emploi-developpement-durable>

¹²⁹¹ No. 26. Nov. Dec. 2004. Le Lettre d'Emmaüs France <http://www.emmaus-france.org/publications/pub/PDF%20LETTRE%2026.pdf>

¹²⁹² L'interpellation d'Emmaüs France <http://www.emmausagissons.fr/>

¹²⁹³ Accompagner les personnes détenues vers la réinsertion <http://www.emmaus60ans.org/theme/prison-reinsertion>

¹²⁹⁴ Le bio pour échapper aux barreaux <http://www.emmaus60ans.org/theme/prison-reinsertion>

2.3. Az Emmaüs szemlélet közösségi foglalkoztatók profiljába integrálása mellett szóló érvek

Számos érv szól e szervezet formai és tartalmi sajátosságainak meghonosítása mellett.

1. A rászorulóknak, bűnelkövetők szempontjából a legfontosabb, hogy hatásai nem rövid távúak. Az életkörülmények (iskolai végzettség, szakma, munkalehetőség, lakhatás) és az életszemlélet megváltoztatásával, az önmegbecsülés érzésének felébresztésével mély, hosszú távú változásra ad lehetőséget.
2. Másodikként említendő a bűnmegelőzésben betöltött szerepe. Mind a másodlagos, mind a harmadlagos megelőzés terén segítséget nyújt. Ha ez a támogatás időben érkezik, az a társadalom és a potenciális elkövető számára is jobb, mint az esetleges utólagos beavatkozás.
3. A társadalom szempontjából három érv szól az Emmaüs-szemlélet, -szervezet mellett. A legfontosabb, hogy egy önellátó rendszerről van szó, mely nem szorul folyamatos anyagi támogatásra, képes fenntartani magát.
4. Tevékenysége során olyan értékekre hívja fel a figyelmet (munka, családi, baráti kapcsolatok, környezetvédelem, újrahasznosítás), melyek az egész társadalom számára nélkülözhetetlenek.
5. Végül megemlítendő az is, hogy lehetőséget teremt az önkéntesek széleskörű bevonására.

A hazai közösségi foglalkoztatók hálózatának kiépítése során megfontolandó a profilbővítés ilyen szemléletű iránya, ami segítséget nyújthatna a kriminálpolitika és a szociálpolitika finomabb összehangolásához, olyan feladatok megvalósításához, melyek a bűnmegelőzés, bűnisméltés elleni küzdelem terén létfontosságúak. A nemzeti köznevelésről szóló törvény¹²⁹⁵ az érettségi bizonyítvány kiadásának feltételeként ötven óra közösségi szolgálat elvégzését írja elő. A közösségi foglalkoztatók számára nagy segítség lehetne az érettségi előtt álló fiatalok önkéntes munkája, mely a kortárssegítés pozitív hatásaival is hozzájárulhatna az eredményes beavatkozáshoz.

3. A megelőző pártfogás

A Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégia végrehajtásának a 2012–2014. évekre szóló kormányzati intézkedési terve [a Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozata

¹²⁹⁵ A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény 6. § (4).

mellékletében] a gyermek jólétét, az oktatással, a foglalkoztatással, képzéssel, egészségüggyel, lakhatással, a „bevonással, szemléletformálással és a közbiztonság javításával” kapcsolatban fogalmazta meg elvárásait. A gyermek jólétét összefüggésben a kormány a következő feladatokat írta elő: „Ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét, és be kell illeszteni a fiatalkorúak pártfogásának intézményét a gyermekvédelem rendszerébe a gyermekkorú és fiatalkorú szabálysértést, bűncselekményt elkövetők szocializációjának és reszocializációjának elősegítése érdekében.”¹²⁹⁶

3.1. „Ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét”

A megelőző pártfogás rendszerének kidolgozásával kapcsolatban felmerül a kérdés, hogy a „megelőző” jellegnek miben kellene megnyilvánulnia.

Ennek eldöntéséhez segítséget nyújthat az Európa Tanács pártfogási szabályokról szóló 2010-es ajánlása¹²⁹⁷. Értelmező rendelkezése szerint a pártfogás a bűnelkövetővel szemben alkalmazott összetett jogintézmény, melynek célja a társadalom védelme mellett az elkövető (re)integrációja. Függeléke így definiálja a pártfogó felügyeletet: bűncselekmény elkövetőjével szemben alkalmazott közösségi szankciók és intézkedések végrehajtása, melynek eleme a felügyelet, az iránymutatás és a segítség. Az Európa Tanács értelmezése szerint tehát a pártfogás, illetve a pártfogó felügyelet bűncselekmény elkövetését feltételezi, az elkövetők reintegrációját hivatott elősegíteni, a bűnismétlést megelőzni.

A megelőző pártfogás szabályozása – a bűnösséget megállapító határozatot megelőző értelemben – azonban nem állna ellentétben az Európa Tanács álláspontjával, amennyiben a következő szempontokat figyelembe venné: a bűnösséget megállapító határozat jogerőre emelkedését megelőzően fogantatosított intézkedések végrehajtásának elengedhetetlen feltétele a terhelt kioktatása és beleegyezése.¹²⁹⁸ A felügyeleti intézkedések kapcsán szintén hasonló lehetőségeket fedezhetünk fel az ajánlás szövegében: a szolgálatok ellátják a terhelt felügyeletét az ítélet, illetve a határozat meghozatalát megelőzően is.¹²⁹⁹

A pártfogó felügyelet intézkedésének ilyen értelemben vett „megelőző pártfogás-tartalommal” való bővítése tehát nem ellentétes az Európa Tanács ajánlásával, azonban

¹²⁹⁶ Kormányhatározat I/9. pont

¹²⁹⁷ A Miniszteri Bizottság CM/Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól

¹²⁹⁸ Ajánlás 7. pont

¹²⁹⁹ A nemzeti jognak megfelelően a pártfogó felügyelői szolgálatok ellátják a terhelt felügyeletét az ítélet, illetve határozat meghozatalát megelőzően, a tárgyalási szakasz során, és az ítélet vagy határozat meghozatalát követően. Így például a próbára bocsátás, az óvadék, a vádemelés elhalasztása, a felfüggesztett vagy feltételes elítélés és a feltételes szabadságra bocsátás esetében. (Ajánlás 53. pont)

kérdéses, hogy a tervezett magyar szabályozás megvalósítása szükséges, illetve célravezető változtatást eredményezne-e.

Ha a bűnelkövetés szempontjából „még csak” veszélyeztetetteket kívánjuk pártfogolni, – azokat, akik társadalomra veszélyessége bűncselekmény formájában még nem nyilvánult meg – azt büntetőjogi eszközökkel nem tehetjük: ez a stigmatizáció súlyos következményeit vonná maga után. „A bűnmegelőzés mindig beavatkozás az egyén vagy a kisebb közösség életébe, bűnmegelőzés címén azonban kényszerítő vagy megbélyegző módon nem szabad beavatkozni.”¹³⁰⁰ A veszélyeztetettek, illetve a társadalom szempontjából „veszélyesek” kezelése kényes kérdés – hazánkban a rendőrhatalmági felügyelet tett erre kísérletet.¹³⁰¹ Létezik azonban a védelembe vétel formájában a gyermekvédelem rendszerébe ágyazott lehetőség, mely ellátja az előzetes pártfogásnak szánt funkciókat a büntetőjogi intézkedések megbélyegző hatása és a fiatalkorúak pártfogásának gyermekvédelem rendszerébe való illesztése nélkül a „megelőző” hatás mindkét – mind a bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetettek „pártfogolása”, mind a büntetőeljárás kezdetén történő korai beavatkozás – értelmében.

3.2. A „megelőző pártfogás” hazai és külföldi történeti előzményei

A II. fejezetben ismertetett magyar történeti előzmények alapján megállapítható, hogy abban az időben, amikor a gyermekvédelem, a pártfogás és az utógondozás feladatai nem különültek el egymástól élesen, a patronázs kiterjedt a bűnelkövetés szempontjából még csak veszélyeztetett gyermekekre is fiatalokra is: „A patronage tehát felöleli nemcsak a büntetett, hanem általában a bűnözés veszélyeinek kitett egyéneket”¹³⁰². Ennek oka pedig az, hogy „Az állam és a társadalom tudatára ébrednek annak, hogy a büntetettek, a társadalom belső ellenségei elleni küzdelemnek legeslegbiztosabb fegyvere a még nem büntetett, de az erkölcsi romlás lejtőjére került, vagy előreláthatólag odakerülő elzúllásnak indult és elhagyatott gyermekek megmentése az erkölcsi romlástól s ezzel a bűnözés útjától.”¹³⁰³

A megelőző tartalmú pártfogás jogszabályi alapot az I. Büntető Novellával kapott, ami létrehozta a fiatalkorúak felügyelő hatóságát. Ennek feladatai¹³⁰⁴ között szerepelt az erkölcsi

¹³⁰⁰ GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai tanulmányok 47., 2010. 72-86. o. 76. o.

¹³⁰¹ A rendőrhatalmági (rendőri) felügyelet intézményét a II. fejezet 6.1. alfejezete mutatja be vázlatosan.

¹³⁰² ANGYAL Pál: A patronage. Jogállam, 1909/7. 481-490. o. 483. o.

¹³⁰³ FINKEY Ferenc: A fiatalkorú büntetettek és a modern törvényhozás. Jogállam, 1909/9. 644-657. o. 651. o.

¹³⁰⁴ FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle, 1943/1. 1-16. o. 7. o.

romlásnak, züllésnek kitett gyermekek, fiatalok ügyeinek felügyelete is. A Novella végrehajtására alkotott igazságügyminiszteri rendelet a hivatásos pártfogók feladatai között említi, hogy „a pártfogó jelen van a fiataikorú terhelt ügyeinek tárgyalásánál is”¹³⁰⁵, ami szerint a pártfogónak lehetősége volt a büntetőeljárás korai szakaszában kapcsolatba lépni a fiattallal.

Az 56.000/1913. I.M. sz. rendelet alapján, ha a bíróság, ügyészség vagy más hatóság züllés veszélyének kitett gyermekről vagy fiatalról tudomást szerzett¹³⁰⁶ és érdekében sürgős intézkedésre volt szükség, értesítenie kellett a fiataikorúak bíróságát. A fiataikorúak bírósága¹³⁰⁷ figyelmeztethette a szülőt, hogy gyermekére szigorúbban ügyeljen, utasíthatta is, hogy a kiskorút megfenyítse, iskolalátogatási kötelességének pontos teljesítésére kényszerítse, az erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, foglalkozástól vagy életmódtól visszatartsa. A kiskorú nevelésének ellenőrzése és felügyelete végett ideiglenesen pártfogót is kirendelhetett, gondozását megbízható hozzátartozójára, vagy valamely gyermekvédő, patronázs-egyesületre bízhatta. A hatóságok a bíróság helyett a fiataikorúak felügyelő hatóságához is fordulhattak ilyen esetben.¹³⁰⁸

A fiataikorú elkövetőkkel foglalkozó pártfogói szolgálat megalakítására – a gyermekvédelem rendszerében¹³⁰⁹ 1970-ben került sor.¹³¹⁰ A gyámhatóság a büntető eljárás körén kívül szükségesnek mutakozó védő- és óvóintézkedést rendelhetett el a kiskorú érdekében, ha erkölcsi fejlődése, nevelése, gondozása nem volt biztosított. Az 1/1974. (VI. 27.) OM rendelet¹³¹¹ 70. §-a alapján a gyámhatóság kötelező magatartási szabályokat állapíthatott meg, a szülőt is felszólíthatta, kötelezhette. A gyámhatóság a védő- és óvóintézkedés elrendelése iránti eljárás bármely szakaszában pártfogót¹³¹² rendelhetett a veszélyeztetett kiskorú részére, fejlődésének folyamatos biztosítása és ellenőrzése végett. A pártfogó a felügyeletére bízott kiskorú magatartását figyelemmel kísértte, szükség esetén a szülőt is támogatta nevelési tevékenységében. A kiskorúakról való állami gondoskodásról,

¹³⁰⁵ 27.100/1909. I. M. sz. r. 13. §

¹³⁰⁶ ALFÖLDY Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle, 1943/7. 200-209. o. 205. o.

¹³⁰⁷ Az 1913. évi VII. tc. 66. §-ában foglalt intézkedéseket tehetette meg.

¹³⁰⁸ Erről részletesen a II. fejezet 2. alfejezete számol be.

¹³⁰⁹ VÓKÓ György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről, Börtönügyi Szemle, 2003/1. 49-69.

¹³¹⁰ KERESZTI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. IM Országos Bűnmegelőzési Bizottság Titkársága, Budapest, 2006. 7. o.

¹³¹¹ 70. § (1) A gyámhatóság rendeli el a kiskorú érdekében a büntető eljárás körén kívül szükségesnek mutakozó védő- és óvóintézkedést, ha a kiskorú erkölcsi fejlődése, nevelése, gondozása a szülő vagy gondozó környezetében nincs biztosítva.

(2) A gyámhatóság a védő- és óvóintézkedés elrendelése iránt eljárást indít, ha

a) a rendőrkapitányság, az ügyész, a bíróság, vagy társadalmi szervek a gyámhatóságot ezért megkeresik;

b) azt megalapozott bejelentés indokolja;

c) olyan körülményről szerez tudomást, amely azt szükségessé teszi.

¹³¹² A gyámhatósági eljárásról szóló 1/1974. (VI. 27.) OM rendelet 73. §.

valamint a szülő és a gyermek kapcsolattartásának szabályozásáról szóló MT rendelet¹³¹³ lehetővé tette, hogy a gyámhatóság a veszélyeztetett kiskorú részére – függetlenül a büntetőeljárástól – fejlődésének folyamatos segítése és ellenőrzése, valamint a szülő nevelési tevékenységének támogatása érdekében pártfogót rendeljen ki.

Külföldi példát is találunk a megelőző pártfogás alkalmazására. Új-Zélandon¹³¹⁴ 1919-től lehetővé vált a gyermekeikkel nehezen boldoguló szülők számára, hogy maguk kérjenek pártfogói segítségét. Ez főleg azon anyák számára volt hasznos, akik egyedül birkóztak meg a nevelés nehézségeivel. Ez a megelőző pártfogásként („preventive probation”) számon tartott lehetőség népszerűvé vált.¹³¹⁵ A pártfogó jelenléte által a szülők még idejében szembesültek azzal, hogy gyermeküket a bűnelkövetés veszélye fenyegeti, így a pártfogó beavatkozását, látogatásait többnyire szívesen fogadták, lehetőségként fogták fel, melynek alkalmával megbeszélhették valakivel kétségeiket, problémáikat. Persze voltak, akik betolakodásként élték meg megjelenését, és kellenlenül, vonakodva fogadták meg tanácsait.¹³¹⁶

Néhány európai pártfogó felügyelői szolgálat tevékenysége a nyomozati szakban is kiterjed az elkövetők és családjuk támogatására. Ilyen korai beavatkozást biztosítanak Angliában, Walesben és Hollandiában is.¹³¹⁷

A megelőző tartalom semelyik értelmében nincs tehát a magyar jogrendszerben jogszabályi múltja a megelőző pártfogás, mint büntetőjogi intézkedés szabályozásának – az új büntető törvénykönyv szerint tervezett jövője sem –, tartalmában viszont több mint száz éve létezik e feladat a gyermekvédelem rendszerében.

3.3. A gyermekek és fiatalok hatályos szabályozás szerinti megelőző védelme, „pártfogása”

A gyermekvédelemről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény szerint gyermek az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be.¹³¹⁸

¹³¹³ 51/1986. (XI. 26.) MT rendelet 2. § (3).

¹³¹⁴ DALLEY, Bronwyn: „Family Matters: Child Welfare in Twentieth-Century New Zealand”. Auckland, 1998. University Press, 81. o.

¹³¹⁵ 1925-ben a pártfogó felügyelők kettőszáznyolcvanhárom családnak és ötszázhuszonhat gyermeknek nyújtottak segítséget.

¹³¹⁶ A módszer népszerűsége a társadalmi részvételt is növelte: az 1920-as évek elejétől önkéntesek és vallási szervezetek munkájának bevonására is sor került e téren.

¹³¹⁷ KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. 3-42. 16. o. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008.

¹³¹⁸ A törvény gyermek fogalma a Ptk. kiskorú fogalmával egyezik meg: kiskorú az, aki tizennyolcadik életévét még nem töltötte be, kivéve, ha házasságot kötött. (12. §)

A gyermeknek joga van ahhoz, hogy segítséget kapjon a családban történő nevelkedéséhez, személyiségének kibontakoztatásához, a fejlődését veszélyeztető helyzet elhárításához, a társadalomba való beilleszkedéséhez.¹³¹⁹ Joga van a fejlődésére ártalmas környezeti és társadalmi hatások, valamint az egészségre káros szerek elleni védelemre.¹³²⁰ A gyermek szülője pedig jogosult arra, hogy a gyermeke felelős nevelését segítő ellátásokról tájékoztatást, neveléséhez segítséget kapjon.¹³²¹

A Gyvt. célja – többek között –, hogy az állam és a helyi önkormányzatok segítséget nyújtsanak a gyermekek törvényben foglalt jogainak és érdekeinek érvényesítéséhez, a szülői kötelezettségek teljesítéséhez, illetve gondoskodjanak a gyermekek veszélyeztetettségének¹³²² megelőzéséről és megszüntetéséről, a hiányzó szülői gondoskodás pótlásáról.

A gyermeknek kötelessége, hogy korának és fejlettségének megfelelően tartózkodjék az egészségét károsító életmódtól, valamint gondozása és nevelése érdekében együttműködjön szülőjével,¹³²³ képességeinek megfelelően eleget kell tennie tanulmányi kötelezettségeinek.¹³²⁴

A gyermekek védelmének rendszere a Gyvt. szerint pénzbeli és természetbeni ellátásokra, gyermekjóléti alapellátásokra, gyermekvédelmi szakellátásokra és a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedésekre épül.

A Gyvt. 15. § (5) bekezdése szerint a gyermekvédelmi rendszer része a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, illetve előzetes letartóztatásba helyezett fiatakorúak intézeti ellátása – 2003. június 30-ig a fiatakorúak pártfogó felügyelete is ide tartozott, ám július 1. után is a gyermekvédelmi rendszerben maradt a védelembe vétel, melyben felfedezhetjük a megelőző pártfogás intézményét.

A Gyvt. által rendezett védelembe vétel szabályozását – mely a gyermekvédelmi gondoskodás keretébe tartozó hatósági intézkedések egyike – fontos áttekintenünk annak eldöntéséhez, hogy szükség van-e a megelőző pártfogás intézményére.

Ha a szülő vagy más törvényes képviselő a gyermek veszélyeztetettségét az alapellátások önkéntes igénybevételével megszüntetni nem tudja – vagy nem akarja –, de alaposan

¹³¹⁹ Családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 13. § (2)

¹³²⁰ Gyvt. 6. § (4)

¹³²¹ Családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 9. § (5)

¹³²² A Gyvt. 5. § n) pontja szerint olyan – a gyermek vagy más személy által tanúsított – magatartás, mulasztás vagy körülmény következtében kialakult állapot, amely a gyermek testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődését gátolja vagy akadályozza.

¹³²³ A családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény 13. § (2)

¹³²⁴ Gyvt. 10. § (1)

feltételezhető, hogy segítséggel a gyermek fejlődése a családi környezetben mégis biztosítható, a gyámhatóság¹³²⁵ a gyermeket védelembe veszi.¹³²⁶

A Gyvt. a védelembe vétel kötelező esetei mellett három lehetséges esetről is rendelkezik. A gyámhatóság – a gyermekjóléti szolgálat javaslatának figyelembevételével – védelembe veheti a szabálysértési hatóság értesítése alapján a szabálysértést elkövetett fiatakorút, a nyomozó hatóság nyomozást megtagadó határozata alapján a tizennegyedik életévét be nem töltött gyermeket, valamint a rendőrség, az ügyészség, illetve a bíróság jelzése alapján a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt fiatakorút.¹³²⁷

A védelembe vétellel egyidejűleg – a gyermek gondozásának folyamatos segítése és ellátásának megszervezése, a szülői nevelés támogatása érdekében – a gyámhatóság a gyermek részére a gyermekjóléti szolgálat családgondozóját rendeli ki, és a veszélyeztetettség okának megszüntetése érdekében intézkedést tesz, mellyel a szülő, valamint a gyermek számára kötelezettségeket írhat elő, jogaikat korlátozhatja.¹³²⁸ Így különösen kötelezheti a szülőt, hogy gyermekével keressen fel valamely családvédelemmel foglalkozó személyt vagy szervezetet, hogy gyermeke vegye igénybe az egészségügyi szolgáltatásokat, magatartási szabályokat állapíthat meg a gyermek számára a kifogásolt magatartás megszüntetése érdekében, figyelmeztetheti a szülőt helytelen életvezetésének, magatartásának következményére és felszólítja annak megváltoztatására. Utasíthatja a szülőt¹³²⁹ és a gyermeket arra is, hogy a nevelési-oktatási intézményben előforduló erőszak miatt kialakult helyzet, vagy más súlyos konfliktushelyzet kezelése érdekében jelenjen meg iskolapszichológusi vizsgálaton, illetve vegye igénybe a konfliktuskezelést segítő szolgáltatást.

A családgondozó egyéni gondozási-nevelési tervet készít, mely biztosítja a gyermek egyéni igényei szerinti speciális beavatkozás lehetőségét.¹³³⁰

Jelenleg tehát a védelembe vétel jogintézménye látja el a gyermekkorúak „megelőző pártfogását” – akár a pártfogó felügyelet intézkedéséhez hasonlóan mind a szülők, mind a

¹³²⁵ A járáások kialakításáról szóló 2012. évi XCIII. törvény módosítása alapján nem a „települési önkormányzat jegyzője”, hanem a „gyámhatóság” veszi védelembe a gyermeket.

¹³²⁶ Gyvt. 68. § (1)

¹³²⁷ Gyvt. 68. § (2)

¹³²⁸ Gyvt. 68. § (3)

¹³²⁹ Az 1995-ben Hollandiában és 1996-ban Franciaországban bevezetett, fiatakorúakra vonatkozó büntetőjogi reform, valamint az Egyesült Királyságban 1994-ben hozott Büntetőjogi és Közrendről szóló Törvény értelmében bevezetésre került az ún. „parenting order”, amely a bűncselekményt elkövető vagy iskolakerülő fiatakorú szüleit maximum három hónapig tartó, heti nevelési tanfolyamok látogatására kötelezi. [Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye "A fiatakorú bűnözés megelőzése. A fiatakorú bűnözés kezelésének módjai és a fiatakorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" tárgyában (2006/C 110/13) 4.6.1. pont]

¹³³⁰ Gyvt. 68. § (4)

gyermek számára magatartási szabályok előírásával – a „megelőző” jelleg mindkét értelmében: a bűnelkövetés szempontjából még „csak” veszélyeztetettek esetén, valamint a büntetőeljárás kezdeti szakaszán is.

3.4. A megelőző pártfogás szabályozásának szükségessége vagy a hatályos szabályozás tökéletesítése

Különösen fontossá válik a veszélyeztetett vagy bűnelkövető gyermekekkel, fiatalokkal való bánásmód újraértelmezése, hiszen az új Btk. rendelkezései szerint meghatározott súlyos bűncselekmények elkövetése esetén lehetővé válik a tizenkettedik életévüket betöltött gyermekek felelősségre vonása. A kiterjesztett felelősség az állam részéről is megköveteli a fokozottabb beavatkozást a büntetőjog mint ultima ratio elkerülése érdekében. E változás okán megfontolandó a védelembe vétel kötelező eseteinek bővítése, melynek esetleges jogkorlátozó jellegére nem a társadalom, hanem a gyermek érdekében van szükség.

Amellett, hogy a megelőző pártfogásnak szánt funkció ellátására létezik a védelembe vétel jogintézménye, két okból sem lenne szerencsés „megelőző pártfogásnak” nevezni a veszélyeztetett, bűncselekményt még el nem követett gyermekekkel szembeni beavatkozást. Megbélyegző hatása miatt káros, ha a pusztán megelőző jellegű beavatkozás elnevezése szinte megegyezik egy szankcióéval. Másrészt a pártfogó felügyelet mint intézkedés presztízsét, komolyságát is védeni kell. Ha egy kevésbé szigorú beavatkozást – mely nyilván nem tartalmazhat olyan mértékű ellenőrzést és ehhez fűződő hátrányos jogkövetkezményeket, mint az intézkedés – ugyanazzal az elnevezéssel illetünk, mint egy hatályos szankciót, azzal a fiataloknak azt sugallhatjuk, hogy a pártfogó felügyeletnek szankcióként sincs nagyobb súlya: egy kisebb bűncselekmény még „belefér”, hiszen akkor is csak „annyit kell kibírnom, hogy ezt a barátkozó, buzgó felnőttet, a pártfogómat elviseljem”.

A pártfogó felügyeletnek, mint intézkedésnek nem az a célja, hogy megtorló jellegét hangsúlyozva elriassza a fiatalokat az elkövetéstől, de vádemelés elhalasztása esetén a pártfogolt egyedül az előírt magatartási szabályok által keletkeztetett kötelezettségeket és a pártfogó jelenlétét „érzi meg”, ennek súlyát, komolyságát pedig nem szabad veszélyeztetni. Igaz, a védelembe vétel végrehajtása hasonló lehet, de ott a családgondozó jelenlétéről, a gyermekvédelem beavatkozásáról van szó, nem a büntető igazságszolgáltatás előzetes fellépéséről, amit ultima ratióként azokra az esetekre kell tartogatni, amikor bebizonyosodott, hogy szükséges a szigor következő fokozatának alkalmazása.

Szükség lehet azonban mind a pártfogó felügyelet, mind a védelembé vétel szabályozásának tökéletesítésére, teljesebb összehangolására – különösen, ha figyelembe vesszük a pártfogói tevékenység lehetséges fogadtatását. Dávid Ferenc már 1968-ban javaslatot tett a pártfogó felügyelővel szemben tanúsított közömbösség problémájának megoldására. „Tapasztalataink szerint a próbárabocsátást, a szabadságvesztés felfüggesztését az elítéltek és szüleik jó része „felmentésnek” fogja fel. Az ítélet előtti feszült izgalmi állapotot sok esetben a már szinte káros megnyugvás követi. Ebben a megnyugodott állapotban rendszerint nehezebb feladat a pártfogó felügyelő számára a fiatalok és a család között a megfelelő belső, bizalmas jellegű kapcsolat kiépítése. Ennek a kapcsolatnak a megteremtésére az ítélet meghozatala előtti fokozott izgalmi állapot lényegesen alkalmasabb. Álláspontunk szerint tehát a pártfogó felügyelőt nem az ítélet után, hanem a terheltté nyilvánítás, de legkésőbb a vádirat benyújtása után kellene kirendelni a fiatalok mellé.”¹³³¹

Gyolcs Judit¹³³² is a pártfogó felügyelő minél korábbi beavatkozásának szükségességére hívja fel a figyelmet. Kifogásolja, hogy nincs jogszabályi előírás arra vonatkozóan, hogy mennyi lehet a fiatalok ellen meginduló eljárás kezdetétől eltelt, illetve a pártfogó felügyelet kiszabásáról szóló határozat és a pártfogó felügyelet végrehajtásának megkezdése közötti maximális időtartam.¹³³³ „Az időmúlásnak a fiatalok esetén fokozott a jelentősége, mivel személyisége gyorsan változik, így a végrehajtás előfordul, hogy már nem azt a személyiséget éri, akit célzott, ami miatt veszíthet hatékonyságából, vagy negatív hatást is érhet el. Ha a határozathozatal és a végrehajtás között hosszú idő telik el (főleg az elkövetés és a végrehajtás között), előfordul, hogy a fiatal már jó útra tért, így számára igazságtalan lesz a reakció az évekkel azelőtt elkövetett botlásáért. Ha viszont azóta megkezdte kriminális karrierjét, azt az intézkedés már csak alacsony határfokkal befolyásolhatja.”¹³³⁴

Egy bírókkal végzett fókuszcsoportos kutatás eredményeit idézi Gyolcs Judit¹³³⁵: „a legnagyobb gondot az eljárások rettenetes elhúzódása jelenti.”¹³³⁶ „Jó- e a fiatalnak, hogy

¹³³¹ DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. Magyar Jog, 1968/12. 725-732. o. 730. o.

¹³³² GYOLCS Judit: A fiatalok pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. 45-52. o. 47. o. In: Bíró Endre (Szerk.): Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon. Gyermekjogi műhelytanulmányok – 1. Jogismeret Alapítvány 2010.

¹³³³ Az Európa Tanács R (2000) 20. számú ajánlása a korai pszichoszociális beavatkozás szerepéről a bűnelkövetés megelőzésében, valamint az R (2003) 20. számú ajánlása a fiatalok bűnözés kezelésének új módszereiről és a fiatalok bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatás szerepéről szintén a minél korábbi, következetes beavatkozás szükségességét hangsúlyozza.

¹³³⁴ GYOLCS Judit: A fiatalok pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. 45-52. o. 48. o. In: Bíró Endre (Szerk.): Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon. Gyermekjogi műhelytanulmányok – 1. Jogismeret Alapítvány 2010.

¹³³⁵ KERESZTI Klára – KÓ József – GOSZTONYI Gyula: A fiatalok büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága: a fiatalok elítéltek utánkövetéses visszaesési vizsgálata. 2007. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest. 48. o. (Idézi GYOLCS Judit: A fiatalok pártfogó felügyelete végrehajtásának

semmi sem készíteti felelősségvállalásra, a kriminális út elkerülésére, hogy csökkentjük számára azon esélyt, hogy pozitív irányban változtathasson a helyzetén? Jó-e a társadalomnak, hogy hagyja, hogy az egyre telő idő alatt a fiatal netán még több bűncselekményt kövessen el és jó-e, ha hagyja, hogy elinduljon egy deviáns karrier?”¹³³⁷

„Ahogy a már fentebb említett fókuszcsoporthoz tartozó kutatásban az egyik megkérdezett bíró fogalmazott: „az úgynevezett ideiglenes vagy előzetes pártfogás, és a 'beavatkozó' lehetne az ideiglenes vagy előzetes pártfogó aki, rögtön elkezd figyelemmel kísérni és segíteni a fiataalkorú magatartását – ha nem is ugyanazokkal a jogosítványokkal, és kötelezettségekkel, mint a későbbi vádelhalasztás, vagy bírói ítélet utáni pártfogó. Sokan ezt szankciónak tekintik, és azt mondják, hogy bírói ítélet nélkül ezt nem lehet megtenni. (...) És ekkor a fiataalkorú tudná, hogy 'történik vele valami'... Innentől kezdve nem élhetne már ugyanúgy tovább, mert tudná, hogy időnként jelentkeznie kell valahol, ahol segít neki valaki abban, hogy az iskolai tanulmányait folytassa, vagy esetleg dolgozzon. Tudnia kell a pártfogónak, hogy hol jár, s hogy lakást, munkahelyet vagy iskolát változtat. Ez lenne a legfontosabb.”¹³³⁸.

A fenti elvárásoknak eleget tesz a megelőző pártfogás létrehozása nélkül a védelembe vétel jogintézménye, mely nem hagyja, hogy elinduljon a deviáns karrier, mely esetében „történik valami” a gyermekkel, ami nem szankció – nem is értelmezhető akként –, mégis az előírható magatartási szabályokkal lehetőség van a szülő és a gyermek segítésére komoly kötelezettségek keletkeztetése által.

Létezik tehát a megelőző pártfogás: védelembe vétel formájában. A megelőző funkciót mindkét értelemben ellátja, mind a bűnelkövetés szempontjából veszélyeztetett gyermekek, fiataalkorúak védelmével – az ő védelmük az ártatlanság vélelmének elve alapján nem is képzelhető el másképp, nem látható el a büntető igazságszolgáltatás korai fellépése által –, mind a büntetőeljárás kezdeti szakaszán a gyanúsított vagy vádlott fiatalok védelme által. A védelembe vétel szabályozásának felülvizsgálatával ésszerűbb, hatékonyabb, korábbi beavatkozás lehetőségének megteremtésére adódhat alkalom, elrendelése kötelező eseteinek köre bővíthető.

időproblémái. 45-52. o. 49. o. In: Bíró Endre (Szerk.): Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon. Gyermekjogi műhelytanulmányok – 1. Jogismeret Alapítvány 2010.)

¹³³⁶ GYOLCS Judit: A fiataalkorúak pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. 45-52. o. 49. o. In: Bíró Endre (Szerk.): Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon. Gyermekjogi műhelytanulmányok – 1. Jogismeret Alapítvány 2010.

¹³³⁷ GYOLCS Judit: A fiataalkorúak pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. 45-52. o. 49. o. In: Bíró Endre (Szerk.): Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon. Gyermekjogi műhelytanulmányok – 1. Jogismeret Alapítvány 2010.

¹³³⁸ GYOLCS Judit: A fiataalkorúak pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. 45-52. o. 50. o. In: Bíró Endre (Szerk.): Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon. Gyermekjogi műhelytanulmányok – 1. Jogismeret Alapítvány 2010.

A gyermekvédelem rendszerébe ágyazott „mai megelőző pártfogásnak”, a védelembe vételnek az ellátására alkalmasnak kell lennie a jelenlegi szervezetnek, hiszen a kormányhatározat szerint¹³³⁹ a gyermekvédelem rendszerét a fiatalkorúak teljes pártfogó felügyeleti tevékenységének ellátására képesnek találja a kormány. A fiatalkorúak pártfogásának gyermekvédelmi rendszerbe helyezése azonban átgondolatlan döntés lenne, egy múltbeli állapot visszaállítása, amit semmi sem indokol. Hosszú évtizedekbe került a pártfogói rendszer kialakítása során a mai szervezet és felépítés, a fiatalkorúak és a felnőttek pártfogó felügyelő szolgálatának egységes szervezeten belüli elhelyezése.

A védelembe vétel a továbbiakban eredményesebben is elláthatja a megelőző pártfogási feladatokat abban az esetben, ha a jogintézmény diszfunkcióinak felszámolására irányuló törekvések ténylegesen társulnak a kormányhatározatban előírányzott többi feladat¹³⁴⁰ megvalósítása érdekében tett hatékony lépésekkel.

Vermes Miklós¹³⁴¹ a fiatalkorú bűnözők családi, iskolai körülményeiről, társadalmi helyzetéről, szabadidejük otthoni, valamint házon kívüli eltöltésének tartalmi kérdéseiről és az elkövetett bűncselekményekről 1973-tól gyűjtött adatai alapján már 1978-ban az alábbi következtetésekre jutott. „A fiatalok szabad ideje sem tartalmában, sem tartalmi minőségében nem megnyugtató. (...) A szabad idő megfelelő eltöltése a szocializálódás folyamatának nélkülözhetetlen tényezője, mert az egyik alapja a társadalomba való beilleszkedésnek. Ellenkező esetben óhatatlanul káros befolyások érvényesülnek, mert ebben az összefüggésben légüres tér nincs. Ha a szabad idő nincs kitöltve kulturált, társadalmilag hasznos vagy elfogadható tevékenységgel, akkor elkerülhetetlen teret kapnak a deviáns magatartások, esetleg bűnözés formájában.”¹³⁴² A kormányhatározat több pontban kiemeli a fiatalok szabadidejének hasznos eltöltésére irányuló programok fontosságát¹³⁴³, valamint összetett programot szorgalmaz a fiatalkorúak bűnözésének megelőzését elősegítendő.

¹³³⁹ „...be kell illeszteni a fiatalkorúak pártfogásának intézményét a gyermekvédelem rendszerébe” (I/9. pont)

¹³⁴⁰ Célzott programokat kell indítania az iskolai lemorzsolódás csökkentésére (Kormányhatározat II/4. pont), valamint annak érdekében, hogy a középfokú végzettséggel vagy versenyképes szakmával nem rendelkező, az iskolarendszertől lemorzsolódott, tanköteles koron túli fiatalok a szakképzésben való részvétel feltételeként megszerezhesék az alapfokú végzettséget, illetve a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő szakképzettséget (Kormányhatározat III/8.). Elő kell segíteni a fiatalok jogkövető magatartási kultúrájának kialakulását, ezért kiemelten támogatni kell az áldozattá és elkövetővé válásuk megelőzésére irányuló törekvéseket, programokat. (Kormányhatározat VI/12. pont).

¹³⁴¹ VERMES Miklós: A szabad idő szerepe a fiatalkori bűnözés megelőzésében. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978. 208-251. o.

¹³⁴² VERMES Miklós: A szabad idő szerepe a fiatalkori bűnözés megelőzésében. Kriminológiai és Kriminálisztikai tanulmányok, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978. 208-251. o. 214. o.

¹³⁴³ Elő kell segíteni a hátrányos helyzetű fiatalok diák- és szabadidősportban való részvételét. Szabadon használható, sportolásra alkalmas terek létrehozásával és meglévő sportlétesítmények, iskolai sportpályák délutáni és hétvégi nyitva tartásának támogatásával kell biztosítani a hétvégi és szünidei sportolási lehetőségeket, a fiatalok szabadidejének hasznos eltöltését (Kormányhatározat II/11. pont).

VIII. FEJEZET

KÖVETKEZTETÉSEK

A pártfogó felügyelet intézkedésének létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen. Történelmi gyökerei, mai feladatai, lehetséges jövőbeli szerepe és jelentősége alapján kiiktathatatlan, szerves része a magyar szankciórendszernek. Az új Btk. bővíti kötelező eseteinek körét, ami arról tanúskodik, hogy az intézkedés a gyakorlatban „beváltotta a hozzá fűzött reményeket”¹³⁴⁴. A fiatalokú elkövetők vádemelés elhalasztása, próbára bocsátás, szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje, feltételes szabadságra bocsátás és javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás esetén pártfogó felügyelet alatt állnak. Ez az intézkedés hivatott elősegíteni annak megakadályozását, hogy ismételt bűncselekményt kövessenek el. Segítséget nyújt számukra a társadalomba való beilleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.¹³⁴⁵

A célkitűzések, feladatok létjogosultsága mellett vizsgálendő és értékelendő a rendelkezésre álló eszközrendszer és a módszerek hatékonysága.

1. Az intézkedés hatálya alatt álló pártfogoltak jellemzői

A fiatalokúak pártfogó felügyelete alatt álló átlagos pártfogolt a baranyai kutatás adatai szerint:

1. 15,90 éves és
2. 8,57 osztályos iskolai végzettséggel rendelkezik az intézkedés kezdetekor;
3. nagyobb az esélye annak, hogy ekkor már nem folytat tanulmányokat;
4. tanulásban, munkában való motiváltsága átlagos;
5. szüleivel lakik;
6. megfelelőek a lakhatási körülményei;
7. családi háttere a szülők válása vagy a szülő halála miatt rendezetlen;
8. anyagi helyzete átlagos;

¹³⁴⁴ Új Btk. részletes indokolása a 69. §-hoz.

¹³⁴⁵ Bv. tvr. 92. § (1)

9. szülei nyolcosztályos végzettséggel rendelkeznek;
10. nincs hobbi, nem sportol;
11. lopás miatt áll pártfogó felügyelet alatt;
12. a bűncselekményt nem egyedül követte el.

Lehetséges, hogy volt néhány „átlagos” pártfogolt is a vizsgált fiatalok között, de a pártfogóknak, illetve az intézkedés eszközrendszerének fel kell készülniük azokra is, akik

1. tizennégy vagy húsz évesek;
2. csak négy osztályos végzettséggel rendelkeznek, vagy már leérettségiztek;
3. még tanulnak;
4. kitűnően teljesítenek, három műszakban dolgoznak, vagy tanulás mellett végzik munkájukat; és arra is, akiről ezt a leírást adta a pártfogó: „hallani sem akar a tanulásról”, „szeretne továbbtanulni, de a család nem támogatja”, „teljesen motiválatlan a tanulásban, gyermeket akar szülni és vele otthon maradni”;
5. akiket édesanyjuk egyedül nevel, vagy nevelőszülőknél, nevelőotthonban, már élettársukkal, házastársukkal laknak;
6. komfort nélküli lakásban élnek;
7. szüleik nem váltak el, de a család diszfunkcionális működése miatt nem tudja ellátni feladatait, illetve azokra is, akiknek szülei szeretetteljes háttérrel biztosítanak gyermeküknek;
8. azokra, akiknek családjánál a szolgáltató kikapcsolta az áramot, mert nem tudták kifizetni a számlákat, és azokra, akiket kimagaslóan jómódúként jellemez a pártfogó;
9. szüleik főiskolai, egyetemi végzettségűek, vagy analfabéták;
10. van hobbi, versenyszerűen sportolnak;
11. nem vagyon elleni bűncselekményt követtek el;
12. illetve akik a bűncselekményt egyedül követték el.

A statisztikai adatokat óvatosan kell szemlélni. Nem csak haszontalan, de káros következtetéseket is eredményezhet helytelen értékelésük. Nem biztos, hogy azokból kitűnnek az egyéni beavatkozási pontok. A kontrasztok elhalványulhatnak, az ellentétek semleges, semmitmondó információvá összeállva kiolthatják egymást, a jogintézmény esetleges eszköztelenségére így nem derül fény. Az empirikus vizsgálatok alkalmasak arra, hogy feladatként rávilágítsanak a fő beavatkozási irányokra, de nem az átlagos pártfogolti igényeket kell láttatniuk velünk. Észre kell vennünk, milyen sokszínű az az „ügyfélkör”, amit a pártfogó felügyelet intézkedésének ki kell szolgálnia, és ehhez milyen sokoldalúnak kell lennie.

2. A pártfogó felügyelet feladatai

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat egyetemes célja¹³⁴⁶ a bűnismétlés kockázatának csökkentése. Ezt szükséges mértékű és következetes ellenőrzéssel és a társadalmi integrációt elősegítő támogató funkciójával szolgálja a pártfogó felügyelet intézkedése. Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság ismertetett véleménye a fiatalkori bűnözés okaiként felsorolja a baranyai kutatás által is kimutatott körülményeket: a csonka családi környezet, elhanyagoltság, szegénység, iskolakerülés, tanulási nehézségek, munkanélküliség, személyiség- és viselkedészavarok. A bűnismétlés kockázatának csökkentéséhez tehát a fiatalkorúak esetében e veszélyeztető körülmények felszámolásán, hatásuk mérséklésén keresztül járulhat hozzá az intézkedés. Az Európa Tanács¹³⁴⁷ az eredményes beavatkozás kritériumaként említi, hogy annak a kriminogén tényezőkre kell irányulnia: nem az „átlagos” pártfogoltat jellemző kriminogén tényezőkre, hanem az egyedi, akár időben változó körülményekre. A pártfogó felügyelet tartalmának egyéni voltát a külön magatartási szabályok köre adja, valamint a pártfogó által a pártfogói terv alapján végzett esetkezelés. A speciális tartalom tehát csak a konkrét kriminogén tényezők meghatározása, a kockázatértékelés után állapítható meg. Hazánkban is nagy szükség lenne második vagy – összetettebb – harmadik generációs kockázatértékelési módszer bevezetésére, ami a bűnismétlés valószínűségének kimutatása mellett alkalmas a beavatkozási pontok, a szükségletek megjelölésére. Vagyis nem csak azt állapítja meg, hogy mi vezetett az elkövetéshez – mint azt teszik ma az okok megjelölésével az individuális értékelő módszerek: a pártfogó felügyelői vélemény és a pártfogói terv –, hanem tudományos eszközökkel mutatja ki, hogy melyek a megelőző beavatkozás leghatékonyabb esetei adott pártfogolt esetében. E módszerek átlagosan hatvan-hetven százalékban pontos prognózist szolgáltatnak a vizsgált személyről.¹³⁴⁸ Az Európa Tanács ajánlásának kommentárja szerint a fiatalkorú elkövetőkre irányuló beavatkozás meghatározásakor tudományos bizonyítékok figyelembevételével kell

¹³⁴⁶ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat Missziója, valamint az Európai Tanács Pártfogási Szabályairól szóló ajánlása szerint is. [A pártfogó felügyelői tevékenységre vonatkozó jogforrások, definíciók, ügymenetmodell, válogatott szakbibliográfia és iratminták tára. Az Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának munkatársai számára. 2009. Igazságügyi Hivatal; A Miniszteri Bizottság CM / Rec (2010) 1. sz. Ajánlása a tagállamok számára, az Európa Tanács Pártfogási Szabályairól.]

¹³⁴⁷ LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 25. o.

¹³⁴⁸ BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. 197-240. 208. o. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

dönteni.¹³⁴⁹ A kezelés eredményessége pedig már az első lépésnél eldőlhet: amikor meghatározzuk, hogy mire van szükség.

3. A pártfogó felügyelet tartalma

3.1. Az esetkezelés tervezése

A végrehajtás gerincének¹³⁵⁰ nevezett pártfogói tervben a pártfogók a múlt és a jelen alapján tervezik a jövőt, az esetkezelést, választják meg a kezelési technikákat. Ebben az ügymenetmodell meghatározott szempontsorral segíti a pártfogók munkáját. A kriminalitás okainak és a veszélyeztető körülményeknek objektív és szubjektív csoportját adja meg. Az ügymenetmodell hangsúlyozza, hogy a tervnek követnie kell a változásokat, azt folyamatosan aktualizálni kell, hiszen a veszélyeztető körülmények változhatnak, és ekkor változnia kell a kezelésnek is. Elfogadhatatlan a sablonok, sémák használata, hiszen az nem az „átlagos” pártfogolt számára készül. Az ügymenetmodell azt is külön kiemeli, hogy a tervben nem szerepelhetnek szövegszerűen a végrehajtásra vonatkozó jogszabályok, az nem állhat a magatartási szabályok megismétléséből.¹³⁵¹

A baranyai kutatás során vizsgált tervek készítésének idején egy korábbi ügymenetmodell volt hatályban, de már az is a jelenlegi szempontsort tartalmazta, külön hangsúlyozva a szubjektív és az objektív körülmények értékelésének fontosságát. Ennek ellenére a pártfogók inkább leíró jellegű, kizárólag a múltra visszatekintő, a jövőre tervszerű célkitűzéseket nem tartalmazó terveket készítettek. Ritkán határoztak meg feladatot a pártfogolt számára. Ha erre mégis sor került, az általában a magatartási szabályok megismétlése volt. Mindössze huszonhat esetben – a vizsgált tervek kevesebb, mint tíz százalékában – került sor konkrét, új feladatok megfogalmazására, főként akkor, amikor az elrendelő nem írt elő külön magatartási szabályt. Leggyakrabban az elkövetés okait írják le, segítségül hívva az ügymenetmodellben felsorolt szempontokat, általában nem csoportosítva azokat objektív és szubjektív okokként. Ezek ismertetésén, valamint a bűncselekmény történeti tényállásának vázolásán túl egyik sem

¹³⁴⁹ Rec(2003)20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice. 5. pont. LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o. 25. o.

¹³⁵⁰ Hatvani Erzsébet nevezi így a tervet „Reform közben” című tanulmányában. (HATVANI Erzsébet: Reform közben. In.: Kriminológiai Közlemények 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o.)

¹³⁵¹ Ügymenetmodell: 286. o.

jutott el a jövőbeli változtatások szükségességének kimondásáig, az esetkezelés során ennek érdekében alkalmazandó eszközök megjelöléséig. Az ügymenetmodell nem szolgál kellő iránymutatással a pártfogó felügyelői terv készítéséhez annak ellenére, hogy minden fontos elvet hangsúlyoz. Jelen formájában az esetkezelés nem tervezett, a beavatkozás esetleges. A tervezettség érdekében is fontos lenne a modern kockázatértékelési módszerek bevezetése, hiszen azok tudományos tartalma a pártfogók individuális mérlegelésével kiegészítve pontos irányokat szabna a hatékonyabb beavatkozáshoz.

3.2. A magatartási szabályok

„A büntetés kiszabása során a differenciálásnak és az individualizációnak a cselekmény társadalomra veszélyességével és a bűnösséggel egyenrangú elvvé kell válnia”¹³⁵², írta Gönczöl Katalin 1986-ban. Egyéniesítést szolgáló külön magatartási szabály előírására a vizsgált baranyai intézkedések kicsivel több, mint felénél, szinte kizárólag vádemelés elhalasztása esetén került sor. Szükség lenne tehát a hatóságok, főként a bíróság „szankció-specializáló” hajlandóságának javítására. A külön magatartási szabályokkal szemben továbbra is elvárás¹³⁵³, hogy konkrét megfogalmazásúak és ebből fakadóan ellenőrizhetőek legyenek.

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat módszertani füzetének¹³⁵⁴ ajánlása szerint a csoportos foglalkozásokon való részvételt előíró külön magatartási szabályban az elrendelőnek „a pártfogó által meghatározott foglalkozásra” utalva kellene köteleznie a fiataalt, vagyis a számára legmegfelelőbb foglalkozásra utalnia őt, elhalasztva annak konkretizálását az intézkedés első néhány hónapjának leteltét követő időszakra. Ilyen értelemben „biankó” külön magatartási szabályt rendelne el, ami szintén speciálpreventív szempontokat szolgálna. Ennek a gyakorlatnak az elterjedéséhez a pártfogók is hozzájárulhatnak azzal, hogy a pártfogó felügyelői véleményben javasolják a konkretizálás későbbre hagyását.¹³⁵⁵ A halasztás lehetővé tenné a foglalkozások sokfélesége miatt szintén szükséges szűrési mechanizmusok bevezetését. Az egyéniesítés, így az eredményesség és a hatékony, költségkímélő pártfogói munka érdekében standardizált szűrési folyamatra¹³⁵⁶ lenne szükség itt is. Ez ötvözhetné a pártfogó és a közösségi foglalkoztató munkatársának a fiatal megismerése során szerzett

¹³⁵² GÖNCZÖL Katalin: A hatékonyabb speciális prevenció feltételei. Belügyi Szemle, 1986/10., 50-55. o. 52. o.

¹³⁵³ Ennek szükségességét már Kerecsi Klára és Kó József is kimondta 2006-ban. KERECSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest 2006. 77. o.

¹³⁵⁴ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása.

¹³⁵⁵ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 30. o.

¹³⁵⁶ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 32. o.

személyes tapasztalatai mint szubjektív módszer, és egy objektív – a főbb személyiségjellemzők, a motiváció és az alapvető kompetenciák feltárására, a pártfogói értékelés helyesbítésére, kiegészítésére vagy megerősítésére alkalmas – értékelő eszköz, kérdőív, teszt, attitűd skála¹³⁵⁷ tapasztalatait. Egy ilyen összetett értékelő folyamat elegendő információval szolgálna ahhoz, hogy rámutasson, melyik a legalkalmasabb csoportos foglalkozás a fiatal számára.

A foglalkozások eredményességének mérésére¹³⁵⁸ szolgáló módszerek tökéletesítése is szükséges lenne, így azok az évek során a fiatalok pártfogoltak igényeihez egyre pontosabban illeszkedő, vagyis hatékonyabb beavatkozási módszerré válnának.

3.3. Az egyéni esetkezelés

Külföldi kutatások sora¹³⁵⁹ számol be arról, milyen nagy szerepe van a pártfogóval való kapcsolat minőségének az intézkedés eredményessége szempontjából. A pártfogó felügyelő köteles a pártfogoltat tájékoztatni¹³⁶⁰ az intézkedés céljáról és a pártfogó végrehajtás során játszott szerepéről, a magatartási szabályokról, ezek megszegésének következményeiről és a kötelező jelentkezések időpontjáról. Erre a kötelezettségre nagyobb figyelmet, több időt kellene fordítani. A fiatalok egyszeri említésre szinte biztos, hogy nem jegyik meg ezt a sok új, számukra idegen információt. E tájékoztatás ismételése a bizalom és biztonságérzet kialakítását segíthetné. A pártfogó az első hónapok találkozásai alkalmával megismételhetné ezek lényegét, sőt, később „ki is kérdezhetné” a pártfogoltat, hogy emlékszik-e már egyedül is, miért van ott. Ennek érzékeltetése, felelevenítése hozzájárulna a tudatos pártfogolti léthez, a felelősség felismeréséhez, az intézkedés öncélúságáról alkotott esetleges kép lerombolásához.

A pártfogó felügyelőnek aktivizálnia kell a pártfogoltat. Az intézkedés közösségi szankcióként aktív pártfogolti részvételt feltételez: nem lehet elszenvedője a szankció végrehajtásának, abban tevékenyen részt kell vennie. Annak érdekében, hogy ez megvalósulhasson, a pártfogónak igyekeznie kell a külső motivációt belsővé tenni: a változtatási szándékot és az együttműködő készséget kialakítani.¹³⁶¹ Ennek sikerét, valamint

¹³⁵⁷ A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. 34. o.

¹³⁵⁸ A közösségi foglalkoztató működésének protokollja, módszertani ajánlás a megvalósításhoz. 26. o.

¹³⁵⁹ Lásd erről részletesen a VI. fejezet 5.1. alfejezetét.

¹³⁶⁰ Pfr. 25. § (3)

¹³⁶¹ „A vádemelés elhalasztása alatt álló pártfogoltak többségénél ez az együttműködési szándék feléleszthető, viselkedésük korrekciója a különböző reintegrációs célok irányába számos esetben sikeres.” [KÓTA Tünde: A vádemelés elhalasztása mellett megállapított pártfogó felügyelet végrehajtásának gyakorlati tapasztalatai. In:

az intézkedés eredményességét a kutatások szerint a pártfogó és a pártfogolt kapcsolata jelentősen befolyásolja. A jó kapcsolat alapja a megfelelő kommunikáció, melynek során a pártfogói dominancia elkerülése nagyon fontos. A pártfogoltnak az intézkedés segítő, támogató funkcióját is érzékelnie kell, amihez szükség van arra, hogy pártfogója meghallgassa, érdeklődéssel fogadja, megpróbálja megérteni, empatikus legyen. Enélkül nem kerülhet sor a fiatal megnyílására. Mivel a kutatási eredmények¹³⁶² szerint a pártfogás sikerességének legjobb előrejelzője a pártfogolt elégedettsége, ezt pedig a pártfogóval való kapcsolat határozza meg, az ügymenetmodellben szükséges lenne e kapcsolat minőségére kiható pártfogói hozzáállás fontosságának és főbb elveinek összefoglalása.

A pártfogónak az intézkedési célok elérésében nagy segítsége lehet a fiataikorú szülője, amennyiben együttműködő. „A szülők és a család a legalkalmasabb közvetítő, akire támaszkodva biztosíthatjuk, hogy a tanított készségeket eredményesen és ténylegesen alkalmazni fogja a fiatal, miután visszatér megszokott közegébe.”¹³⁶³ A pártfogók felismerik ennek jelentőségét, illetve azt is, mennyire fontos, hogy a fiatalnak kiegyensúlyozott legyen a kapcsolata szüleivel, családjával. A baranyai kutatás alapján a pártfogók összefoglaló véleményükben a bűnismétlést akadályozó, legfőbb visszatartó körülmények egyikeként a rendezett vagy rendeződő családi kapcsolatokat nevezték meg. A pártfogónak fel kell ismerni a lehetőséget és meg kell ragadni minden alkalmat arra, hogy a szülő bizalmát megszerezze. Fontos lenne ennek szakszerű technikáját is összefoglalni, tanítani az ügymenetmodell szintjén, hiszen a szülői együttműködés megnyeréséhez más út vezet, mint a fiatalokéhoz. A szülő is igényli, hogy meghallgassák, megértsék problémáit, neveléssel kapcsolatos nehézségeit, de nem a szülő áll pártfogó felügyelet alatt, nem őt kell szembesíteni esetleges hanyag nevelésének következményével, nem őt kell felelősségre vonni. Éreznie kell viszont, hogy a pártfogó fiataalt felügyelni, irányítani akaró szándékában benne van az is, hogy őt segítse nehéznek bizonyuló feladatában. Ne ellenségként, ne konkurenciaként, hanem szövetségesként tekintsen rá a szülő. Egy munkanélküli, alacsony iskolai végzettségű szülő bizalmát nem nyerheti el a pártfogó azzal, ha hangsúlyozza, fontos, hogy a gyermek ne

Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 206-216. o. 216. o.]

¹³⁶² DELUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles (2012). The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. *Federal Probation*, 76(1), June, 35-39, 38.

¹³⁶³ CALAME, R. – PARKER, K. (2004). Aggression Replacement Training: A learning process for the whole family. In A. Goldstein, R. Nensén, B. Daleflod, & M. Kalt (Eds.), *New perspectives on Aggression Replacement Training* (pp. 197-230.) Chichester, UK: Wiley. 226. Idézi: Calame, R., Parker, K., Amendola, M., & Oliver, R. (2011). Resiliency and Aggression Replacement Training with Families. *Reclaiming Children and Youth*, 20:3. 47-50. 49.

maradjon ki az iskolából, mert különben egy munkanélküli, végzettség nélküli haszontalan felnőtt lesz belőle. A pozitívumokat kiemelve kell ráébreszteni a szülőt – aki, lehet, hogy maga sosem szokott hosszú és rövid távú előnyöket mérlegelni –, hogy gyermekének, esetleg neki mi áll érdekében.

3.4. Közösségi foglalkoztatók

A közösségi foglalkoztatóknak mint a szolgálatok háttérintézményeinek kiépítését már a 2003-as reform kereteit meghatározó 1183/2002. (X. 31.) Korm. határozat is előírta a pártfogó felügyelői szállások kialakításának szükségességével együtt. A foglalkoztatók országos hálózatának kiépítését célzó TÁMOP alprojekt¹³⁶⁴ a hátrányos helyzetű fiatalok, és fiatal felnőtt elkövetők társadalmi beilleszkedésének korszerű támogatását szolgálná országosan egységes, külön magatartási szabályként előírható programok, foglalkozások bevezetésével.¹³⁶⁵ Azonban „csak az a szervezet lehet képes a bűnelkövetők társadalmi integrálására, amely az egzisztenciális újrakezdésüket is támogatni tudja akár közvetlenül, akár saját eszközeivel, de főleg más intézményekkel való együttműködés révén”¹³⁶⁶. A közösségi foglalkoztatók jelenlegi tevékenységi profilja nem tartalmaz kifejezetten a fiatalok szociális problémáinak megoldását célzó közvetlen támogatási lehetőségeket. Ennek a hiánynak a pótlására szolgálhatna megoldásként a lakhatás, foglalkoztatottság, képzetlenség problémáit költséghatékony módon, az önkéntesség széleskörű bevonásával, a fiatalok és az elítéltek körében világszerte sikeresen alkalmazó Emmaüs-szervezetek szemlélete. A baranyai kutatás eredményei szerint a pártfogók összefoglaló véleményükben a fiatalokat a bűnismétléstől visszatartó körülményekként leggyakrabban azt nevezték még meg, hogy a pártfogolt dolgozott, vagy tanult, szakmát szerzett.

4. A külföldi büntető törvénykönyvek tanulságai

¹³⁶⁴ TÁMOP 5.6.2-10/1-2010-0001 http://www.tamop.irm.gov.hu/TEtt_program Az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával megvalósuló kiemelt projektet a Belügyminisztérium a Miskolci Egyetem, az Igazságügyi Hivatal, a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, a Jász-Nagykun-Szolnok-, valamint a Baranya Megyei Kormányhivatalok Munkaügyi Központjai konzorciumi partnerként történő bevonásával valósítja meg.

¹³⁶⁵ A csoportos foglalkozásba lépők szűrési módszerének kidolgozása. 11. o.

¹³⁶⁶ VARGA Edit – PÓCSIK Ilona: A pártfogó felügyeleti rendszer szervezete, szerepe az angol büntetőpolitikában. Kriminológiai Közlemények 42. 1991. 86-112. o. 107. o.

A külföldi büntető törvénykönyvek fényében mind a hatályos, mind az új Btk. jól felépítetten, átláthatóan szabályozza a pártfogó felügyelet intézkedését. A külföldi példák alapján néhány apró módosítást igénylő változtatás tűnik megfontolandónak.

Pozitívuma a magyar törvénynek, hogy a pártfogó felügyelet alkalmazhatóságát nem köti meghatározott bűncselekmények elkövetéséhez, mint a német vagy a francia Btk. Szintén előnyére változott a pártfogó felügyelet szabályozása hazánkban, mikor 2003-ban megszűnt a magatartási szabályok önálló szabálysértésként való szankcionálása. A ukrán törvény¹³⁶⁷ szerint ez hat hónaptól két évig terjedő szabadságvesztéssel, vagy ugyanilyen tartamú javító-nevelő munkával büntetendő. A német törvénykönyv is önálló bűncselekményként rendeli büntetni a pártfogó felügyelet szabályainak megszegését: aki a pártfogó felügyelet tartama alatt egy rá vonatkozó utasítást megszegve veszélyezteti az intézkedés célját, egy évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntethető.¹³⁶⁸

A pártfogolt számára kötelező vagy mérlegeléstől függően előírható tilalmakat, kötelezettségeket a magyar Btk-hoz hasonlóan szabályozzák a külföldi büntető törvénykönyvek is. A francia¹³⁶⁹ és a román¹³⁷⁰ törvény lehetővé teszi annak előírását is, hogy a pártfogolt tartózkodjon meghatározott jármű vezetésétől, vagy olyan foglalkozástól, melynek gyakorlásakor vagy felhasználásával a bűncselekményt elkövette. Ennek lehetőségét a Btk. amellettt teremti meg, hogy a járművezetéstől¹³⁷¹ és a foglalkozástól eltiltást¹³⁷² is szabályozza. A járművezetéstől való tartózkodás külön magatartási szabályként a német Btk-ban¹³⁷³ is szerepel. Megfontolandó lenne a konkrétan megfogalmazott magyar külön magatartási szabályok körének bővítése a járművezetés és foglalkozás korlátozásának lehetőségével. A magyar Btk. a büntetések között szabályozza a foglalkozástól és a járművezetéstől eltiltást, de egyrészt vádemelés elhalasztása esetén ezek alapján a pártfogolt nem tiltható el, másrészt foglalkozástól eltiltás esetén annak legrövidebb tartama egy év lehet¹³⁷⁴.

A német Btk. alapján a bíróság a felsoroltakon kívül további utasításokat is adhat az elítélt számára képzése, munkája, szabadideje eltöltése, vagyoni viszonyai rendezésére vagy

¹³⁶⁷ Ukrán Btk. 196. szakasz

¹³⁶⁸ Német Btk. 145a. §

¹³⁶⁹ Francia Btk. 132-45. cikk 7. és 8. pont

¹³⁷⁰ Román Btk. 85. cikk (2) g) pont, j) pont

¹³⁷¹ Francia Btk. 131-6. cikk 1. és 2. pont

¹³⁷² Francia Btk. 131-6. cikk 11. pont

¹³⁷³ Német Btk. 68b. § (1)

¹³⁷⁴ A hatályos törvény szerint legrövidebb tartama egy év. Az új Btk. már egy hónapban határozza meg a járművezetéstől eltiltás legrövidebb tartamát. [56. § (3)]

tartási kötelezettségének teljesítésére vonatkozóan.¹³⁷⁵ A magyar szabályozás pozitívuma ehhez képest, hogy az előírható egyéb magatartási szabályok körét nem korlátozza tartalmuk orientálásával.

A német törvény szerint a magatartási szabályok megállapíthatóak a pártfogó felügyelet teljes tartamára vagy annál rövidebb időre is.¹³⁷⁶ Ennek a lehetőségnek az alkalmazása szintén az egyéniesítés eszköztárát bővítené, vagyis megfontolandó a bevezetése. Ma ahhoz, hogy a külön magatartási szabályok csak az intézkedés meghatározott idején kötelezzék a pártfogoltat, módosításuk kezdeményezésére van szükség.

A pártfogó felügyelet idő előtti megszüntetésére az új Btk. az intézkedés fele részének, de már egy évnek az eltelte után lehetőséget biztosít. A hatályos szabályozás szerint erre két év eltelte után van lehetőség. A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatának 2011. évi beszámolója¹³⁷⁷ szerint a 2009 augusztusától bevezetett kétéves szabály sem hozta meg a kívánt eredményt, annak ellenére, hogy korszerű, a költségek és a kapacitások racionalizálására, valamint az elítéltek motiválására alkalmas lehetőségről van szó. Jogértelmezési problémákkal magyarázza a dokumentum, hogy 2010-ben összesen ötvenkét felnőtt korú és tizenegy fiatakorú ügyében tettek ilyen javaslatot a pártfogók, de a fiatalok ügyeiben egy esetben sem került sor megszüntetésre a javaslat alapján. A felnőttek ötvenkét ügyéből huszonhárom zárult idő előtt befejezéssel. 2011-ben még ennél is kevesebb ügyben tettek javaslatot a pártfogók. A német¹³⁷⁸, a szerb¹³⁷⁹, a szlovén¹³⁸⁰ és a svéd¹³⁸¹ büntető törvénykönyv is módot ad az intézkedés megszüntetésére a határidő letelte előtt, ha annak célja korábban megvalósult. Ennek lehetőségét azonban e törvények nem kötik meghatározott időtartam leteltéhez. Megfontolandó tehát a magyar szabályozásból e korlát kiiktatása.

5. A megelőző pártfogás intézménye

A Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozatának mellékletében megfogalmazott feladat, miszerint „ki kell dolgozni a megelőző pártfogás rendszerét, és be kell illeszteni a fiatakorúak pártfogásának intézményét a gyermekvédelem rendszerébe” indokolatlan, sőt

¹³⁷⁵ Német Btk. 68b. § (2)

¹³⁷⁶ Német Btk. 68b. § (1)

¹³⁷⁷ Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálatának 2011. évi beszámolója. 77. o.

¹³⁷⁸ Német Btk. 68e. § (1)

¹³⁷⁹ Szerb Btk. 75. szakasz (4)

¹³⁸⁰ Szlovén Btk. 57. cikkely (2)

¹³⁸¹ Svéd Btk. 26. fejezet 11. szakasz

ártalmas lépés lenne. A gyermekvédelem mai rendszerében a védelembé vétel jogintézménye ellátja mindazokat a feladatokat, melyek ellátatlanságára a megelőző pártfogás intézkedésének bevezetését szorgalmazó szerzők hivatkoznak. „Megelőző pártfogási” feladatokat lát el a gyermekvédelem a védelembé vétel keretében, a megelőző funkció mindkét értelmében. Segítséget nyújt a bűnelkövetés szempontjából „még csak” veszélyeztetett gyermekeknek és fiatalok számára, valamint a büntetőeljárás kezdeti szakaszán a fiatalok terhelteknek. A védelemben vétel hatékonyságának vagy eszköztelenségének vizsgálata nem képezi e dolgozat tárgyát, az viszont feladata, hogy rámutasson annak ésszerűtlenségére, ha egy jogintézmény hibáit, hiányosságait egy másik, a feladatainak ellátására képes, megfelelően működő jogintézmény, szervezet megbontásával próbáljuk meg orvosolni. „Az újjászervezett pártfogó felügyelői szolgálat a gyakorlatban beváltotta a hozzá fűzött reményeket”¹³⁸², tehát a védelembé vétel és a gyermekvédelem alkalmatlanságát nem a Szolgálat megbontásával kell megoldani, újjászervezettségének tizedik évfordulóján.

„A XXI. századi magyar kriminálpolitikai reform megvalósítói figyelembe vették az Európai Unió ajánlásait, és nyomon követték az európai jó gyakorlatokat. Mindig törekedtek azonban arra, hogy a magyar megoldások illeszkedjenek a hazai jogi kultúra hasznosítható hagyományaihoz, ne szakadjanak el túlságosan a tradícióktól, és igazodjanak a társadalom morális elvárásaihoz”¹³⁸³, írta Gönczöl Katalin 2010-ben. Mind a 2003-ban előirányzott, de máig nem teljesült, mind az új reformtörekvéseknek e fenti szempontok figyelembevételével kellene megvalósulniuk.

¹³⁸² Új Btk. részletes indokolása a 69. §-hoz.

¹³⁸³ GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai tanulmányok 47., 2010. 72-86. o. 73. o.

FELHASZNÁLT IRODALOM

ALFÖLDY Dezső: Bíróság és patronázs. Magyar Jogi Szemle, 1943/7. 200-209. o. 205. o.

ANGYAL Pál: A patronage. Jogállam, 1909/7. 481-490. o.

ANGYAL Pál: Benyomások a második Országos Patronage Kongresszusról. Jogállam, 1909/8. 604-612. o.

AMENDOLA, A. Mark – OLIVER, W. Robert: LSCI and Aggression Replacement Training: A Multimodal Approach, Journal of Child and Youth Care Work. 2009. 9-17., <http://uscart.org/new/wp-content/uploads/2010/03/LSCI-ART-Article.pdf>

BALOGH Jenő: A patronage-egyesületek szervezésének irányelvei. Jogállam, 1909/8. 587-603. o.

BÁRDOS Zoltán: „Zöld Ház” – zöld út. Községi Foglalkoztató projekt Miskolcon. In: Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 257-262. o.

BAKONYI Kálmán: A próbárabocsátás. Bűnügyi Szemle, 1913/8. 390-393. o. 390. o.

BECCARIA, Cesare: A bűnökről és a büntetésekről. Eötvös József Könyvkiadó. Budapest, 1998.

BELOVICS Ervin – GELLÉR Balázs – NAGY Ferenc – TÓTH Mihály: Büntetőjog I. A 2012. évi C. törvén alapján. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012.

BENKE Nándor: A környezetükben romlás veszélyének kitett fiatalok számára magánéletheiknek való elhelyezése. Bűnügyi Szemle, 1917/2. 48-58. o.

BÉRES Andrea Eszter: Csoportfoglalkozásokkal a beilleszkedés elősegítéséért. Börtönügyi Szemle, 2008/1. 69-74. o.

BOCHEL, Dorothy: Probation and After-care: its development in England and Wales. 1976. Scottish Academic Press. Edinburgh and London.

BOGSCHÜTZ Zoltán: A pártfogó felügyelet fejlődése. *Collega*, 2005/2. 137-141.

BOGSCHÜTZ Zoltán – KÓTA Tünde – VELEZ Edit: A pártfogó felügyelet mint közösségi büntetés. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 197-240. o.

BOGSCHÜTZ Zoltán: A pártfogás kialakulása, külföldi fejlődése. Miskolci Egyetem ÁJK Deák Ferenc Doktori Iskola, Doktoranduszok Fóruma, 2003. november 6. Miskolc, 2004.

BOTH Emőke: Kortárssegítés. In: Borbíró Andrea – Kerezsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 429-441. o.

BORBÍRÓ Andrea: Bűnmegelőzés. 111-140. o. In: Borbíró Andrea – Kerezsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009.

CALAME, R. – PARKER, K. – AMENDOLA, M. – OLIVER, R.: Resiliency and Aggression Replacement Training with Families. *Reclaiming Children and Youth*, 2011. 20:3. 47-50.

CARNEY, Louis: Probation and Parole: legal and social dimensions. McGraw-Hill Book Company. 1977.

CARTER, Robert – WILKINS, Leslie: Probation and Parole. 1970. John Wiley & Sons, Inc. New York, London, Sydney, Toronto.

CROMWELL, Paul Frank: Probation and Parole in the Criminal Justice System. 1987. West Publishing Company. St. Paul, New York, Los Angeles, San Francisco.

CURRIE, M. R. – WOOD, C. E. – WILLIAMS, B., – BATES, G. W. Aggression Replacement Training in Australia: Youth Justice Pilot Study. *Psychiatry, Psychology and Law*, 2009. 16:3. 413-426.

DALLEY, Bronwyn: Family Matters: Child Welfare in Twentieth-Century New Zealand. Auckland, 1998. University Press

DÁVID Ferenc: A pártfogó felügyelet a gyakorlatban. *Magyar Jog*, 1968/12. 725-732. o.

DÁVID Lilla: Aggression Replacement Training. In: Konceptiók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 284-288. o.

DELUDE, Brian – MITCHELL, Damon – BARBER, Charles: The Probationer's Perspective on the Probation Officer-Probationer Relationship and Satisfaction with Probation. Federal Probation, 2012. 76(1), June, 35-39.

Denis SZABO: Kriminológia és kriminálpolitika. (Ford.: Szabó András) Gondolat Kiadó, Budapest, 1981.

DÉR Mária: Vádirat a pártfogó felügyelet tárgyában. Belügyi Szemle, 1990/10. 25-32. o.

DURNESCU, Ioan: Romania. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008. 869-904.

DURNESCU, Ioan: Some Reflections on Community Sanctions and Measures in Europe. Varstvoslovje, Journal of Criminal Justice and Security, 2009/4. 548-558.

ENGELBERG: A büntetendő cselekmények megelőzése különös tekintettel a patronage-ra. (Ford. Bogsch Árpád) In: Büntetőjogi Értekezések, 1909. szeptember és október. 78.

FEHÉR Csaba: A pártfogó felügyelet ellentmondásai. Jogpolitika, 1986/1.

FERENCZI Flóra, Asztalosné: A rendőrhatalmási felügyelet új szabályainak alkalmazása Hajdú-Bihar megyében. Belügyi Szemle, 1987/7. 84-87. o.

FINKEY Ferenc: A patronage a háború alatt és a háború után. Bűnügyi Szemle, 1915/9. 385-397. o.

FINKEY Ferenc: Patronázs-munka és a Fiatalkorúak Felügyelő Hatósága. Magyar Jogi Szemle 1943/1. 1-16. o.

FINKEY Ferenc: A fiatalkorú büntettek és a modern törvényhozás. Jogállam, 1909/9. 644-657. o.

FÖLDEVÁRI József: Kriminálpolitika. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1987.

GANDINI, Luisa – ZINNA, Sebastiano: Italy. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008. 487-521.

GEDEON Andor: Pártfogó felügyelet és családsegítés. Kriminológiai Közlemények 62. 2006. 23-31. o.

GLICK, Barry – GOLDSTEIN, Arnold P.: Aggression Replacement Training. Journal of Counseling and Development, 1987, 65, 356-362.

GÖNCZÖL Katalin: A hatékonyabb speciális prevenció feltételei. Belügyi Szemle, 1986/10., 50-55. o.

GÖNCZÖL Katalin: Kriminálpolitika és bűnözéskontroll Magyarországon. Reformok 2002-2009. Kriminológiai tanulmányok 47., 2010. 72-86. o.

GÖNCZÖL Katalin: A bűnözés társadalmi reprodukciója, deviancia-kontroll, bűnözéskontroll. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 21-36. o.

GUNDERSEN, Knut – SVARTDAL, Frode: Aggression Replacement Training in Norway: Outcome evaluation of 11 Norwegian student projects. Scandinavian Journal of Educational Research, 2006, 50:1, 63-81.

GREGORY, Marilyn: Probation Training: Evidence from Newly Qualified Officers. Social Work Education, 2007/1. 53–68.

GYOLCS Judit: A fiatalkorúak pártfogó felügyelete végrehajtásának időproblémái. In: Bíró Endre (Szerk.): Jogágazat születik... A gyermeki jogokról és érvényesülésükről Magyarországon. Gyermekjogi műhelytanulmányok – 1. Jogismeret Alapítvány 2010. 45-52. o.

GYÖRGYI Kálmán: Büntetések és intézkedések. Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1984.

GYURKÓ Szilvia: A fiatalkorúak büntetőjoga az Egyesült Államokban – reformfolyamatok és koncepciók. In: Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai Közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 229-235. o.

HACK Péter: Az Új Btk. büntetőpolitikai célkitűzései, és azok ésszerűsége. In: Kontroll és Jogkövetés, Magyar Kriminológiai Társaság, Kriminológiai Közlemények 71. szám, Budapest, 2012. 48-67. o.

HATVANI Erzsébet: A magyar Pártfogó Felügyelői Szolgálat szervezete és feladatai In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 187-195. o.

HATVANI Erzsébet: Reform közben. In: Kriminológiai Közlemények 62. A magyar pártfogó felügyeleti rendszer reformja. Budapest, 2006. 7-13. o.

HATVANI Erzsébet: A Pártfogó Felügyelői Szolgálat és a bűnelkövetők társadalmi reintegrációja. Börtönügyi Szemle, 2006/1., 27-32. o.

HOLLIN, Clive R.: Aggression Replacement Training: Putting Theory and Research to Work, Reclaiming Children & Youth 2003. 12:3, 132-135.

HORVÁTH András – POLCZ Gyula: A rendőrhatalósági kényszerintézkedések és a pártfogói felügyelet összhangjáról. Belügyi Szemle, 1985/10. 65-67. o.

JESCHECK, Hans-Heinrich: A Nemzetközi Büntetőjogi Egyesület és a Nemzetközi Büntetőjogi Társaság hatása a modern kriminálpolitika nemzetközi fejlődésére. Jogtudományi Közlöny, 1982. július, 539-546.

KALMTHOUT, Anton – DURNESCU, Ioan: European Probation Service Systems. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008. 3-42.

KALMTHOUT, Anton – TIGGES, Leo: Netherlands. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008. 677-723.

KEREZSI Klára: A hazai pártfogó szolgálatok átalakítása. Belügyi Szemle, 2002/2-3. 185-201. o.

KEREZSI Klára: A pártfogás dilemmája: kontroll vagy segítő kapcsolat? Esély, 1990/5. 53-65.o.

KEREZSI Klára: A gyermek- és fiatalkorúak bűnözése és a gyermekkorú sértettek Magyarországon. Kriminológiai és Kriminalisztikai évkönyv, Kriminológiai és Kriminalisztikai Tanulmányok XXXII. IKVA, Budapest, 1995. 114-140. o.

KEREZSI Klára: A közösségi büntetések. In: Borbíró Andrea – Kiss Anna – Velez Edit – Garami Lajos (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve II., Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 165-185. o.

KEREZSI Klára: Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében. Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/2., 14-24. o.

KEREZSI Klára: Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Complex Kiadó, Budapest, 2006.

KEREZSI Klára – GOSZTONYI Géza – BOGSCHÜTZ Zoltán – ÉLIÁS Dávid: Hungary. In: Kalmthout, Anton – Roberts, Jenny – Vindig, Sandra (Szerk.): Probation and probation services in the EU accession countries. Wolf Legal Publishers, 2003. 138-181.

KEREZSI Klára – KÓ József: A pártfogó felügyelet speciális magatartási szabályai. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006.

KING, Joan: The Probation Service. Butterworth & Co. Ltd. London, 1958.

KLAUS, Jon: Handbook on probation services. United Nations Interregional Crime & Justice Research Institute. Rome, London, 1998.

KOLSTAD, Arnulf: Imprisonment as Rehabilitation: offenders' assessment of why it does not work. Journal of Criminal Justice, 1996/4. 323-335.

KORINEK László: Kriminológia II. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010.

KÓTA Tünde: A vádemelés elhalasztása mellett megállapított pártfogó felügyelet végrehajtásának gyakorlati tapasztalatai. In: Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai közlemények különkiadás. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 206-216. o.

KUN Béla – MARSCHALKÓ János – ROTTENBILLER Fülöp (Szerk.): A fiatalkorúak támogatására hivatott jótékony célú intézmények Magyarországon.
http://mtdportal.extra.hu/books/a_fiatalkoruk_tamogatasa_hivatott_jotekonycelu_intezmenyek.pdf (2012. december 20.)

LÉVAY Miklós: Az Európa Tanács Rec (2003) 20. számú ajánlása a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó igazságszolgáltatási rendszerről. Család, Gyermek, Ifjúság, 2005/3. 21-27. o.

LUKÁCS Tibor: Szervezett dilemmánk: a börtön. Magvető Kiadó, Budapest, 1987.

LŐRINCZ József: Büntetőpolitika és börtönügy. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2009.

MAIR, George – BURKE, Lol: Redemption, Rehabilitation and Risk Management. A history of probation. Routledge. London and New York, 2011.

MCCARVA, Roger: England and Wales. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): Probation in Europe. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008. 255-293.

MILLER, Jerome: The Debate on Rehabilitating Criminals: Is it True that Nothings Works? Washington Post 1989. (március) <http://www.prisonpolicy.org/scans/rehab.html> (2012. 11. 10.)

NAGY Ferenc: Az utógondozás – pártfogó felügyelet hazai fejlődéséről. In: Utógondozás. Pártfogó felügyelet. Igazságügyi Minisztérium. Tanulmánykötet 10. 1985. 31-72. o.

NAGY Ferenc: A fiatalkorúak büntetőjoga. In: Belovics Ervin – Geller Balázs – Nagy Ferenc – Tóth Mihály: Büntetőjog I. A 2012. évi C. törvény alapján. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012. 534-556. o.

NIJNATTEN, Carolus – STEVENS, Gonneke: Juvenile Participation in Conversations With Probation Officers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 2012. 56(3), 482-499.

OPÓCZKY László: A pártfogó felügyelet reformja. In: *Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 251-256. o.

ÖRDÖGH László: Gondolatok a pártfogó felügyeletről. *Magyar Jog*, 1992/2. 95-97. o.

PÁLVÖLGYI Ákos: A megelőző pártfogás, mint a bűnmegelőzés egyik lehetséges eszköze. *Büntetőjogi Szemle*, 2012/2., 29-34. o.

PELISSIER, Bruno – Perrier, Yves: France. In: Kalmthout, Anton – Durnescu, Ioan (Szerk.): *Probation in Europe*. Wolf Legal Publishers, Nijmegen, 2008. 349-380.

PETERS, Clark: Social Work and Juvenile Probation: Historical Tensions and Contemporary Convergences. *Social Work*, 2011. 56/4. 355-365.

PÉCSVÁRADY László: A pártfogó felügyeleti szabályok, mint a bírói ítékezés új elemei. *Magyar Jog*, 1982/10. 903-913. o.

POLLÁK Illés: Állam vagy felekezet? Utóhang a Patronage kérdéshez. *Jogállam*, 1909/9. 640-644. o.

PONGRÁCZ Zsolt: Egy „pártfogós-konferencia” margója. *Jogpolitika*. 1988/5.

PÖLZL, Viktoria: *Bewährungshilfe in Österreich*. Facultas Verlags- und Buchhandels AG, Wien 2007.

VÍGH József: A bűnmegelőzés elméleti és szervezeti problémái. *Ügyészségi Értesítő*, 1984/1. 1-9. o.

SOMLAI Péter: *Szocializáció. A kulturális átörökítés és a társadalmi beilleszkedés folyamata*. Corvina Kiadó, Budapest, 1997.

SOLT Ágnes: Támogató és gyengítő faktorok a kriminális érintettség kialakulásában. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): *A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium*, Budapest, 2009. 313-328. o.

SOLT Ágnes: A fiataalkorú bűnelkövetők életútja és jellemzőik. In: *Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában. Kriminológiai Közlemények különkiadás*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2009. 236-247. o.

SZÜK László: Helyzetkép a pártfogó felügyeletről. Belügyi Szemle, 1985/1. 34-41. o.

SCHWALBE, Craig, S., – MASCHI, Tina: Investigating Probation Strategies with Juvenile Offenders: The Influence of Officers's Attitudes and Youth Characteristics. Law and Human Behavior, 2009. 33, 357-367.

TÖRZS Edit: A pártfogó felügyelet rövid története.

<http://www.kih.gov.hu/alapteved/partfogo/bemutakozas/tortenet/tortenet.html> (2010. 03. 03.)

VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (1. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/6. 274-279. o.

VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (2. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/7. 327-335. o.

VARGA NAGY István: Régi rabsegélyező egyleteink és a modern patronázs munka. (3. rész) Bűnügyi Szemle, 1913/8. 384-390. o.

VANSTONE, Maurice: The international origins and initial development of probation. The British Journal of Criminology, 2008/6. 735-755.

VATHY Ákos: Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet. Rendészeti Szemle, 1992/4. 23-33. o.

VARGA Edit – PÓCSIK Ilona: A pártfogó felügyeleti rendszer szervezete, szerepe az angol büntetőpolitikában. Kriminológiai Közlemények 42. 1991. 86-112. o.

VAVRÓ István: A gyermek- és fiatalkori bűnözés. Kriminológia Közlemények 59. 2001. 48-54. o.

VÁRADI Erika, Csemáné: Helyzetkép Magyarországon és a világban: kiskorú elkövetők és áldozatok. In: Borbíró Andrea – Kerecsi Klára (Szerk.): A kriminálpolitika és a társadalmi bűnmegelőzés kézikönyve I. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2009. 249-271. o.

VÁRADI Erika, Csemáné – LÉVAY Miklós: A fiatalkorúak büntetőjogának kodifikációs kérdéseiről – történeti és jogösszehasonlító szempontból. Büntetőjogi Kodifikáció, 2002/1. 12-27. o.

VOLENTICS Anna: Gyermekvédelem és reszocializáció. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.

ROSTA Andrea: A bűnmegelőzés elmélete. Pázmány Társadalomtudomány 3. Budapest-Piliscsaba, 2006.

PUSZTAI László: A bűnmegelőzés dilemmája. In: Kriminológiai és Kriminalisztikai Évkönyv XXXII. IKVA Könyvkiadó, Budapest, 5-57. o.

VERMES Miklós: A pártfogó felügyelet hatékonyságának vizsgálata. Kriminológiai és Kriminalisztikai tanulmányok XIX. 1982. 114-152. o.

VERMES Miklós: A szabad idő szerepe a fiatalkori bűnözés megelőzésében. Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok, Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1978. 208-251. o.

VÓKÓ György: Utógondozás. Belügyi Szemle, 1996/2. 50–62. o.

VÓKÓ György: Szabadságvesztéssel nem járó büntetések végrehajtásáról. Magyar Jog, 1998/11. 660-669. o.

VÓKÓ György: A pártfogó felügyelő szerepe a bűnügyi tudományokban. Ügyészek Lapja, 2006/6. 63-71. o.

VÓKÓ György: Elmélkedés a pártfogó felügyeletről. Börtönügyi Szemle, 2003/1. 49-69. o.

WALGRAVE, Lode: Lehetőségek és főbb kérdések a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatban. In: Gyökös Melinda, Klopfer Judit, Lányi Krisztina (Szerk.): A helyreállító igazságszolgáltatás európai jó gyakorlatai a büntetőeljárásban. Konferenciakötet. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, Budapest, 2010. 29-45. o.

Pártfogó felügyelői tevékenységre vonatkozó ügymenetmodell és iratminták tára az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői és Jogi Segítségnyújtó Szolgálatának pártfogó felügyelői számára. 2004.

A pártfogó felügyelői tevékenységre vonatkozó jogforrások, definíciók, ügymenetmodell, válogatott szakbibliográfia és iratminták tára. Az Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálatának munkatársai számára. 2009. Igazságügyi Hivatal

A csoportos foglalkozásba belépők szűrési módszerének kidolgozása. Pártfogó Felügyelői Szolgálat módszertani füzetek. Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat. 2012.

A közösségi foglalkoztató működésének protokollja, módszertani ajánlás a megvalósításhoz. Pártfogó Felügyelői Szolgálat módszertani füzetek. 2012.

A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium Igazságügyi Szolgálat 2011. évi beszámolója

Az Igazságügyi Hivatal 2010. évi beszámolója

A társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiája (Melléklet a 115/2003. (X. 28.) OGY határozathoz)

A Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozata a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről

40/33. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice (The Beijing Rules) 1985.

45/112. United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) 1990.

45/110. United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules). 1990.

Rec (1992) 16 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules on Community Sanctions and Measures

Rec (2000) 20 of the Committee of Ministers to member states on the role of early psychosocial intervention in the prevention of criminality.

Rec (2003) 20 of the Committee of Ministers to member states concerning new ways of dealing with juvenile delinquency and the role of juvenile justice.

Rec (2008) 11 of the Committee of Ministers to member states on the European Rules for juvenile offenders subject to sanctions or measures

Rec (2000) 22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures

CM/Rec (2010) 1 of the Committee of Ministers to member states on the Council of Europe Probation Rules

Európai Gazdasági és Szociális Bizottság vélemény – Tárgy: „A fiatalkori bűnözés megelőzése. A fiatalkori bűnözés kezelésének módjai és a fiatalkorúakra vonatkozó igazságszolgáltatási rendszer szerepe az Európai Unióban" (2006/C 110/13)

A World of Probation: Perspectives on Community Justice

http://www.worldcongressonprobation.org/default.asp?page_id=372 (2013. 02. 11.)

Summary information on probation in Denmark

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Denmark.pdf (2010. 05. 05)

Summary information on probation in France

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20France.pdf (2012. 11. 06.)

Summary information on probation in Poland

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Poland.pdf (2012. 11. 06.)

Summary information on probation in Croatia

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Croatia.pdf (2012. 11. 06.)

Summary information on probation in Romania

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Romania.pdf (2012. 11. 06.)

Summary information on probation in Germany

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Germany.pdf (2012. 11. 09.)

Summary information on probation in Austria

http://www.cepprobation.org/uploaded_files/Summary%20information%20on%20Austria.pdf (2013. 01. 03.)

<http://www.westmerciaprobation.org.uk/probation/hostels.html> (2010. 05. 09.)

The European Organisation for Probation

http://www.cep-probation.org/default.asp?page_id=58 (2010. 04. 29.)

The European Organisation for Probation - Organisation

http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=54 (2010. 04. 29.)

The European Organisation for Probation – Types of membership

http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=125&name=About%20CEP%20Membership (2010. 04. 29.)

The European Organisation for Probation – Why would I become a member?

http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=70&name=Becoming%20a%20CEP%20Member (2010. 04. 29.)

The European Organisation for Probation – CEP International Register of Experts
<http://www.cep-probation.org/page/126/register-of-experts> (2012. 11. 09.)

The European Organisation for Probation – Affiliate members of CEP
http://www.cepprobation.org/default.asp?page_id=60 (2010. 04. 29.)

European Forum for Restorative Justice
<http://www.euforumrj.org/about-the-forum/origins-of-the-forum/> (2013. 02. 16.)

<http://guide.helpingamericasyouth.gov/programdetail.cfm?id=292> (2008. 08. 13.)

Pártfogó Felügyelői Szolgálat
http://kih.gov.hu/partfogo-felugyeloi-szolgalat/-/asset_publisher/4frusdbuyVxX/content/partfogo-felugyeloi-szolgalat?redirect=http%3A%2F%2Fkih.gov.hu%2Fpartfogo-felugyeloi-szolgalat%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_4frusdbuyVxX%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2%26p_p_col_count%3D1 (2012. 12. 20.)

Tett Program TÁMOP 5.6.2-10/1-2010-0001 http://www.tamop.irm.gov.hu/TEtt_program
(2013. 02. 20.)

Abbé Pierre elements de biographie <http://www.emmaus-france.org/#> (2011. 05. 1.)

In fond memory of Arnold P. Goldstein <http://www.uscart.org/maingoldstein.htm> (2011. 05. 01.)

International Center for Aggression Replacement Training
http://www.aggressionreplacementtraining.org/ABOUT_ICART.html (2013. 02. 16.)

Aggression Replacement Training
<http://uscart.org/new/trainings/aggression-replacement-training/> (2013. 02. 16.)

Emmaus International
<http://emmaus-international.org/index.php?lang=english> (2011. 05. 01.)

Emmaus International – The world map
http://emmaus-international.org/index.php?option=com_content&task=view&id=141&Itemid=44 (2011. 05. 01.)

Aidez nous a disparaitre: Agissez!!! <http://www.emmausagissons.fr/> (2009. 09. 05.)

www.emmaus-france.org/raci_hist/index.html (2009. 09. 05.)

Habitat/Logement

<http://www.emmaus60ans.org/theme/habitat-logement> (2010. 01. 01.)

Les Jeunes

<http://www.emmaus60ans.org/theme/les-jeunes> (2010. 01. 02.)

Re-Emploi & D. Durable

<http://www.emmaus60ans.org/theme/re-emploi-developpement-durable> (2010. 01. 01.)

No. 26. Nov.Dec. 2004. Le Lettre d'Emmaüs France

<http://www.emmaus-france.org/publications/pub/PDF%20LETTRE%2026.pdf> (2009. 09. 5.)

L'interpellation d'Emmaüs France <http://www.emmausagissons.fr/> (2009. 09. 05.)

Accompagner les personnes détenues vers la réinsertion

<http://www.emmaus60ans.org/theme/prison-reinsertion> (2011. 05. 01.)

Le bio pour échapper aux barreaux <http://www.emmaus60ans.org/theme/prison-reinsertion>
(2011. 05. 01.)

A Kormány 1430/2011. (XII. 13.) Korm. határozata a Nemzeti Társadalmi Felzárkózási Stratégiáról, valamint végrehajtásának a 2012-2014. évekre szóló kormányzati intézkedési tervéről

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A 2012. évi C. törvény indokolása

Francia Büntető Törvénykönyv

Román Büntető Törvénykönyv

Svéd Büntető Törvénykönyv

Szerb Büntető Törvénykönyv

Német Büntető Törvénykönyv

Szlovén Büntető Törvénykönyv

Ukrán Büntető Törvénykönyv

1878. évi V. törvénycikk

1908. évi XXXVI. törvénycikk

27.100/1909. I. M. sz. rendelet

1913. évi VII. törvénycikk

56.000/1913. I.M. sz. rendelet

1951. évi 34. törvényerejű rendelet

1.105/1954. /XII.17./ sz. Minisztertanácsi határozat

1961. évi V. törvény

12/1965. (VII. 11.) Korm. sz. rendelet

131/1970. (M.K. 15.) MM utasítás

1975. évi 20. törvényerejű rendelet

7/1979. (VI. 29.) IM rendelet

1968. évi I. törvény

218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet

117/2003. (VII. 30.) Korm. rendelet

55/1960. Kormányrendelet

1978. évi IV. törvény

1979. évi 11. törvényerejű rendelet

2005. évi XCI. törvény

Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 22/1983. számú utasítása

7/1977. számú BM utasítást

6/1980. (VI. 24.) OM sz. rendelet

1984. évi 19. törvényerejű rendelet

1989. évi LIV. törvény

1993. évi XXXII. törvény

1993. évi XVII. törvény

1995. évi XLI. törvény

1999. évi LXXXVIII. törvény

2001. évi CXXI. törvény

2009. évi LXXX. törvény

M. kir. belügyminiszter 1939. évi 760. számú rendelete a kitiltásra, valamint a rendőrhatalósági felügyeletre és az őrizet alá helyezésre vonatkozó részletes szabályok megállapításáról

4/1976. (VII. 24.) BM rendelet

4/1985. (VII. 20.) BM rendelet

1968. évi 1. törvény

1994. évi XXXIV. törvény

28/1999. BM rendelet

47/2003. (X. 27.) AB határozat

1/1957. (III. 19.) BM rendelet

1999. évi LXXV. törvény

1999. évi LXXII. törvény

1997. évi XXXI. törvény

22/2010. (XII. 28.) KIM rendelet

72/2003. (V. 28.) Korm. rendelet

144/2005. (VII. 27.) Korm. rendelet

177/2012. (VII. 26.) Korm. rendelet

1/2007. (I. 25.) IRM rendelet

1183/2002. (X. 31.) Korm. határozat

1998. évi XIX. törvény

21/2007. (V. 23.) IRM rendelet

A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről, valamint ehhez kapcsolódóan egyes igazságügyminiszteri rendeletek módosításáról szóló 17/2003. (VI. 24.) IM rendelet

A büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet

2011. évi LXXXIX. törvény

A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól szóló 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet

A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXXIII. törvény

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X. 11.) NM rendelet 55. § (1)

A szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet

A szociális igazgatásról és a szociális ellátásokról szóló 1993. évi III. törvény

A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

Az Igazságügyi Minisztérium Pártfogó Felügyelői Szolgálatának egységes iratkezeléséről szóló 18/2003. (VI. 24.) IM rendelet

A külföldre utazásról szóló 1998. évi XII. törvény

1993. évi LXXXIX. törvény a közoktatásról

115/2003. (X. 28.) OGY határozat a társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról

A gyámhatósági eljárásról szóló 1/1974. (VI. 27.) OM rendelet

51/1986. (XI. 26.) MT rendelet

Családok védelméről szóló 2011. évi CCXI. törvény

A járások kialakításáról szóló 2012. évi XCIII. törvény

A nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXC. törvény

1. MELLÉKLET:

A BARANYAI KUTATÁS SORÁN FELHASZNÁLT KÉRDŐÍV:

I. Elkövető: (Környezettanulmány/PF vh-a során észlelték alapján)

1. *nem: _nő férfi PF elrendelésekor kora: PF lejártakor kora:*
2. *iskolai végzettsége a PF kezdetekor:*
3. *iskolai magatartása:*
4. *az iskola vele szemben fogantatosított intézkedései:*
5. *jár-e iskolába rendszeresen, ha nem, miért nem?*
6. *foglalkozása:*
munkahelye:
7. *tanuláshoz, munkához való hozzáállása/családjáé:*
8. *lakóhelye (városrész):*
9. *kivel lakik:*
10. *lakhatási körülményei:*
11. *családi állapota: nőtlen/hajadon nős/férjezett*
12. *van-e gyermeke: van/nincs*
13. *családi háttere:*
14. *a család anyagi helyzete:*
15. *anyja él-e; iskolai végzettsége, foglalkozása, dolgozik-e:*
16. *apja él-e; iskolai végzettsége, foglalkozása, dolgozik-e:*
17. *hobbyja:*
18. *sport:*
19. *korábbi elkövetései, (bcs., szab. sértés):*

II. Bűncselekmény:

1. *elkövetett bűncselekmény:*
2. *elkövetői alakzat:*
3. *elkövetés oka:*
4. *elkövetéskori életkora:*

III. Pártfogó felügyelet:

1. *PF időtartama:*

2. megállapításának esetei: vádemelés elhalasztása próbára bocsátás
felfüggesztett szabadságvesztés feltételes szabadság
javítóintézetből való ideiglenes elbocsátás
3. előírt magatartási szabályok:
4. egyéni pártfogói terv pártfogoltra, pártfogóra vonatkozó lényeges elemei, célkitűzései:
5. kapcsolattartás gyakorisága:
6. a végrehajtott pártfogó felügyelet eredményessége:
 - a) az előírt magatartási szabályok betartása:
 - b) a pártfogolt és a törvényes képviselők pártfogóval való együttműködése:
 - c) a pártfogolt életében, körülményeiben bekövetkezett, a PF végrehajtása során beálló változás:
7. PF kontroll funkciójának megnyilvánulása:
8. PF. támogató funkciójának megnyilvánulása:
9. pártfogolt részvétele a PF során csoportos tréningen, kezelésen:
10. eredménytelensége esetén ennek oka:

IV. Bűnismétlés valószínűsége (visszaesésre vonatkozó adatok):

1. a reintegrációt segítő körülmények:
2. a visszaesést valószínűsítő körülmények:
3. életvitelében, viselkedésében bekövetkezett pozitív változások a PF alatt:
4. életvitelében, viselkedésében bekövetkezett negatív változások/változatlan negatívumok a PF alatt: